29

BRESLAUER
PHILOLOGISCHE ABHANDLUNGEN.

HERAUSGEGEBEN
VON
RICHARD FÖRSTER,
PROFESSOR DER CLASSISCHEN PHILOLOGIE AN DER UNIVERSITÄT BRESLAU.

SIEBENTER BAND.
FÜNFTES HEFT.

DE ΤΕΤΡΑΤΤΛΩΝ VOCABULORUM GENERE QUODAM.

SCRIPSIT
AUGUSTUS GROSSPIETSCH.

BRESLAU.
VERLAG VON WILHELM KOEBNER (M. & H. MARCUS).
1895.

DE ΤΕΤΡΑΤΤΑΩΝ VOCABULORUM GENERE QUODAM.

SCRIPSIT

AUGUSTUS GROSSPIETSCH.

VRATISLAVIAE.
APUD GUILELMUM KOEBNER (M. ET H. MARCUS).
1895.

Parentibus Carissimis

S.

Prolegomena.

De vocabulorum quae τετραπλᾶ vocantur, quodam genere acturo mihi, quid hoc nomen significet paucis exponere necessarium esse videtur. Grammatici nostrates vocabulum ignorant aut certe ei in arte grammatica civitatem non dederunt. Diu studioseque quaerenti mihi testimonium antiquum occurrit unum, e quo sensus vocis satis intellegitur, locus Aristotelis de arte poetica cap. 21 p. 1457 a 34 *ὀνόματος δὲ εἴδη τὸ μὲν ἁπλοῦν (ἁπλοῦν δὲ λέγω ὃ μὴ ἐκ σημαινόντων σύγκειται, οἷον γῆ), τὸ δὲ διπλοῦν· τούτου δὲ τὸ μὲν ἐκ σημαίνοντος καὶ ἀσήμου (πλὴν οὐκ ἐν τῷ ὀνόματι σημαίνοντος καὶ ἀσήμου), τὸ δὲ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. εἴη δ' ἂν καὶ τριπλοῦν καὶ τετραπλοῦν ὄνομα καὶ πολλαπλοῦν, οἷον τὰ πολλὰ τῶν μεγαλείων, οἷον †Ἑρμοκαϊκόξανθος.* E toto autem horum quadruplicium vocabulorum genere ea quae a tribus praepositionibus incipiunt, tractanda elegi. Ac revera, quamquam de nominum compositione permultae exstant commentationes, ad vocabula sic constituta raro viri docti animum attenderunt hanc, ut suspicor, ob causam, quod veteres grammatici cum vocibus compositis tractandis rarius [1]) operam dederunt, tum talia composita paene neglexerunt. Quorum e scriptis, quae quidem nobis tradita sunt, solus Apollonii Dyscoli de constructione liber IV vocis hoc modo compositae rationem habet, ubi de praepositionum cum verbis compositione quaestionem instituit. Ibi § 6 (p. 321, 19 Bekker) haec leguntur: *τοῖς γε μὴν*

[1]) Cf. Curtius, Erltrg. z. Schulgr. § 359: „Dass die griechischen Grammatiker die Komposita überhaupt eingehender untersucht oder sich mit ihrer Bedeutung beschäftigt hätten, ist nicht bekannt.“

ῥήμασι συντάσσονται πάντοτε (προθέσεις) κατὰ τὴν σύνθεσιν· ἐν γὰρ τῷ καταγράφω καὶ τῷ ἐξυπανέστη καὶ τῷ παρακατατίθεμαι καὶ εἴ τινα ἄλλα τοιαῦτά ἐστι, et § 9 (p. 331, 26) καὶ δεδομένου τοῦ ὅτι ἐν συνθέσει ἀπάντοτε μετὰ τῶν ῥημάτων αἱ προθέσεις, δοθείη ὅτι καὶ ἐν συνθέσει λόγου τὸ ἐξυπανέστη.

Plura de hoc compositionis genere discimus e posteriorum testimoniis, quae ex eodem fonte hausta esse facile perspicitur. Atque hi consentiunt praepositiones non alia ex causa, nisi ut res describendae clarius vividiusque (üt ajunt, ἐμφατικῶς) explicentur, cumulatas esse. Primum afferantur Homeri scholiorum loci:

Ven. A ad Il. B, 267 (Dind. t. I p. 97) ἐξυπανέστη] ἀνέστη ἀπὸ τῆς πληγῆς τῆς χρυσῆς ῥάβδου, ἐμφατικῶς, ὡς τὸ ὑπεξαναδύς. Ven. Marc. 453 in eundem locum (Dind. t. III p. 110) ἐξυπανέστη] ἐμφατικῶς δὲ πυκνὰς τὰς προθέσεις ἔλαβεν ἐν τῷ ἐξυπανέστη, ὡς ἐν τῷ ὑπεξαναδύς. Eadem fere verba in Townleyanis scholiis leguntur.

Ven. Marc. 453 in Il. N, 352 (Dind. t. IV p. 17) ὑπεξαναδύω] ἡ ὑπό τὴν κάτω δηλοῖ σχέσιν, τὴν ἔξω ἡ ἐξ, καὶ τὴν ἄνω ἡ ἀνά· ἢ περισσὸν τὸ ὑπέξ· ἀναστρέφει δὲ αὐτὸ ἐν τῷ ἐξυπανέστη. ταπεινὸς δὲ ὁ λάθρα θέλων βοηθεῖν .... ἡ δὲ συνέχεια τῶν προθέσεων τὸν λάθρα μέν, προθύμως δὲ ἀναδύοντα δηλοῖ. Eadem fere habes in scholiis Townleyanis.

Simillima iis quae haec Homeri scholia de ἐξυπανέστη protulerunt, in his reperiuntur scriptis: Scholl. in Dionysii Thracis grammaticam (Bekker, Anecd. II p. 925) ἔσθ' ὅτε καὶ κατὰ σύνθεσιν παρατίθενται (προθέσεις) ἐμφάσεως ἕνεκα πλείονος, οἷον παρακαταθήκη, ἐξυπανέστη, ὑπερκατέβησαν. Epimerism. Homer. (Cramer, Anecd. Oxon. I p. 136, 22) ἐξυπανέστη· (Il. B, 267) τὸ αὐτό ἐστι τὸ ἀνέστη τῷ ἐξυπανέστη· ἢ οὕτως· κανών ἐστιν ὁ λέγων, ὅτι αἱ προθέσεις ἐπισυντιθέμεναι διεγείρουσι τὴν ἔμφασιν παρά τι πλέον, οἷόν ἐστι τὸ προπροκυλινδόμενος καὶ παρακαταθήκη καὶ ἐξυπανέστη. Idem fere legitur in Etymolog. Magn. p. 349, 2 ἐξυπανέστη· Τὸ αὐτό ἐστιν ὑπανέστη καὶ ἐξυπανέστη, Ἰλιάδος β΄. Ἢ ὅτι αἱ προθέσεις ἐπισυντιθέμεναι (λέγει ὁ κανών) διεγείρουσι τὴν ἔμφασιν περί (corr. παρά) τι πλέον, οἷόν ἐστι τὸ προπροκυλινδόμενος καὶ παρακαταθήκη. Neque ab his Eustathius dissentit in Il. B, 267 (p. 217, 20) σμῶδιξ ἐξυπανέστη· Ἰστέον ὅτι οὐδαμοῦ στοιβὴν προθέσεων μάτην οὕτω τίθησιν ὁ ποιητής, ἀλλ'

ἑκάστη τῶν συγκειμένων προθέσεων σημαίνει τι, ὡς καὶ ὅτε εἴπῃ ἡμιόνους ὑπεκπρολυθῆναι ἀπήνης. in Il. N, 352 (p. 936, 47) ὑπεξαναδύω· ὅτι οὐδ' ἐνταῦθα στοιβὴ μάτην οὕτω κεῖται προθέσεων ἐν τῷ· Ποσειδῶν Ἀργείους ὀρόθυνε μετελθὼν λάθρῃ ὑπεξαναδὺς πολιῆς ἁλός. in Od. ζ, 87 et 88 (p. 1553, 7) Ἐν δὲ τῷ ὑπεκπρορέει καὶ ὑπεκπροέλυσαν ἀπήνης οὐκ ἀλόγιστος ἡ ὁμοιότης τῆς τῶν ἐπαλλήλων προθέσεων συνθέσως.

Praeter hos locos, quorum pars quamquam Homeri voces diserte explicat, tamen in omnia vocabula eodem modo composita valet, alios qui huc pertinerent, in Graecorum litteris ut invenirem mihi quidem non contigit. Atque etiam nostrates plerumque satis habuerunt dixisse talia composita a Graecis esse ficta et quanti in litteris essent momenti breviter indicasse. Qui primus de his compositis verba fecisse videtur Thierschius in artis grammaticae § 140, 4 (Lipsiae 1818) haec dixit: „Eigen ist der griechischen Sprache die Verbindung mehrerer Präpositionen mit dem Verbum *z.* B. *ἡ σοφία σου διεξέλαμψε*, deine Weisheit strahlt durch alle hervor, *ὑπεκφεύγειν*, heimlich entfliehen, *σμῶδιξ ἐξυπανέστη*, die Schwiele hob sich (*ἔστη*) empor (*ἀνά*) aus dem Rücken (*ἐξ*) unter dem Scepter (*ὑπό*), so *ὑπεκπροφυγών*, *ὑπεκπροθέων* u. a." (ubi „die häufige Verbindung" potius scripsisset vellem, quia neque sanscritica neque latina lingua, id quod infra accuratius exponam, talibus compositis carent) et § 279, 4—6: „Solche Präpositionen, die häufig in das Gebiet der Verba eintreten, werden auch mit denselben verbunden. In andern Fällen wiederholt sich die Präposition oder tritt ein, während schon eine andere, besonders *κατά*, das Verbum besetzt hat. — Auch wo *ἀνά* im Verbum ist. Auch diese 2. Präposition wird zum folgenden Verbum gezogen, wozu noch eine 3. Präposition tritt."

Ex iis qui postea fusius Graecorum grammaticam tractaverunt, hanc materiam attigerunt Kuehner, Ausführliche Grammatik d. griech. Sprache, pars II p. 458[2] = § 444, 2 (ed Blass I, 2 p. 321 = § 339) et Krueger, Griech. Sprachlehre f. Schulen I, 2[5] § 68, 46 A. 19. Carolus Brugmann, Griech. Grammatik § 199 exposuit iam antiquissimis temporibus praepositiones esse coagmentatas praecipue eas, quae quodammodo inter se propinquae erant et saepius se excipiebant.

Longior in his compositis tractandis fuit Pottius (quaestt.

etymol. I²), qui cum p. XI egisset de commodo linguarum indogermanicarum in usu vocabulorum, quae iam praepositionata dicere liceat, deque illarum facultate praepositiones varie consociandi et p. 45 sq. de illorum compositorum praestantia, p. 48 ad decomposita ipsa, quae a tribus incipiunt praepositionibus, animum advertit. Ubi postquam haec etiam in lingua sanscritica inveniri ostendit, nonnulla *τετραπλᾶ* non solum e vetustissimis, sed etiam posterioribus litterarum graecarum temporibus enumeravit.

Neque plane defuerunt, qui talium vocabulorum maiorem copiam colligerent. C. A. Kissnerus postquam in commentatione „de pleonasmo praepositionum Graecarum in compositione" conscripta (progr. gymnasii Lyck. 1846) p. 2 tres veterum scriptorum de his vocibus locos *Eustath. 217. 20 et 1553. 7 et Schol. Vill. p. 61* protulit, in altera commentatione „de praeverbio *ὑπό* in compositis abundante" (progr. gymnasii Lyck. 1854) p. 41—43 breviter egit de *προπροκαταΐγδην* Apoll. Rhod. II. 595, *συνεπεκπίνω* Anthol., brevissime de Homeri verbis quadruplicibus[1]) addens verborum *ὑπεκπροθέειν* locos Apoll. Rhod. et Oppiani, *ὑπεκπροφεύγειν* locos Hesiodi, Quinti Smyrnaei, *ὑπεκπροτέμνειν* locum Apoll. Rhod., atque 90 fere vocabula cum tribus praeverbiis composita enumeravit, sed locos non apposuit. Quaestionem autem de his singulis in aliud tempus, ut ipse dicit, distulit, id est, ut nunc res se habet, aliis reliquit.

Complures vocabulorum quadruplicium loci ex Polybio congesti sunt a G. Mollenhauero in libello „de eis verbis cum praepositionibus compositis, quae a Polybio ipso novata sunt" (progr. gymnas. Merseburg. 1888.) Fr. Schubert in commentatione „Zur mehrfachen präfixalen Zusammensetzung im Griechischen"[2]) vocabula quadruplicia, quae usque ad Platonem in litteris graecis invenit, locis appositis congessit, sed parum accurate, et libros qui sub Hippocratis nomine feruntur, prorsus neglexit.

---

[1]) Sic iam brevitatis gratia in sequentibus vocabula quae a tribus incipiunt praepositionibus vocabo.

[2]) Xenia Austriaca. Festschrift d. österreichischen Mittelschulen zur 42. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Wien I. Abtlg. Wien 1893 p. 195.

Ex his dilucide apparet nos adhuc carere vocabulorum quadruplicium indice, quo quis nisus de his vocibus recte iudicet. Quamobrem equidem auctore R. Foerster V. D., qui ipse collectione praeiverat, quam maximam harum vocum copiam congerere studui. Atque hos mihi fines posui, ut omnia quidem vocabula quadruplicia ex omnibus scriptoribus inde ab initio litterarum usque ad IV. saeculum p. Chr. n. colligerem, illo a tempore usque ad saeculum VII. plurimos scriptores exceptis ecclesiasticis perscrutarer, in reliquorum locis afferendis Stephani thesauro, lexicis Sophoclis [1]) et Kumanudis [2]) uterer. Neque vero laborem levare dubitavi usurpandis scriptorum indicibus, si hi sufficere mihi videbantur [3]). Etiam in Corpus iuscriptionum graecarum indice a Roehlio confecto et in epigrammata e lapidibus collecta Kaibeliano me usum esse profiteor.

Praeterea mihi liberalissime R. Foerster collectanea obtulit sua, e quibus solis sumpsi voces quadruplices Oppiani, Quinti Smyrnaei, Orphicorum, Theodori Prodromi, Tzetzae Allegg., Asclepiodoti, Libanii, Mauricii.

---

[1]) Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New-York—Leipzig 1888.

[2]) *Συναγωγὴ λέξεων ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς. Ἀθήνησιν* 1883.

[3]) Scriptorum quos ipse non perquisivi, indices adhibui hosce: Ebelingii Lex. Homericum, Dindorfii Lex. Aeschyl., Ellendtii Lex. Sophocl.[2], Beckii Ind. graecit. Euripideae, Lipsiae 1788, Nauckii Ind. tragicae dictionis, Caravellae Ind. Aristophan., H. Iacobi Ind. comicae dictionis Graecorum (Meineke fr. com. vol. V), Ind. verbb. Anthol. gr. editionis Brunckianae III, 3 (1814), Rumpelii Lex. Theocriteum, Wellaueri Ind. Apoll. Rhod., O. Schneideri ind. Nicandri, Schweighaeuseri Lex. Herodoteum, Astii Lex. Platonicum, Sturzii Lex. Xenophonteum, Reiskii indices in oratores atticos (ed. T. Mitchell), Preussii Ind. Demosthenicum, (Aeschinem et Hyperidem ipse perquisivi), Bonitzii Indicem Aristotelicum (*Ἀθηναίων πολιτείαν* ipse percurri), Heibergii in Archimedem, Hultschii in Autolycum indicem, Schweighaeuseri Lex. Polybianum, Wyttenbachii ind. graecitatis Plutarcheae, Schweighaeuseri Indicem Epicteteae philosophiae monumentorum, Rosii in Sorani Gynaecia, Rutherfordi in Phrynichum, Schweighaeuseri in Appianum, Reitzii lex. Lucianeum et indicem Iacobitzianum, Dindorfianum in Clementem Alexandrinum, Bekkeri in Sextum Empiricum, Sturzii in Dionem Cassium (Excerpta Vaticana ed. Mai, vol. IX. ed. Sturz. ipse percurri), Meinekii in Athenaeum, Hultschii in Pappum Alexandrinum, Niclasii in Geoponica, Walzii in rhetores graecos.

Hac vocabulorum quadruplicium copia sic congesta quaestiones sequentes nituntur. Quas, quasi omnium aetatum omnes voces mihi in promptu essent, instituere plerumque non sum veritus, quia contendere mihi licet vix ullam vocem ex temporibus inde a saeculo IV. usque ad saec. VII. deesse, neque multas ex scriptis posterioribus addi posse iis quae mihi praesto sunt.

Caput primum.

De vocabulorum quadruplicium in litteris graecis frequentia et praepositionum conglutinationibus.

Quamquam de origine harum vocum prius, quam de frequentia disserere, fortasse consentaneum esset, tamen hanc anticipare malui, quod ad illam quaestionem melius instituendam cognitio vocabulorum ipsorum numerique eorum utilis esse mihi videtur.

Linguis stirpis indogermanicae commune fuisse studium quoddam voces quadruplices formandi inde elucet, quod et in sanscritica et latina lingua, quamquam non tam saepe, quam in graeca, composita quae a tribus incipiunt praepositionibus, inveniuntur. De lingua sanscritica Pottius (quaestt. etym. I^2 p. 48) haec dixit: „Dekomposita mit sogar mehr als 2 Präfixen: Sskr. z. B. fthâ (stare) mit sam — upa — â (servare, observare; verm. als ein achtsames Dabeistehen) oder mit praty — abhi — pra (proficisci), worin, da prati selbst schon aus pra und ati besteht, sogar 4 Präfixe zusammengeheftet werden. In Folge der fortschreitenden Einnahme von immer neuen Fussstellungen wiederholt sich auch das Stehen und kann daher, trotz seiner eigentlichen Bedeutung als Verbum der Ruhe, nicht grade in einem Verbum befremden, das Bewegung ausdrückt. Vgl. Skr. sad (sitzen), aber auch Gehen (*ὁδός*), wohl wegen des Aufstützens in beiden Fällen. I (ire) mit samb — abhy — â (congregari). Im Griechischen gar nicht selten u. s. w.“

Neque Latini talia composita, quamquam apud eos plerumque tertia praepositio magis latet et cum verbo in novum quasi

vocabulum coartata est, fingere sunt veriti. Quod Draeger (Historische Syntax d. lat. Sprache I² (1878) p. 138: „Eine dreifache Zusammensetzung, wie sie das Griechische z. B. mit ὑπεκπρο bei 7 Verbis schuf, hat das Lateinische nie gewagt“ iniuria negavit. Iam Teipelius anno 1850 in commentatione „Lateinische Verba mit 2 oder mehr Präpositionen zusammengesetzt“ (Neue Jahrbb. f. Phil. u. Paed. 16. Suppl. p. 555 ff.) haec congessit dicens: „*conresuscitare* Tert. de res. carn. 23. Vulgata Ep. 2, 6. *adinsurgo* fehlt bei Scheller u. andern, ist aber auch bei Liv. 22, 4 zweifelhafte Lesart. *praecompono* Ov. fast. 6, 674. *praeconsumo* Ov. met. 7, 489. *prodeambulare* Ter. Andr. 5, 1, 4.“ Sed etiam maior eorum copia mihi praesto est praecipue e C. Pauckeri commentatione „Die mit Präpositionen zusammengesetzten Verba“ (Vorarbeiten z. lat. Sprachgeschichte I Berlin 1884), qui p. 25 asseveravit: „Aber von Zusammensetzungen mit mehr als 2, namentlich mit 3 Präpositionen kennen wir sichere Beispiele erst aus der späteren Sprachzeit.“ *coadimplere* Rustic. c. Aceph. p. 1205 et 1219 D. *discooperire* Vulgata Levit. 18, 7. 8. 20, 19. 21, 10. Luc. 5, 19. Num. 5, 18. 6, 20. Ruth. 3, 4. 7. Ies. 20, 4. 47, 2. 57, 8. Ierem. 49, 10. Ezech. 22, 10. 23, 10. 18. Dan. 13, 32. Thren. 4, 22. Hier. Iesai. 7, 20 no 16. Gloss. Reichenav. fol. 23 *denudare discoperire*. *decooperio* Vulg. 1. Sam. 22, 17. *percooperire* (Th. Prisc. 4, 1. Gromat. vet. p. 307, 5). *inabscondere, supercomprehendere*. E Skutschii nostri collectaneis per Foersterum benevole mecum communicatis sumo *superaccommodare* Cels. 8, 10, 1.

Qua in re quanto graeca lingua latinam superet, ex hoc intelleges, quod e litteris graecis equidem voces quadruplices 268 congessi. Hoc sane numero hae quoque inclusae sunt, quae non omnino stabilitae aut ab hoc illove critico in dubium sunt vocatae exceptis *ἀντιδιεπάγω*, *ἐγκατεφάλλομαι*, *ἐπενδίεσαν*, *παρεγκάθημαι*, *προανεκφώνησις*, *προσεπανήκω*, *συμπαρεισφθείρομαι*, *συνεπεισπίπτω* (hae enim nimis dubiae esse mihi videntur) et illae, quarum tertia praepositio cum quarta decompositi parte sic coartata est, ut haec non sine illa exstet (excepto *προκατεπείγω*, de cuius origine adhuc dissentiunt viri docti), ut *ἀπαντιπρόσωπον*, *ἐνδιενθυμοῦμαι*, *ὑποπαρενθυμοῦμαι*, *προεξαναλίσκω*, *προκαταναλίσκω*, *συμπαραναλίσκω*, *συνεξαναλίσκω*, *προκατεγγυάω*, *προπαρεγγυάω*, *συμπαραπολαύω*, *συναπεμπολάω*, *συνδιενεργέω*, *συνεξυπ-*

ηρετέω, *συνυπεξούσιος;* nam incipiunt omnes a tribus praepositionibus, quamquam revera tertia et quarta pars unum idemque individuum efficiunt, quod in plerisque derivatum est (*ἐνθυμοῦμαι* ab *ἔνθυμος*, *ἐγγυάω* ab *ἐγγύη*, *ἐνεργέω* ab *ἔνεργος*, *ὑπηρετέω* ab *ὑπηρέτης* etc.) Neque *προυξεπίσταμαι* et *προσεπαπειλέω* ab hoc numero segregavi, sed haec omnia cruce significavi. [1])

Sed iam ut commode omnes huius generis voces simul cum testimoniis cognoscas, ad litterarum ordinem digestae proferantur non demtis, quae alicubi leguntur, sed procul dubio repudiandae sunt:

ἀνθυπεκκαίω Niceph. Basilaca (Walz, rhett. gr. I p. 497, 19.)

ἀνθυπεξάγω Marc. Eugenicus de terminis vitae (Boiss. Anecd. nov. p. 354 f).

ἀνθυποκαθίστημι Plut. [2])

ἀνταποκατάστασις Hermes Trism. *Νοῦς πρὸς Ἑρμῆν* cap. 11, 2.

ἀνταποκαταστατικός Metaphrasis pedestris Maximi poematis *περὶ καταρχῶν* ed. Ludwich, p. 80, 3 et 8.

ἀντεξανίσταμαι Plut. de primo frigido cap. 3 [3]). Heliod. Aeth. VII, 19. Andr. Cret. Magni Canonis Ode VII. *ὁ Εἱρμός* (Patr. gr. 97 p. 1369 B). Anna Comnena, Alex. XIV, 9.

ἀντεξαποστέλλω Ioann. Hierosol. Vita Ioannis Damasc. XVI (Patr. gr. 94 p. 456 B).

ἀντεπανάγομαι Thuc. IV, 25, 1 [4]) *ἀντεπαναγόμενοι πρός τε Ἀθηναίων ναῦς.*

ἀντεπάνειμι Andr. Cret. in transfigurationem Domini (Patr. gr. 97 p. 945 A).

---

[1]) Asterisco * significavi vocabula, quae neque in Stephani Thesauro neque in lexicis Sophoclis et Kumanudis apparent, uncis rectis[, quae auctoritate carent.

[2]) Nullius loci auctoritate hoc compositum fulcitur, sed in Stephani et Passovii lexicis Plutarcho tribuitur; et in Papii lexico additum est: „*ἀνθυποκατασταθείς* magistratus suffectus. Plut.“ In Wyttenbachii indice Plutarcheo deest.

[3]) Pro *ἀντεξίσταμαι* Bernardakis hoc compositum ex codice Palat. 170 recipiendum iure commendavit in *Ἀδριατικὴ ἐπιθεώρησις* 28./29. April 1892, ut R. Foerster mecum communicavit.

[4]) Codd. plerique sane habent *ἀντεπαγόμενοι*, sed verum est, quod editur *ἀντεπαναγόμενοι*. Nam nusquam Thucydides de eis qui in impetum provehuntur, *ἐπάγομαι* dixit, sed *ἐπανάγομαι* et *ἐπαναγωγή*.

ἀντεπανέρχομαι Timarion cap. 4 (Ellissen, Analect. IV p. 45).
* ἀντεπανίσταμαι Phot. epistt. lib. I epist. XXIV, 3 f (Patr. gr. 102 p. 797 C).
ἀντεπαφίημι Lucian. Zeux. 9. Eustath. opusc. ed. Tafel, p. 336, 58.
ἀντεπεισάγω Timaeus Locr. de anima mundi et natura § 9 *ῥεῖ γὰρ διὰ τῶ σώματος ἔξω θύραζε τὰ πνεύματα, ἀντεπεισάγεται δὲ διὰ τᾶς ἀναπνοᾶς τῷ τε στόματι καὶ ταῖς ῥισίν.* Aëtius de placitis philos. IV 22, 2 (Plut. II, 903 E) *καὶ τοῦ ἀέρος ἀντεπεισαχθέντος*[1] *εἰς τὰ διὰ τοῦ αἵματος ἀραιώματα.* Porphyr. quaestt. Hom. in Il. *Π*, 152.
[ἀντεπείσειμι cf. ἀντεπεισάγω not. 1.
ἀντεπεισέρχομαι Eustath. orat. ad regem Manuelem 10 (Tafel, de Thessalonica p. 413).
ἀντεπείσοδος Aëtius de placitis philos. IV, 22, 1 (Plut. II, 903 D) *τῷ ἀερώδει τὴν ἀντεπείσοδον παρεχομένου;* eadem verba invenis Galen. XIX p. 317.
ἀντεπεισφέρω[2] Aëtius de placitis philos. IV, 22, 3 (Plut. II, 903 E), cf. Galen. XIX p. 318.
ἀντεπεκκλίνω Theophanis vita Parisina (Theoph. ed. de Boor II p. 29, 28.)
ἀντεπέκτασις Hesych. s. *τόξον πῆχυν.*
* ἀντεπεκτείνω Galen. XVIII, 1 p. 213.
ἀντεπεμβαίνω Theod. Prodr. Rhod. et Dos. VI, 358.
* ἀντεπεξαγείρω Theod. Prodr. Rhod. et Dos. II, 11. V, 280.
ἀντεπεξάγω Thuc. VIII, 104, 4. Ioseph. Archaeol. VI, 9, 1. VIII, 14, 4. Dio Cass. XXXVIII, 48. XLVI, 37. L, 31. Lucian. Bacch. 3 § 77. Georg. Pisid. de expeditione Persica III, 216. Constant. Manass. compend. chron. v. 1266. Andr. Cret.[3] Patr. gr. 97 p. 937 B. 1109 B. 1116 B. 1144 C. 1153 D. Phot. Amphiloch. anecd. *ΜΕ* (A. Mai. scriptt. vett. nova collectio I p. 33). Eustath. opusc. ed. Tafel p. 121, 19.

---

[1]) Dielesius (Doxogr. gr. 412 a [31]) auctoritate codd. Mosquensis et Marciani nisus mavult *ἀντεπεισιόντος*, sed *ἀντεπεισαχθέντος* verbo patrocinatur et locus ante allatus et Galen. XIX p. 317, ubi hoc idem enuntiatum invenitur.

[2]) Hoc verbum in Stephani Thesauro Cyrillo quoque tribuitur (C. Iul. 10 p. 326), sed forma *ἀντεπενηνέχθαι* in errorem induxit.

[3]) In huius scriptis hoc compositum a propria vi recedit.

169, 61. 207, 70. 299, 6. 301, 80. 325, 87. comment. in Il. *Α*, prooem. = p. 14, 33, *Α*, 325. orat. ad regem Manuelem 26 (Tafel, de Thessalonica p. 413). supplicat. Manuel. Comn. 4 (ibd. p. 437).

ἀντεπέξειμι Thuc. VII, 37, 3. 42, 6. Ctes. de rebus Persicis cap. 52 (absolute.)[1]) Xen. Cyr. III, 3, 30 et V, 4, 21 (absolute). Dionys. Hal. A. R. III, 24 et 52. IV, 51. IX, 10 et 13 (absolute) VIII, 86[2]). Strab. VIII, 3, 29. Pausan. IV, 7, 3 (absolute). Polyaen. I, 14[3]). Lucian. Bacch. 3 § 78 *ἐπ' αὐτοὺς ἀντεπεξῄεσαν*. Dio Cass. XLVIII, 40. XLIX, 8. Liban. IV, 1047, 4 (absolute). Basil. Magn. epistt. class. II ep. 217. Eustath. opusc. ed. Tafel p. 105, 29. 232, 63. 291, 8 (absolute). Cum illis locis, ubi *ἀντεπέξειμι* hostilia indicat, differunt hi: Her. Spirital. (vett. math. p. 156.). Phot. ad Amphilochia quaest. I, 18, ubi *ἀντεπέξειμι* absolute adhibitum „repugno" significat.

ἀντεπεξελαύνω Thuc. IV, 72, 3.

ἀντεπεξέρχομαι. Suidas composito *ἀντεπεξελθεῖν* apponit: *δοτικῇ. καὶ ἀντεπεξέρχομαι.* Thuc. IV, 131, 1. Strabo VIII, 3, 28. Ioseph. bell. Iud. I, 17, 6. Ael. Aristid. vol. I p. 150, 1. p. 150, 8 (vulgo legitur *ἀντεπελθεῖν*, sed cod. *E* praebet *ἀντεπεξελθεῖν*). Dio Cass. XLI, 20. Frg. ex libro XIX (Bekker, anecd. gr. I, p. 124, 7.). Andr. Cret. Patr. gr. 97 p. 1132 A vi „repugnandi" verbum instructum est, ceteris locis notionem „prodeundi in pugnam adversus invadentem" habet. Eustath. opusc. ed. Tafel p. 233, 1.

[*ἀντεπεξίημι* cf. *ἀντεπέξειμι* Polyaen.

ἀντεπέξοδος Dio Cass. XLVII, 37.

ἀντιδιέξειμι Aeschin. c. Tim. § 155, 6.

ἀντιδιεξέρχομαι Plat. Theaet. 167 D.

[*ἀντιδιεπάγω* Dionys. Hal. VII, 34 *ἀλλ' ἐμνησικάκουν τῆς ψευσθείσης αὐτοῖς πολλάκις ὑποσχέσεως περὶ τῶν ἐπικουρίας*

---

[1]) Plerumque verbum cum dativo coniungitur.

[2]) Cod. Vat. praebet *οἱ δ' οὐκ ἀντεξῄεσαν*, neque Iacobyus *ἀντεπεξῄεσαν*, quod in vett. codd. exstat, recepit.

[3]) *ὁπλιζομένων ἀνθωπλίζοντο, ἐπεξιόντων ἀντεπεξῄεσαν* scribendum esse, quamquam cod. F *ἀντεπεξίεσαν* exhibet, nemo negabit.

δεομένων ἀπόρων, ἀντιδιεπαγόντων[1]) τῶν ὑπ' ἐκείνοις ψηφιζομένων.

ἀντιπαρακάθημαι Eustath. opusc. ed. Tafel p. 44, 89. 111, 61. 189, 39.

ἀντιπαρεισαγωγή[2]) Plotin. Enn. II, IX, 5 ἄλογος δὲ καὶ ἀντιπαρεισαγωγὴ αὐτοῖς τῆς ἑτέρας ψυχῆς ταύτης.

ἀντιπαρεκδύομαι Synes. Cyr. in Arcad. cap. 17.

ἀντιπαρέκτασις Chrysipp. apud Stob. Ecl. I cap. 17 ter. Pariter Alexander Aphrod. (de mixt. cap. 3 ed. Bruns, Suppl. Aristot. II, 2 p. 216, 29. 217, 9) hoc compositum in numero vocum Chrysippearum habendum testatur. Philo Iud. ed. Richter vol. II p. 288. Hippolyt. philos. 21, 5[3]). Greg. Naz. or. 43, 71.

ἀντιπαρεκτείνω[4]) Chrysippi locum ex libro III physicorum affert Diog. Laert. VII, 151. A Stobaeo quoque Ecl. I cap. 17 et Alexandro Aphrod. de mixt. cap. 3 (bis) et 4 (ed. Bruns, Suppl. Aristot. II, 2 p. 216, 26. 217, 6 et 29) Chrysippum hoc verbum usurpasse discimus. Philo Iud. ed. Richter vol. II p. 288. IV p. 163. Ioseph. bell. Iud. III, 7, 24. V, 3, 5. Sext. Empir. ed. Bekker p. 443, 24 et 33. 465, 29 et 32 (bis). 522, 13. 703, 30 et 31. 704, 4.

*ἀντιπαρενίστημι Georg. Choerobosc. orthogr. (Cramer, Anecd. gr. Ox. II p. 180, 19).

ἀντιπαρεξάγω per ἀντιτάσσω explicatur in lexicis Hesychii, Suidae[5]), Zonarae, qui ἐξ ἐναντίας παρατάττεσθαι addit.

---

[1]) Hanc lectionem quae ab omnibus exhibetur codicibus, esse spuriam iure viri docti consentiunt, dissentiunt autem de loci sanandi ratione. Reiskius locum foedissime corruptum ab ingenio restitui posse negavit, ceteri diversissima proponunt: Lapus ἀθετουμένων, Sylburgius οὐδὲν δ' ἐπὶ τέλος ἀγόντων τῶν ὑπὲρ ἐκείνης ψηφιζομένων, Kayser, Ann. phil. 1866 p. 43 καὶ ἀντέπραττον τοῖς ὑπ' ἐκείνων ψηφιζομένοις, Meutzner ib. p. 260 ἀντία (vel ἐναντία) δὲ πασχόντων τῶν ὑπὸ δεινοῖς ψηφιζομένων, Schenkl ib. p. 36 ⟨ὡς⟩ ἀντία διεπιτελούντων ⟨αὐτῶν⟩ τῶν ὑπ' ἐκείνων ψ., Iacobius τἀναντία ἐπαγόντων τῶν ἐπ' ἐκείνοις ψηφιζομένων. Equidem malim: ἀντία διεπαγόντων τῶν ὑπ' ἐκείνων ψ.

[2]) Edd. habent παρεισαγωγή, sed ἀντιπαρεισαγωγή, quod. codd. praebent, praeferendum est.

[3]) Legitur hic σώματα δὲ πάντα ὑπέθεντο καὶ σῶμα διὰ σώματος μὲν χωρεῖν, ἀλλὰ ἀνάστασιν εἶναι, sed Dielesius bene coniecit ἀντιπαρέκτασιν.

[4]) Hoc compositum excepto Iosepho a philosophis tantum usurpatur.

[5]) Hic enim in ἀντιπαρέξειν latere ἀντιπαρεξάγειν quis est, qui neget?

Epistula Philippi in Demosth. or. de corona § 39 p. 239. Polyb. III, 90, 1 [1]). Ioseph. Arch. XVIII, 8, 1. Plut. Aem. Paul. 30, 1. Aristid. 16, 6. Pyrrh. 16, 9. Lucull. 27, 5. Nic. 3, 1. Brut. 49, 2. de tranquill. anim. 10, 1. Dio Chrysost. or. VII, 98. Arrian. Anab. V, 17, 1. Polyaen. strateg. III, 10, 6. IV, 3, 9. VIII, 23, 9. Galen. VIII p. 715. XI p. 174. Sext. Empir. ed. Bekker p. 227, 10. 287, 27. Aelian. v. h. IV, 9. Orig. excerpt. in Psalmos (Patr. gr. 17 p. 125 D). Euseb. Pamph. adv. Hierocl. 445. demonstr. evang. X, 8, 92. Themist. or. ed. Dindorf p. 334, 26. Greg. Nyss. ed. Migne (Patr. gr.) II p. 397 D. p. 404 B. 412 A. III p. 801 B. Cyrill. Alex. VI, 262, 23 Pusey. cf. Journal of phil. vol. VII p. 44. Zachar. Mytilen. Patr. gr. 85 p. 1104 A. Niceph. Chumn. epist. 61 (Boiss. anecd. nova p. 68).

ἀντιπαρεξαγωγή Plut. de libidine et aegritudine V, 5. Sext. Empir. ed. Bekker p. 224, 5. Greg. Nyss. epist. III [2]).

ἀντιπαρέξειμι Plut. Cic. 43, 3. Ps. Plut. reg. et imp. apophthegm. Fab. Max. 1 *ἐπηκολούθει διὰ τῶν τραχέων καὶ ὀρεινῶν ἀντιπαρεξιών.* [3]) Ioseph. Arch. II, 9, 4. Greg. Nyss. I, 248 C ed. Migne.

ἀντιπαρεξέρχομαι Dio Cass. XLVII, 46.

ἀντιπαρεξετάζω Dionys. Hal. A. R. I, 3. III, 11. XI, 34. Epist. ad. Cn. Pomp. 1, 14 f. de Thuc. iud. 16, 4. 35, 3. 41, 8. de admirab. vi dicendi Demosth. 33. Theodor. Mopsuest. in epist. ad Galatas 3 (ad vers. 23). Olympiodor. cat. in Iob (p. 185). cat. 15, v. 5, 6. (P. gr. 93 p. 174 B).

ἀντιπαρεξέτασις Suid. s. *Ἡμένη πελειάς.* Eustath. opusc. ed. Tafel p. 255, 40.

ἀντιπροκαταλαμβάνω Anaxim. rhet. ad Alex. 19 (Aristot. ed. Bekker p. 1433 b 1).

---

[1]) Hoc loco, quo solus codex Augustanus exhibet: *διόπερ κατὰ τοὺς ἑξῆς χρόνους ἀντιπαρεξῆγε τοῖς πολεμίοις ἀεί* (ceteri *ἀντιπαρῆγε*) equidem propter antecedens *ἐπεξιόντος* III, 89, 1 *ἀντιπαρεξῆγε* scribendum commendem.

[2]) Hic, ubi Stephanus Thes. *ἀντιπαρεξαγωγή* legi testatur, exstat (Patr. gr. 46 p. 1024 A): *καὶ τί βούλεται ἡ τῶν καινῶν θυσιαστηρίων ἀντεξαγωγή;*

[3]) Eadem verba leguntur apud Apostolium proverb. XVIII, 22 *χειμάσει ποτὲ κ. τ. λ.* (Paroemiogr. gr. II p. 723 L.).

† ἀπαντιπρόσωπον [1]) Clem. Alex. strom. VII 7, 34.

ἀπεκπροθέω Greg. Nyss. ed. Migne II p. 365 A.

διανακαθίζω Hippocrat. de mulierum morb. II, 201 ed. Littré VIII p. 384. (cod. Θ Ermerinsii praebet ἀνακαθίζειν.)

† διεκπροαλές Apoll. Rhod. III, 73 καί μ' ἀναείρας αὐτὸς ἑοῖς ὤμοισι διεκπροαλὲς φέρεν ὕδωρ. [2])

διεξανίσταμαι Eunap. Sard. fr. 76 apud Suid. s. v. διηυχενίζετο.

ἐγκατεφάλλομαι Oppian. Hal. IV, 661 πόντῳ δ' ἐγκατέπαλτο λίνων ὕπερ.

ἐμπαρεισφρέω Tzetz. epist. 50 (ed. Pressel p. 43).

ἐμπαρενείρω Ioann. Diac. serm. in vitam Iosephi Hymnogr. 1 (Patr. gr. 105 p. 941 A).

† ἐναπενιαυτίζω [3]) Parmeniscus, scholl. in Eurip. Med. 273.

† ἐνδιενθυμοῦμαι Gregor. Agrigent. in Ecclesiasten lib. V § 9 (Patr. gr. 98 p. 948 A).

ἐνσυγκαταζέω Mnesitheus Cyzicenus apud Oribasium I p. 279, 9.

* ἐνσυνυπάρχω Dexipp. in Aristotelis categ. dubitationes et solutiones lib. III cap. 5. (Spengelius ἐνυπάρχει mavult.)

ἐξεπανοίγομαι narr. amat. de Callim. et Chrysorrh. v. 302, (ed. Spyr. Lambros, collect. de romans grecs, Paris 1880 p. 13).

ἐξεπεξάγω Eustath. opusc. ed. Tafel p. 177, 19.

* ἐξυπανέχω Anna Comn. Alex. I, 11.

ἐξυπανίστημι Hom. Il. B, 267 σμῶδιξ δ' αἱματόεσσα μεταφρένου ἐξυπανέστη, qui versus repetitur in Centon. Hom. p. 59, 29 (de scholiorum et Eustathii explicatione huius

---

[1]) Cum codicum lectio sit: ἵνα οἱ ἅπαν τι πρόσωπον τῶν ἀγαλμάτων ἱστάμενοι πρὸς ἀνατολὴν τρέπεσθαι διδάσκωνται, praestans facilisque est coniectura Sylburgii ἀπαντιπρόσωπον, nisi ἀπαντιπροσώπως praeferendum; cf. Aristot. p. 835 b 11 καὶ ὅταν διώκωνται, φεύγειν καὶ εἰσδύντας ἀντιπροσώπως ἵστασθαι. (Dindorfius proposuit ἀντιπρόσωποι.)

[2]) Haec est lectio cod. Laurentiani; Guelf. exhibet δὶ ἐκ προαλὸς (ὁ in ras.). Scholiasta explicat: κατώφορον, κατωφερὲς καὶ ἐπὶ τὴν ἅλα προϊόν, ῥοῶδες.

[3]) Hoc verbum num inter huius generis composita numerari possit, valde dubium est. Nam praeterquam quod prius ἐν non satis est stabilitum, neque ἐν praepositionem latere in verbo ἐνιαυτίζω pro certo scimus, neque, si latet, sentiebatur.

compositi cf. p. 2). Pythagorae versus a Porphyrio in vitae Pythagoricae cap. 40 servatus πρῶτα μὲν ἐξ ὕπνοιο μελίφρονος ἐξυπαναστάς.[1]) Pseudo-Callisth. apud Eustath. in Il. p. 918, 40. Anna Comn. Alex. XIII 3.

*ἐπανεξέτασις. Lib. Iurid. alphab. cod. Paris. reg. gr. 1382 (ed. Zach. de Lingenthal Ius graeco-romanum II p. 5.)

ἐπεγκάθημαι Eustath. opusc. ed. Tafel p. 317, 24.

ἐπεκδιήγησις Basil. Magn. homil. IV. in Hexaëmeron (Patr. gr. 29 p. 89).

ἐπεκδιηγοῦμαι Plat. Phaed. 97 D et E. 98 B. Clem. Alex. Strom. IV cap. 7 s. 45. Procl. in Platonis theol. I, 2. V, 11. Marin. Procli vita 23.

[ἐπενδίεσαν Hesychius per ἐπηφίεσαν explicat, sed exemplo non illustrat.

ἐπεξανάπτω Georg. Pisid. apud Suidam s. v. ἐνθουσιώσας.

ἐπεξανίσταμαι Philo ed. Richter vol. VI p. 124.

ἐπιδιέξειμι Diogenes Babylonius de principatu animae apud Galen. V p. 242 ἐμφανὴς γοῦν ἐστι διὰ τῆς ἀρτηρίας ἐπιδιεξιοῦσα.[2]) Plut. de Herod. malign. 1, 3 (II, 854 F) ἐπεὶ τά γ' ἄλλα ψεύσματα καὶ πλάσματα βουλομένοις ἐπ⟨ιδι-⟩εξιέναι, πολλῶν ἂν βιβλίων δεήσειεν. Polyaen. strateg. IV, 20 ὁ μάντις ἐπιδιεξιὼν τοὺς λοβοὺς καὶ τὴν χολὴν (sed cod. Florentinus exhibet ἐπεξιών).

*ἐπιδιεξέρχομαι Epicur. Eth. col. XVII ἄρξωμαι νῦν ἀνηνύτου κακοπαθείας εἶτ' ἐπιδι⟨εξελ⟩θὼ[ν][3]) μεταξύ. Galen. XVI p. 699 ἀλλ' εἰ μὲν προστεθείη, τὸν ἐφεξῆς χρόνον δηλώσει τῷ προειρημένῳ, εἰ δ' ἀφαιρεθείη, τὸν ἔμπροσθεν, οὐ μὴν ἴσον γε οὐδ' ὅμοιον προδιεξέρχεθαι τὸ ἕτερον θατέρου λέγειν ἢ ἐπιδιεξέρχεσθαι.

ἐπιπαρεμβάλλω Polyb. III, 115, 10. XI, 23, 4 et 5. XII, 19, 6.

---

[1]) Exstat versus cum pentametro in codice Monacensi August. 490 inter v. 39 et 40 Aurei carminis interpositus. A docto lectore ex Porphyrio eum descriptum esse Nauckius suspicatur.

[2]) Haec est lectio Aldinae. Struvius προσδιεξιοῦσα mavult, Kuehnius διεξιοῦσα.

[3]) Hoc restituendum proposuit Comparetti, Frammenti inediti dell' etica di Epicuro, Riv. di filol. VII p. 418 et Museo italiano di antichità classica I (1885) p. 77. 85. Usener Epicurea p. XLIX scribit ἐπιδισκευθῶ.

ἐπιπαρέξειμι Aristot. probl. I *E*, 7 (ed. Bekker p. 912a 11).
ἐπισυνεισφέρομαι Epiphanius (Patr. gr. 41 p. 686 B).
ἐπισυνεισφορά Epiphanius (Patr. gr. 42 p. 597 D).
ἐπισυνέμπτωσις Eustathius comment. in Il. *Ψ* 116 p. 1291, 42 καὶ λέγεται ἡ τοιαύτη ἐπικὴ κακία ἐπισυνέμπτωσις, οὖσα λέξεων ὁμοιοκαταληξία καὶ τῶν αὐτῶν συμφώνων ἐπαλληλία. Anonymus Ambrosianus de re metrica ed. Studemund, Anecd. gr. p. 214, 23 τῶν δὲ μέτρων κακίαι εἰσὶ πέντε· χασμῳδίαι, ἐπισυνέμπτωσις, κ. τ λ. l. 32 et 34.
καθυπεκδέχομαι Nicetas Choniatas de Alexio Isaacii Angeli fratre I, 7 f.
καθυπεμφαίνω Eustathius Macrembol. Hysm. IV 18, 11 et 13 [1]). Eustath. opusc. ed. Tafel p. 321, 51.
καθυπενδίδωμι Nicetas Choniatas de Manuele Comneno V. 2 f.
[κατενεγγύησα Ioseph. Ant. Iud. XVI, 7, 6. Aristaen. II, 8 est vitiosa lectio.
κατεξανάστασις lib. περὶ ὕψους cap. 7, 3. Iamblich. vit. Pythag. XVI. XXXI.
κατεξαναστατικός Marc. Antonin. comment. VIII, 39. Sext. Empir. ed. Bekker p. 566, 23. 567, 6.
κατεξανίσταμαι [2]) Polyb. apud Suid. s. κατεξαναστάντες τοῦ μέλλοντος, quod explicatur per προμηθῶς βουλευσάμενοι:

---

1) Codd. Monacenses 96 et 405 utroque loco habent καθυποφαίνει.

2) κατεξανίσταμαι inter omnia huius generis composita latissimam tenet provinciam neque a rerum scriptorum nec philosophorum nec rhetorum ac ne a poetico quidem sermone, quamquam in hunc sero irrepsit, est absonum. Mihi ut plus septuaginta loci triginta scriptorum in promptu sunt, ita numerus et scriptorum et locorum quin augeri possit, non dubito. Prima litterarum graecarum aetas hoc verbum ignoravit, sed inde a Polybio, qui primum exemplum praebet, unaquaque aetate saepe deprehenditur. Ab Hesychio et Zonara per κατεπαίρομαι explanatur, eique explicando inserviunt verba Eustathii (comment. in Il. *Α*, 534 p. 146, 13): ὅρα δὲ τὸ ἀρχαϊκὸν τῆς λέξεως τοῦ ἐπανίστασθαι. πάλαι μὲν γάρ ποτε τὸ ἐπὶ τιμῇ ἀνίστασθαι ἐδήλου· ὕστερον δὲ μάχιμος ἡ λέξις τοῦ ἐπανίστασθαι καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς ἐπὶ προθέσεως τὸ κατὰ δηλούσης, ὡς καὶ ἐν τῷ, ἥκεις ἐφ' ἡμᾶς, παρ' Εὐριπίδῃ, καὶ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας παρ' Αἰσχύλῳ, ἤγουν κατὰ Θηβῶν· ὡς εἶναι παρὰ τοῖς ὕστερον τὸ ἐπανίστασθαι ὅμοιον τῷ κατεξανίστασθαι. Genetivum huic verbo adiungi dicit Suidas s. κατεξανιστάμενος neque ab hoc praecepto recedit usus scriptorum, nisi quod quinque locis recentiorum scriptorum κατεξανίσταμαι absolute usurpatur et uno loco quintae quam statuo aetatis κατὰ cum genetivo invenitur.

διὸ κατεξαναστάντες τοῦ μέλλοντος παρῃτήσαντο τοὺς πρυτάνεις ἐκπέμψαι πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ῥόδον, συνεπιλαβέσθαι τῆς ἐλευθερίας. (Polybii frgg. 152 (149) ed. Hultsch). Diod. Sicul. X, 7, 4 κατεξαναστάντα τοῦ πάθους. XVII, 21, 3 παντὸς δεινοῦ κατεξανίστατο. XXXIII, 21a παντὸς πόνου καὶ κινδύνου κατεξανεστηκώς. XXXIV/XXXV, 25 κατεξανίσταται καὶ τῶν νόμων. XXXVII, 20 κατεξανίστασθαι τῶν περὶ ψυχὴν παθῶν. Heraclit. Allegor. Homer. cap. 14 (Anecd. gr. ed. Matranga I p. 309). Philo Iud. ed. Richter vol. I p. 166. II p. 194. 195. 210. III p. 105. IV p. 67. V p. 215. Ioseph. Arch. VIII, 2, 8. XVI, 9, 3. Plut. Alex. 6, 1. (I, 667 C). Phoc. 10, 4 (I, 746 D). Demetr. 22, 3 (I, 898 F). de Alex. s. virt. s. fort. or. I, 9 (II, 331, B). Marc. Antonin. comment. V, 15. Clem. Alexandr. Strom. VI, 9 s. 72. VII, 11 s. 64. 65. 12 s. 70. 79. Sext. Empiric. ed. Bekker p. 186, 9. 321, 11. 587, 26 (ubi iisdem verbis utitur ac p. 186, 9). Diog. Laert. VII, 182. Origen. exhort. ad martyr. 23 (ed. Migne XI p. 593) ἐπὶ τοῖς κατεξανισταμένοις τῶν τηλικούτων πόνων (cf. Diod. Sic. XXXIII, 21a). comment. in Matth. Tom. XVI, 8 med. (Migne XIII p. 1392 B). Euseb. Pamph. demonstr. evang. III, 7, 39. Basil. Magn. comment. in Isaiam Proph. XIII (Patr. gr. 30 p. 569 C) κατεξανιστάμενος τῶν παθῶν (cf. Diod. Sic. X, 7, 4. XXXVII, 20). lib. de virginitate cap. 11 (P. gr. 30 p. 692 C). constitutt. monastic., cap. 6, 2 (P. gr. 31 p. 1361 C) (ubi absolute adhibetur). cap. 32 (31 p. 1421 B). Pseudo-Liban. (Boiss. Anecd. gr. I, 166). οὕτως ἥδοντος κατεξανιστάμην παντός. Greg. Naz. or. 25, 4 (Patr. gr. 35 p. 1204). Ioann. Chrysost. Patr. gr. 57 p. 37. 181. 189. 326. 655 κατεξανιστάμενον τῶν νόμων (cf. Diod. Sic. XXXIV/XXXV, 25). p. 741. 742. in epist. I. ad Corinthios hom. XXIII, 2. (ed. Montfaucon X p. 202). Synes., calvitii encom. cap. 2 καὶ ὁ λόγος ἀντεισιὼν κατεξανέστη τοῦ πάθους (cf. Diod. Sic. X, 7, 4. XXXVII, 20. Basil. Magn. comment. in Isaiam proph. cap. XIII). de providentia cap. 10 med. Dio cap. 7 (absolute usurpatum). Heliod. Aethiop. II, 28. VIII, 5. Eunap. Sard. apud Suid. s. Εὐτρόπιος (Müller, F. H. G. IV p. 44). Procl. instit. theol. 143. Hesych. explicat

Ὑπερῆρτο per *κατεξανίστατο*, *Καταπλήσσει* per *καταταράσσει, φοβερίζει, κατεξανιστᾷ*, quo uno loco activa forma occurrit. Andr. Cret. Patr. gr. 97 p. 1281 C. Michael Monach. vita Theodori Abbatis cap. 62 (Patr. gr. 99 p. 320 C) *Ἐρρέτω φθόνος ὁ κατὰ τοῦ δικαίου Θεοδώρου κατεξανιστάμενος.* Phot. epistt. I, 14 (Patr. gr. 102 p. 741 D). ep. 24, 27 (Patr. gr. 102 p. 820 D). II, 73 med. (Patr. gr. 102 p. 884 B). Amphilochia anecd., ζ f. (Mai, scriptt. vett. nova collectio I p. 6). praeterea Photius locum Asterii servavit bibl. p. 501, 14a *τῶν ἀπόντων κατεξανίσταται.* Suid. s. v. *Ἀβεσαλώμ.* s. v. *ἐγκραγών· λόγοις κατεξαναστάς, διαλοιδορησάμενος.* s. v. *κατεξανιστάμενος· τούτους δὲ δορυφορῶν καὶ κατεξανιστάμενος τοῖς χορηγίοις ἑτοίμως παρεσκεύασε συναγωνιστάς.*[1] *καὶ κατεξανίσταμαι γενικῇ.* Theodor. Prodrom. Rhod. et Dos. V, 154 *καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θυμικῶν πυρεκβόλων — σπινθηριώντων ἐν μέσῃ τῇ καρδίᾳ — κατεξανέστη πῦρ λαλῶν καὶ πῦρ πνέων.* Anna Comn. Alex. XIII, 62. Eustath. opusc. ed. Tafel p. 23, 82. 29, 23. 48, 67 (absolute usurpatum). 157, 31. 209, 86. 317, 12. 320, 20. Theodor. Metochit. miscell. cap. 10. cap. 55 (absolute usurpatum). cap. 58.

κατεπαναγεύω Eustath. opusc. ed. Tafel p. 293, 10.

κατεπανίσταμαι (act. *κατεπανίστημι* rarius)[2]. Athanas. apolog. contra Arianos 44 (Migne I p. 324 B) *τοσοῦτον δὲ λοιπὸν κατεπανέστησαν κατὰ τῆς πίστεως.* Basil. Magn. homil. in Psalm. 140 (Patr. gr. 29 p. 488 C). Maxim. Confessor, quaestt. ad Thalassium (Patr. gr. 90 p. 425 C). Ephraim archiep. de miraculo, quod in puero factum est a S. Clemente cap. IX (Cotelerius, Patr. Apostol. I p. 817) (absolute dictum). Theodor. Metochit. miscell. cap. 12. Activa forma occurit: Michael Monach. vita Theodori Studitae cap. 123 (Patr. gr. 99 p. 225 B). Phot. ad Amphiloch. quaest. 225.

[*κατεπανουρεύω* in versione Veteris Testamenti a LXX facta exstare prius opinabantur viri docti, sed Tischendorfius

---

[1]) De his verbis valde ambigitur. Cf. Bernhardyus ad hunc locum.

[2]) Suidas s. v. adnotat *γενικῇ*, quod non in omnes locos quadrat, cum iam apud Athanasium, qui inter primos hoc composito usus est, *κατά* cum genetivo adhibitum reperiatur.

Psalm. XXCIII, 3 (XXCII Tischend.) pro κατεπανουρεύσαντο bene restituit κατεπανουργεύσαντο verbi καταπανουργεύω formam).

κατεπεμβαίνω Pseudo-Ioann. Chrysost. in Publicanum et Pharisaeum cap. 1 (ed. Montfaucon VIII p. 117 E). Theodoret. graec. affect. cur. IV p. 56, ubi legitur ἀλλήλοις ὡς πολεμίοις ἀνέδην κεχρημένοι, codd. C. Vb. Sirm. exhibent κατεπεμβαίνοντες, quae est genuina lectio, cum ἀνέδην κεχρημένοι pro glossa quae in textum irrepserit habenda sit. Append. proverb. Bodl. centur. IV s ὅταν τὸ ὕδωρ πνίγῃ, τί δεῖ ἐπιπνίγειν· παρεγγυᾶται μὴ τοῖς δυστυχοῦσι [1]) κατεπεμβαίνειν (Paroemiogr. gr. I p. 441). Olympiodor. in beatum Iob cap. 21 v. 27, 28. (Patr. gr. 93 p. 232 D). scholl. in Oppian. Hal. II, 34. Nicet. Choniat. Alex. Manuelis Comn. fil. cap. 7 (ed. Bekker p. 311, 1). de Andronico Comn. I, 7 (ib. p. 389, 5). Eustath. opusc. ed. Tafel p. 228, 12. Theodor. Metochit. miscell. cap. 5.

μετεξανίσταμαι Lucian. conviv. 13.

[παρεγκάθημαι in Stephani Thesauro affertur his additis: *assideo, inter alios sedeo. VV. LL. quae tamen expos. ab ἐγκάθημαι recedit;* mihi nusquam occurrit.

παρεκπροφεύγω Il. Ψ, 314. Scholl. et Eustathius de hoc verbo quadruplici tacent.

[παρενεγγύησε, quod Suidas s. v. per παρῄνεσε, συνεβούλευσε explicat, nihil nisi falsa lectio pro παρενεγύησε videtur.

παρενεισαγωγή [2]) Alexand. Aphrodis. de febr. (initio) (Museum criticum, Cantabrig. 1826, vol. II p. 362) Ἀμέλει

---

[1]) His tribus locis dativus voci subiungitur, ceteris genetivus.

[2]) Hoc compositum, quamquam codicis auctoritate est stabilitum, Passovium offendit, cui praepositiones ἐν et εἰς in eodem vocabulo positae displicebant. Verba eius (opusc. acad. p. 606) haec sunt: *„hanc praepositionum sibi invicem adversantium ἐν et εἰς coniunctionem nec sibi permiserunt Graeci nec poterant permittere. Litteris igitur transpositis scribendum videri possit ὡς ἐν παρεισαγωγῆς τρόπῳ, ut paulo infra, ὡς ἐν εἰσαγωγῆς λόγῳ, sed possit quoque ὥσπερ ἐν εἰσαγωγῆς τρόπῳ, et ita statim ab initio, ὥσπερ ὑπόμνημα: nec diffitendum hoc magis placere: nam neque vocabulum παρεισαγωγή apte quadraret ad sententiam, et auctor ipse eandem quam hic introductionem in fine capitis εἰσαγωγήν, non παρεισαγωγὴν vocavit: ipsius igitur codicis lectionem, etsi perperam intellectam, exhibuisse videtur Schinas, ὡς παρενεισαγωγῆς τρόπῳ."* Cui adstipulari nequeo. Nam dixit, ut exemplum afferam, Timaeus Locr.

καὶ ἔδοξέ μοι ὡς παρενεισαγωγῆς τρόπῳ τὸ παρὸν συντάξασθαι σύγγραμμα.

[*παρεπεισοδιάζω* est varia lectio Eustath. comm. in Il. *Α*, 265 = p. 100, 40 pro *παρεισοδιάζω.*

παρυπεμφαίνω Nicet. Choniat. Alex. Man. Comn. fil. cap. 15 ed. Bekker p. 337, 21.

περισυγκαταλαμβάνω[1]) Aristot. de aud. (ed. Bekker 803b 41) *διὰ γὰρ τὸ περισυγκαταλαμβάνεσθαι τοὺς ἑτέρους ἤχους ὑπὸ τῶν ἑτέρων καὶ γίγνεσθαι τὰς καταπαύσεις αὐτῶν ἅμα λανθάνουσιν ἡμᾶς αἱ μεταξὺ γιγνόμεναι φωναί.*

[*προανεκφώνησις*[2]) Herodian. rhet. *περὶ σχημάτων* (Walz VIII p. 594, 14).

προαντανίσχω Eustath. opusc. ed. Tafel p. 353, 87.

προαπανίσταμαι Georg. Pachymer. de Andronico Palaeologo IV, 21. V, 26 med.

προαπεκβαίνω Eustath. opusc. ed. Tafel p. 146, 83.

προαποκατάστασις Procl. comment. in rempubl. Platonis p. 690 (Schoell, Anecd. gr. p. 110, 7).

προδιακατέχω Soran. de mul. 37.

---

p. 99 *E εἰς τὴν μάθησίν τινα ἐνάγω.* Studium cumulandi in verbis praepositiones illo tempore magnum erat, et eaedem praepositiones in compositis graecis inter se excipiunt, ut in *προπροκυλίνδομαι* Il. X, 221. Od. ρ, 525., *προπροκαταΐγδην* Apoll. Rhod. II, 595, *ἐνεμπίπλημι* bis apud Galen. XV p. 193, aut discretim in eadem voce cumulantur, ut in *ἐξεπεξάγω, ἐμπαρενείρω, ἐνδιενθυμοῦμαι,* de quibus infra verba faciam. Si cui *παρά* supervacaneum aut minus ad sententiam quadrare videtur, animum attendat ad Nicetae Choniatae compositum *παρυπεμφαίνω* (Alex. Man. Comn. fil. cap. 15 *ἦν δὲ τῶν γραφομένων ὁ νοῦς, εἰ συγχωρηθήσεται προβῆναι συνάλλαγμα γαμικὸν βραχὺ μὲν ἢ οὐδὲν παρυπεμφαῖνον τὸ ἄσεμνον*) et dicat, quid aliud de huius verbi *παρά* statuat. Adde quod *ἐν* iuxta *τρόπῳ* hoc loco melius deest. Firmissimum autem meae sententiae adminiculum habere mihi videor, quod *ἐνεισάγω* apud quamvis recentem scriptorem exstat Ephraemium (Chronic. v. 7466 *καὶ καταλαβὼν τὴν Νικαέων πόλιν ὁμευνέτιν φίλτατα τῇδ' ἐνεισάγει*), atque etiam in verbo *ἐμπαρεισφρέω* praepositiones *ἐν, εἰς, παρά* consociatae exstant.

[1]) Dindorfius aut *περικαταλαμβάνεσθαι* aut *συγκαταλαμβάνεσθαι* scribendum coniecit, iniuria, quia suam quaeque praepositio vim habet ita ut qui unam demat, totius verbi imminuat notionem.

[2]) Haec est lectio duorum codicum Parisinorum pro *προαναφώνησις*: *τὰς γὰρ κατασκευὰς τοῦ λόγου οὐ συναριθμητέον τοῖς σχήμασιν, οἷον τήν τε προοικονομίαν καὶ προαναφώνησιν κ. τ. λ.,* sed huic patrocinantur Excerpta ad Dionys. Thracem (Cramer anecd. Ox. IV p. 314 *Πρόλογός ἐστι προαναφωνητικὸς τῶν διὰ τοῦ δράματος εἰσάγεσθαι μελλόντων*).

προδιαναπαύω Diocles apud Oribasium III p. 174, 6. Procop. Gaz. in Genes. eclog. epit. 1 (Mai, auctores class. tom. VI p. 36).

προδιανίστημι Phot. bibl. p. 477, 41 b. Nicephor. Chumn. laud. in Cyr. Andron. (Boiss. Anecd. gr. II p. 25).

προδιανοίγω Athanas. I p. 815. Method. episcop. et martyr. serm. de Simeone et Anna cap. 4 (Patr. gr. 18 p. 356 C).

προδιασυνίστημι Schol. Ven. A in Hom. Il. B, 718 (Dind. I p. 127).

προδιεξάγω [1]) Porphyr. apud Cyrillum c. Iulianum lib. III (Patr. gr. 76 p. 645 B).

προδιέξειμι Cyrill. c. Iulianum lib. X (Patr. gr. 76 p. 1009 D). Manuel. Palaeol. ad Asanem de insomniis Boiss. anecd. nov. p. 240).

προδιεξέρχομαι Xenoph. Cyneg. V, 4 *ταραχώδη (ἴχνη) δέ, ὅταν ἀλώπεκες προδιεξέλθωσι, γίγνεται*, unde sumpsit verba Pollux V, 66 *γίγνεται δὲ μάλιστα τὰ τοιαῦτα, ἢν προδιεξέλθωσιν ἀλώπεκες.* Aeschin. c. Tim. § 8. Galen. XVI p. 699. Liban. IV, 827, 28. Gregor. Nyss. (Patr. gr. 45 p. 680 A). Olympiodor. in beatum Iob. cap. 35 v. 1 (Patr. gr. 93 p. 368 A).

προδιεξοδεύω Sext. Empir. ed. Bekker p. 232, 5. Euseb. Hist. eccl. V, 7, 1. X, 1, 2.

προεγκάθημαι Polyb. III, 15, 9.

προεγκαταβάλλω Euseb. ecl. prophet. I, 1 (Patr. gr. 22 p. 1024 D).

προεγκατοικίζω Michael Psell. hist. Byz. cent. (Sathas, biblioth. gr. med. aev. vol. IV p. 204 i).

* *προεμπαρίημι* Mauricius strateg. XII, 9.

προεναπόκειμαι Basil. Magn. homil. in principium proverbb. (Patr. gr. 31 p. 405 B) *ὁ δὲ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην μὴ ἔχων προεναποκειμένην αὐτοῦ τῇ ψυχῇ.* Hoc enuntiatum paene verbo tenus habet Leo eclog. prooem. (collectio librorum iuris graeco-romani ineditt. ed. Zach. a Lingenthal p. 12) *οἱ γὰρ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς προεναποκειμένην μὴ ἔχοντες.*

[1]) Verba a *προδιεκ* incipientia praeter *προδιεξάγω* ubique exceptis locis Xenophontis et Pollucis translato sensu adhibita esse observare licet.

προεναποτίθημι Eustath. comment. in Hom. Il. *Ψ*, 170.

προενυπάρχω Niciphor. Blemmyd. epitom. physic. cap. 15.

προεξανάγω Thuc. VII, 70, 1 *προεξαναγόμενοι* [1]) *δὲ οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι ναυσὶ παραπλησίαις τὸν ἀριθμὸν καὶ πρότερον.*

† *προεξαναλίσκω* Ioseph. bell. Iud. IV, 33. Arch. II, 11, 2 *τῶν γὰρ χωρίων δυσύδρων ὄντων προκατελάμβανον οἱ ποιμένες τὰ φρέατα, ὅπως μὴ προεξαναλωμένου* [2]) *τοῦ ὕδατος ὑπὸ τῶν ἄλλων σπανίζοι ποτοῦ τὰ θρέμματα.*

προεξανίστημι [3]) Herod. VIII, 59 b *ὦ Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ῥαπίζονται*, quem locum levissime mutatum exhibent Plutarchus (Rom. 16, 4) et auctor apophthegmatum regum (cf. infra) IX, 62 a. Demosth. de cor. § 163 = p. 282, 2. Aristot. polit. Athen. cap. 18 § 3. Polyb. XXII, 20, 2. Diod. Sic. XIV, 101, 2. XVIII, 10 *προεξανίστασθαι γὰρ αὐτὸν τῶν καιρῶν* (cf. Synes. de prov. I cap. 2). Dionys. Hal. A. R. II, 33 *προεξαναστάντων προχειρότερον τῶν ἐκ τῆς Καινίνης* (quem locum ad verbum transcripsit Nicolaus Damascenus frg. 70 (Mueller, F. H. G. III p. 412). IV, 27. VIII, 75. Philo Iud. ed. Richter vol. IV p. 282. Ioseph. Arch. XVIII, 6, 10. Plut. Romul. 16, 4. Themist. 11, 3 *ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι* (cf. Hdt. VIII, 59 b et Ps. Plut. reg. et imperat. apophthegm. Themist. (II, 185 B) *τοὺς ἐν τοῖς ἀγῶσι προεξανισταμένους μαστιγοῦσιν (ἀεὶ) κ. τ. λ.*) Eumen. 7, 6. Anton. 63, 4. Arat. 44, 2. de cohibenda ira XI (II, 459 E). Dio Chrys. or. 48, 3. Trallian. epist. ad. Brut. (= Bruti epist. 56. Hercher, epistologr. gr. p. 188). Polyaen. III, 9, 28. Lucian. de merc.

---

[1]) Codicum sane lectio est *προεξαγαγόμενοι*, sed Dionysius Hal. de Thuc. histor. iud. XXVI praebet *προεξαναγόμενοι* et hoc melius se habet.

[2]) Cod. S[3] exhibet *προεξαναλουμένου*, R O A E *ἐξαναλουμένου* (*λου* ex *λω* corr. A), M *ἐξαναλωμένου*. (Cf. Niesii notam).

[3]) Hesych. s. v. *προεξαναστῆναι* adnotat *πρὸ τοῦ καθήκοντος ποιῆσαι*, sed haec explicatio parum iusta mihi videtur; nam verbo *προεξανίσταμαι* non modo indicatur aliquem praemature et intempestive, verum etiam ante alium aut ante quoddam tempus surgere. Plerumque verbum absolute est positum, rarius genetivus et semel *πρίν* adiunguntur, ut terminus, ante quem aliquid fiat, indicetur aut ille, quem quis praeveniat.

cond. 18. Basil. Magn. Epistt. cl. II epist. 136, 2. (Patr. gr. 32 p. 576 B). Liban. or. II, 592, 6. Themist. oratt. ed. Dindorf p. 263, 21. Synes. de provid. I, 2 *σφαδάζουσι καὶ προεξανίστανται τοῦ καιροῦ οἱ κύνες.* (cf. Diod. Sic. XVIII, 10). Charit. V, 5, 6. Activa forma uno loco exhibetur: Schol. in Clem. Alex. Paedag. III cap. 3, 20 s. *λορδουμένους*] *οἱονεὶ τὰ ὀπίσθια τῶν ψυῶν συνιζάνοντας τὰ στήθη προεξανιστᾶν προπετῶς.*

προεξαποστέλλω Polyb. III, 86, 3. XVIII, 2, 5 et 6. Vers. Veteris Testamenti a LXX facta Macc. II, 12, 21 *τὴν δὲ ἔφοδον μεταλαβὼν Ἰούδα ὁ Τιμόθεος προεξαπέστειλε*[1]) *τὰς γυναῖκας.*

προεπανασείω Thuc. V, 17, 2; schol. explicat *προαπειλέω.*

προεπαφίημι Lucian. Toxar. 54 *καὶ ἐπειδὴ προσιόντας εἴδομεν αὐτούς, ἀντεπήγομεν προεπαφέντες*[2]) *τὸ ἱππικόν.*

προεπεγγελάω Eustath. comment. in Hom. Od. σ, 163.

προεπεισφέρω Inscript. Fourmont.; cf. Osann. Anecd. Lexx. Gr. p. 138.

[*προεπεξορμάω* Lucian. dial. mort. 27, 3; vide p. 29 sub *προϋπεξορμάω.*

† *προκαταναλίσκω* Satyrus de characteribus apud Athenaeum IV, 66. Dionys. Hal. A. R. III, 44. Athen. V, 52 f. Achill. Tat. I, 3. Phot. Amphilochia anecd. ζ B (Mai, scriptt. vett. nova collectio I p. 74). Anna Comnen. Alex. VI, 5.

† *προκατεγγυάω* Tzetz. in Lycophr. v. 538 (ed. Mueller II p. 675). Eustath. (Geogr. gr. ed. Mueller II p. 271, 20).

προκατεισδύνω Her. Spirital. init. (Vett. math. p. 146 infra).

προκατεπαγγέλλομαι Ioseph. Arch. VII, 4, 4 *οὗ προστήσεσθαι καὶ προνοήσειν ὡς πατὴρ υἱοῦ προκατεπηγγέλλετο.*[3])

† *προκατεπείγω* Ioseph. bell. Iud. I, 19, 6.

---

[1]) Hoc restituendum est ex Tischendorfiano codice pro *προσεξαπέστειλε.*

[2]) Codd. Gorlicensis et Parisinus 3011 falso *προεπαχθέντες* exhibent.

[3]) Hoc compositum, quamquam auctoritate optimorum codicum Vindobonensis, Parisini gr. 1419 nititur, improbatum est. Niesius iniuria scripsit *κατεπήγγελτο,* quod exhibent excerpta Peiresciana.

†*προπαρεγγυάω* Suid. s. *προπαρεγγυηθέν*, quod explicatur per *προπαραγγελθέν*.

†*προπροκαταΐγδην* Apoll. Rhod. II, 595 *ἡ δ' ἄφαρ ὥστε κύλινδρος ἐπέτρεχε κύματι λάβρῳ προπροκαταΐγδην κοίλης ἁλός*. Scholiasta hanc profert interpretationem : *εἰς τοὔμπροσθεν ἄνωθεν καταφερομένη*. Cf. p. 19 not. 2.

προσαναπαράγω Hippolyt. philos. IX, 8 *ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον ἔκκειται ὑφ' ἡμῶν ἐν τοῖς Φιλοσοφουμένοις ἡ δόξα Ἡρακλείτου, ἀλλά γε δοκεῖ προσαναπαραχθῆναι καὶ νῦν, ὅπως κ. τ. λ.*; cod. habet *πρὸς ἀνπαραχθῆναι*.

[*προσανταποδίδομαι*, quod Buttmannus apposito „Sylb." in indice ad Apollonii Dyscoli de constructione libros confecto inter illius voces affert, neque Sylburgius neque Bekker habet neque varia est lectio. p. 315 *ἀνταποδίδοσθαι* legitur.

προσαντεπιτάττω Dio Cass. XXXVIII, 43 *καὶ προσεξελέγχει καὶ ἐκεῖνο αὐτὸν οὐ κατ' ἄλλον τι πεποιηκότα, ἢ ὅτι οὐδ' ὑπακούειν ἐς οὐδὲν ἡμῖν, καὶ προσέτι καὶ προσαντεπιτάττειν*[1]) *πάντα παρεσκεύασται.*

προσαπεκδύομαι Greg. Naz. orat. IV c. Iulianum II cap. 124 (Patr. gr. 35 p. 664) *ποῦ δὲ καὶ παρὰ τίσιν ἀνθρώπων εἰπέ μοι, τὸ λοιδορουμένους εὐφημεῖν . . . γυμνουμένους προσαπεκδύεσθαι.*[2])

προσδιανίσταμαι Simplic. comment. in Epicteti enchir. cap. 10 f (p. 70 C).

προσδιανοίγω Theodor. Studit. orat. IV in ss. angelos cap. 9 (Patr. gr. 99 p. 741 B).

προσεξανίσταμαι Plut. Pyrrh. 3, 3. Dio Cass. LX, 6.

[*προσεξαποστέλλω* cf. *προεξαποστέλλω*.

προσεπανάγω Ioseph. Hymnogr. Mariale ode 7 lib. II (Patr. gr. 105 p. 996 C) *ὡς ὡραία τὸν ὡραῖον ἀπεκύησας, τὴν ἀμορφίαν ἡμῶν — προσεπανάγοντα εἰς πρώτην ἐμφέρειαν, Κόρη πανάμωμε.*

---

1) Hoc loco si quis *πρός* ut supervacaneum propter *προσέτι* omittendum esse censeat, in memoriam eius revoco locos Charitonis V, 5, 6 *ἔφθη προεξαναστάς*, Greg. Naz. IV c. Iulianum I cap. 64 (Patr. gr. 35 p. 585) *πρὸς μὲν θανάτῳ προϋπεξαγαγὼν πρότερον.*

2) Nonnulli editores codicum auctoritate neglecta falso *προσαποδύεσθαι* praetulerunt.

προσεπανάδοσις Phoebamm. schol. de fig. rhet. (Spengel, rhett. gr. III p. 55, 12) *κατὰ δὲ πλεονασμὸν συνεμπίπτει τῇ ταυτολογίᾳ τὸ πολύπτωτον καὶ ἡ κλῖμαξ καὶ ἡ ἐπιτίμησις τῇ ἀναδιπλώσει, ὁμώνυμον καὶ ἡ ἀντιστροφὴ καὶ ἡ ἐπίζευξις τῇ παρονομασίᾳ, . . . τῇ ἐπιμονῇ ἡ προσεπανάδοσις.*

προσεπανηρόμην Dio Cass. LXXVII, 8.

[*προσεπανήκω* Appian. Illyr. cap. 24 *καὶ ὁ μὲν, τὰ δ' ἐργασάμενος ἐς Ῥώμην ἀνέζευξεν, ὡς προσεπανήξων*[1]) *ἐς τὴν Ἰλλυρίδα.*

προσεπανίσταμαι[2]) Euseb. hist. eccl. IX, 8, 2.

προσεπανορθόω Cyrill. de adoratione in spiritu et veritate lib. XII (Patr. gr. 68 p. 796 C). Chrysobul. canon. Nic. oec. Synod. (Synt. can. t. II p. 609).

† *προσεπαπειλέω* Dio Cass. XXXVIII, 35. XLI, 33. Euseb. praep. evang. XIV, 27, 1 ex Dionysii episcopi *περὶ φύσεως πρὸς Ἐπίκουρον.* Andreas Cret. in S. Georgium (Patr. gr. 97 p. 1184 B).

προσεπεισάγω Galen. vol. VIII p. 575.

* *προσεπεισπνέω* Tzetz. epist. 51 (ed. Pressel p. 44).[3])

προσεπεισφέρω lib. *περὶ ὕψους* cap. IX, 12. Pollux V, 140, ubi verba „bene faciendi“ et „gratias agendi“ vi instructa afferuntur: *εὐεργετεῖν, εὐποιεῖν, χαρίζεσθαι, δωρεῖσθαι, διδόναι χάριν τοῖς εὐεργέταις, εἰσφέρειν χάριν, προσεπεισφέρειν.*

* *προσεπεισφορέω* Philodem. de morte IV (ed. Mekler XXXVII col. 38); vide Sitzungsberichte d. Wien. Ak. phil.-hist. Klasse 110 (1886) p. 350 V. 38 col. 8. et Buresch, historia consolationum p. 162.

προσεπεισφρέω Theodor. Studit. epist. I, 8 f (Patr. gr. 99 p. 937 B).

---

[1]) Hanc codicum lectionem Musgravius optime in *ἧρος ἐπανήξων* emendavit.

[2]) Plut. adversus Colotem 7 (II, 1110 B) *προσεπανίσταμαι* verbum codicibus traditum sensum contextumque loci turbat et iure exsulare iussum est; optime Reiskius coniecit *ὅτι δὲ τούτοις πρὸς πᾶν ἐστὶ χρῆσθαι* pro *ἔτι δὲ τούτοις προσεπανέστη χρῆσθαι.*

[3]) Legitur: *Ἡρόδοτος μὲν γὰρ Ὀξύλου ὁ συγγραφεὺς γράφων περὶ τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας φησὶν, ὡς αὖρά τις ζεφυρῖτις ἡδεῖα προσεπιπνέουσα ἀρωματίζει καὶ δένδρα καὶ γῆν;* cod. B. praebet *προσεπιεισπνέουσα,* unde *προσεπεισπνέουσα* efficiendum puto.

προσεπεκτείνω Galen. II p. 655. 742. XVIII, 2 p. 451. Niceph. Patriarch. apologet. pro sacris imaginibus cap. 62 f (Patr. gr. 100 p. 749 B). Mich. Psell. epitaph. = *φ* 85 (ed. Sathas, Biblioth. gr. med. aevi tom. 5 p. 62).

προσεπεμβαίνω ab Hesychio explanatur per *ἐπιβαίνω, ἐπιτωθάζω, ἐπιγελῶ* et omnibus locis qui mihi in promptu sunt, „insuper insultandi" vi instructum est. Greg. Naz. or. XIV de pauperum amore cap. 29 (Patr. gr. 35 p. 897). Io. Chrysost. de Lazaro cont. II (ed. Montfaucon I p. 735 E). Olympiod. in beatum Iob. cap. 19 v. 5 (Patr. gr. 93 p. 204 B). scholl. recc. in Soph. Aiac. v. 1348 s. *οὐ γὰρ θανόντι*] *ἤγουν θανόντι δὲ οὐ χρή σε προσεπεμβῆναι, τουτέστι πρὸς τῷ μισεῖν καὶ ἐπεμπηδῆσαι.*

προσεπεμβάλλω Dioscorid. de mater. med. I, 62 med. et 72. Galen. VI p. 637. X p. 164. 366. 577. 867. XI. p. 144. XIV p. 46. XV p. 848.

προσεπεννοέω Eustath. comment. in Od. *ρ*, 415 (p. 1826, 28).

προσεπεξεργάζομαι Philo Iud. ed. Richter vol. IV. p. 274. Dionys. episcopus apud Euseb. praep. evang. XIV, 26, 1. Exemplum quod in Stephani Thesauro ex Porphyrii Isag. in Aristot. vol. I. p. 11, 22 (ed. Sylb.) indicatur, non exstat, si recte recentiores scripserunt *προσεξεργαζόμενοι*, quod sane quo iure fecerint codicum memoria destitutus disceptare non possum. Ioann. Siceliot. comment. in Hermog. de inv. I. e codice Barocciano (fol. 13 a), qui a Richardo Foerstero descriptus et mecum communicatus est. Eustath. (Geogr. gr. ed. Mueller II p. 206, 39).

προσεπεξεργασία num recipiendum sit, ambigo, quia, quamquam Budaeus a rhetoribus usurpatum esse asseverat, nullo loco mihi occurrit.

προσεπεξευρίσκω Thuc. II, 76, 3. Dio Cass. LIX, 14. Dionys. episcop. apud Athanasium de sententia Dionysii (Migne I p. 255 C).

προσεπεξηγέομαι Clem. Alex. Paedag. lib. III, 11 s. 83.

**προσεπιδιαιρέω* Galen. II p. 229 *ἀναγκαῖόν γε μὴν ἔστιν καὶ προσεπιδιαιρεῖν ἔνια μόρια τῶν διηκούσας εἰς βάθος ἐχόντων στενὰς τρώσεις.*

**προσεπιδιακαίω* Galen. apud Oribasium II p. 325 *διακαιό-*

μενα γὰρ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς θερμασίας τὰ σπλάγχνα προσεπιδιακαίεται[1]) κάξοπτᾶται.

προσεπιδιορίζω Galen. de phlebot. 20 vol. XI p. 308.

προσεπικαταβάλλω Eustath. opusc. ed. Tafel p. 280, 73.

προσεπικαταδέω Pseudo-Hippocr. de articul. 62 (Ermerins III p. 74. Littré IV p. 120) εἰσὶ δὲ δή τινες, οἳ ἐπεσοφίσαντο ἤδη μολύβδιον βαρὺ προσεπικαταδεῖν[2]), ὡς καταναγκάζειν τὸ ὑπερέχον.

προσεπικατατείνω Pseudo-Ioseph. orat. in Maccabaeos 9.

*προσεπικαταψεύδομαι Galen. apud Oribasium I p. 82 καὶ διὰ τοῦτο προσεπικαταψεύδονταί[3]) τινες αὐτοῦ.

προσεπισυγκρίνω Ps. Ptolem. tetrabibl. ed. Camerarius p. 27 (2).

*προσεπισυνάγω Euseb. demonstr. evang. X 1, 11.

προσεπισυνάπτω Phot. bibl. p. 380, 4a. Eustath. opusc. p. 202, 90. In cod. *E* ad librum iuridicum alphabeticum sive synopsin minorem in margine leguntur verba ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τρόποις καὶ οὗτος ἐδείκνυε τὸν παῖδα αὐτεξούσιον, ... ἡμεῖς δὲ καὶ τοῦτο προσεπισυνάπτομεν, ὡς κ. τ. λ. (Ius graeco-rom. ed. Zach. de Lingenthal II p. 249).

προσεπισυνείρω Eustath. opusc. ed. Tafel p. 245, 5.

*προσεπισυνετίζω Philodem. περὶ ποιημάτων libri II. frgg. ed. A. Hausrath 40. cl. IV. Col. XCIX (Jahrbb. f. Philol.

---

[1]) In Galeni editionibus nunc legitur προσέτι διακαίεται, sed pro certo equidem habeo Oribasium Galeni verba recte servasse. Nam cum male bis in eodem enuntiato auditur διακαίομαι, tum composito praepositionem addi, ut eius vis augeatur, apud Galenum minime insolitum est, id quod perspicitur e προσεπεμβάλλω vol. VI p. 637 et X p. 164. Adde quod προσεπιδια aeque ac προσεπικατα ab huius sermone non abhorret (cf. προσεπιδιαιρέω, προσεπιδιορίζω).

[2]) Quamquam codd. B M N (apud Ermerinsium) προσκαταδεῖν praebent, tamen προσεπικαταδεῖν satis est stabilitum, praesertim cum etiam a Galeno XVIII 1, p. 408 haec verba afferente exhibeatur.

[3]) In Galeni editionibus (VI p. 640) legitur προσεπιψεύδονται. Verum προσεπικαταψεύδονται genuinam lectionem esse inde elucet, quod neque cum ἐπιψεύδομαι neque cum ψεύδομαι coniungitur genetivus, ut ille de quo falsa dicuntur, indicetur, sed cum illo dativus (Apoll. Rhod. III, 381 Οἷα δὲ καὶ μακάρεσσιν ἐπεψεύσασθε θεοῖσιν), cum hoc (ψεύδομαι) κατά vel περί c. gen., καταψεύδομαι autem cum genetivo solo „mendaciter fingo aliquid de aliquo" significat (Plat. republ. III p. 391 Οἷα νῦν καταψεύδονται αὐτῶν. II p. 381 D μηδὲ Πρωτέως καὶ Θέτιδος καταψευδέσθω μηδείς).

Supplbd. 17 (1890) p. 257) *ἀλλ' οὐχί ποτ' [ε]ὐσύνετον ποιεῖν τὸ διανόημα, τὰ δὲ προδιδάσκειν τι τῶν συμβαινόντων, ἃ προσ[ε]πισυνετί[ζ]η τὰ ἤ[θ]η ἢ πάθη τ]ῆς ψυ[χῆς].*

προσπαρεισέρχομαι Eunap. Sard. vitt. sophist. p. 53, 4 ed. Boiss. *ἥ τε τῶν τὰ φαιὰ ἱμάτια ἐχόντων ἀκωλύτως προσπαρεισελθόντων ἀσέβεια.*

προσπαρεισκρίνω Gregor. Agrig. in Ecclesiasten lib. V § 5 (Patr. gr. 98 p. 769).

προσπαρεμβάλλω Ulpian. schol. in Demosth. c. Leptinem p. 508, 10 (ed. Mueller II p. 660) *ἀλλ' ἃ δίκαια ἐγνώκατε.*

προσπαρενοχλέω Manuel. Palaeol. declam. adv. ebr. (Boiss. Anecd. gr. II p. 301 f).

**προσσυναποβάλλω* Philo *περὶ τοκιστῶν* (Philonea ed. Tischendorf. p. 27) *τοιγάρτοι συναλγεῖ μὲν οὐδείς, ὅταν ὀρεχθεὶς πλειόνων προσσυναποβάλῃς καὶ τὰ ὄντα.*

προσυναπάντησις Alexand. Numen. de fig. 27 (Spengel, rhett. gr. III p. 40) *περὶ προσυναπαντήσεως. προσυναπάντησίς ἐστιν, ὅταν δύο ἐξενεγκὼν ὀνόματα πρὸς τὸ τελευταῖον πρότερον τὴν ὑπάντησιν ποιήσηται.*

**προσυνδιατρίβω* Theophan. chronograph. I, 64, 18 *οἱ δὲ Γότθοι ὑπὸ Οὔννων πολεμηθέντες βοήθειαν αἰτοῦνται παρὰ Οὐάλεντος δι' Εὐφίλα, ἐπισκόπου αὐτῶν Ἀρειανόφρονος προσυνδιατρίψαντος*[1]) *ἐπὶ Κωνσταντίου Εὐδοξίῳ καὶ Ἀκακίῳ τοῖς Ἀρειανοῖς.*

προσυνδιαφθείρω compositi solus testis est R. Constantinus in Lex. gr.-lat. apud P. Balduin. 1611.

προσυνεισέρχομαι Constantin. Porphyrogenit. de caeremoniis aulae Byz. II, 5 (corp. scr. h. Byz. 9 p. 706).

προσυνεξυφαίνω Isidor. Thessalonic. serm. in annuntiationem B. V. Mariae cap. 23 (Patr. gr. 139 p. 105 A).

προσυνεπισωρεύω Iamblich. in Nicomachi arithmet. ed. Tennulius p. 46 D.

προσυπαναπτύσσω Liban. vol. IV p. 813, 35 R.

προσυπανάπτω Eustath. opusc. ed. Tafel p. 73, 82.

---

[1]) Haec lectio ut optimi codicis auctoritate satis confirmata est, ita facillime in *προσσυνδιατρίψαντος*, quod alii codices exhibent, corrumpi potuit.

προσυπανέχω Michael Acominat. alloc. ad. Magn. Duc. § 39 (ed. Spyr. Lambros tom. I p. 339, 12).

προσυπεμφαίνω scholl. in Aesch. Sept. 483 ὅλη γὰρ ἡ ἀσπὶς περιφερὴς καὶ κοίλη *προσυπεμφαίνεται.*

† *προυξεπίσταμαι* Aeschyl. Prometh. 101. 699 (701).

προυξεφίεμαι Soph. Trach. 759.

προϋπαναχωρέω Leo philos. tactic. appendix cap. 55 med. (Patr. gr. 107 p. 1120 B).

προϋπεκλύω Heliodor. Aeth. IX, 17.

προϋπεμφαίνω compositi certum testimonium in lexicis non affertur; nam loco quem profert Kumanudes s. v. Mich. Monach. vit. Theod. Stud. cap. 49, exstat (Patr. gr. 99 p. 160 D) ὑπεμφαίνω. At equidem *προϋπεμφαίνω* inveni in Georgii Cedreni historiarum compendio (ed. Bekker I p. 394, 10) τοῦτο γὰρ *προϋπεμφαίνων* ὁ θεῖος Δαβὶδ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν κ. τ. λ.

προϋπεξάγω Gregor. Naz. orat. IV. c. Iulianum I. cap. 64 (Patr. gr. 35 p. 585).

προϋπεξέρχομαι Dio Cass. XXXVIII, 16. XLVIII, 13.

προϋπεξορμάω Lucian. dial. mort. 27, 3 ὁ μὲν γὰρ Ἀρσάκης ἐπήλαυνεν, ὡς διηγεῖτο, πολὺ τῶν ἄλλων *προϋπεξορμήσας.* [1])

[*συγκατεξανίσταμαι.* cf. infra s. συνεξανίσταμαι Plut. Caes. 8, 2.

συμμετανίσταμαι Gregor. Nyss. de vita Moysis (Migne I p. 312 C).

συμπαρακαθέζομαι Plat. Lys. 207 B ἰδὼν οὖν αὐτὸν ὁ Λύσις ἕσπετο καὶ *συμπαρεκαθέζετο* μετὰ τοῦ Μενεξένου. Themist. or. p. 331, 4 ed. Dind.

συμπαρακαθίζω Demosth. c. Aphob. § 15 (p. 840, 9) συγκαλέσας τούτους τρεῖς ὄντας καὶ *συμπαρακαθισάμενος* Δήμωνα. Themist. or. p. 233, 13 ed. Dind. φιλοχωρεῖν καὶ *συμπαρακαθίζειν* ἁγνὴν ἐν ἁγνῷ θρόνῳ.

---

[1]) In hoc composito προεπεξ latere sunt qui credant, at in hoc verbo crasin atticam apud Lucianum agnoscendam esse nego. Dixit etiam προεπαφίημι, et sensus et codicum memoria composito προϋπεξορμᾶν magis favet. Codicum varias lectiones affert Fritzschius has: ὑπεξορμήσας Ψ, προ ὑπεξορμήσας Φ (sic m. pr.), ὑπεξορμήσας B O Δ, προεξορμήσας A A F M Ω, προσεξορμήσας C, ὑπερεξορμήσας Marcianus 436.

συμπαρακάθημαι Confessio Cypriani (actt. S. S. Sept. t. 7. p. 236, 24).

συμπαρακατακλίνω Dio Cass. LX, 18.

συμπαρακαταμίγνυμι Greg. Nyss. in Christi resurrectionem Orat. I (Migne III p. 620 D).

συμπαρακατέχω Gregor. Agrigent. in Eccles. lib. I. § 12 (Patr. gr. 98 p. 784).

† *συμπαραναλίσκω* Dio Cass. XLVII, 39. Basil. Magn. epistt. cl. II epist. 227 (Patr. gr. 32 p. 853 A).

† *συμπαραπολαύω* Basil. Magn. t. 2 p. 587 C[1]) *ἵνα μὴ συμπαραπολαύσῃ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ.*

συμπαραπόλλυμι Demosth. de falsa leg. § 175 (p. 396, 3).

συμπαρεισάγω Gregor. Nyss. contra Eunomium lib. III (Patr. gr. 45 p. 596 C).

* *συμπαρεισδύω* Phot. epist. II, 84 med. (Patr. gr. 102 p. 893 A). Eustath. opusc. ed. Tafel p. 70, 86.

συμπαρεισέρχομαι Lucian. Tim. 28. Gregor. Nyss. contra Eunomium lib. VIII (Migne II p. 800 B).

συμπαρεισκρίνω Gregor. Agrig. in Eccl. I § XVI (Patr. gr. 98 p. 793).

[*συμπαρεισφθείρομαι* Ioseph. bell. Iud. IV, 3, 3 *μέχρι κόρῳ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἁρπαγῶν ἀθροισθέντες οἱ τῶν πανταχοῦ συνταγμάτων ἀρχιλῃσταὶ καὶ γενόμενοι πονηρίας στῖφος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα συμπαρεισφθείρονται.*[2])

συμπαρέκτασις Greg. Naz.[3])

συμπαρεκτείνω[4]) Asclepiodot. tact. 6, 2. Ioseph. Arch. I, 3, 4 *τοῖς γὰρ αὐτῶν παισὶ καὶ τοῖς ἐκείνων ἀπογόνοις*

[1]) Hunc locum uno Stephani Thesauro auctore profero; ut ipsum reperirem mihi non contigit.

[2]) Pro hac veterum editionum lectione ab hoc loco haud aliena Niesius e libris *παρεισφθείρονται* posuit, fortasse iniuria; cf. p. 31 not. 1.

[3]) Hunc Stephani Thesaurus pro auctore nominat; mihi nullus locus praesto est.

[4]) Hoc compositum, si *κατεξανίσταμαι* excipis, plurimorum sibi conciliavit scriptorum favorem; equidem ex 30 fere scriptoribus locos in promptu habeo plures quam 50. Localis notio, quae est primaria, apud paucos scriptores in voce remansit neque activa forma frequens est. Semper adiungitur dativus exceptis duobus locis, ubi absolute dicitur, Greg. Nyss. de anima et resurrectione, anonym. de bello navali lib. cap. 9 et uno loco Procli comment. in Tim. B 78 A, ubi *κατά* cum accusativo subiungitur.

συμπαρεξέτεινον [1]) *τὸν βίον.* Cleomed. de meteor. p. 75 (ed. Bake p. 93, 15.) ibd. (p. 93, 20). p. 76 (p. 94, 3). ibd. (p. 94, 8). p. 95 (p. 117, 10). p. 96 (p. 118, 7). p. 105 (p. 128, 11.) p. 106 (p. 129, 6). p. 115 (p. 139, 13) *οὐδὲ παντὶ τῷ πλάτει αὐτοῦ* (i. e. *τοῦ ζωδιακοῦ*) *συμπαρεκτείνεται* (*ἡ γῆ.*). (cf. infra Niceph. Blemmydes). Marc. Anton. comment. VII, 30 *συμπαρεκτείνειν τὴν νόησιν τοῖς λεγομένοις* (cf. infra). Galen. II p. 370. p. 777 (= Oribas. III p. 420). II p. 823. IV p. 59 *εὑρεθῆναί ποτε αὐτὸν ἤτοι μὴ συμπαρεκτεινόμενον ὅλῳ τῷ μήκει τῆς ῥάχεως.* p. 202. p. 376 (= Oribas. III p. 255). VII p. 915 *ἐπεὶ γὰρ συμπαρεκτείνεται τῷ μήκει τοῦ χρόνου τῆς ἀναπνοῆς ὁ πόνος.* Conferas hunc locum cum eo quem antea exscripsi, disces, quomodo Galenus hic quoque genuinae verbi illius localis notionis memor fuerit. VIII p. 323. XIV p. 716 (= *εἰσαγωγὴ ἢ ἰατρός*, qui liber Herodoto, discipulo discipuli Athenaei, adscribitur). Origen. exposit. in proverbia Salomonis (ex cod. Vat. 1802) cap. 10 (Patr. gr. 17 p. 189 A) *τὸ γὰρ συμπαρεκτεινόμενον τῇ συστάσει τῆς ζωῆς αὐτοῦ, αἰῶνα ὠνόμασεν* (cf. infra. scholl. in Theocr. Idyll. VII. v. 1. Greg. Naz. Euagr. Scitens.) in Matthaeum tom. XII cap. 6 (ed. C. Delarne III p. 519 F). comment. in Ioann. tom. I. cap. 32 (Patr. gr. 14 p. 77 D) *ἀλλ' ὁ συμπαρεκτείνων τῇ ἀγεννήτῳ καὶ ἀϊδίῳ αὐτοῦ ζωῇ, ... χρόνος ἡμέρα ἐστὶν αὐτῷ σήμερον, κ. τ. λ.* Aristid. Quint. de mus. II, 17. Euseb. vit. Constantini II, 58 *καὶ ὅτι ἂν τῇ γῇ καὶ τῷ ὠκεανῷ συμπαρεκτείνηται* (cf. Basil. homil. VI in Hexaëmeron (Patr. gr. 29 p. 137 D) *καὶ ὁμοῦ πάσῃ τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ συμπαρεκτείνεσθαι* (*αὐγήν*). Basil. Magn. comment. in Isaiam proph. cap. 9 (Patr. gr. 30 p. 513 B) *ἡ δὲ παρὰ τοῦ κυρίου εἰρήνη τῷ αἰῶνι παντὶ συμπαρεκτείνεται* (cf. Procl. in Tim. *E*, 306 B. Thom. Magist. Agapet. Diac.). epistt. cl.

[1]) Hoc loco quod Niesius vetustissimorum codicum Vindobonensis, Parisini gr. 1419, Laurentiani auctoritate spreta *συμπαρεξέτεινον* expulit et scripsit *παρεξέτεινον*, valde miror. Nam cum *συμπαρεξ* haud offendit, tum bene confirmatur locis similibus Orig. comment. in Ioann. tom. I cap. 32. Basil. Magn. comment. in Isaiam proph. cap. 9. Greg. Naz. orat. 38, 8. Io. Antioch., Andronici Rhod., Nicephorae Gregorae, quos infra exscribam.

II epist. 204 init. (Patr. gr. 32 p. 745). Themist. paraphras. Aristot. (vol. I p. 310) *φυσικῆς ἀκροάσεως* IV, 10 med. (p. 316). IV, 11 (p. 328). IV, 12 m. (p. 374). VI, 2 m. Iamblich. in Nicomachi arithmet. introd. ed. Pisteli p. 45, 23 (ed. Tennulius p. 63 C). Gregor. Naz. orat. 38, 8 in Theophania (Patr. gr. 36 p. 320) *αἰών, τὸ συμπαρεκτεινόμενον τοῖς οὖσιν, οἷόν τι χρονικὸν κίνημα, καὶ διάστημα* (cf. Procl. in Euclid. Prol. II. schol. in Theocr. idyll. VII, 1). Gregor. Nyss. contra Eunomium lib. I (Migne II p. 381 D). ibd. (II p. 384 A). ibd. (II p. 445 C). de anima et resurrectione (Migne III p. 48 B). contra fatum (Patr. gr. 45 p. 160 B) *πάσῃ γὰρ κινήσει εἴτε ποταμῶν, εἴτε ἀστέρων, εἴτε ἀνθρώπων, ὁ χρόνος συμπαρεκτείνεται* (cf. Procl. in Tim. *Δ* 248 D). Euagr. Scitens. capita practica ad Anatolium *Γ'* (Patr. gr. 40 p. 1221 D) *βασιλεία θεοῦ ἐστι γνῶσις τῆς ἁγίας Τριάδος συμπαρεκτεινομένη τῇ συστάσει τοῦ νοός* (cf. schol. in Theocr. VII, 1. Orig. expos. in proverbb. Sal.). Procl. in Timaeum *B* 78 A *ὡς κατὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀϊδιότητα συμπαρεκτεινόμενον* (cf. Orig.). ibd. 85 D. 86 B *ᾧ καὶ ὁ χρόνος σύζυγος ἔχοντι τὴν γένεσιν ἀνέκλειπτον τῇ ἀπειρίᾳ τοῦ χρόνου συμπαρεκτεινομένην* (cf. Eustath.). ibd. *Δ* 248 D *τοῦ τοίνυν ἐν μεθέξει χρόνου ἐν κινήσει ὄντος διὰ τὸ συμπαρεκτείνεσθαι τῇ κινήσει δεῖ τι μένειν πρὸ τούτου* (cf. Greg. Nyss. contra fatum). ibd. *E* p. 306 B. in Euclidem Prol. II (ed. Friedlein p. 62) *νοήσωμεν δὲ πᾶσι τοῖς οὖσιν αὐτὴν συμπαρεκτεινομένην* (cf. Greg. Naz.). ibd. def. (p. 100) *περὶ ἑνώσεως καὶ κάλλους* cap. 1. schol. in Theocr. idyll. VII, 1 *χρόνος, τὸ συμπαρεκτεινόμενον τῇ συστάσει τοῦ κόσμου διάστημα* (cf. Orig. expos. in proverbb. Sal. Greg. Naz. Euagr. Scit.). anonym. de bello navali cap. 9 (ed. Conr. Mueller p. 13, 1). Agapet. Diacon. capita admonitoria cap. 15 *τὸ δὲ κλέος τῆς ἐνθέου πολιτείας ἀθανάτοις αἰῶσι συμπαρεκτείνεται* (cf. Basil. Magn. comment. in Isaiam pr. cap. 9. Thomas Magister). Phot. bibl. p. 491, 11 b. Maria Cassobolita epist. ad Ignatium V (ad epistolas S. Ignatii appendix, Patr. gr. 5 p. 880 B.) *οὐ συμπαρεκτείνω ἐμαυτὴν τοῖς τηλικούτοις ἡμῖν* (notio comparandi hic composito subest). Suidas s. *τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.*

Nicephor. Blemmyd. epitom. physic. cap. 15 *εἰ δ' ἐπλατύνετο πρὸς τῷ τέλει τὰ τῆς σκιᾶς, οὐ τῷ πλάτει τοῦ ζωδιακοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις τοῦ στερεώματος συμπαρεκτέταται μέρεσι* (cf. Cleomed. de meteor. p. 115 B.) Thom. Magist. (Boiss. anecd. gr. II p. 242) *συμπαρεκτείνουσα (πόλις) τῷ παντὶ δήπου αἰῶνι τὴν δόξαν.* (cf. Basil. Magn. comm. in Isaiam pr. cap. 9. Agapetus Diac. Io. Ant.). Scholl. recc. in Soph. Oed. tyr. 963. Nicephor. Gregor. (Cramer, Anecd. Ox. IV p. 432) *ἀλλὰ γὰρ εἴη μακροῖς τοῖς αἰῶσι συμπαρεκτείνων τὸ ζῆν.* Ioann. Antiochen. in monast. donationes Laicis cap. XI (Cotelerius, eccl. gr. mon. I p. 174 B) *διηνεκὲς τὸ κακὸν καὶ τὸ πλημμέλημα τῷ βίῳ παντὶ συμπαρεκτεινόμενον.* (cf. Procl. in Tim. *E*, 306 B. Thomas Magist. Andronic. Rhod.) Eustath. opusc. ed. Tafel p. 9, 30 *τὸν (αἰῶνα) μὴ τῷ κόσμῳ σύμμετρον, μόνῳ δὲ τῷ θεῷ ἁρμοττόμενον καὶ τῇ κατ' ἐκεῖνον ἀπειρίᾳ συμπαρεκτεινόμενον* (cf. Procl. in Tim. *B* 86 B). Georg. Pachymer. progymn. cap. VIII (Walz rhett. gr. I, 572, 8) *ὥστε καὶ τῷ παντὶ αἰῶνι διὰ τῆς παροιμίας ταύτην* (i. e. *κακίαν Πάριδος*) *συμπαρεκτείνεσθαι* (cf. Ioann. Antioch.). Paraphras. Nicomacheorum, quae Andronici Rhodii nomine fertur, lib. X cap. 1, 1 *Ταῦτα γὰρ συμπαρεκτείνεται τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ* (cf. Ioann. Antioch.). Philemonis explicatio „temporis" in lexico technologico § 294 verbo tenus fluxit e scholiis in Theocritum idyll. VII, 1 *Χρόνος ἔστι τὸ συμπαρεκτεινόμενον τῇ συστάσει τοῦ κόσμου διάστημα, ἐν ᾧ πᾶσα παραμετρεῖται κίνησις, εἴτε ἀστέρων, εἴτε ζῴων, εἴτε οὑτινοσοῦν τῶν κινουμένων* (cum verbis inde ab *ἐν ᾧ* cf. Greg. Nyss. c. fatum). Excerpta varia ad Dionys. Thracem (Cramer, Anecd. Ox. IV p. 327) *ἔστι λόγος καὶ ἡ συμπαρεκτεινομένη φωνὴ τῷ διανοήματι* (cf. Marc. Anton.).

συμπαρεμφέρω, quod Passovius s. v. loco non apposito affert, equidem nusquam inveni.

συμπαρενύλησις Maxim. confess. Ambiguorum lib. 38 (Patr. gr. 91 p. 1348 A) *καὶ τῆς σὺν Θεῷ καὶ θείας καὶ ἀνεκλαλήτου τιμῆς τὴν μετὰ τῶν ἀνοήτων κτηνῶν ἄτιμον ἀντιλαβεῖν συμπαρενύλησιν*, ubi Kumanudes mavult *συμπαρενείλησιν.* cf. Lex. s. v.

συμπαρυπάρχω Io. Tzetz. Alleg. proll. 589 *οἷς πλοίων ὀγδοήκοντα συμπαρυπῆρχε στόλος.*

συμπαρυφίσταμαι Pseudo-Ioann. Chrysostom. „in illud, si filius Dei es, mitte te deorsum etc.“ med. (Patr. gr. 61 p. 685). Gregor. Agrigent. in Eccles. lib. I § 5 (Patr. gr. 98 p. 769).

συμπροϋπάρχω Gelas. hist. concilii Nicaeni II, 17 (Patr. gr. 85 p. 1260).

συναναφαιρέω Geoponic. XII, 39, 2 *λάμβανε δὲ τὰ φυτὰ τῶν κιναρῶν τὰ παραπεφυκότα τοῖς μείζοσι στελέχεσιν, ὀξεῖ δρεπάνῳ ἀφαιρῶν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀποσκάψας πρότερον τὴν περικειμένην γῆν καὶ συναναφαίρει*[1]) *τι τῆς ῥίζης.*

[*συνανεκκόπτω* Diog. Laert. 2, 127 profertur in Sophoclis lexico s. v. Sed neque editiones nec codices illo loco hoc compositum exhibent; legitur *συνανακάμπτοντος* pro *συνανεκκόπτοντος.*

* *συναντεισάγω* Andreas Cret. in S. Ioannis decollationem (Patr. gr. 97 p. 1129 C).

συναντικαταδύνω Hipparch. ad phaenomena lib. II cap. 13 (Patr. gr. 19 p. 1084 D).

συναπεκδύω Origenes, exhort. ad martyr. cap. 42 (Migne XI p. 617 C). Eustath. opusc. ed. Tafel p. 41, 47. 189, 82.

† *συναπεμπολάω* Theodor. Prodr. vit. auct. poet. (Notices et extraits de manuscr. de la bibl. du roi VIII part. II p. 141).

συναποδιΐσταμαι Photius, epistt. I. XXIV, 13 f. (Patr. gr. 102 p. 806 C).

συναποκαθίστημι Sporus apud Pappum, collectt. lib. IV ter ed. Hultsch vol. I p. 254, 5. 8. 14). Claudius Ptolemaeus, mathem. synt. III, 2 m. IX, 6 m. XIII, 1 f. Harmonic. I, 15 f. Galen. VIII p. 166. 178. IX p. 525 bis. Oribas. t. IV p. 582. Procl. comment. in rempubl. Plat. ed. Schoell Anecd. gr. p. 70, 14. p. 72, 15. institutt. theol. cap. 209[2]).

---

[1]) De hac Needhami lectione certo iudicare non ausim. Quam ut genuinam esse existimemus, suadet editionis Basileensis *συναναφέρει,* quia facillime, ut librarius pro insolita forma notiorem *συναναφέρει* scriberet et neglecto totius loci sensu *ει* pro *ε* reservaret, fieri potuit. Sed rectius videtur, quod praebet codex Gottorpiensis *συναφαίρει* (Palat. *συναιφέρει*).

[2]) Ad hunc locum Creuzer adnotat: *Verbum συναποκαθίστημι non*

comment. in Platonis Tim. Γ 230 A. 230 E. Δ 265 F. 279 A. 281 F. Simplic., scholl. in Aristot. lib. II de caelo bis (Aristot. ed. acad. Berol. IV p. 503a l. 41. l. 44. b l. 3). in Aristot. de anima III p. 77v.

συναποκατάστασις Vettius Valens apud Salmasium, de annis climactericis, Lugd. Batav. 1648 p. 470: *ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀποκατάστασις* est, quam unica voce *συναποκατάστασιν* appellat (i. e. Vettius Valens), quae non est intellegenda de restitutione sive revolutione curriculi stellarum ad idem *ζώδιον*, vel ad idem *σημεῖον*, sed ad idem *σχῆμα*, quale stellae in genesi habuerunt. Paulo infra dicitur: Haec igitur *συναποκατάστασις* est *σχηματισμῶν* quae *τὰς διαστάσεις τῶν ἀστέρων* et *τὰς συμπλοκάς* spectat. Claudius Ptolem. math. synt. *β*. IX, cap. 3. cap. 9 m. Ptolem. tetrabl. *α* (p. 26). Procl. in Platonis rempubl. p. 19, 25 (Anecd. ed. Schoell) = scholl. in Platonis rempubl. VIII p. 144, 40. p. 70, 15. in Platonis Timaeum Δ, 264 D. E. 270 F. Paraphrasis Ptol. I, 2 (ed. Allatius p. 10). Simplicius, scholl. in Aristot. lib. II de caelo, ter (Aristot. ed. acad. Berol. IV p. 503 l. 32. 35. 47).

συνδιαναβάλλω Georgius Nicomediensis, in SS. Mariam assistentem cruci etc. (Patr. gr. 100 p. 1484 A).

συνδιαναπαύω Michael. Attaliot. historia ed. Bekker p. 166, 16.

συνδιανίστημι Basil. Magn. comment. in Isaiam proph. cap. 13 (Patr. gr. 30 p. 592 C). constitutt. monasticae (Patr. gr. 31 p. 1384 A): *ὁ νοσῶν καὶ καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους καὶ συνδιανιστῶντας αὐτόν*. Io. Chrysost. ad. pop. Antioch. hom. I. (ed. Montfaucon II p. 19 E *εἰ καταπεσόντα ἴδωμεν ὄνον, πάντες χεῖρα ὀρέγειν καὶ συνδιανιστᾶν σπεύδομεν* (cf. hunc locum cum Basilii, quem modo exscripsi). adversus oppugnatores vitae monast. lib. III cap. 3 (ed. Montf. I p. 78 C). in Matthaeum hom. XV cap. 10 (Patr. gr. 57 p. 237) *εἰ δὲ ἐχθρῶν ὄνον, πολλῷ μᾶλλον φίλων ψυχὰς συνδιανιστάναι χρή* (cf. alterum Basilii locum et primum Io. Chrys.

---

est in Lexicis. Ego suspicer scripsisse Proclum συναποκαθαίρεται, simul purgatur, siquidem scriptum fuerit καθαιρομέναις, unde virum doctissimum ceterorum Procli locorum parum memorem fuisse apparet.

συνδιεκβάλλω Galen. III p. 718.

συνδιεκκύπτω Eustath. comment. in Il. P, 440.

συνδιεκπίπτω Plut. Poplic. 19, 5. Galen. VIII p. 227. Altero Galeni loco II p. 819, ubi editiones *συνεκπίπτει* exhibent, *συνδιεκπίπτω* fortasse erit restituendum ex Oribasio III p. 527, qui hoc modo Galeni verba tradidit: *ἥτε* (i. e. *ἀπόφυσις*) *ἐπὶ τὰς τοῦ θώρακος πλευρὰς συγκατασχίζεται καὶ συνδιεκπίπτει τοῦ θώρακος ἐκτὸς ἐπὶ τοὺς ὀρθίους μῦς.*

† *συνδιενεργέω* Michael. Attaliot. histor. ed. Bekker p. 181, 4.

συνδιεξάγω Greg. Nyss. comment. in Psalmos (Migne I p. 496 A). Leo philos. (August.) orat. 14 in B. Mariae assumptionem f. (Patr. gr. 107 p. 172 A). Eustath. opusc. ed. Tafel p. 197, 12.

συνδιεξαπλόω Photius, Amphil. ed. Sophocles Oeconomus p. 221. *ζήτημα P. M.* ϙ § *η* initio: *οὐκ ἄχαρι δ' ἴσῳ ἐν ταὐτῷ σοι συνδιεξαπλῶσαι καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ τρίτου ζητήματος.*

συνδιέξειμι Xenoph. memorab. IV, 7, 8. Gregor. Nyss. c. Eunomium lib. IX (Migne II p. 813 D). epistula IV ad Eusebium (Patr. gr. 46 p. 1028 A).

συνδιεξέρχομαι explicat Hesych. s. v. *συνεκπεράω*. Galen. II p. 834. III p. 372. XVIII, 1 p. 471. XVIII, 2 p. 1016. Gregor. Nyss. orat. catechet. cap. 4 (Patr. gr. 45 p. 20 C). Andreas Cret. in dormitionem S. Mariae I (Patr. gr. 97 p. 1069 D).

συνδιεξυφαίνω Symeon Metaphrast. (Boiss. anecd. gr. V p. 468, 9).

συνεισεπιφέρω Esaias, *περὶ χρηματικῶν συνεισφορῶν τῶν μητροπόλεων ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας* in *Σύνταγμα τῶν θείων κανόνων ὑπὸ Ῥάλλη κ. Ποτλῆ* t. 5 p. 135.

συνεισκατοικέω Democriti quae dicitur epistula ad Hippocratem „de hominis natura“ (Hippocrates ed. Littré IX p. 394): *ὁ μὲν ἐγκέφαλος φρουρέει τὴν ἄκρην τοῦ σώματος, ἀσφάλειαν ἐμπεπιστευμένος, ὑμέσι νευρώδεσι συνεισκατοικέων*[1]).

---

[1]) Ermerins III p. 609 hoc in *ἐγκατοικέων* commutari vult, quod recepit Hercher, epistologr. gr. p. 309, 20.

συνεναπόκειμαι Leontius Byzantius adv. Nestorianos V, 20 (Patr. gr. 86, 1 p. 1741 CD).

[*συνενυπόστασις* cf. *συνενυπόστατος*.

συνενυπόστατος Leontius Byzantius adv. Nestorianos V, 30 (Patr. gr. 86, 1 p. 1749 D): *Τῆς σαρκός, ταὐτὸν δέ ἐστιν εἰπεῖν καὶ τοῦ ἀνθρώπου συνενυπόστατος*[1]) *ἡ θεότης ἐν Χριστῷ;* paulo infra *τοῦ δὲ ἀνθρώπου συνενυπόστατός ἐστιν ἡ θεότης.*

† *συνεξαναλίσκω* Dionys. Halic. A. R. IV, 23.

συνεξαναπληρόω Pseudo-Hippocr. de anat. cap. 1 ed. Littré VIII p. 538 (ed. Ermer. III p. 287): *αὐτὸς δὲ ὁ πνεύμων ξυνεξαναπληροῖ τὴν χέλυν, τετραμμένος ἐς τὰ δεξιὰ καὶ ἐς τὰ ἀριστερά, πέντε ὑπερκορυφάσιας ἔχων.*

συνεξανάστασις Nicetas Paphlag. orat. XV in laudem S. Marci Apostoli (Patr. gr. 105 p. 293 C): *ἀλλὰ τὴν ἐξ ᾅδου τριήμερον μετ' ἐξουσίας ἔγερσιν, καὶ τὴν συνεξανάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον θεωροῦντας.* cf. sub *συνεξανίστημι* locos Photii et Methodii.

συνεξανίημι Soranus, de arte obstetr. cap. 7 (ed. Dietz p. 19).

συνεξανίστημι Xenoph. Cyr. VIII, 4, 27[2]). Polyb. V, 39, 4 *οὐδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτοῖς οὐδὲ συνεξανισταμένου*[3]) *διὰ τὸ παράδοξον τῆς ἐπιβολῆς.* XVI, 9, 4. XXVII, 9, 3. Plut. Pyrrh. 11, 3. Sertor. 26, 6. Cato minor 59, 4. Tib. Gracch. 10, 1. Demosth. 18, 3. 24, 1. Agesil. 12, 5. Demetr. 36, 3. Alexander 16 med. Caes. 8, 2 *τούτων δὲ νεανικῶς ἐναντιωθέντων, Κάτωνος δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἅμα τῷ*

---

[1]) In Sophoclis lexico editoris aut typographi errore est scriptum: „*συνενυπόστασις* Leontius I, 1749 D."

[2]) Lectio vulgata est *ἐξανισταμένων δ' αὐτῶν ἐξανέστη καὶ ὁ Κῦρος καὶ συμπροὔπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας;* sed margo Stephani habet *συνεξανέστη,* quod est in codice olim Altorpiensi et mihi magis placet cum per se tum propter similitudinem loci Plutarchei Demetr. 36, 3 *ὡς δὲ ἐκεῖνος ἐξανέστη μεταξὺ δειπνῶν, φοβηθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος συνεξανέστη.*

[3]) Hanc lectionem, quamquam solius codicis Bavarici (Monacensis 157) auctoritate nititur et Hultschius vulgatam *συνεξισταμένου* in textu posuit, equidem praefero. Contra III, 34, 9 et III, 68, 8 *συνεξίσταμαι,* etsi alibi non legitur, cum Schweighaeusero, qui *συνεξανίσταμαι* scripsit, exturbare non ausim, praesertim cum codices in hac lectione consentiant.

λόγῳ συνεπερείσαντος αὐτῷ καὶ συνεξαναστάντος [1]) ἐρρωμένως, οἱ μὲν ἄνδρες ἀποθανούμενοι παρεδόθησαν. de sanitate praecepta VII (II, 125 B) τὰς δὲ ἀνάπαλιν ἐκ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ σῶμα κατιούσας ἐπιθυμίας, καὶ καταβιαζομένας τοῖς ἐκείνης ὑπηρετεῖν καὶ συνεξανίστασθαι πάθεσιν. praecepta gerendae reipublicae XI, 2 (II, 805 E). ad principem ineruditum VI, 1 (II, 782 B): ὥσπερ ὀνείρασι φαύλοις τοῖς πάθεσι τὴν ψυχὴν διαταράττει, συνεξαναστῆναι ταῖς ἐπιθυμίαις μὴ δυναμένην. cf. de san. praec. VII. — an seni sit gerenda respublica XII, 8 (II, 791 A). de recta audiendi ratione XIII (II, 44 C). Dio Cass. LXXI, 27. Methodius, convivium X virginum cap. VIII (Patr. gr. 18 p. 73 C) συνεξαναστὰς τοῦ ὕπνου τῷ ὑπὲρ αὐτοῦ κεκοιμημένῳ. Photius, bibl. p. 520, 13a εἰ γὰρ καὶ Ἠλίας τὸν υἱὸν τῆς χήρας ἤγειρε, καὶ Ἐλισσαῖος τὸν τῆς Σωμανίτιδος, καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ τεταρταῖον τὸν Λάζαρον συνεξανέστησεν [2]), ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἐξανέστη.

συνεξανοίγω Ioseph. bell. Iud. V, 2, 2. Leontius apud Phot. bibl. p. 506, 1.

συνεξαπολήγω Michael Psell. orat. laud., A (Sathas, bibl. gr. med. aevi t. 5 p. 126 med.).

συνεξαποστέλλω Polyb. V, 87, 6 καὶ τούτοις μὲν ἐπικυρώσοντα τὰς διαλύσεις συνεξαπέστειλε [3]) Σωσίβιον. VIII, 21, 6. 32, 2. XXIII, 14, 11. XXV, 2, 2. XXIX, 3, 7. XXXIII, 1, 2. Diod. Sic. XIV, 20. Anna Comn. Alex. XIV, 2 [4]).

---

[1]) Hoc loco codicis Monacensis lectio συγκατεξαναστάντος a Schaefero et aliis in textum est recepta, quia nulla quattuor praepositionum vi sua careat. Sed equidem huius πενταπλοῦ patronus non exsistam. Nam me valde offendit, quod genetivus, qui rarissime iuxta κατεξανίσταμαι neque semel profecto ante quartam quam p. 45 statui aetatem desideratur, deest.

[2]) Codd. habent ἐξανέστησαν, excepto cod. A (inter Venetos S. Marci 450), qui praebet συνεξανέστησαν, quod equidem amplectar, relegans ad Nicetae Paphlag. locum supra exscriptum, ubi eodem modo ἔγερσις et συνεξανάστασις coniuncta sunt.

[3]) Hanc lectionem pro ἐξαπέστειλε suo iure Reiskius commendat.

[4]) Animadverte hoc compositum modo absolute usurpari modo cum dativo praepositionibus σύν et ἅμα vel additis vel omissis.

συνεξεπαίρω Theodor. Lector, Frgg. ex libro III Ioannis Damasc. de imaginibus (Patr. gr. 86, 1 p. 224 A): *θελόντων δὲ αὐτῶν ἀποτυλίξαι τὴν σινδόνα ἀπ' αὐτοῦ, συνεξέπαιρον* (corr. *συνεξεπῆρον*) *πάσας τὰς σάρκας αὐτοῦ.*

συνεξυπάγομαι Anna Comn., Alex. XII, 3.

† *συνεξυπηρετέω* Michael Attaliot. hist. p. 181, 3, quem locum ad verbum paene transcripsit Ioannes Scylitza, excerpt. ex breviario historico (Georg. Cedrenus ed. Bekker II p. 706, 7).

συνεπανατίθημι Ioseph. Hymnogr., Mariale Ode 5 libri V (Patr. gr. 105 p. 1013 C).

συνεπάνειμι Nicephorus Gregoras, hist. Byz. XI, 9.

συνεπανέρχομαι Synes. Cyren. in Arcad. cap. 20.

συνεπανήκω Themist. oratt. ed. Dindorf p. 242, 4.

συνεπανίστημι[1]) Herod. I, 59. III, 61. 84. Thuc. I, 132, 4. Democritus Abd.[2]) in Geoponicc. lib. V cap. 5, 2. Dionys. Hal. A. R. VII, 74. Paus. I, 2, 5. Dio Cass. LI, 21. LIV, 34. LXXVIII, 38. LXXIX, 15 (epit. Elagabali). Excerpta Vatic. cap. 67. Themist. oratt. ed. Dindorf p. 114, 26. Photius, Amphilochia anecd. *O H* (Mai scriptt. vett. nova collectio I p. 96).

συνεπανορθόω Demosth. c. Phil. IV § 34 (= p. 140). Polyb. XXX, 21, 4. Iulian. Apostat. epist. XXVIII, 3. Themist. oratt. ed. Dindorf p. 245, 13.

[*συνεπαπερείδω*, quod in Stephani Thesauro ex Budaeo p. 701 (ex loco Plut. Caes. in *συνερείδω* citato) profertur, nullius loci auctoritate confirmare possum.]

συνεπαφίημι Ioseph. bell. Iud. III, 7, 28. Anna Comn., Alex. XV, 11.

συνεπείσειμι Polyb. lib. XXX apud Athenaeum p. 615 d.

συνεπεισκυκλέω Phot. bibl. p. 145, 41 a.

---

[1]) Huius compositi medialem formam paene solam in usu fuisse et ante activam, quae apud Theodotionem (Nahum I, 11) tantum invenitur, animadvertatur velim. *Συνεπανίσταμαι*, nisi absolute dicitur, cum dativo, cui Herodotus semel *ἅμα* addidit, coniungitur, ut socius indicetur, excepto Dionysii Hal. loco, ubi dativus eum, contra quem insurgunt, et *μετά* cum genetivo socium designat.

[2]) Si locus iure Democrito Abderitae addictus est. Cf. Mullach, Democriti Abderitae operum frgg., Berolini 1843, p. 152.

[*συνεπεισπίπτω* Plut. Fab. Max. 17, 1 *τὸν δ' Ἀννίβαν ἐπὶ τηλικούτῳ κατορθώματι τῶν φίλων παρορμώντων ἅμ' ἕπεσθαι τῇ τύχῃ καὶ συνεισπεσεῖν ἅμα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων εἰς τὴν πόλιν.* Hoc loco Sintenis et Schaefer *συνεπεισπεσεῖν*, quod ei bene convenire non negem, in textum receperunt, sed etiam codicum lectio *συνεισπεσεῖν* idonea est. Idem valet de altero loco Plutarchi, Marc. Coriolan. 8, 6, ubi iidem viri d. pro *συνεισπεσεῖν* malunt *συνεπεισπεσεῖν.*]

συνεπεισρέω Hermes trismeg., *περὶ νοήσεως* cap. 9 § 2.

συνεπεισφέρομαι Xen. Hell. VI, 5, 43 *τίνας δ' ἂν παραστάτας ἥδιον τούτων ποιήσαισθε, ὧν γε καὶ οἱ ταχθέντες ἐν Θερμοπύλαις ἅπαντες εἵλοντο μαχόμενοι ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ ζῶντες συνεπεισφέρεσθαι*[1]) *τὸν βάρβαρον τῇ Ἑλλάδι.*

συνεπεκπίνω Hedylus (Anthol. Pal. VI, 292, 3): *αἱ μίτραι τό θ' ἁλουργὲς ὑπένδυμα, τοί τε Λάκωνες | πέπλοι, καὶ ληρῶν χρύσεοι οἱ κάλαμοι, πάνθ' ἅμα Νικονόῃ συνεπέκπιεν*[2]).

συνεπεκτείνω Aristot. de natur. aud. IV, 9 (p. 216b 29) *συμπιλεῖσθαι γὰρ καὶ συνεπεκτείνεσθαι οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως.* cod. *E* habet *ἐπεκτείνεσθαι.* de animalium historia apud Galenum II p. 174 bis. Aelian. Tact. 13, 3. Galen. II p. 507. 522. 562. 700 *μηκέτ' ἐνταῦθα συνεπεκτεινομένων αὐτῷ τῶν ἀπονευρώσεων.* IV p. 207. XVIII, 1 p. 636. 735. III p. 804 legitur: *συνεκτείνονται δ' αὐτοὶ* (i. e. *μῦς*) *ταῖς ἀπονευρώσεσι ταῖς τὸν ταρσὸν καταφυομέναις*, ubi Oribasius III p. 426 genuinam lectionem servavit scribens *συνεπεκτείνονται.* cf. Galen. II p. 700. — Oribasius IV p. 231. Greg. Nyss. de vita Moysis (Migne I p. 401 A). in cantica canticorum homil. III (Migne I p. 821 A). Amphilochius Iconiensis or. in mulierem peccatricem cap. 9 f (Patr. gr. 39 p. 84 D). Aristaenet. ep. II, 15. Leo imperator, novellae constitutt.

---

[1]) Quamquam optimi codices Parisinus 1738 et Ambrosianus A 4 *ἐπεισφέρεσθαι* habent, tamen Parisini 2080 lectio *συνεπεισφέρεσθαι* mihi melior videtur. Codex Perizonianus n. 6 exhibet *ἐπεσφέρεσθαι*, Cobetus coniecit *ἐπεισφρέσθαι*, Grosser *ἐὰν εἰσφέρεσθαι.*

[2]) Haec lectio non omnibus probatur, quamquam cod. *σὺν ἔκπιε* et Plan. (cf. Anthol. gr. ed. Iacobs I p. 282) et Suidas s. *Μίτρα συνεπέκπιε* praebent neque loci sensus hac voce turbatur. Heckerus proposuit *συνεπεσπάσατ'*; de ceteris cf. Duebneri notam.

inter 886—910 editae. (Ius graeco-rom. ed. Zach. de Lingenthal t. 3 p. 66), Eustath., supplicat. Manueli Comneno 3 (de Thessalonica ed. Tafel p. 437).

[*συνεπεκφαίνω* Plut. Anton. 83, 1 (I, 953 E), quod in Wyttenbachii indice Plutarcheo affertur, errore, cum pro *συνεπεφαίνετο* scriptum sit *συνεπεκφαίνετο* (Plutarchus augmentum non neglegit), in textum est intrusum. (Similis error est, quod Sturzius Dionem Cassium XLVIII, 8 *ὑποκατέκκλινε* scripsisse contendit).

συνεπεμβαίνω Polyb. XX, 11, 7. XXX, 9, 21. Ael. Aristid. vol. I. p. 471 (ed. Dindorf p. 703, 18).

συνεπεξάγω Petrus Magister, de politica scientia lib. V, 10 (Mai, scriptt. vett. nova collectio vol. II p. 604); locus est lacer.

συνεπεξεργάζομαι[1]) Ael. Aristides vol. II p. 175 (ed. Dindorf II p. 234).

συνεπικάθημαι Eustath. Macremb., Hysm. I, 5, 6. Anonymus Ambrosianus de re metrica (Studemund, Anecd. gr. p. 243, 18).

συνεπιπάρειμι Euseb. demonstrat. evang. III, 4, 26 (Patr. gr. 22 p. 196 C).

συνεπισυνάπτω Leo imp., novell. constitutt. inter 886—910 edit. Nov. 88 (Lingenthal, ius graeco-rom. III p. 184).

[*συνεπισυσφίγγω*, quod in Kumanudis lexico s. v. profertur, in usu fuisse nullius loci testimonio comprobare possum.

† *συνυπεξούσιος* Theophil. institutt. II, tit. 10 § 8 *εἰ δὲ καὶ δύο ἦσαν συνυπεξούσιοι ἀδελφοί, ὁμοίως τὸ τῆς μαρτυρίας ἀκώλυτον.* § 9 bis. § 10. *Ἐκλογὴ νόμων τῶν ἐν ἐπιτόμῳ ἐκτεθειμένων* Epit. Tit. XIII, 24 (Lingenthal, ius graeco-rom. II p. 362) *πατὴρ καὶ υἱὸς ὑπεξούσιος καὶ δύο ἀδελφοὶ συνυπεξούσιοι δύνανται μαρτυρεῖν ἐν πράγματι.* cf. Theophil. institt. II tit. 10 § 8. — ibd. Tit. XIII, 41 (ibd. p. 365). Tit. XXII cap. 26 (p. 423).

ὑπεκπροθέω Hesych. s. v. per *ὑπεκτρέχω* explanat. Hom. Il. I, 506[2]). *Φ*, 604. Od. *ϑ*, 125. Empedocl. physs. rell.

---

1) Priscian. philos. de sens. § 15 (ed. Bywater, Suppl. Aristot. I, 2 p. 7, 22), ubi legitur *καὶ εἴ τι ἀπορῶν προτείνει ἐπεξεργάζεσθαι κατὰ δύναμιν,* solus Wimmer Theophrast. edit. Teubner. III p. 241 scribit *συνεπεξεργάζεσθαι.*

2) Hic locus affertur in Apostolii proverb. centuria VIII, 42 f *Ἠδ' Ἄτη* Paroem. gr. II p. 441.

lib. I, 145 (ed. Mullach. Empedocl. carm. 200 ed. Stein.). Apoll. Rhod. Argon. IV, 937. Oppian. de ven. II, 522. Greg. Naz. carm. lib. I sect. II *ἔπη ἠθικά: παρθενικῆς ἔπαινος*, v. 17 (ed. Caillau II p. 298). Ioannes Geometra, Hymn. III in S. Deiparam. Hymn. IV in S. Deiparam v. 6 (Patr. gr. 106 p. 864 A).

ὑπεκπροθρώσκω Oppian. Cyneg. IV, 160.

ὑπεκπρολύω Od. ζ, 88 *ἔνθ' αἵ γ' ἡμιόνους μὲν ὑπεκπροέλυσαν ἀπήνης*, ad quem versum Schol. haec habet verba: *ἡ μὲν ὑπὸ τὴν ἀπόζευξιν δηλοῖ, ἡ δὲ πρὸ τὴν εἰς τοὔμπροσθεν ἔλασιν τῶν ἡμιόνων.* Uberius de nostro composito Eustath. comment. p. 217, 20 agit.

ὑπεκπρορέω Od. ζ, 87 *πολὺ δ' ὕδωρ — καλὸν ὑπεκπρορέει*[1]) *κ. τ. λ.* Scholiasta adnotavit: *ἡ ὑπὸ δηλοῖ τὸ εἰς βάθος ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸ ἔμπροθεν πρὸς πνέλους ῥεῖ.* cf. Eustath. comment. p. 217, 20 sequ. — Ioannes Geometra, Paradis. 4, 2.

ὑπεκπροτέμνω Apoll. Rhod. Argon. IV, 225.

ὑπεκπροφεύγω Il. Υ, 147. Φ, 44. Od. μ, 113. ν, 43; neque Od. μ, 216, ubi vulgata lectio est *αἴ κέ ποθι Ζεὺς δώῃ τόνδε γ' ὄλεθρον ὑπεκφυγέειν καὶ ἀλύξαι*, spreverim *ὑπεκπροφυγεῖν*, quod exhibent codd. Harleianus, Venetus 457, Stuttgart., Cracoviensis, Florentinus, Ambros. 53, praesertim cum apud Quint. Smyrn. I, 634 *ὑπεκπροφύγωσιν ὄλεθρον* legatur, ubi de angustiis maritimis agitur. — Hesiod. scut. Herc. 42. Epigramm. Anthol. Palat. XVI, 58: (= Plan. IV, 58) *ἴσχετε τὴν Βάκχην, μὴ λαϊνέη περ ἐοῦσα, οὐδὸν ὑπερθεμένη, νηὸν ὑπεκπροφύγῃ*[2]). Epigramm. Anthol. Brunck., Frgg. adespot. 533 (IV p. 230 = Anthol. gr. ed. Iacobs II p. 824 (appendix epigrammatum 212) *τῶν γὰρ ἄπλητον — μῶμον ὑπεκπροφυγὼν Θούριον ἔσχε πάτρην*[3]). Quint. Smyrn. I, 634. Orph. Lith. 205. Ioannes Geometra, hymn. IV in S. Deiparam v. 12 (Patr. gr. 106 p. 864 A).

---

[1]) Eundem versum invenis apud Praxagoram Coum (Athen. II p. 41 b.)

[2]) Apud Herodianum ed. Lentz I p. 83, 6 iidem versus leguntur.

[3]) Hoc epigr. legitur apud Stephanum Byz. s. *Θούριοι*, ubi libri *ἀπεκπροφυγὼν* habent, sed ex Tzetza *ὑπεκπροφ.* restitutum est, atque apud schol. in Aristoph. Nub. 331.

ὑπεκπροχέω Quint. Smyrn. XIII, 57.[1]) — Spitznerus de versu heroico p. 203 ὑπεκπροχέει commendat Anthol. gr. IX, 314 (ed. Iacobs.) v. 4, ubi legitur: ψυχρὸν δ' ἀχραὲς κράνα ὑποϊάχει.

ὑπεξαναβαίνω Theocr. id. XXII, 197. Clem. Alex. Strom. lib. I cap. 28 s. 177 (Dind. II p. 139). IV cap. 25 s. 155. VI cap. 7 s. 58. cap. X s. 80.

ὑπεξανάγομαι Thuc. III, 74, 3 καὶ ἡ Κορινθία ναῦς τοῦ δήμου κεκρατηκότος ὑπεξανήγετο. schol. ὑπεξῆλθε.

ὑπεξαναδύω Hom. Il. *N*, 352 λάθρῃ ὑπεξαναδὺς πολιῆς ἁλός, de quo fusius agunt scholl. et Eustathius, comment. p. 936, 47. — Theocr. id XXII, 123 ἀλλ' ὅ γ' ὑπεξανέδυ κεφαλῇ; schol. dicit ἐξανέστησεν.

ὑπεξανάπτω Georg. Pisid. bell. Avaric. 267.

ὑπεξαναχωρέω Kumanudes in lexico s. v. auctore non apposito affert.

ὑπεξανίσταμαι Plut. Lycurg. 20, 8. Camill. 22, 5. Crass. 6, 5. Pomp. 8, 4. Agesil. 4, 3. Caes. 60, 2. 66, 2 εἰσιόντος δὲ Καίσαρος ἡ βουλὴ μὲν ὑπεξανέστη θεραπεύουσα. Cato minor 35, 2. Brut. 17, 2 Καίσαρι δὲ εἰσιόντι μὲν ἡ σύγκλητος ὑπεξανέστη (cf. Caesar 66, 2). — praecepta gerendae reipublicae 12, 6 (II, 806 E). 21, 4 (II, 817 A). Pseudo-Plut. apophthegm. Lacon. Anaxilas (II, 217 B). Lucian. Demon. 63. Conviv. 7. de mercede cond. 39 πολὺς δὲ ὁ φθόνος καί που καὶ διαβολή τις ἠρέμα ὑπεξανίσταται[2]) (cod. Parisinus 2956 habet ἐξανίσταται) πρὸς ἄνδρα ἤδη τοὺς κατὰ σοῦ λόγους ἡδέως ἐνδεχόμενον. — Callistrat. descript. 3, 4 (p. 894 ed. Iac.). Pseudo-Liban. Anecd. gr. ed. Boiss. I p. 166. Anna Comn. Alex. XV, 8. Eustath. opusc. ed. Tafel p. 248, 48.

[ὑπερεξαναδύω errore irrepsit in Philemonis lexicon pro ὑπεξαναδύω quod procul dubio est restituendum. § 192

[1]) Hic rectissime codicum Parrhasiani, Escurialensis, Aldinae lectio ὑπερπροχέονται postposita est scripturae ὑπεκπροχ., quia manifesto illud est mendum, quod facillimum erat commissu. cf. Hesiod. sc. H. 42, ubi cod. collegii Emmanuelis Cantabrigiensis s. XVI ὑπερπροφύγῃ pro ὑπεκπροφύγῃ habet.

[2]) Hic insurgendi vis verbo ὑπεξανίσταμαι, omnibus fere aliis locis notio assurgendi alicuius honorandi causa subest.

enim s. σμῶδιξ haec leguntur verba: ὡς τό, σμῶδιξ ἐξυπανέστη, ἤγουν κάτωθεν εἰς εὐθύ. δηλοῖ γὰρ ἐνταῦθα ἡ ὑπὸ τὸ κάτωθεν· ἡ δὲ ἐξ τὸ εἰς εὐθύ· ἡ δὲ ἀνὰ τὸ εἰς ὕψος. ὡς καὶ ἐν τῷ ὑπερεξαναδύς, quae cum Eustathii comment. Il. B, 267 (p. 176) omnino congruunt excepto ὑπερεξαναδύς, pro quo ὑπεξαναδύς exstat.]

ὑπερεξεπαίρω Didymus Alexandrinus, de trinitate I, 15 (Patr. gr. 39 p. 312 A).

[ὑποκαθυποφαίνω nullius loci auctoritate nititur, sed coniectura est Kumanudis, quam ipse incertam dicit, in Anonymi vita Theophanis chronographiae praemissa p. XXI ed. de Boor.).]

[ὑποκατεκκλίνω Sturzius in indice ad Dionem Cass. affert, quia falso Dio Cass. XLVIII, 8 ὑποκατέκκλινε pro ὑποκατέκλινε, quod loco aptum est et apud Xiphilinum exhibetur, legit.]

† ὑποπαρενθυμοῦμαι Epictet. diss. IV cap. 3, 5.

Horum compositorum usus diversissimis circumscriptus est finibus. Ducenta fere semel aut certe tantum apud singulos scriptores inveniuntur, usitatissimorum κατεξανίσταμαι et συμπαρεκτείνω exempla collegi ex 30 scriptoribus neque contendere vereor etiam in aliorum scriptis has voces delitescere. Quot autem auctores reliqua vocabula quadruplicia habent? 21 προεξανίσταμαι, 17 ἀντιπαρεξάγω, 14 ἀντεπέξειμι, 9 ἀντεπεξάγω et συνεπεκτείνω, 8 κατεπεμβαίνω, συνεπανίστημι, 7 ἀντεπεξέρχομαι, κατεπανίστημι, προδιεξέρχομαι, ὑπεκπροφεύγω, ὑπεξανίστημι, 6 προκαταναλίσκω, συναποκαθίστημι, συνεξανίστημι, ὑπεκπροθέω, 5 συναποκατάστασις. Apud quaternos scriptores exstant novem, apud ternos duodecim, apud binos triginta sex composita.

Etiam saepius adhibentur multae praepositionum conglutinationes, quarum dimidia fere pars (63) plus quam singulos habet auctores: 32 κατεξανα, 30 συμπαρεκ, 28 ἀντιπαρεκ, 24 ἀντεπεκ, 22 προεξανα, 13 συνεπανα, 12 συνεξανα, συνεπεκ, 11 προδιεκ, ὑπεκπρο, ὑπεξανα, 10 προσεπεκ, 9 συνδιεκ, 8 κατεπανα, κατεπεν, συναποκατα, 7 προσεπεν, συμπαρακατα, 6 προδιανα, προκατανα, προσεπανα, προσεπεις, προσεπισυν, 5 ἐπεκδια, ἐπιδιεκ, συμπαρεις, 4 ἀντεξανα, ἀντεπανα, ἀντεπεις, ἐξυπανα, προσεπικατα, προϋπεκ, συνδιανα, συνεξαπο, συνεπεις, 3 καθυπεν, προεγκατα, προεναπο, προσεπαπο, προσυπανα, συμπαρυπο, συνεξυπο, 2 ἀνθυπεκ, ἀνταποκατα, ἀντεπαπο, ἀντιδιεκ, ἐπεξανα, ἐπισυνεν, προεξαπο,

προεξεπι, προκατεν, προσδιανα, προσεξανα, προσπαρεις, προσπαρεν, προσυνδια, συμπαρανα, συμπαραπο, συναπεκ, συνεπαπο, συνεπεν, συνεπικατα, συνυπεκ.

Iam ad quaerendum transeo, quid singulae litterarum graecarum aetates ad talia composita formanda contulerint. Ac liceat mihi aetates sic constituere, ut scripta confecta inde ab initio litterarum usque ad annum 300 a. Chr. n. in primam aetatem, inde usque ad Augusti tempora in secundam, usque ad 300 p. Chr. in tertiam, usque ad 500 in quartam, usque ad exitum litterarum gr. in quintam inserantur.

Iam prima aetas sat magnum numerum (41)[1] procreavit et in sequentibus studium hoc modo componendi crevisse videtur, quamquam e secunda aetate 30[2]) modo voces quadruplices, quarum octo iam antecedenti aetate natae sunt, nobis traditae exstant. Nam equidem haud dubito, quin multo plures, nisi tot horum temporum scripta periissent, inventuri fuerimus.

Tertia aetas finxit 65[3]) vocabula quadruplicia et 24

---

1) *ἀντεπανάγομαι, ἀντεπεξάγω, ἀντεπέξειμι, ἀντεπεξελαύνω, ἀντεπεξέρχομαι, ἀντιδιέξειμι, ἀντιδιεξέρχομαι, ἀντιπαρεξάγω, ἀντιπροκαταλαμβάνω, διανακαθίζω, ἐνσυγκαταζέω, ἐξυπανίστημι, ἐπεκδιηγοῦμαι, ἐπιπαρέξειμι, παρεκπροφεύγω, περισυγκαταλαμβάνομαι, προδιαναπαύω, προδιεξέρχομαι, προεξανάγομαι, προεξανίσταμαι, προεπανασείω, προσεπεξευρίσκω, προσεπικαταδέω, προυξεπίσταμαι, προυξεφίεμαι, συμπαρακαθέζομαι, συμπαρακαθίζω, συμπαραπόλλυμι, συνδιέξειμι, συνεξαναπληρόω, συνεξανίσταμαι, συνεπανίστημι, συνεπανορθόω, συνεπεισφέρω, συνεπεκτείνω, ὑπεκπροθέω, ὑπεκπρολύω, ὑπεκπρορέω, ὑπεκπροφεύγω, ὑπεξανάγομαι, ὑπεξαναδύω.*

2) (*ἀντεπέξειμι*), *ἀντιπαρέκτασις, ἀντιπαρεκτείνω,* (*ἀντιπαρεξάγω*), *διεκπροαλές, ἐπιδιέξειμι, ἐπιδιεξέρχομαι* (cf. p. 15), *ἐπιπαρεμβάλλω, κατεξανίσταμαι, προεγκάθημαι,* (*προεξανίσταμαι*), *προεξαποστέλλω, προκαταναλίσκω, προκατεισδύνω, προπροκαταΐγδην, προσεπεισφορέω, προσεπισυνετίζω, συμπαρεκτείνω, συναντικαταδύνω,* (*συνεξανίσταμαι*), *συνεξαποστέλλω,* (*συνεπανορθόω*), *συνεπείσειμι, συνεπεκπίνω, συνεπεμβαίνω,* (*ὑπεκπροθέω*), *ὑπεκπροτέμνω,* (*ὑπεκπροφεύγω*), *ὑπεξαναβαίνω,* (*ὑπεξαναδύω*). Uncis rotundis hic et in sequentibus composita quae iam aetatibus antecedentibus debentur inclusi.

3) *ἀνθυποκαθίστημι, ἀντεξανίστημι, ἀντεπαφίημι, ἀντεπεισάγω, ἀντεπείσοδος, ἀντεπεισφέρω, ἀντεπεκτείνω,* (*ἀντεπεξάγω*), (*ἀντεπέξειμι*), (*ἀντεπεξέρχομαι*), *ἀντεπέξοδος, ἀντιπαρεισαγωγή,* (*ἀντιπαρέκτασις*), (*ἀντιπαρεκτείνω*), (*ἀντιπαρεξάγω*), *ἀντιπαρεξαγωγή, ἀντιπαρέξειμι, ἀντιπαρεξέρχομαι, ἀντιπαρεξετάζω, ἀπαντιπρόσωπον, ἐνσυνυπάρχω,* (*ἐξυπανίστημι*), (*ἐπεκδιηγοῦμαι*), *ἐπεξανίσταμαι,* (*ἐπιδιέξειμι*), (*ἐπιδιεξέρχομαι*), *κατεξανάστασις, κατεξαναστατικός,* (*κατεξανίσταμαι*), *μετεξανίσταμαι, παρενεισαγωγή, προδιακατέχω,* (*προδιεξέρχομαι*), *προ-*

ab antecedentibus mutuata est; quarta 76 [1]), quorum 32 ex praecedentibus temporibus originem ducunt, in usu habuit.

Sed ne ex his quidem numeris efficitur, ut talium compositorum amor quarta aetate deminutus sit, quia haec angustioribus circumscripta est finibus. Quinta quoque aetas suam partem addidit; nam inter 126 [2]) composita, quae equidem collegi,

---

διεξοδεύω, προεξαναλίσκω, (προεξανίσταμαι), προεπαφίημι, (προκαταναλίσκω), προκατεπαγγέλλομαι, προσαναπαράγω, προσαντεπιτάττω, προσεξανίσταμαι, προσεπανηρόμην, προσεπαπειλέω, προσεπεισάγω, (προσεπεισφέρω), προσεπεκτείνω, προσεπεμβάλλω, προσεπεξεργάζομαι, (προσεπεξευρίσκω), προσεπεξηγοῦμαι, προσεπιδιαιρέω, προσεπιδιακαίω, προσεπιδιορίζω, προσεπικατατείνω, προσεπικαταψεύδομαι, προσεπισυγκρίνω, προσσυναποβάλλω, προσυναπάντησις, προσυπεμφαίνω, προϋπεξέρχομαι, προϋπεξορμάω, συμπαρακάθημαι, συμπαρακατακλίνω, συμπαραναλίσκω, συμπαρεισέρχομαι, (συμπαρεκτείνω), συναπεκδύω, συναποκαθίστημι, συναποκατάστασις, συνδιεκβάλλω, συνδιεκπίπτω, συνδιεξέρχομαι, συνεισκατοικέω, συνεξαναλίσκω, συνεξανίημι, (συνεξανίστημι), συνεξανοίγω, (συνεξαποστέλλω), (συνεπανίστημι), συνεπαφίημι, (συνεπεκτείνω), (συνεπεμβαίνω), συνεπεξεργάζομαι, (ὑπεκπροθέω), ὑπεκπροθρώσκω, (ὑπεξαναβαίνω), ὑπεξανίσταμαι, ὑποπαρενθυμοῦμαι.

[1]) *ἀνταποκατάστασις, (ἀντεξανίστημι), ἀντεπέκτασις, (ἀντεπέξειμι), (ἀντεπεξέρχομαι), ἀντιπαρεκδύω, (ἀντιπαρέκτασις), (ἀντιπαρεκτείνω), ἀντιπαρενίσταμαι, (ἀντιπαρεξάγω), (ἀντιπαρέξειμι), (ἀντιπαρεξετάζω), ἀπεκπροθέω, διεξανίστημι, ἐπεκδιήγησις, (ἐπεκδιηγοῦμαι), ἐπισυνεισφέρω, ἐπισυνεισφορά, (κατεξανάστασις), (κατεξανίσταμαι), κατεπανίστημι, κατεπεμβαίνω, [προαποκατάστασις], προδιανοίγω, προδιασυνίστημι, προδιεξάγω, προδιέξειμι, (προδιεξέρχομαι), (προδιεξοδεύω), προεγκαταβάλλω, προεναπόκειμαι, (προεξανίσταμαι), (προκαταναλίσκω), προσαπεκδύομαι, προσεπανάδοσις, προσεπανίσταμαι, προσεπανορθόω, προσεπεμβαίνω, (προσεπεξεργάζομαι), προσεπισυνάγω, προσπαρεισέρχομαι, προσπαρεμβάλλω, [προσυνεπισωρεύω], προσυπαναπτύσσω, προϋπεκλύω, προϋπεξάγω, συμμετανίσταμαι, (συμπαρακαθέζομαι), (συμπαρακαθίζω), συμπαρακαταμίγνυμι, (συμπαραναλίσκω), συμπαραπολαύω, συμπαρεισάγω, (συμπαρεισέρχομαι), συμπαρέκτασις, (συμπαρεκτείνω), συμπαρυφίσταμαι, συμπροϋπάρχω, (συναποκαθίστημι), (συναποκατάστασις), συνδιανίστημι, συνδιεξάγω, (συνδιέξειμι), (συνδιεξέρχομαι), συνεισεπιφέρω, (συνεξανίστημι), συνεπανέρχομαι, συνεπανήκω, (συνεπανίστημι), (συνεπανορθόω), συνεπεισρέω, (συνεπεκτείνω), συνεπιπάρειμι, (ὑπεκπροθέω), (ὑπεκπροφεύγω), ὑπεκπροχέω, (ὑπεξανίσταμαι), ὑπερεξεπαίρω.* [De duobus vocabulis *προαποκατάστασις* et *προσυνεπισωρεύω*, quae uncis rectis inclusi, delendis cf. Addenda.]

[2]) *ἀνθυπεκκαίω, ἀνθυπεξάγω, ἀνταποκαταστατικός, (ἀντεξανίστημι), ἀντεξαποστέλλω, ἀντεπάνειμι, ἀντεπανέρχομαι, ἀντεπανίσταμαι, (ἀντεπαφίημι), ἀντεπεισέρχομαι, ἀντεπεκκλίνω, ἀντεπεμβαίνω, ἀντεπεξαγείρω, (ἀντεπεξάγω), (ἀντεπέξειμι), (ἀντεπεξέρχομαι), ἀντιπαρακάθημαι, (ἀντιπαρεξάγω), ἀντιπαρεξετάζω), ἀντιπαρεξέτασις, ἐμπαρεισφρέω, ἐμπαρενείρω, ἐνδιενθυμοῦμαι, ἐξεπανοίγω, ἐξεπεξάγω, ἐξυπανέχω, (ἐξυπανίστημι), ἐπανεξέτασις, ἐπεγκάθημαι, ἐπεξ-*

89 huius sunt propria. Unus Eustathius ita haec composita in deliciis habuit, ut ex eius scriptis 32 conferre potuerim et plura ab eo in usum vocata esse meo iure suspicer.

At non eodem modo, quo voces quadruplices novabantur, conglutinationum ipsarum numerus singulis aetatibus crescebat. Hic enim pro numero compositorum unaquaque aetate deminuebatur, quia saepius conglutinationes aut ante aut modo procreatae in variis vocabulis apparebant. Atque vocibus et conglutinationibus, quae quaque aetate oriebantur, comparatis hoc verum esse intelleges. Nam si numerum compositorum unaquaque aetate novatorum 100 esse supponas, tibi accipiendum sit primae aetati 70, secundae 68, tertiae 48, quartae 46, quintae 47 conglutinationes originem debere.

Plane ex his quae exposuimus apparet quasdam praepositionum conglutinationes idoneas fuisse, quae cum compluribus vocibus inirent societatem, atque in maiorem scriptorum favorem venisse. Inter has primum tenent locum *ἀντεπεκ* et *ἀντιπαρεκ* cum 9, *συνδιεκ* cum 8, *συνεπανα* et *ὑπεκπρο* cum 7, *συνεξανα* et *ὑπεξανα* cum 6, *προσεπανα*, *προσεπεκ*, *προσεπισυν*, *συμπαρακατα* cum 5 vocibus copulata. In quaternis compositis apparent

---

ανάπτω, ἐπισυνέμπτωσις, καθυπεκδέχομαι, καθυπεμφαίνω, καθυπενδίδωμι, (κατεξανίσταμαι), κατεπανανεύω, (κατεπανίστημι), (κατεπεμβαίνω), παρυπεμφαίνω, προαντανίσχω, προαπανίσταμαι, προαπεκβαίνω, (προδιαναπαύω), προδιανίστημι, (προδιέξειμι), (προδιεξέρχομαι), προεγκατοικίζω, προεμπαρίημι, (προεναπόκειμαι), προεναποτίθημι, προενυπάρχω, προεπεγγελάω, (προκαταναλίσκω), προκατεγγυάω, προπαρεγγυάω, προσδιανίσταμαι, προσδιανοίγω, προσεπανάγω, (προσεπανορθόω), (προσεπαπειλέω), προσεπεισπνέω, προσεπεισφρέω, (προσεπεκτείνω), (προσεπεμβαίνω), προσεπεννοέω, (προσεπεξεργάζομαι), προσεπικαταβάλλω, προσεπισυνάπτω, προσεπισυνείρω, προσπαρεισκρίνω, προσπαρενοχλέω, προσυνδιατρίβω, προσυνδιαφθείρω, προσυνεισέρχομαι, προσυνεξυφαίνω, προσυπανάπτω, προσυπανέχω, προϋπαναχωρέω, προϋπεμφαίνω, συμπαρακατέχω, συμπαρεισδύω, συμπαρεισκρίνω, (συμπαρεκτείνω), συμπαρενύλησις, συμπαρυπάρχω, (συμπαρυφίσταμαι), συναναφαιρέω, συναντεισάγω, (συναπεκδύω), συναπεμπολάω, συναποδιΐσταμαι, (συναποκαθίστημι), (συναποκατάστασις), συνδιαναβάλλω, συνδιαναπαύω, συνδιεκκύπτω, συνδιενεργέω, (συνδιεξάγω), συνδιεξαπλόω, (συνδιεξέρχομαι), συνδιεξυφαίνω, συνεναπόκειμαι, συνενυπόστατος, συνεξανάστασις, (συνεξανίστημι), (συνεξανοίγω), συνεξαπολήγω, συνεξεπαίρω, συνεξυπάγω, συνεξυπηρετέω, συνεπανατίθημι, συνεπάνειμι, (συνεπανίστημι), (συνεπαφίημι), συνεπεισκυκλέω, (συνεπεκτείνω), συνεπεξάγω, συνεπικάθημαι, συνεπισυνάπτω, συνυπεξούσιος, (ὑπεκπροθέω), (ὑπεκπρορέω), (ὑπεκπροφεύγω), ὑπεξανάπτω, ὑπεξαναχωρέω, (ὑπεξανίσταμαι).

9 [1]), in ternis 8 [2]), in binis 23 [3]). Reliquae 86 conglutinationes in singulis compositis reperiuntur.

137 igitur conglutinationes in usum venerunt, quamquam, si omnes (18) praepositiones inter se coniungebantur et unaquaeque praepositio cum aliis coniuncta quolibet loco ponebatur, sed ita, ut non eadem praepositio iteraretur, 4896 formari poterant. Quinam factum est, ut tam parvus conglutinationum numerus adhiberetur? Quia non plures, respondeat quis, formatae sunt neque omnes praepositiones ob sensum inter se coagmentari poterant. Atque sane illum veram causam protulisse concedemus, quamquam in ea acquiescere non poterimus, praesertim si, quatenus sensus singulis conglutinationibus formandis obstet, non docemur. Neque hoc facile fiat, quoniam etiam praepositiones, quarum vis principalis contraria est, coniunguntur, ut *κατεξανα*. Quamquam numerus conglutinationum quae formari possunt, maior est, quam ut hac quidem in commentatione illam quaestionem singillatim persequi possim, tamen ex conglutinationum copia, quae mihi praesto est, causas elicere, propter quas numerus verus tantum ab illo (4896) distat, necessarium esse existimo.

Primum quaedam praepositiones aut rarissime aut omnino non componebantur. In nulla conglutinatione *ἀμφί*, in singulis *περί* et *ὑπέρ*, in duabus *μετά* reperiuntur. Raro reliquae quoque coniunctae occurrunt pro numero 816, quo conglutinationes, quibus singulae praepositiones inesse poterant, aut pro numero 468, quo conglutinationes, in quibus unaquaeque praepositio cum reliquis praeter *ἀμφί*, *μετά*, *περί*, *ὑπέρ* quovis modo copulata appareret, exprimuntur. Nam *σύν* praepositio, quae saepissime in compositionem vocabatur, in 48 conglutinationibus occurrit; reliquae in paucioribus exstant: *ἐπί* in 45, *ἐκ* in 43, *πρό* in 37, *ἐν* in 32, *ἀνά* in 30, *κατά* in 26, *παρά* in 25, *ἀπό* in 23, *ἀντί* et *ὑπό* in 21, *πρός* in 19, *διά* in 18, *εἰς* in 15.

---

1) *ἀντεπανα, ἀντεπεις, προδιεκ, προσεπεις, προσεπικατα, συμπαρεις, συνεπεις, συνεπεκ, προϋπεκ.*

2) *κατεξανα, προδιανα, προεγκατα, προεξανα, προσεπεν, προσεπιδια, προσυπανα, συνδιανα.*

3) *ἀνθυπεκ, ἀνταποκατα, ἀντιδιεκ, ἐξυπανα, ἐπεκδια, ἐπεξανα, ἐπιδιεκ, ἐπισυνεις, καθυπεν, κατεπανα, προεναπο, προεξεπι, προσδιανα, προσπαρεις, προσπαρεν, προσυνδια, συμπαραπο, συμπαρεκ, συμπαρεν, συμπαρυπο, συναποκατα, συνεξαπο, συνεξυπο.*

Deinde singulae praepositiones non cum quavis altera se coniungunt, sed unaquaeque quarundam vitat societatem. Qua in re quid fortuitum aut consilio aut aliis causis sit tribuendum, discernere equidem non ausim. Plurimas sibi associavit praepositiones *σύν*, quae cum omnibus praeter *ἀμφί* et *ὑπέρ*, quin etiam secum ipsa colligata apparet. Iam ut quibus praepositionibus unaquaeque se adiunxerit, quibus non, dilucide demonstretur, indicis ope utar.

Praepositio	coniungitur cum	non coniungitur cum
ἀμφί	0	
ἀνά	12	*ἀμφί, εἰς, ἐν, περί, ὑπέρ*
ἀντί	13	*ἀμφί, μετά, περί, ὑπέρ*
ἀπό	11	*ἀμφί, εἰς, μετά, περί, ὑπέρ, ὑπό*
διά	10	*ἀμφί, εἰς, μετά, παρά, περί, ὑπέρ, ὑπό*
εἰς	8	*ἀμφί, ἀνά, ἀπό, διά, ἐκ, μετά, περί, ὑπέρ, ὑπό*
ἐκ	13 (praeterea secum ipsa)	*ἀμφί, εἰς, ἐν, περί*
ἐν	11 (praeterea secum ipsa)	*ἀμφί, ἀνά, ἐκ, μετά, περί, ὑπέρ*
ἐπί	13	*ἀμφί, μετά, περί, ὑπό*
κατά	14	*ἀμφί, μετά, ὑπέρ*
μετά	3 (*ἀνά, ἐκ, σύν*)	
παρά	12	*ἀμφί, διά, μετά, περί, πρός, ὑπέρ*
περί	2 (*κατά, σύν*)	
πρό	12 (praeterea secum ipsa)	*ἀμφί, μετά, περί, πρός, ὑπέρ*
πρός	12	*ἀμφί, μετά, περί, πρό, ὑπέρ*
σύν	15 (praeterea secum ipsa)	*ἀμφί, ὑπέρ*
ὑπέρ	2 (*ἐκ, ἐπί*)	
ὑπό	9	*ἀμφί, ἀπό, διά, εἰς, ἐπί, μετά, περί, ὑπέρ.*

Neque inutile mihi videtur indicem proferre, quo quibuscum praepositionibus singulae primo aut secundo aut tertio loco positae coartentur, statim cognoscatur.

Praepositio	primo	loco	secundo	loco	tertio	loco
	coniungitur cum	non coniungitur cum	coniungitur cum	non coniungitur cum	coniungitur cum	non coniungitur cum
ἀμφί	0	17	0	17	0	17
ἀνά	0	17	8 (ἀπό, διά, ἐκ, ἐπί, κατά, παρά, πρός, σύν)	9	12	5 (ἀμφί, εἰς, ἐν, περί, ὑπέρ)
ἀντί	11	6 (ἀμφί, μετά, περί, πρός, σύν, ὑπέρ)	8 (ἀνά, ἀπό, εἰς, ἐπί, κατά, πρό, πρός, σύν)	9	0	17
ἀπό	4 (ἀντί, ἐκ, πρό, πρός)	13	9	8 (ἀμφί, εἰς, ἐπί, μετά, παρά, περί, ὑπέρ, ὑπό)	9	8 (ἀμφί, διά, εἰς, κατά, μετά, περί, ὑπέρ, ὑπό)
διά	4 (ἀνά, ἐκ, κατά, πρό)	13	9	8 (ἀμφί, ἀπό, εἰς, μετά, παρά, περί, ὑπέρ, ὑπό)	6 (ἀπό, ἐκ, ἐπί, πρό, πρός, σύν)	11
εἰς	0	17	3 (ἐπί, κατά, σύν)	14	8 (ἀντί, ἐν, ἐπί, κατά, παρά, πρό, πρός, σύν)	9
ἐκ	3 (ἀνά, ἐπί, ὑπό, praeterea secum ipsa)	14	13	4 (ἀμφί, εἰς, ἐν, περί)	12 (praeterea secum ipsa)	5 (ἀμφί, εἰς, ἐν, περί, ὑπέρ)
ἐν	6 (διά, εἰς, κατά, παρά, σύν, ὑπό) (praeterea secum ipsa)	11	8 (ἀπό, εἰς, ἐπί, κατά, παρά, πρό, σύν, ὑπό)	9	10 (praeterea secum ipsa)	7 (ἀμφί, ἀνά, εἰς, ἐκ, μετά, περί, ὑπέρ)

Praepositio	primo loco coniungitur cum	primo loco non coniungitur cum	secundo loco coniungitur cum	secundo loco non coniungitur cum	tertio loco coniungitur cum	tertio loco non coniungitur cum
ἐπί	8 (ἀνά, διά, εἰς, ἐκ, ἐν, κατά, παρά, σύν)	9	12	5 (ἀμφί, μετά, περί, ὑπέρ, ὑπό)	8 (ἀντί, εἰς, ἐκ, κατά, πρό, πρός, σύν, ὑπέρ)	9
κατά	5 (ἀνά, ἐκ, ἐν, ἐπί, ὑπό)	12	5 (ἀνά, εἰς, ἐν, ἐπί, πρό)	12	13	4 (ἀμφί, ἐκ, μετά, ὑπέρ)
μετά	2 (ἀνά, ἐκ)	15	2 (ἀνά, σύν)	15	0	17
παρά	5 (εἰς, ἐκ, ἐν, πρό, ὑπό)	12	12	5 (ἀμφί, διά, μετά, περί, ὑπέρ)	6 (ἀνά, ἐν, ἐπί, πρό, πρός, σύν)	11
περί	2 (κατά, σύν)	15	0	17	0	17
πρό	12 (praeterea secum ipsa)	5 (ἀμφί, μετά, περί, πρός, ὑπέρ)	4 (ἀντί, κατά, σύν, ὑπό (praeterea secum ipsa)	13	5 (ἀπό, διά, ἐκ, παρά, ὑπό)	12
πρός	12	5 (ἀμφί, μετά, περί, πρό, ὑπέρ)	0	17	2 (ἀντί, ἀπό)	15
σύν	13 (praeterea secum ipsa)	4 (ἀμφί, περί, πρό, ὑπέρ)	11	6 (ἀμφί, ἀνά, ἀντί, μετά, παρά, ὑπέρ)	4 (διά, ἐπί, πρό, πρός (praeterea secum ipsa)	13
ὑπέρ	2 (ἐκ, ἐπί)	15	0	17	0	17
ὑπό	5 (ἀνά, ἐκ, ἐν, παρά, πρό)	12	9	8 (ἀμφί, ἀπό, διά, εἰς, ἐπί, μετά, περί, ὑπέρ)	5 (ἐκ, ἐν, παρά, πρό, σύν)	12

Tum reputandum est ne unam quidem praepositionem in septima parte conglutinationum, quibus, si omnes praepositiones inter se quolibet ordine coniungerentur, eodem uno loco subiuncta esse posset, primo aut secundo aut tertio loco apparere. Nam cum unaquaeque praepositio eodem loco 272ies exstaret, *σύν*, quae omnium saepissime eodem loco deprehenditur, 36ies tantum primo loco positum invenitur. Huc accedit, quod nonnullae praepositiones quosdam locos nunquam aut rarissime obtinent atque unaquaeque excepta *ἐκ* nisi u n o loco saepius non occurrit.

Quo autem loco quaeque praepositio praecipue inveniatur et quoties quoque loco, scire aliquantuli, ut equidem censeo, interest. Propterea hanc quoque rem indice illustrabo:

Praepositio apparet ex 139 conglutinationibus in

	I loco	II loco	III loco
ἀμφί	0	0	0
ἀνά	0	4	26
ἀντί	16	5	0
ἀπό	2	9	13
διά	3	11	4
εἰς	0	2	13
ἐκ	3	21	20
ἐν	5	8	21
ἐπί	9	29	7
κατά	5	4	18
μετά	1	1	0
παρά	3	19	3
περί	1	0	0
πρό	33	3	4
πρός	18	0	1
σύν	36	11	3
ὑπέρ	1	0	0
ὑπό	3	12	6

Caput alterum.

De vocum quadruplicium origine.

Quomodo factum sit, ut duae vel tres praepositiones cum vocabulo copularentur, optime a G. Teichmuellero expositum est in commentatione de *ἐπαναγωγή*, *ἐπαγωγή*, *ἐπαναφέρειν*, *ἐπιφέρειν* (Verknüpfung von *ἐπί* und *ἀνά* bei Plato und Aristoteles. Mus. Rhenan. 36 p. 309.)[1]). Sed neque is nobiscum communicavit, quomodo voces quadruplices formatae sint, neque alius hanc rem tetigit, nisi Thierschii verba p. 3 allata huc sunt referenda. Qui

[1]) „Die Sprache drückte im Anfange der Kultur gewiss nur einfachere Beziehungen der Dinge aus. Darum ist es natürlich, dass bei Homer die Verknüpfung zweier oder mehrerer adverbialen Präpositionen mit einem Verbum äusserst selten vorkommt. So findet sich in der ganzen Ilias und Odyssee z. B. *ἐπί* und *ἀνά* nur 3 mal verknüpft. Später aber mag die feinere Reflexion bei einer Handlung mehrere Beziehungen deutlich unterscheiden und die Lust zu eigener bildender Thätigkeit dahin führen, dass die Verba durch 2 oder 3 Präfixe näher bestimmt werden. An solchen Neubildungen erfreuten sich viele wohl auch wegen der Stattlichkeit, die den Wörtern durch solchen Zuwachs entsteht, und wegen der Fremdartigkeit, da die kleinste Abänderung des Gewöhnlichen schon einen Reiz mit sich führt. Deshalb müssen besonders Komiker und Dithyrambiker und die Redner, die bei der Menge Eindruck machen und Beifall gewinnen wollen, Liebhaber solcher Veränderungen und Häufungen gewesen sein.“ (Sed hac in re certe de vocibus quadruplicibus non recte iudicavit. Nam e nullo poeta comico talem vocem afferre possum, neque oratores magis, quam historici et philosophi eas amplexi sunt.) „Die aufkommende Wissenschaft aber hält einerseits die gebräuchlich gewordenen Ausdrücke fest, weil sie Deutlichkeit sucht, und verwirft anderseits als Plunder allen Wortputz, sofern er unnütz ist und die Durchsichtigkeit der Gedanken hindert. . . . . Die unnützen Verdoppelungen, von denen der klassische Geschmack die Sprache gereinigt hatte, finden sich aber bei den späteren Schriftstellern wieder.“

l. l. hoc compositionis genus commemorat, quod usitatissimum est et facillime perspicitur, at non eodem modo omnia haec decomposita ficta esse statim ostendam. Equidem pro certo habeo quadruplici aut certe triplici modo Graecos has voces formasse idque antiquissimis temporibus plerumque non ita, ut vocabulo bicomposito tertiam praepositionem praefigerent. Nam si voces quadruplices, quarum Homerus testis est, examinaverimus, ab illo tres praepositiones quae ad quandam rem recte planeque describendam idoneae erant, potissimum copulatas esse cum vocabulo, quod nondum simul cum secunda et tertia praepositione societatem iniit, intellegemus. Homeri autem *τετραπλᾶ* sunt: *ἐξυπανίστημι, παρεκπροφεύγω, ὑπεκπροθέω, ὑπεκπρολύω, ὑπεκπρορέω, ὑπεκπροφεύγω, ὑπεξαναδύω*, quorum bicomposita excepto *ἐξαναδύω* non apud Homerum, sed multo post in litteris inveniuntur; *ἐκπρολύω* nusquam legitur. Huc accedit, quod *ὑπανα* nulli vocabulo ab Homero affictum est, qua ex re efficitur, ut vocabulum *ἐξυπανίστημι* formans neque bicompositi *ὑπανίστημι* neque conglutinationis *ὑπανα* rationem habuerit, sed illas tres praepositiones pari modo affixerit. Neque aliter verba *παρεκπροφεύγω, ὑπεκπροθέω, ὑπεκπρολύω, ὑπεκπρορέω* ficta esse mihi videntur, quamquam conglutinatio *ἐκπρο* apud Homerum in duabus vocibus *ἐκπροκαλέω* et *ἐκπρολείπω* apparet. Posterioribus quoque temporibus haec compositionis ratio, cuius certa afferam testimonia, valuit, sed multo latius consuetudo bicompositis tertiam praepositionem praefigendi propagabatur. Eodem modo atque *ἐξυπανίστημι* formata sunt haec composita: *ἐνσυγκαταζέω, ἐπανεξέτασις, προπροκαταΐγδην, προσαναπαράγω, προσεπεξευρίσκω, προσεπεννοέω, προσεπιδιακαίω, προσεπικατατείνω, προσεπισυνετίζω, προσυπαναπτύσσω, συμπαρακαταμίγνυμι, συμπαρενύλησις, συναναφαιρέω, συνεισεπιφέρω, συνεισκατοικέω.* Quorum bicomposita aut nunquam, id quod plerumque factum est, aut post has voces in usum vocata sunt. Praeterea illarum praepositionum conglutinationes antea aut omnino non aut rarissime in compositis apparent aut certe non ita, ut ab alio decomposito ad has voces transponi potuerint, id quod in verba quoque *συνεξαναπληρόω* et *συνεξαπολήγω* cadere mihi videtur.

Adde, quod omnes illae voces, quia loco suo tantum, ut originis rationi bene respondet, accommodatae sunt, uno loco aut certe rarissime occurrunt, eae vero, quae a bicompositis

originem ducunt, plerumque saepius usurpantur et usurpari possunt, quod latiore sensu instructae sunt.

Iam quaeritur, quaenam voces quadruplices e bicompositis ortae sint. Omnes, quarum bicomposita antea in usu erant. Atque hoc modo pleraeque voces quadruplices formabantur, substantiva [1]) quoque et adiectiva, quorum bicomposita ipsa non exstant, si verba bicomposita, unde derivantur, antea usitata erant. Haec de tali componendi ratione sententia iis locis firmatur, quibus bicompositum continuo vox quadruplex sequitur. Tales loci sunt: Aristot. 1433 b 1: *ἐὰν δὲ τοὺς ὑστέρους λόγους ἔχωμεν καὶ οἱ ἐναντίοι προκατειληφότες ὦσιν ἃ μέλλομεν λέγειν ἀντιπροκαταληπτέον ἐστὶν αὐτὰ λύοντα τόνδε τὸν τρόπον.* Polyaen. I, 14: *ἐπεξιόντων ἀντεπεξῄεσαν.* Hermes trism. *Νοῦς πρὸς Ἑρμῆν* cap. 11, 2: *ἀποκατάστασις καὶ ἀνταποκατάστασις.* Xenoph. Cyr. VIII, 4, 27 et Plut. Demetr. 36, 3, ubi *ἐξανίστημι* et *συνεξανίστημι*, Dio Cass. LXXVII, 8, ubi *ἐπανηρόμην* et *προσεπανηρόμην*, Sext. Emp. p. 704, 4, ubi *παρεκτείνω* et *ἀντιπαρεκτείνω*, Galen. X p. 164, ubi *ἐπεμβάλλω* et *προσεπεμβάλλω*, Lucian. Zeux. 9, ubi *ἐπαφίημι* et *ἀντεπαφίημι*, Procl. in Tim. *Γ*, 230 A, et *Γ*, 230 E, ubi *ἀποκατάστασις* et *συναποκαθίσταμαι*, *Δ*, 270 F, ubi *ἀποκατάστασις* et *συναποκατάστασις*, Synes. ad Arcad. c. 20, ubi *ἐπανέρχομαι* et *συνεπανέρχομαι*, Maximus *περὶ καταρχῶν* I (ed. Ludwich p. 80, 3), ubi *ἀποκαταστατικός* et *ἀνταποκαταστατικός*, Niceph. Greg. Hist. Byz. XI, 9, ubi *ἐπάνειμι* et *συνεπάνειμι*, Lib. iurid. alph. Epit. Tit. XIII, 24, ubi *ὑπεξούσιος* et *συνυπεξούσιος* eodem modo coniunguntur.

Adde quod idem bicompositum saepe in compluribus delitescit vocibus quadruplicibus. Dignissimum est quod memoretur *ἐξανίστημι* novies conspicuum in his verbis: *ἀντεξανίσταμαι, διεξανίσταμαι, ἐπεξανίσταμαι, κατεξανίσταμαι, μετεξανίσταμαι, προεξανίστημι, προσεξανίσταμαι, συνεξανίσταμαι, ὑπεξανίσταμαι.* Quater deprehenduntur *διέξειμι, διεξέρχομαι, ἐπανίστημι, ἐπεισφέρω, ἐπεμβαίνω, ὑπεμφαίνω;* ter *ἀποκατάστασις, διανίστημι, ἐξαποστέλλω, ἐπαφίημι, ἐπεκτείνω, ἐπεξάγω;* bis *ἀπεκδύω, διαναπαύω, διανοίγω, διεξάγω, ἐγκάθημαι, ἐκπροθέω, ἐκπροφεύγω, ἐναπόκειμαι, ἐξαναλίσκω, ἐξανάπτω, ἐξανάστασις, ἐξεπαίρω, ἐπανάγω, ἐπάνειμι, ἐπανέρχομαι, ἐπανορθόω, ἐπεισάγω, ἐπείσειμι, ἐπεξεργάζομαι, ἐπι-*

[1]) Cf. *ἀντιπαρεισαγωγή, παρενεισαγωγή, προσεπανάδοσις, συναπάντησις.*

συνάπτω, παρακάθημαι, παρεισέρχομαι, παρεισκρίνω, παρέκτασις, παρεκτείνω, παρεμβάλλω, παρέξειμι, ὑπανέχω, ὑπεξάγω.

Tertium compositionis genus in eo positum est, quod praepositionum conglutinatio, quae in quibusdam vocabulis frequens est, integra ad simile vocabulum transfertur. Neque huius generis, quamquam rarius Graeci eo utebantur, certa vestigia desunt. Huc pertinent Theodori Prodromi vox *ἀντεπεξαγείρω* et *ἀντεπεκκλίνω* ex Theophanis vita Paris. *ἐπεκκλίνω* enim omnino in litteris graecis desideratur, et alterius vocis bicompositum, quamquam exstat, tamen post vocem quadruplicem in usum venit. Atque sane facillime fieri potuit, ut scriptores ad *ἀντεπεξαγείρω* et *ἀντεπεκκλίνω* formanda *ἀντεπεκ* mutuarentur a vocibus ex *ἀντεπεκ* incipientibus (*ἀντεπεξάγω, ἀντεπέξειμι, ἀντεπεξέρχομαι*), quarum usus in litteris latissime propagatus erat. Neque quisquam qui verbi *συνδιεξαπλόω* locum apud Photium (Amphiloch. ed. S. K. Oikonomos p. 221) leget, auctorem *συνδιεξ*, quod in usitatissimis compositis *συνδιέξειμι* et *συνδιεξέρχομαι* apparet, ab his mutuatum voci *ἁπλόω* affixisse negabit, praesertim cum *διεξαπλόω* in litteris desit. Eodem modo Homeri *ὑπεκπροφεύγω*, Apollonii Rhodii *ὑπεκπροτέμνω*, Oppiani *ὑπεκπροθρώσκω* formata esse mihi videntur, quia *ὑπεκπρο* saepius apud Homerum in similibus compositis conspicitur. Fortasse etiam nonnullae voces quadruplices, quarum bicomposita antea procreata erant, huic compositionis generi originem debent, sed de hac re vix certa dici possint.

Neque omnino negandum est Graecos hoc quoque modo voces quadruplices formasse, ut alicuius bicompositi praepositiones alii vocabulo praefigerent iisque tertiam praepositionem adderent. Huc mea quidem sententia pertinent *ἀνθυποκαθίστημι* Plutarchi, *διεκπροαλής* Apollonii Rhod. *προϋπεξορμάω* Luciani. Nam cum *ἀνθυποκατα, διεκπρο* in aliis vocibus non exstant, *προϋπεξ* non ante Lucianum, tum nullius vocis bicompositum unquam est fictum atque, id quod maximi momenti est, conglutinationes *ὑποκατα, ἐκπρο, ὑπεξ* antea iam in similibus vocabulis apparent. Exempli gratia affero: *ὑποκάθημαι, ἐκπρορέω, ὑπεξάγω.*

Iam si quis quaerat, quibus ex causis in his compositis singulae praepositiones suum teneant locum, plerumque ex solo sensu totius vocabuli locus uniuscuiusque praepositionis pendet; tertia enim artissime cum vocis simplicis notione coniuncta est,

secunda compositi notionem, bicompositi prima determinat. Sed quae inter se excipiant praepositiones, nihil interest neque quisquam suo iure contendet quasdam praepositiones certo tantum ordine copulari posse. Atque profecto peccavit Krueger, cum Griech. Sprachlehre I, 2 [5] § 68, 46 A. 19 dixit: *„Nicht selten finden sich 2, ja selbst 3 Präpositionen in Kompositen, doch nicht in beliebiger Folge, z. B. ἀνεκ: (Kr. de auth. praef. p. 1).* Nam eius sententia nulla alia re nititur, nisi quod Graecos conglutinationem ἀνεκ sprevisse opinatus est. At neque quonam argumento ἀνεκ a graecis litteris alienum esse oportere demonstrari possit, a Kruegero discimus, qui in commentatione „de authentia et integritate anab. Xenoph.“ p. 1, ubi Xenophontis Anab. III, 4, 22 verbum ἀνεκπίμπλημι e textu expellere studet, affirmat „cum Graeci verba ex ἀνεκ hoc praepositionum ordine composita non usurpaverint.“, neque discere possumus. Exstant enim in litteris graecis verba cum ἀνεκ composita: ἀνεκθόρνυμι Orac. ap. Porphyr. in Euseb. Praep. III, 14 vol. 1 p. 267 Gaisf., ἀνεκκρίνω Theod. Prodr. Ep. p. 134. Method. p. 300, ἀνεκχεόμενος Io. Lyd. de mens. IV p. 115 ed. I. Bekker. Praeterea legitur in Iamblichi libro de mysteriis ed. Parthey p. 22 ἀναποβλέποντος et in Manethonis apotelesmaticorum libro V, 279 ed. Koechly p. 110 ἀνεφ-έλκεται, quibus in vocibus ἀνά primo loco positum item offenderet.

Neque vero desunt exempla, quae moneant easdem praepositiones variis modis inter se coniungi potuisse. Afferantur haec:

1. ἀπεκπρο(-θέω) — προαπεκ(-βαίνω) — προεξαπο(-στέλλω).
2. διεκπρο(-αλής) — προδιεξ(-άγω, -ειμι, -έρχομαι, -οδεύω).
3. ἐμπαρεισ(-φρέω) — παρενεισ(-αγωγή).
4. ἐνσυνυπο(-άρχω) — συνενυπό(-στατος).
5. ἐξεπανα(-οίγομαι) — ἐπανεξ(-έτασις) — ἐπεξανα(-άπτω, -ίσταμαι).
6. ἐξυπανα(-έχω, -ίστημι) — ὑπεξανα(-βαίνω, -άγομαι, -δύω, -άπτω, -ίσταμαι, -χωρέω).
7. ἐπεγκατα(-ῆμαι) — κατεπεν(-βαίνω).
8. ἐπεκδια(-ήγησις, -ηγοῦμαι) — ἐπιδιεξ(-ειμι, -έρχομαι).
9. ἐπισυνεισ(-φέρομαι, -φορά) — συνεισεπι(-φέρω) — συνεπ-εισ(-ειμι, -κυκλέω, -ρέω, -φέρω).
10. ἐπισυνεν(-πτωσις) — συνεπεν(-βαίνω).
11. παρυπεν(-φαίνω) — ὑποπαρεν(-θυμοῦμαι).
12. προδιασυν(-ίστημι) — προσυνδια(-τρίβω, -φθείρω).

13. προεγκατα(-ῆμαι, -βάλλω, -οικίζω) — προκατεν(-γνάω).
14. προεμπαρα(-ίημι) — προπαρεν(-γνάω).
15. προεννπο(-άρχω) — προϋπεν(-φαίνω).
16. προϋπεκ(-λύω, -άγω, -έρχομαι, -ορμάω) — ὑπεκπρο(-θέω, -θρώσκω, -λύω, -ρέω, -τέμνω, -φεύγω, -χέω).
17. συναπεκ(-δύω) — συνεξαπο(-λήγω, -στέλλω).
18. συναπεν(-πολάω) — συνεναπο(-κειμαι).
19. συνεξεπι(-αίρω) — συνεπεκ(-πίνω, -τείνω, -άγω, -εργάζομαι).
20. συνεξυπο(-άγω, -ηρετέω) — συνυπεξ(-ούσιος).

Si sensu certus praepositionum ordo non poscebatur, ut ad metrum commodissimum erat aut ita, ut pravus concentus vitaretur, componebantur.

Denique pauca addenda esse censeo de iis vocibus, in quibus eadem praepositio bis apparet. Atque eius generis in quo eadem praepositio deinceps repetitur, unum [1]) exemplum novi προπροκαταΐγδην, vocem Apollonii Rhodii II, 595, ubi praepositionis geminatio ex sensu loci facile intellegitur.

Alterum genus est id, in quo eadem praepositio primum et tertium locum tenet, quod fieri potuit, quia quaedam bicomposita praepositionata tam trita erant, ut eorum partes iam non distinguerentur, sed quasi in unum vocabulum coartatae sentirentur, vel prima praepositio ad totum enuntiatum aut eius partes referebatur, tertia vero cum voce simplici artissime coniuncta erat, ut eadem praepositio alio loco aliam significationem habere posset. At vero recentissimi demum temporis, quo studium voces praepositionatas formandi maximum erat, talia composita propria sunt, neque ante saeculum VI p. Chr. exempla invenies. Primum legitur apud Gregorium Agrigentinum ἐνδιενθυμοῦμαι, quod, ut supra p. 8 sq. monui, revera huc non pertinet. Alia sunt ἐμπαρενείρω Ioannis Diaconi, συνεπισυνάπτω Leonis imperatoris, ἐξεπεξάγω Eustathii [2]).

---

[1]) Bicompositum προπροκυλίνδομαι iam apud Homerum exstat; apud Galenum XV p. 193 bis legitur ἐνεμπίπλαμαι.

[2]) Verborum συνεπισυσφίγγω et ὑποκαθυποφαίνω, quae in Kumanudis lexico afferuntur, exempla non novi.

Caput tertium.

De vocum quadruplicium praestantia.

Compositione quae praepositionibus efficitur, linguas stirpis indogermanicae longe superare semiticas, in quibus vocabula cum praepositionibus non coniunguntur, quis est qui neget? Iure Reisigius (Vorlesungen über lat. Sprachwiss. I p. 394) et Clemmius (Curtius Studien VII p. 5) praedicant, quae brevitas sermonis efficiatur, quam facile sensus loci percipiatur, quantopere vis notionis sermonisque augeatur, quam varietatem sonorum consequamur, si composita fingere liceat.

E paucis qui de compositis praepositionatis ipsis iudicaverunt, satis erit laudasse Pottium, quaest. etym. p. 46 [1]) et Blassium in editione nova Kuehneri „Ausführl. Grammatik d. griech. Sprache“ [3] I, 2 p. 321 (§ 339) [2]).

Quin etiam nimia in hac re licentia iure reprehenditur a Teipelio (Iahn, N. Jahrbb. f. Phil. u. Paedag. 16. Spplbd. p. 555).

---

[1]) „So hat, hiermit (i. e. mit dem Semitischen) im Gegensatz, das Sanskrit eine überaus reiche verbale Komposition, ja oft Dekomposition mittelst 1, 2, zuweilen gar 3 präpositionaler Präfixe als ein im Grunde äusserst glückliches und einfaches Mittel zur Vermehrung von Sinnesverschiedenheiten (ohne eigentlich neue Schöpfungen, lediglich durch sinnig angewandte Kombination stets wiederkehrender Elemente) sei es nun in räumlicher und sinnlich eigentlicher oder auch in übertragener und geistiger Sphäre.“

[2]) „Das Griechische erreicht durch solche Verbindungen eine grosse Schärfe und Genauigkeit des Ausdrucks, die alle einzelnen Momente einer Handlung auf eine malerische Weise zu umfassen und darzustellen sucht.“

Sed voces quadruplices linguae graecae plerumque suo loco sunt accommodatae et ita compositae, ut unaquaeque praepositio habeat, quo referatur. Hoc vel inde apparet, quod inter 266 fere 200 uno tantum loco inveniuntur. Ex quibus quot cuique aetati tribuendae sint, nunc indicemus simul addentes, quibus finibus reliquarum usus sit circumscriptus.

Primae aetatis sunt 19; e reliquis 12 (*ἀντεπεξάγω, ἀντεπέξειμι, ἀντεπεξέρχομαι, ἀντιπαρεξάγω, ἐξυπανίστημι, προδιεξέρχομαι, συνεξανίστημι, συνεπανίστημι, συνεπεκτείνω, ὑπεκπροθέω, ὑπεκπορέω, ὑπεκπροφεύγω*) usque ad finem litterarum graecarum in usu erant, 4 (*ἐπεκδιηγοῦμαι, προεξανίσταμαι, συνδιέξειμι, συνεπανορθόω*) usque ad quintam aetatem, 1 (*προσεπεξευρίσκω*) usque ad quartam aetatem, 1 (*ὑπεξαναδύω*) usque ad tertiam, *προδιαναπαύω* legitur hac et quinta aetate, *προυξεπίσταμαι* duobus locis Aeschyli, *συμπαρακαθέζομαι, συμπαρακαθίζω* hac et quarta aetate.

Secundae aetatis sunt 9; e reliquis hac aetate prognatis 3 omnibus sequentibus aetatibus usitatae erant: *κατεξανίσταμαι, προκαταναλίσκω, συμπαρεκτείνω*, usque ad quintam aetatem 2 (*ἀντιπαρέκτασις, ἀντιπαρεκτείνω*), usque ad quartam 6 (*ἐπιδιέξειμι, ἐπιδιεξέρχομαι, προσεπεισφορέω, συνεξαποστέλλω, συνεπεμβαίνω, ὑπεξαναβαίνω*); *ἐπιπαρεμβάλλω* 4 locis Polybii exstat, *προεξαποστέλλω* 4 huius aetatis locis.

Tertiae aetatis sunt 40; usque ad exitum litterarum leguntur 12 (*ἀντεξανίστημι, ἀντεπαφίημι, ἀντιπαρεξετάζω, προσεπαπειλέω, προσεπεκτείνω, προσεπεξεργάζομαι, συναπεκδύω, συναποκαθίστημι, συναποκατάστασις, συνεξανοίγω, συνεπαφίημι; ὑπεξανίστημι*), quarta aetate 5 (*ἀντιπαρέξειμι, κατεξανάστασις, προδιεξοδεύω, συμπαραναλίσκω, συμπαρεισέρχομαι*). *Ἀντεπεισάγω, ἀντιπαρεξαγωγή, κατεξαναστατικός, προεξαναλίσκω, προσεξανίσταμαι, προσεπεμβάλλω, προϋπεξέρχομαι, συνδιεκπίπτω* huius aetatis propriae sunt, sed saepius, quam singulis locis reperiuntur.

Quartae aetatis sunt 35, e reliquis 8 sequenti aetati sunt acceptae: *κατεπανίστημι, κατεπεμβαίνω, προδιέξειμι, προεναπόκειμαι, προσεπανορθόω, προσεπεμβαίνω, συμπαρυφίσταμαι, συνδιεξάγω, συνδιεξέρχομαι;* compluribus locis huius aetatis inveniuntur *προδιανοίγω, συνδιανίστημι.*

Quintae aetatis sunt 74.

Caput quartum.

De vocabulis, quae cum tribus praepositionibus coniungebantur.

Vocabulorum quae cum tribus praepositionibus consociabantur, longe maxima pars sunt verba; nam inter 266 voces quadruplices, quas collegi, 21 modo substantiva, 6 adiectiva, 2 adverbia inveniuntur. Neque haec originem ex verbis ductam dissimulare possunt, quia partim ex ipsis verbis quadruplicibus, quae exstant, sunt derivata (*ἀνταποκατάστασις*, *ἀνταποκαταστατικός*, *ἀντεπέκτασις*, *ἀντιπαρέκτασις*, *ἀντιπαρεξαγωγή*, *ἀντιπαρεξέτασις*, *ἐπεκδιήγησις*, *ἐπισυνεισφορά*, *κατεξανάστασις*, *κατεξαναστατικός*, *προσεπεξεργασία*, *συμπαρέκτασις*, *συναποκατάστασις*, *συνεξανάστασις;* neque *ἀντεπείσοδος* et *ἀντεπέξοδος* huc referre vereor, quia certe verbis *ἀντεπεισέρχομαι* et *ἀντεπέξειμι*, *ἀντεπεξέρχομαι* originem debent), partim alio modo cum verbis cohaerent (*ἀντιπαρεισαγωγή*, *ἀπαντιπρόσωπον*, *διεκπροαλής*, *ἐπανεξέτασις*, *ἐπισυνέμπτωσις*, *παρενεισαγωγή*, *προπροκαταΐγδην*, *προσεπανάδοσις*, *προσυναπάντησις*, *συμπαρενύλησις*, *συνενυπόστατος*, *συνυπεξούσιος.*)

Quamobrem haec nomina posterioribus temporibus, quam verba quadruplicia in litteris apparent, quorum prima *ἀντιπαρέκτασις*, *διεκπροαλής*, *προπροκαταΐγδην* secunda aetate occurrunt; reliquorum parem fere numerum aetates sequentes procreaverunt.

Neque suberat primo ab initio quaelibet notio vocabulis, quae cum tribus praepositionibus copulabantur, sed, ut genuina praepositionum vis erat localis, ita antiquissimis temporibus

tantum vocabulis quibus motus notio inerat, tres praepositiones praefigebantur. Quamquam iam apud Aeschylum, Sophoclem, Thucydidem voces quadruplices obviam fiunt, quae alio ac locali sensu sunt instructae: προυξεπίσταμαι, προυξεφίεμαι, προσεπεξευρίσκω, et sequentibus temporibus maior numerus addebatur. At harum non tanta copia formabatur, ut quartam partem omnium vocum quadruplicium excederent, etsi quinta aetate tertiae parti omnium decompositorum quae in usu erant, notio localis non suberat. Nam unaquaque antecedentium aetatum quintae tantum parti decompositorum quae in usum admittebantur, motus notio deerat.

Quot autem vocabula a Graecis in compositionem sunt vocata? 106, e quibus 88 sunt verba. Inde apparet nonnulla vocabula cum compluribus praepositionum conglutinationibus iniisse societatem, quod eo facilius, quo latiore haec vocabula instructa erant notione, fieri potuit. Atque sane permultis in compositis quaedam vocabula conspiciuntur, quamobrem accuratius ostendere, quantopere quodque vocabulum ad hoc compositionis genus fuerit aptum, haud supervacaneum esse existimo. Omnia superat hac in re ἵστημι, quod 26 decompositorum est pars. Ex ceteris apparent ἄγω in 19 compositis, ἔρχομαι in 13, εἶμι in 10, βάλλω in 8, δύω, ἵημι, φέρω in 7, βαίνω, τείνω in 6, ἅπτω, ἔχω, ἧμαι, in 5, † ἁλίσκω, ἄρχω, οἴγω, στάσις, φαίνω in 4, ἀγωγή, κρίνω, στέλλω, τάσις in 3, αἱρέω, αἴρω, † γνάω, ἕζομαι, ἐργάζομαι, εἴρα, ἔτασις, ἡγοῦμαι, θέω, † θυμοῦμαι, ἵζω, κεῖμαι, κλίνω, καίω, λαμβάνω, λύω, ὁδός, ὀρθόω, παύω, ῥέω, στατικός, τίθημι, ὑφαίνω, φεύγω, φρέω, χωρέω in 2, reliqua (57) in singulis. Sed non omnia haec vocabula omnibus aetatibus in compositionem vocabantur, sed pars modo unaquaque aetate admittebatur. cf. p. 45. 46. 47.

Prima aetate talem compositionem inierunt 25 vocabula, secunda 21, tertia 45, quarta 36, quinta 62. Hi numeri valde ab iis distant quibus vocabula quae quaque aetate primum in compositionem admissa sunt, indicantur: secunda aetate 11, tertia 28, quarta 12, quinta 29.

Caput quintum.

De vocum quadruplicium apud singulos scriptores usu.

Frequens vocabulorum quadruplicium usus non tam ex tempore et litterarum genere, quam ex ipsa indole scriptorum pendet. Quamquam tempore valde auctam esse talium vocum copiam, quia fieri non poterat, quin scriptores exemplo priorum impellerentur, ut novas voces formarent iamque formatas retinerent, atque alia aetate aliud fuisse studium huius componendi generis nemo negare poterit. Iam vero unusquisque facile intelleget talia composita orationi vinctae minus esse apta, quam solutae, non modo metri gratia, sed etiam, quod maximam partem facilitate carent et nimis accurate res explanant. Quae est potissimum causa, cur paene ab iis abhorreant lyrici poetae, epici maxime eis faveant. Sunt inter 24 voces quadruplices, quas poetae in usum vocabant, 9 ab epicis formatae et praecipue usurpatae: *ἐξυπανίστημι* vox Homeri, quae in hexametro quoque a Porphyrio Pythagorae adscripto adhibetur, *παρεκπροφεύγω* vox Homeri, *ὑπεκπροθέω* ter ab Homero, singulis locis ab Empedocle, Apollonio Rhodio, Oppiano, Gregorio Naz., bis ab Ioanne Geometra adhibitum, *ὑπεκπρολύω* Homeri, *ὑπεκπρορέω* Homeri et Ioannis Geometrae, *ὑπεκπροφεύγω* ab Homero quater (quinquies), semel ab Hesiodo, in duobus epigrammatis Anthologiae gr., a Quinto Smyrnaeo, in Orphicis (Lith.), ab Ioanne Geometra usurpatum, *ὑπεξαναδύω* Homeri et Theocriti vox, *ὑπεκπροτέμνω* Apollonii Rhodii, *ὑπεκπροχέω* Quinti Smyrnaei.

Quibus accedunt 7 voces, quae exstant in carminibus, ubi res describuntur: *ὑπεξαναβαίνω* Theocriti, *ἀντεπεξάγω* Georgii Pisidae et Constantini Manassis, *ἐπεξανάπτω*, *ὑπεξανάπτω* Georgii Pisidae, *ἀντεπεμβαίνω*, *ἀντεπεξαγείρω*, *κατεξανίσταμαι* Theodori Prodromi.

E reliquis duae a tragicis poetis sunt fictae: *προυξεπίσταμαι*, quod bis apud Aeschylum legitur, *προυξεφίεμαι* Sophoclis vox, duae a didacticis *ὑπεκπροθρώσκω* Oppiani, *συμπαρυπάρχω* Tzetzis, una a lyrico in hymno admissa *ἀντεξανίσταμαι* Andreae Cretensis, una *ἐξεπανοίγω* ab auctore carminis, quod *τὸ κατὰ Καλλίμαχον καὶ Χρυσορρόην ἐρωτικὸν διήγημα* inscribitur, formata, duae *προσεπανάγω* et *συνεπανατίθημι* in prosa rhythmica ab Iosepho Hymnographo usurpatae.

Debentur ex his compositis temporibus ante saeculum VI p. Chr. 13, quorum 7 Homerus primus adhibuit. Neque illa in alio versu, nisi hexametro vel pentametro apparent, exceptis Aeschyli et Sophoclis vocibus, quae trimetro iambico accommodatae sunt. Eodem aut versu politico utebantur plerique poetarum, qui post saeculum VI p. Chr. talia composita in poeticum sermonem induxerunt. Inter reliquos habent Andreas Cretensis *ἀντεξανίσταμαι* in versu glyconeo et Iosephus Hymnographus *προσεπανάγω* et *συνεπανατίθημι* in rhythmica prosa.

Iam si quis quaerat, num omnia haec composita vere poetica et apud poetas solos usurpata sint, sane omnium quae ante s. VI p. Chr. in usu erant, poetae sunt inventores, neque unum ex his nisi *ἐξυπανίστημι* in orationem pedestrem transiit. Sed postea poetae decomposita in pedestri sermone usitata mutuari non sunt veriti, certe ii, qui (ut Georgius Pisides et Constantinus Manasses) *ἀντεπεξάγω*, (Andreas Cretensis) *ἀντεξανίσταμαι*, (Theodorus Prodromus) *κατεξανίσταμαι* prosae orationi debent.

Restat, ut commemorem, quod facile perspicitur, usque ad saeculum VI p. Chr. omnes poetas qui voces quadruplices carminibus inserebant, praeter Aeschylum et Sophoclem hac in re Homeri auctoritate teneri. Nam aut illius voces ipsas usurpabant aut certe praepositionum conglutinationes quae eius propriae sunt, vocabulis praefigebant.

Iam ut ad prosam orationem transeam, nihil inter rerum scriptores, oratores, philosophos, alios interest, sed omnes pari fere modo vocibus quadruplicibus usi sunt et suum quique ad tales voces formandas contulerunt.

Denique quot composita et praepositionum conglutinationes singuli scriptores inde ab initio litterarum saltem usque ad IV saeculum p. Chr. usurpaverint e sequentibus secundum aetates et litterarum genera digestis indicibus cognosces.

I. E poetis

1. Homerus habet 7: *ἐξυπανίστημι* semel, *παρεκπροφεύγω* semel, *ὑπεκπροθέω* ter, *–λύω* semel, *–ρέω* semel, *–φεύγω* quinquies (semel var. cf. p. 42), *ὑπεξαναδύω* semel. Loci sunt 12 [13].[1])
2. Hesiodus (Pseudo-) 1: *ὑπεκπροφεύγω* semel. Loci: 1.
3. Empedocles 1: *ὑπεκπροθέω* semel. Loci: 1.
4. Aeschylus 1: *προυξεπίσταμαι* bis. Loci: 2.
5. Sophocles 1: *προυξεφίεμαι* semel. Loci: 1.
6. Hedylus 1: *συνεπεκπίνω* semel. Loci: 1.
7. Epigrammata adespota Anthol. 1: *ὑπεκπροφεύγω* bis. Loci: 2.
8. Theocritus 2: *ὑπεξαναβαίνω* semel, *–δύω* semel. Loci: 2.
9. Apollonius Rhodius 4: *διεκπροαλές* semel, *προπροκαταΐγδην* semel, *ὑπεκπροθέω* semel, *–τέμνω* semel. Loci: 4.
10. Oppianus Apamensis 2: *ὑπεκπροθέω* semel, *–θρώσκω* semel. Loci: 2.
11. Pseudo-Pythagoras (Carm. aur.) 1: *ἐξυπανίστημι*. Loci: 1.
12. Quintus Smyrnaeus 2: *ὑπεκπροφεύγω* semel, *–χέω* semel. Loci: 2.
13. Orphica 1: *ὑπεκπροφεύγω* semel. Loci: 1.

II. E prosae orationis scriptoribus

14. Herodotus 2: *προεξανίσταμαι* bis, *συνεπανίσταμαι* ter. Loci: 5.
15. Thucydides 9 (10): *ἀντεπανάγομαι* semel, *ἀντεπεξάγω* semel, *–ειμι* bis, *–ελαύνω* semel, *–έρχομαι* semel, *προεξανάγομαι* semel (coni. Iacobsius), *προεπανασείω* semel, *προσεπεξευρίσκω* semel, *συνεπανίσταμαι* semel, *ὑπεξανάγομαι* semel. Loci: 10 [11].

---

[1]) Uncis rectis includo summam omnium locorum, certorum incertorumque.

16. Democritus Abderita 1: συνεπανίσταμαι semel. Loci: 1. Cf. p. 39.
17. Democriti quae fertur epistula ad Hippocratem de natura hominis 1: συνεισκατοικέω semel (var. ἐγκατοικέω). Loci: 1.
18. Pseudo-Hippocrates 3: προσεπικαταδέω semel, ξυνεξαναπληρόω semel, διανακαθίζω semel. Loci: 3.
19. Plato 3: ἀντιδιεξέρχομαι semel, ἐπεκδιηγοῦμαι ter, συμπαρακαθέζομαι semel. Loci: 5.
20. Timaeus Locrensis[1]) 1: ἀντεπεισάγω semel. Loci: 1.
21. Ctesias 1: ἀντεπέξειμι semel. Loci: 1.
22. Xenophon 4 (5): ἀντεπέξειμι bis, προδιεξέρχομαι semel, συνδιέξειμι semel, συνεξανίσταμαι semel, (var. ἐξανίσταμαι), συνεπεισφέρομαι semel (var. ἐπεισφέρομαι). Loci: 4 [6].
23. Diocles 1: προδιαναπαύω semel. Loci: 1.
24. Aeschines 2: ἀντιδιέξειμι semel, προδιεξέρχομαι semel. Loci: 2.
25. Demosthenes 4: προεξανίσταμαι semel, συμπαρακαθίζω semel, συμπαραπόλλυμι semel, συνεπανορθόω semel. Loci: 4.
26. Philippus rex 1: ἀντιπαρεξάγω semel. Loci: 1.
27. Aristoteles 4: ἐπιπαρέξειμι semel, περισυγκαταλαμβάνομαι semel, προεξανίσταμαι semel, συνεπεκτείνω bis. Loci: 5.
28. Anaximenes 1: ἀντιπροκαταλαμβάνομαι semel. Loci: 1.
29. Mnesitheus Cyzicenus 1: ἐνσυγκαταζέω semel. Loci: 1.
30. Epicurus 1: ἐπιδιεξέρχομαι semel (cf. p. 15). Loci: 1.
31. Septuaginta 1: προεξαποστέλλω semel. Loci: 1.
32. Chrysippus 2: ἀντιπαρέκτασις ter, — τείνω bis. Loci: 5.
33. Satyrus 1: προκαταναλίσκω semel. Loci: 1.
34. Diogenes Babylonius 1: ἐπιδιέξειμι semel, (var. προσδιέξειμι et διέξειμι). Loci: 1.
35. Polybius 11: ἀντιπαρεξάγω semel (var. ἀντιπαράγω), ἐπιπαρεμβάλλω quater, κατεξανίσταμαι semel, προεγκάθημαι semel, προεξανίσταμαι semel, προεξαποστέλλω ter, συνεξανίστημι ter (semel. var. συνεξίστημι), συνεξαπο-

[1]) I. R. W. Anton, de origine libelli περὶ ψυχᾶς κόσμω καὶ φύσιος Erfurti 1883, non ante I vel II saeculum p. Chr. hunc libellum scriptum esse demonstrare studuit.

στέλλω septies, *συνεπανορθόω* semel, *συνεπείσειμι* semel, *συνεπεμβαίνω* bis. Loci: 23 [25].

36. Hipparchus 1: *συναντικαταδύνω* semel. Loci: 1.
37. Hero 2: *ἀντεπέξειμι* semel, *προκατεισδύνω* semel. Loci: 2.
38. Philodemus 2: *προσεπεισφορέω* semel, *προσεπισυνετίζω* semel. Loci: 2.
39. Asclepiodotus 1: *συμπαρεκτείνω* semel. Loci: 1.
40. Diodorus Siculus 3: *κατεξανίσταμαι* quinquies, *προεξανίσταμαι* bis, *συνεξαποστέλλω* semel. Loci: 8.
41. Dionysius Halicarn. 7: *ἀντεπέξειμι* sexies, (*ἀντιδιεπάγω* semel var. l. cf. p. 12), *ἀντιπαρεξετάζω* octies, *προεξανίσταμαι* ter, (*προεξανάγομαι* affertur ex Thucydide), *προκαταναλίσκω* semel, *συνεξαναλίσκω* semel, *συνεπανίστημι* semel. Loci: 21.
42. Nicolaus Damascenus 1: *προεξανίσταμαι* semel. Loci: 1.
43. Heraclitus Allegor. (si Augusti temporibus huius aetas recte tribuitur) 1: *κατεξανίσταμαι* semel. Loci: 1.
44. Strabo 2: *ἀντεπέξειμι* semel, — *έρχομαι* semel. Loci: 2.
45. Liber *περὶ ὕψους*, qui ferebatur Longini 2: *κατεξανάστασις* semel, *προσεπεισφέρω* semel. Loci: 2.
46. Philo Iudaeus 7: *ἀντιπαρέκτασις* semel, — *τείνω* bis, *ἐπεξανίσταμαι* semel, *κατεξανίσταμαι* septies, *προεξανίσταμαι* semel, *προσεπεξεργάζομαι* semel, *προσσυναποβάλλω* semel (var. *προσαποβ.*). Loci: 14.
47. Vettius Valens 1: *συναποκατάστασις*.
48. Dioscorides 1: *προσεπεμβάλλω* bis. Loci: 2.
49. Iosephus 12: *ἀντεπεξάγω* bis, –*έρχομαι* semel, *ἀντιπαρεκτείνω* bis, *ἀντιπαρεξάγω* semel, –*ειμι* semel, *κατεξανίσταμαι* bis, *προεξαναλίσκω* bis (semel var. *ἐξαναλ.*), *προεξανίσταμαι* semel, (*προκατεπείγω* semel. cf. p. 8), (var. *συμπαρεισφθείρομαι*), *συμπαρεκτείνω* semel (var. *παρεκτ.*), *συνεξανοίγω* semel, *συνεπαφίημι* semel. Loci: 16 [18].
50. Pseudo-Iosephus in Maccab. 1: *προσεπικατατείνω* semel. Loci: 1.
51. Aëtius 3: *ἀντεπεισάγω* semel (var. *ἀντεπείσειμι*), — *οδος* semel, –*φέρω* semel. Loci: 3.
52. Plutarchus 12: *ἀνθυποκαθίστημι* (loci testimonium deest; cf. p. 9), *ἀντεξανίσταμαι* semel (var. *ἀντεξίσταμαι*), (*ἀντεπεισάγω*, –*οδος*, –*φέρω* voces Aëtii singulis locis afferuntur).

ἀντιπαρεξάγω septies, *-αγωγή* semel, *-ειμι* semel, *ἐπιδιέξειμι* semel, *κατεξανίσταμαι* quater, *προεξανίσταμαι* sexies, *προσεξανίσταμαι* semel, (*προσεπανίσταμαι* mendum), (*συγκατεξανίσταμαι* var.), *συνδιεκπίπτω* semel, *συνεξανίσταμαι* quindecies (semel var. *συγκατεξανίσταμαι*), (*συνεπεισπίπτω* coniect. bis), (*συνεπεκφαίνω* mendum), *ὑπεξανίσταμαι* undecies. Loci: 50.

53. Pseudo-Plutarchus 3: *ἀντιπαρέξειμι* semel, *προεξανίσταμαι* semel, *ὑπεξανίσταμαι* semel. Loci: 3.
54. Epictetus 1: *ὑποπαρενθυμοῦμαι* semel. cf. p. 8. Loci: 1.
55. Dio Chrysostomus 2: *ἀντιπαρεξάγω* semel, *προεξανίσταμαι* semel. Loci: 2.
56. Aelianus Tacticus 1: *συνεπεκτείνω* semel. Loci: 1.
57. Soranus 2: *προδιακατέχω* semel, *συνεξανίεμαι* semel. Loci: 2.
58. Alexander Numen. 1: *προσυναπάντησις* semel. Loci: 1.
59. Trallian. epistul. ad. Brutum 1: *προεξανίσταμαι* semel. Loci: 1.
60. Apollonius Alexandrinus 1: *ἐξυπανίσταμαι* bis exempli gratia.
61. Pausanias 2: *ἀντεπέξειμι* semel, *συνεπανίσταμαι* semel. Loci: 2.
62. Sporus mathematicus apud Pappum 1: *συναποκαθίστημι* ter. Loci: 3.
63. Claudius Ptolomaeus 2: *συναποκαθίστημι* quater, *συναποκατάστασις* bis. Loci: 6.
64. Pseudo-Ptolomaeus 2: *προσεπισυγκρίνω* semel, *συναποκατάστασις* semel. Loci: 2.
65. Cleomedes 1: *συμπαρεκτείνω* novies. Loci: 9.
66. Arrianus 1: *ἀντιπαρεξάγω* semel. Loci: 1.
67. Aelius Aristides 3: *ἀντεπεξέρχομαι* bis (semel var. *ἀντεπερχ.*), *συνεπεμβαίνω* semel, *συνεπεξεργάζομαι* semel. Loci: 3 [4].
68. Appianus (*προσεπανήκω* semel falsa lectio. cf. p. 25).
69. Polyaenus 4: *ἀντεπέξειμι* semel, *ἀντιπαρεξάγω* ter, *ἐπιδιέξειμι* semel, (var. *ἐπέξειμι*), *προεξανίσταμαι* semel. Loci: 6.
70. Lucianus 9: *ἀντεπαφίημι* semel, *ἀντεπεξάγω* semel, *-ειμι* semel, *μετεξανίσταμαι* semel, *προεξανίσταμαι* semel,

προσεπαφίημι semel, προϋπεξορμάω semel, (varr.), συμπαρεισέρχομαι semel, ὑπεξανίσταμαι ter. Loci: 11.

71. Marcus Antoninus 3: κατεξαναστατικός semel, κατεξανίσταμαι semel, συμπαρεκτείνω semel. Loci: 3.

72. Galenus 17: (ἀντεπεισάγω, –οδος, –φέρω Aetii voces a Ps. Galeno singulis locis afferuntur), ἀντεπεκτείνω semel, ἀντιπαρεξάγω ter, (ἐπιδιέξειμι vox Diogenis Babylonii affertur semel a Galeno), ἐπιδιεξέρχομαι semel, προδιεξέρχομαι semel, προσεπεισάγω semel, προσεπεκτείνω ter, προσεπεμβάλλω novies, προσεπιδιαιρέω semel, προσεπιδιακαίω semel (Galenus ipse προσέτι διακαίω praebet), προσεπιδιορίζω semel (προσεπικαταδέω vox Hippocratea semel a Galeno affertur), προσεπικαταψεύδομαι semel (Galenus προσεπιψεύδομαι praebet), συμπαρεκτείνω octies, συναποκαθίστημι quater, συνδιεκβάλλω semel, –πίπτω bis (Galenus ipse semel συνεκπίπτω praebet), συνδιεξέρχομαι quater, συνεπεκτείνω decies, (semel Galenus ipse συνεκτείνω praebet). Loci: 52.

73. Theodotion 1: συνεπανίστημι semel. Loci: 1.

74. Clemens Alexandrinus 5: ἀπαντιπρόσωπον semel (lectio falsa ἅπαν τι πρόσωπον), ἐπεκδιηγοῦμαι semel, κατεξανίσταμαι quinquies, προσεπεξηγοῦμαι semel, ὑπεξαναβαίνω quater. Loci: 11 [12].

75. Iulius Pollux 2: προδιεξέρχομαι semel, προσεπεισφέρω semel. Loci: 2.

76. Sextus Empiricus 6: ἀντιπαρεκτείνω novies, ἀντιπαρεξάγω bis, –αγωγή semel, κατεξαναστατικός bis, κατεξανίσταμαι ter, προδιεξοδεύω semel. Loci: 18.

77. Alexander Aphrodisiensis 1: παρενεισαγωγή semel, (ἀντιπαρέκτασις, –τείνω voces Chrysippi afferuntur.)

78. Claudius Aelianus 1: ἀντιπαρεξάγω semel. Loci: 1.

79. Dio Cassius 15: ἀντεπεξάγω ter, –ειμι bis, –έρχομαι bis –οδος semel, ἀντιπαρεξέρχομαι semel, προσαντεπιτάσσω semel, προσεξανίστημι semel, προσεπανηρόμην semel, προσεπαπειλέω bis, προσεπεξευρίσκω bis, προϋπεξέρχομαι bis, συμπαρακατακλίνω semel, συμπαραναλίσκω semel (cf. p. 8), συνεξανίστημι semel, συνεπανίστημι quinquies, (ὑποκατεκκλίνω errore Sturzii in editione exstat). Loci: 26.

80. Diogenes Laertius 1: (ἀντιπαρεκτείνω Chrysippi vox semel affertur), κατεξανίσταμαι semel. Loci: 1.

81. Origenes 4: *ἀντιπαρεξάγω* semel, *κατεξανίσταμαι* bis, *συμπαρεκτείνω* quater *συναπεκδύω* semel. Loci: 8.
82. Dionysius Alexandrinus 3: (*προσεπαπειλέω* semel; cf. p. 9), *προσεπεξεργάζομαι* semel, *–ευρίσκω* semel. Loci: 3.
83. Cyprianus martyr 1: *συμπαρακάθημαι* semel. Loci: 1.
84. Hippolytus 2: *ἀντιπαρέκτασις* semel (coni. Dielesius). *προσαναπαράγω* semel (codex *πρὸς ἀνπαραχθῆναι*). Loci: 2
85. Athenaeus 1: *προκαταναλίσκω* semel (cf. p. 8). (Afferuntur ab Athenaeo *προκαταναλίσκω* semel e Satyro, *συνεπείσειμι* e Polybio, *ὑπεκπροῤῥέω* ex Homero). Loci: 1.
86. Herodotus cui libellus *εἰσαγωγὴ ἢ ἰατρός* adscribitur 1: *συμπαρεκτείνω* semel. Loci: 1.
87. Plotinus 1: *ἀντιπαρεισαγωγή* semel. Loci: 1.
88. Dexippus 1. *ἐνσυνυπάρχω* semel. Loci: 1.
89. Porphyrius 1: *ἀντεπεισάγω* semel. (Affertur *ἐξυπανίσταμαι* e versu Pythagorae ascripto); de *προσεπεξεργάζομαι* vide p. 26. Loci: 1.
90. Callistratus 1: *ὑπεξανίσταμαι* semel. Loci: 1.
91. Aristides Quintilianus 1: *συμπαρεκτείνω* semel. Loci: 1.
92. Pseudo-Callisthenes 1: *ἐξυπανίσταμαι* semel. Loci: 1.
93. Scholl. in Aeschylum vett. et recentt. 1: *προσυπεμφαίνω* semel. Loci: 1.

Haec erant quae de *τετραπλῶν* praepositionatorum frequentia, origine, historia dicenda existimarem.

Addenda et corrigenda.

Pag. 5 lin. 12 legas: inscriptionum

„ 8 „ 28 et pag. 60 lin. 3 et pag. 61 lin. 2 legas: 264. [Nam, id quod Krollius noster benevole mecum communicavit, duo vocabula e τετραπλῶν numero eximenda sunt:

προαποκατάστασις (p. 20, 17), cum apud Proclum in remp. 110, 7 pro προαποκαταστάσεως quod est in codice Vaticano, legendum sit πρὸ ἀποκαταστάσεως, et

προσυνεπισωρεύειν (p. 28, 32), quoniam apud Iamblichum in Nicom. 46 d (ed. Pistelli p. 34, 9) codex Laurentianus pro προσυνεπισωρευθέντι recte προσεπισωρευθέντι praebet.]

Pag. 8 lin. 35 legas: exceptis ἐναπενιαυτίζω et προκατεπείγω, de quorum origine

Pag. 14 lin. 6 legas: † διεκπροαλής

„ 14 „ 9 operarum vitio uncus rectus ante ἐγκατεφάλλομαι excidit. Verbum enim auctoritate caret. Nam ἐγκατέπαλτο Oppiani non ab ἐγκατεφάλλομαι, sed ab ἐγκαταπάλλομαι derivandum est.

Pag. 15 lin. 10 verbi ἐπεκδιηγεῖσθαι testimoniis addi potest locus quem mihi Krollius suppeditavit Procli in remp. ed. Basil. p. 349, 16; ed. Pitra p. 68, 9.

Pag. 17 lin. 28 dirimas: κατεξαν|ιστάμην

„ 18 „ 31 legas: occurrit

„ 35 „ 2 sq. et 18 sq. loci Simplicii in Aristot. de caelo secundum editionem Heibergi (p. 506, 25. 28. 507, 4, p. 506, 17. 19. 507, 1.) laudandi et alii quos hic vir doctissimus in indice p. 761 s. v. συναποκαθιστάναι et συναποκατάστασις collegit addendi erant.

Pag.	36	lin.	16	legas: ἴσως
„	48	„	1	„ 84
„	48	„	3	„ 135
„	48	„	28	„ 47
„	48	„	29	„ 44
„	48	„	30	„ 35
„	48	„	30	„ κατά in 25
„	48	„	31	„ 22
„	52	„	18	(II loco): 8
„	52	„	23	(III loco): 6
„	52	„	24	(II loco): 17
„	52	„	28	(I loco): 31
„	52	„	30	(II loco): 10
„	60	„	32	legas: 33
„	61	„	6	„ 20

Insunt in hoc libello haec.

Buchdruckerei Maretzke & Märtin, Trebnitz in Schles.

Verlag von **Wilhelm Koebner** (Inhaber: M. & H. Marcus) in Breslau.

Fünfter Band.

Heft I: **De Tacito Senecae philosophi imitatore** scripsit Dr. phil. Maximilianus Zimmermann. Preis 1 Mark 60 Pf.

Heft II: **Nemesis und Adrasteia.** Eine mythologisch-archäologische Abhandlung. Von Dr. phil. Hermann Posnansky. Mit einer Doppeltafel. Preis 7 Mark.

Heft III: **De veterum** *περὶ ποιήματος* **doctrina** scripsit Dr. phil. Maximilianus Consbruch. Preis 5 Mark 40 Pf.

Sechster Band.

Heft I: **De Tacitei de oratoribus dialogi codicum nexu et fide** scripsit Dr. phil. Fridericus Scheuer. Preis 2 Mark.

Heft II: **De Q. Aurelii Symmachi studiis Graecis et Latinis** scripsit Dr. phil. Guilelmus Kroll. Preis 3 Mark.

Heft III: **Symbolae ad doctrinae** *περὶ διχρόνων* **historiam pertinentes** scripsit Dr. phil. Fridericus Kuhn. Preis 4 Mark 50 Pf.

Heft IV: **De duali Graecorum et emoriente et reviviscente** scripsit Hermannus Schmidt. Preis 2 Mark 50 Pf.

Siebenter Band.

Heft I: **De oraculis Chaldaicis** scripsit Guilelmus Kroll. Preis 3 Mark 20 Pf.

Heft II: **Qaestiones Choricianae** scripsit Curtius Kirsten. Preis 2 Mark 50 Pf.

Heft III: **De Callimachi hymnis quaestiones chronologicae** scripsit Bruno Ehrlich. Preis 3 Mark.

Heft IV: **De Hyla** scripsit Gustav Türk. Preis 4 Mark 50 Pf.

Heft V: **De** *τετραπλῶν* vocabulorum **genere quodam** scripsit Augustus Grosspietsch. Preis 2 Mark 80 Pf.

Baier, Bruno. De Plauti fabularum recensionibus Ambrosiana et Palatina. Herabgesetzter Preis: Mark 1,60.

Busolt, Professor Dr. **Georg. Forschungen zur griechischen Geschichte.** Theil I. Herabgesetzter Preis: Mark 1,60.

Carmina burana. Lateinische und deutsche Lieder und Gedichte des 13. Jahrhunderts, herausgegeben von **J. A. Schmeller.** 3. Auflage. Mark 6,00.

Catalogus codicum graecorum, qui in bibliotheca urbica Vratislaviensi adservantur. Mark 3,00.

Commentationes philologae in honorem Augusti Reifferscheidii. Mark 2,40.

Dresdner, Dr. **A. Kultur- und Sittengeschichte der italienischen Geistlichkeit im 10. und 11. Jahrhundert.** Mark 10,00.

Du Cange. Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis. Effigies recens cum vetere editione anni 1688 prorsus congruens. Mark 96,00.

Die erste Lieferung ist auf Wunsch durch jede Buchhandlung zur Ansicht zu beziehen.

Eberhardi Bethuniensis graecismus ed. **J. Wrobel.** Herabgesetzter Preis: Mark 4,00.

Glogau, Professor Dr. **Gustav. Abriss der philosophischen Grundwissenschaften.** Band I. II. Herabgesetzter Preis: Mark 8,00.

Glogau, Professor Dr. **Gustav. Grundriss der Psychologie.** Herabgesetzter Preis: Mark 3,00.

Gothein, E. Die Kulturentwickelung Süd-Italiens. Herabgesetzter Preis: Mark 5,00.

Handbuch, Kurzgefasstes, der **Geschichte.** Band I: **Orientalische und griechische Geschichte** von Dr. **Willy Strehl.** Broschiert Mark 3,60, gebunden Mark 4,00.

Jacobi a Voragine legenda aurea rec. Dr. **Th. Graesse.** Editio III. Herabgesetzter Preis: Mark 16,00.

Ideler, Dr. **L. Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie.** 2. Auflage. 2 Bände. Mark 30,00.

Joannis Philoponi collectio vocum, quae pro diversa significatione accentum diversum accipiunt. Ed. **Egenolff.** Herabgesetzter Preis: Mark 0,40.

Koffmane, G. Geschichte des Kirchenlateins. I. 1, 2. Herabgesetzter Preis: Mark 3,00.

Marx, Fr. Chauvinismus und Schulreform im Altertum. Mark 0,60.

Neumann, Geh. Reg.-Rat und Professor Dr. **C. Geschichte Roms während des Verfalles der Republik.** 2 Bände. Herausgegeben von Dr. **E. Gothein** und Dr. **G. Faltin.** Herabgesetzter Preis: Mark 9,00.

Neumann, Geh. Reg.-Rat und Professor Dr. **C. Das Zeitalter der punischen Kriege.** Herausgegeben und ergänzt von Dr. **G. Faltin.** Herabgesetzter Preis: Mark 5,00.

Neumann-Partsch. Physikalische Geographie von Griechenland mit besonderer Rücksicht auf das Alterthum. Herabgesetzter Preis: Mark 5,00.

Philonis Alexandrini libellus de opificio mundi. Ed. **Leop. Cohn.** Mark 4,50.

Schubert, Professor Dr. **Rudolf. Geschichte des Agathokles.** Herabgesetzter Preis: Mark 2,00.

Schubert, Professor Dr. **Rudolf. Herodots Darstellung der Cyrussage.** Herabgesetzter Preis: Mark 1,00.

Schubert, Professor Dr. **Rudolf. Geschichte der Könige von Lydien.** Herabgesetzter Preis: Mark 1,20.

Staender, Professor Dr. **Joseph. Chirographorum in regia bibliotheca Paulina Monasteriensi catalogus.** Mark 12,00.

Teichmüller, Wirkl. Staats-Rat Professor Dr. **G. Literarische Fehden im 4. Jahrhundert vor Christi.** 2 Bände. Herabgesetzter Preis: Mark 10,00.

Thiele, Gymnasialdirektor Dr. **Richard. Vorlagen zu Übersetzungen ins Lateinische für die Prima des Gymnasiums.** Mark 1,00.

Zoeller, Dr. **Max. Griechische und römische Privataltertümer.** Herabgesetzter Preis: Mark 2,40.

Zoeller, Dr. **Max. Römische Staats- und Rechtsaltertümer.** 2. vermehrte und verbesserte Auflage. Broschiert Mark 8,00, gebunden Mark 9,00.

Buchdruckerei Maretzke & Märtin, Trebnitz in Schles.

BRESLAUER
PHILOLOGISCHE ABHANDLUNGEN

HERAUSGEGEBEN

VON

RICHARD FÖRSTER
PROFESSOR DER CLASSISCHEN PHILOLOGIE
AN DER UNIVERSITÄT BRESLAU

SIEBENTER BAND

VIERTES HEFT

DE HYLA

SCRIPSIT

GUSTAV TÜRK

BRESLAU
VERLAG VON WILHELM KOEBNER (M. & H. MARCUS)
1895

DE HYLA

SCRIPSIT

GUSTAV TÜRK

VRATISLAVIAE
APUD GUILELMUM KOEBNER (M. ET H. MARCUS)
1895

Corrigenda.

p. 20, 24	*legas*	verisimile est iam ante Apollonium hoc novatum esse.		
„ 50 n. 1	„	pulcherrimus	*pro*	pulcherimus.
„ 53, 33	„	eam	„	etiam.
„ 56, 34	„	*v. 6*	„	*v. 67.*
„ 61, 15	„	fortitudine	„	fortitutidine.

De Hyla quamquam satis multi viri docti occasione data paucis egerunt, tamen nemo adhuc continuam rei memoriam ita recoluit, ut varias quae de illo apud Graecos Romanosque ferebantur fabulas enumeraret et ad suos, quoad fieri posset, fontes redigeret. Hoc igitur munere suscepto putavi me ad historiam fabularum Graecarum et Romanarum posse quantulamcunque partem conferre.

A.

De memoria litteris servata.

I. De Hylae sacris et origine.

In Bithyniae urbe Cio, quae ad Propontidis oram sita erat et sub Bithyniae regibus Prusias („ad mare") vocabatur, antiquitus dies quidam festus quotannis agebatur, quem Strabo XII 4, 3 p. 564 C. paucis describit : . . . *καὶ νῦν δ' ἔτι ἑορτή τις ἄγεται παρὰ τοῖς Προυσιεῦσιν καὶ ὀρειβασία θιασευόντων καὶ καλούντων Ὕλαν, ὡς ἂν κατὰ ζήτησιν τὴν ἐκείνου πεποιημένων τὴν ἐπὶ τὰς ὕλας ἔξοδον.* Comperimus igitur civium Cianorum multitudinem in montes silvasque sollemniter processisse Hylamque vocasse, tamquam eum quaererent. Nomen montis accipimus ex iis quae paulo supra idem Strabo dicit : *ὑπέρκειται δὲ τῆς Προυσιάδος ὄρος, ὃ καλοῦσιν Ἀργανθώνιον.* In hunc montem sine dubio procedebant. In hoc enim Hylas raptus esse dicebatur, id quod Strabo sic narrat : *ἐνταῦθα δὲ μυθεύουσι τὸν Ὕλαν, ἕνα τῶν Ἡρακλέους ἑταίρων, συμπλεύσαντα ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς αὐτῷ, ἐξιόντα δὲ ἐπὶ ὑδρείαν ὑπὸ νυμφῶν ἁρπαγῆναι.* Itaque apud Mysos — nam hi sunt harum regionum incolae inde ab antiquis temporibus — vetus Hylae cultus fuit maximeque ad montem

Arganthonium pertinuit. Quod apud Strabonem legimus *ἐπὶ τὰς ὕλας ἔξοδον*, veriloquii causa additum esse patet. Cum his in universum concinunt quae tradit Servius in Verg. buc. VI 43[1]) *postea cum esset cognitum, quod perisset in fonte, ei statuta sunt sacra, in quibus mos fuerat, ut eius nomen clamaretur in montibus . . . per transitum rem veram tetigit; tertio*[2]) *enim ab ephebo puero in monte comitantibus universis nomen eius clamabatur.* Adulescens autem Hylam nomen clamabat, quia numen ipsum iuvenili florens aetate repraesentare videbatur[3]). Alius caerimoniae, postquam Hylae fabulam narravit, mentionem facit Nicander in *Ἑτεροιουμένων* lib. II (frg. 48 Schneider = Antonin. Liberal. 26)[4]). Verba haec sunt : . . . *Ὕλᾳ δὲ θύουσι ἄχρι νῦν παρὰ τὴν κρήνην οἱ ἐπιχώριοι, καὶ αὐτὸν ἐξ ὀνόματος εἰς τρὶς ὁ ἱερεὺς φωνεῖ καὶ εἰς τρὶς ἀμείβεται πρὸς αὐτὸν ἠχώ.* Etiam in his circa lacum factis caerimoniis non solum sacerdotem sed omnes qui aderant Hylam vocasse loco probatur Solini cap. 42, 2 . . . *Prusiadem urbem et adluit Hylas flumen et perspergit Hylas lacus, in quo resedisse credunt delicias Herculi, Hylam puerum, Nymphis rapinam : in cuius memoriam usque adhuc sollemni cursitatione lacum populus circumit et Hylam voce clamant.* Lacus quem dicit vix alius esse potest atque lacus ille Ascanius prope Cium situs, ex quo fluvius effunditur urbem adluens, quem hic vocat Hylam. Parum tamen accurate res a Solino tractata est. Nam lacus ipse Cium urbem non perspergit.

Praeterea caerimonia vocandi in Hylae honorem celebrata nonnullis locis commemoratur:

Apollonius Rhodius, qui passim id agit, ut mores atque imprimis sacra Asiae earumque regionum, per quas Argonautae profecti sunt, ex illa expeditione repetat, postquam Hylae fatum

---

[1]) Alfredus Moeller (Quaestiones Servianae, Kiliae 1892) pleniorem qui dicitur Servium esse integriorem mihi persuasit.

[2]) *tertio* = ter.

[3]) Accedit quodammodo hic usus ad ea, de quibus disseruit Fridericus Back (de Graecorum caerimoniis in quibus homines deorum vice fungebantur, Berolini 1883).

[4]) De Antonini Liberalis fontibus in codicis margine adscriptis cf. p. 31 cum adnot. 1.

fusius descripsit, unum versum (I 1354) de illo more sacro Cianorum addit:

τοὔνεκεν εἰσέτι νῦν περ Ὕλαν ἐρέουσι[1]) Κιανοί.

Neque aliter res describitur in Photii lexico s. v. Ὕλαν κραυγάζειν : ... καὶ νῦν δὲ Κιανοὺς ἔτι ἀπομίμημα τῆς ζητήσεως ποιουμένους ἑορτάζειν τῷ ἥρωι. Quo loco vox ἥρως docet rem Graeco sensu intellegi.

Cf. etiam Prov. Bodl. 888 ... καὶ ἔτι δέ φασι τοὺς Κιανοὺς ὡρισμένην ἡμέραν κατ' ἔτος ἀνακαλεῖσθαι τὸν Ὕλαν.

Cii Hylam, ut deum indigenam, usque ad postremam aetatem multum valuisse etiam nummis sub imperio Alexandri Severi excusis probatur[2]), in quibus figura adulescentis est urnam tenentis, ex qua aqua effluit; quem vix quisquam aliter appellet atque Hylam.

Quaeramus nunc, quae natura illius numinis fuerit. Quam ad rem perspiciendam maximi momenti est, quod ad fontem quendam colebatur, quod apud Cianos Hylas idem significabat atque *fons*, siquidem Hesychio credere licet, qui glossam hanc habet: Ὕλας· κρήνας Κιανοί, denique quod secundum Plinium nat. hist. V 143 (et Solinum 42, 2 supra laudatum) fluvius illius regionis Hylas vocabatur[3]).

Quae cum ita sint, puto Hylam pro eo deo habendum esse, qui hominibus aquam fontium fluviorumque ac fortasse cuiusque modi praebet, quem verisimile est ea potissimum anni aetate invocari, qua natura tamquam siti laborare atque languescere videatur. Sed fortasse verum illius dei nomen omnino ignoramus; nam si vox *hylas*, quam Graeci in sollemnitate illa Cianorum audiebant, ipsum fontem vel eius aquam significabat, res ita

[1]) Cf. schol. ἐρέουσιν· ἀντὶ τοῦ ἐρευνῶσιν, ζητοῦσιν. Ὅμηρος „τὰς ἐρέων Ὀδυσῆι συνήντετο" καὶ „κνημοὺς ἐξερέῃσι".

[2]) Mionnet, Descr. des médailles antiques V p. 253 n. 1480. Cf. n. 1482 et p. 255 n. 1492.

[3]) Quamquam locus Plinianus haud ita dilucidus atque expeditus est; dicit enim ... *postea sinus in quo flumen Ascanium, oppidum Bryalion, amnes Hylas et Cios cum oppido eiusdem nominis* etc. Cum vero Ascanius et Cius sine dubio eiusdem fluvii nomina sint — alterum ab lacu Ascanio, ex quo effluit, alterum ab urbe ei inditum — suspicor ne Hylam quidem Plinii aliter intellegendum esse. Nam ad Cium unum tantum flumen exstat, quod omnino nomine dignum videatur. Cf. Henr. Kiepert, Specialkarte vom westlichen Kleinasien, Berlin 1890—92.

cogitari, si non debet, certe potest, ut Ciani id quod petebant, potius clamarent quam eius nomen, a quo petebant[1]).

Apud Hesychium locum Aeschyleum Pers. 1055 . . . *κἀπιβόα τὸ Μύσιον* s. v. *ἐπιβόα τὸ[ν] Μ.* sic invenis explicatum: *ὅταν θρηνῶσιν αἱ Μυσαί*[2]), *τὸν Μύσιον τὸν Ὕλ[λ]αν*[3]) *ἀνακαλοῦνται.* Si revera Aeschylus de Hyla cogitavit, Mysi eum cum lamentatione quadam coluerunt atque quaesiverunt. Sed res dubia est.

Erant autem in iisdem proximisque Mysorum Phrygumque regionibus alii cultus agrestes, qui Graccis, cum in illas immigrarent, Hylae similes videbantur quique a nonnullis viris doctis cum illo ita coniuncti sunt, ut quod revera de uno tantum veteres tradunt, ad omnes communiter pertinere putarent. Sic exstitit imago adulescentis illius mature mortui, qui sub diversis nominibus ab Asiae incolis itemque a Graecis deploratur.[4]) Significat autem adulescens ille flores herbasque aestivo calore marcescentes ac tamquam emorientes. Libenter concedo talem religionem apud gentes Asiaticas in usu fuisse, sed in singulis nominibus ac numinibus ei attribuendis cautius agendum est. Velut, si quid video, certe non in hoc numero habendi sunt Hylas et Hyacinthus, cuius quidem origo ex vetustissimo Amyclaeorum cultu derivanda atque explicanda est. De semiticis et Aegyptiis deis taceo: cum Hyla eos tantum conferam, qui apud Mariandynos et Phryges colebantur, Bormum et Lityersem. Illae enim gentes Mysis non solum regione sed etiam origine affines sunt,

---

[1]) Si res ita se habet, vox *Hylas* comparanda est cum illo *ai lenu,* ex quo nomen *Linus*, et *maa-n-chru,* ex quo *Maneros* fingebatur. Cf. *Brugsch* Die Adonisklage u. d. Linoslied, 1852; Religion d. Aegypter p. 13.

[2]) Nolo cum Schowio (*Hesychii lexicon ex codice ms. bibliothecae D. Marci restitutum . . . sive supplementa ad editionem Hesychii Albertinam auctore N. Schow, Lips. 1792 p. 285 n. 2*) lectionem codicis *αἱ Μῦσαι* corrigere in *οἱ Μυσοί,* quamquam coniectura recta observatione continetur. Nam non est, cur querellam ad solas feminas pertinuisse credamus.

[3]) De nominis forma cf. adnot. ad cap. VI.

[4]) Nec desunt qui etiam Aegyptios asciscant. Cf. *O. Müller* Dorier I 346 ss.; *Welcker* Kl. Schr. I 8 ss.; *Preller* Demeter u. Persephone p. 254—261; *Hartung* Relig. u. Myth. d. Griechen IV p. 159; *v. Hahn* Sagwissensch. Studien p. 583; *Preller* Griech. Myth. [3]II p. 328.

cum ad eandem arici generis partem eamque lingua non multum ab Armeniis distantem pertineant.[1])

De Mariandynorum Bormo locis veterum diligenter collatis egit Otto Kaemmel (Herakleotika, Progr. gymn. Plauen 1869 p. 12—17). Scientia nostra de Bormo his locis nititur:

Aesch. Pers. 937 ss. *πρόσφθογγόν σοι νόστου τὰν*
κακοφάτιδα βοάν,
κακομέλετον ἰὰν
Μαριανδυνοῦ θρηνητῆρος
πέμψω, πολύδακρυν ἰαχάν.

Nymphidis *περὶ Ἡρακλείας* lib. I (FHG III 13 apud Athenaeum XIV p. 619 f):

Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ᾠδῶν ἐνίας κατανοήσειεν ἄν τις, ἃς ἐκεῖνοι κατά τινα ἐπιχωριαζομένην παρ' αὐτοῖς συνήθειαν ᾄδοντες ἀνακαλοῦνταί τινα τῶν ἀρχαίων προσαγορεύοντες Βῶρμον. τοῦτον δὲ λέγουσιν υἱὸν γενέσθαι ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίου, τῷ δὲ κάλλει καὶ τῇ κατὰ τὴν ἀκμὴν ὥρᾳ πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκεῖν· ὃν ἐφεστῶτα ἔργοις ἰδίοις καὶ βουλόμενον τοῖς θερίζουσι δοῦναι πιεῖν, βαδίζοντα ἐφ' ὕδωρ ἀφανισθῆναι. ζητεῖν οὖν αὐτὸν τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας μετά τινος μεμελῳδημένου θρήνου καὶ ἀνακλήσεως, ᾧ καὶ νῦν ἔτι πάντες χρώμενοι διατελοῦσιν.

Apollon. Rhod. Argon. II 780 ss.

ἔνθα δ' ἐπὶ Πριόλαο κασιγνήτοιο θανόντος
ἡμετέρου Μυσοῖσιν ὑπ' ἀνδράσιν, ὅντινα λαὸς
οἰκτίστοις ἐλέγοισιν ὀδύρεται ἐξέτι κείνου,
ἀθλεύων (sc. *Ἡρακλῆς*) *κτλ.*

Domitii Callistrati

a) apud Apollonii Rhodii scholiastam II 780: *ἰδίως τὸν θρηνούμενον Πριόλαόν φησι τῶν ἄλλων Βῶρμον λεγόντων τὸν Τιτίου υἱόν, ὡς Νύμφις καὶ Καλλίστρατος.*

b) apud scholiastam Aeschyli Pers. 940: *Καλλίστρατος ἐν δευτέρῳ περὶ Ἡρακλείας Τιτυοῦ* (l. *Τιτίου*) *τρεῖς παῖδας εἶναί φησιν, Πριόλαν καὶ Μαριανδυνὸν μόνον* (l. *Πριόλαν, Μαριαν-*

[1]) Cf. *Lagarde* Gesamm. Abhandl. p. 291; *Fick* die Indogermanen Europas p. 409 ss.; *Kaemmel* Herakleotika p. 38—45 (de Mariandynis).

δυνὸν καὶ Βῶρμον, ὃν[1])) *κυνηγετοῦντα ἀπολέσθαι, καὶ μέχρι νῦν Μαριανδυνοὺς ἀκμῇ θέρους θρηνεῖν αὐτόν. τὸν δὲ Μαριανδυνὸν αὐξῆσαι μάλιστα τὴν θρηνητικὴν αὐλῳδίαν καὶ διδάξαι Ὕαγνιν τὸν Μαρσύου πατέρα.*

Ex hoc loco iam corrupto libavit

Eustathius ad Dionys. Perieg. 791: *ἰστέον, ὅτι ἐπεχωρίαζον τοῖς Μαριανδυνοῖς θρήνων αὐληταί, ὡς καὶ ἡ παροιμία δηλοῖ Μαριανδυνοῦ μεμνημένη θρηνητῆρος. — Μυθεύεται δὲ παῖς Τιτίου ὁ Μαριανδυνός, ὃς τὴν ὀδυρτικὴν αὐλῳδίαν ηὔξησε καὶ ἐδίδαξε* ⟨*Ὕαγνιν*⟩ *τὸν Μαρσύου τοῦ αὐλητοῦ πατέρα, ἐξ οὗ καὶ Μαριανδυνοὶ αὐλοὶ ἐπιτήδειοι τοῖς θρηνοῦσιν. οὗτος κυνηγετῶν, φασιν, ἀπώλετο, καὶ οἱ Μαριανδυνοὶ ἐν ἀκμῇ θέρους ἐθρήνουν αὐτόν.*

Poll. onomast. IV 54: *βώριμος δὲ Μαριανδυνῶν γεωργῶν ᾆσμα, ὡς Αἰγυπτίων μανέρως καὶ λιτυέρσας Φρυγῶν.* . . . 55: . . . *ὁ δὲ Βώριμος ἦν Ἰόλλα* (l. *Πριόλα*)[2]) *καὶ Μαριανδυνοῦ ἀδελφός, Οὐπίου* (l. *Τιτίου*)[3]) *βασιλέως παῖς ἐν θήρᾳ νέος ὥρᾳ θέρους ἀποθανών· τιμᾶται δὲ θρηνώδει περὶ τὴν γεωργίαν ᾄσματι.*

Hesych. s. v. *Βῶρμον· θρῆνον ἐπὶ νυμφολήπτου Μαριανδυνοῦ.*

Idem s. v. *Μαριανδυνὸς θρῆνος· δαιμονίως γὰρ περὶ τοὺς θρήνους σπουδάζουσιν. ἄλλοι εἶδος τωθαστικῆς τὸν Μαριανδυνόν, ὡς Λιτυέρσαν.*

Idem s. v. *Μαριανδυνίζεις· εἰρωνεύεις.*

Quod Kaemmelius dicit nomina *Βώριμος*, *Βῶρμος*, *Μαριανδυνός*, *Πριόλας* ad unum eundemque hominem vel potius deum pertinere, vix quisquam obloquatur. Ac videtur satis facile explicari posse, quomodo varia nomina in fabulam venerint. *Βώριμος* enim vel *Βῶρμος* carminis potius illius flebilis quam numinis nomen esse videtur. *Μαριανδυνός* est nomen gentile, quo significatur eum Mariandynorum deum esse.[4]) Restat igitur

---

[1]) Dindorfius male *Βῶρμον* ante *Πριόλαν* inseruit.

[2]) Consentio cum C. Muellero FHG IV 354 et eo qui Kaemmelii commentationem recensuit (Philol. Anzeiger I 1869 p. 185) verba tradita corrupta esse.

[3]) Welcker (Kl. Schr. I p. 11 n. 5) in *Οὐπίου* dispicere sibi visus est *Ὑπίου*, quod idem erat fluminis eius regionis nomen.

[4]) Mariandynus in schol. Ap. Rh. II 780 secundum quosdam pater Titiae vocatur. Vides genealogiam vacillantem.

Πριόλας; hoc videtur proprium nomen esse.[1]) Illum igitur Mariandynorum deum, quodcunque nomen habet, constat aestate carmine tibiisque defletum esse. Praeterea vereor, ne nihil de veteris illius religionis natura sciamus. Primum enim ex Hesychii illo: *ἄλλοι εἶδος ᾠδῆς τωθαστικῆς τὸν Μαριανδυνόν* et altero loco: *Μαριανδυνίζεις · εἰρωνεύεις* non audeo quicquam de re nostra concludere, cum minime exploratum sit illum eundem esse Mariandynum, de quo nos agimus. Sane si ad cantum flebilem iocosus quidam ac ludibrii plenus agricolarum usus accedebat isque tantum valebat, ut etiam in proverbium abiret, nonne iure miramur ceteros rei testes de tota ritus dimidia parte tacere? Etiam in Bormi (ut rem vulgato nomine denotem) origine definienda Kaemmelius Graecorum testimoniis nimis confidere videtur. Putat enim apud Nymphidem veterem Mariandynorum ipsorum fabulam conservatam esse, qua in re nulla iusta causa illum ceteris auctoribus praefert. Itaque cum Bormus ab hoc in aquando periisse dicatur, concludit eum fuisse deum fluviorum fontiumque aestate evanescentium. Ad hanc sententiam fulciendam eo utitur, quod Callistratus (atque ex eo vel ex eodem fonte Eustathius) de Mariandyno carmina tristia tibiis egregie modulante tradit. Id enim iure fontium et fluviorum potissimum deo attribui, cum arundinis motae sonus tibiae similis sit. At mihi satis apertum videtur ex tibiarum in Bormo deflendo usu fabulam de Mariandyno ipso tibicine exortam esse. Restat igitur, quod supra de aquando dictum est. Sed Nymphidis historiola non minus Graecorum fictionem redolet quam eorum narratiunculae, qui Bormum in venando pereuntem faciunt. Suspicionis maximam ansam dat, quod Nymphis agricolas Bormum q u a e r e r e (*ζητεῖν αὐτὸν τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας*) dicit. Id enim cum lamentatione illa, de qua omnes auctores consentiunt, coniungere difficile est. Nimirum siquis ut mortuus defletur, quis eum quaeret? Praeterea etiam vox *ἀνακαλεῖσθαι* apud unum Nymphidem invenitur. Tum accedit aquatio: ut brevis sim, narratio illa videtur ad exemplum eius fabulae, quae de Hyla ferebatur, conficta neque alio loco *νυμφόληπτος Μαριανδυνός* Hesychii habendus esse videtur.

---

[1]) Oppidum eiusdem nominis commemoratur in schol. Ap. Rh. II 780:

Quid igitur Bormus est? De hoc, nisi fallor, opinionem dudum prolatam tenere licet. Illo carmine revera natura exarescens defleri videtur. Cum Hyla vero praeter imitationem de qua dixi, ei nihil commune est.

Lityersem Phrygum, qui Celaenis habitasse dicebatur, Kaemmelius non secus ac Bormum pro aquae daemone habet, sed in hoc quoque ea fabulae parte nimium nisus est, quae minime vetusta indigenarum opinio putanda videtur. Contra recte Guilelmus Mannhardt *Mythologische Forschungen*[1]), *Strassburg 1884 p. 1—57* cognovit Lityersem pertinere ad usum quendam messorum Phrygiorum, quo de frugum genio interficiendo agatur. Vox *lityerses* primum nomen cantus fuisse videtur (cf. Pollux I 38; IV 54. Schol. Theocr. X 41. Athenaeus XIV 10 p. 619 a. Hesych. et Photii lexicon s. v., quos locos Mannhardtius p. 15 cum adnot. 1 recte censet ut ex eodem fonte ortos unius instar esse. Praeterea iam Menander, qui in Carchedonio sua versum habebat Ἄιδοντα Λιτυέρσην ἀπ' ἀρίστου τέως (cf. Photius et Suidas) vocem similiter usurpavit[2])). A Graecis demum rem parum intellegentibus sicut Bormus etiam Lityerses heros factus esse videtur. Fabulae autem duae species ad nos pervenerunt. Altera invenitur apud Pollucem IV 54 : Lityerses quemlibet ad metendi certamen provocabat, quemque superaverat, verberabat; postremo autem ipse victus et interfectus est. Altera species ad Sosithei Alexandrini drama satyricum redit, quod inscriptum erat Δάφνις ἢ Λιτυέρσης. Fragmenta apud complures scriptores servata collecta sunt ab Augusto Nauck, Tragic. Graecor. fragm. ed. II. p. 821—823. Secundum hanc fabulam Lityerses, si quis peregrinus accedebat, eum invitabat, ut apud se deverteretur, cibum potumque largum ei praebebat; tum vero eum cogebat secum metere. In agro caput homini desecabat corpusque manipulo circumdabat. Tandem vero Hercules Lityersem necavit, corpus in Maeandrum abiecit. — Hunc rei finem

---

Πριόλας . . . ἀφ' οὗ καὶ ἡ πόλις. Cf. Nicander Alexipharm. 15 ἄστυρα Πριόλαο et Steph. Byz. s. v. Πριόλα.

[1]) = *Quellen u. Forschungen zur Sprach- u. Culturgeschichte der germanischen Völker LI.*

[2]) Invenis fragmentum apud Meinekium Comic. Graec. fragm. II 146, apud Kockium Comic. Attic. frgm. III 76.

apparet ad priscam fabulam a Graecis posteriore tempore demum adsutum esse eo consilio, ne crudelitas Lityersae impunita esset. Quod cum ita sit, ne ex fluminis quidem mentione in hoc conexu rerum facta quicquam de Lityersae natura discendum esse puto, quod Kaemmelio videbatur (p. 24). Immo proficiscendum est a Lityersae mira illa crudelitate. Homines, quorum capita desecantur, imago frugum sunt, quae demetuntur, id quod eo apertius est, quod manipulis implicantur. Ea autem quam Pollux IV 54 habet narratione res aliquantum delenitur, cum Lityerses homines non interficiat, sed tantum verberet. Summa tamen rei eadem est: Lityersem messorem esse advenisque vim afferre. Cantus Phrygum, qui ad hanc rem pertinebat, varie describitur. Est *θεριστικὸς ὕμνος* secundum Apollodorum, cuius in schol. Theocr. X 41 [1]) haec verba afferuntur: *καθάπερ ἐν μὲν θρήνοις ἰάλεμος, ἐν δὲ ὕμνοις ἴουλος, ἀφ᾽ ὧν καὶ τὰς ᾠδὰς αὐτὰς καλοῦσιν, οὕτω καὶ τῶν θεριστῶν ᾠδὴ Λιτυέρσας.* Accuratius carminis argumentum affertur in eodem scholio sine auctoris nomine: *ὅθεν καὶ νῦν οἱ θερισταὶ κατὰ Φρυγίαν ᾄδουσιν αὐτὸν ἐγκωμιάζοντες ὡς ἄριστον θεριστήν.* Sed cum hac laude optimi messoris etiam querella quaedam de frugum tamquam necatarum fato coniuncta erat, si recte Pollux l. l. dicit: *ᾔδετο δὲ ὁ θρῆνος περὶ τὰς ἅλως καὶ τὸ θέρος.* Alia etiam pars illius usus ex Hesychio cognoscitur, qui s. v. *Μαριανδυνὸς θρῆνος* haec habet: . . . *ἄλλοι εἶδος ᾠδῆς τωθαστικῆς τὸν Μαριανδυνόν, ὡς Λιτυέρσαν.* Itaque ad tristiorem carminis partem accessisse videntur agricolarum quidam lusus, qui ex metendi laetitia facile intelleguntur.

Haec de Lityerse: vidimus nec de hoc nec de Hyla aut Bormo multa a veteribus tradi, ex quibus cognoscatur, quid illi a principio significaverint atque valuerint. Quod quamvis doleas, noli mirari. Nam Graeci cum illas religiones atque illos usus viderent, certe non accurate perspiciebant neque operam dabant, ut intellegerent, sed res secundum suas opiniones accipiebant fabulisque exornare non dubitabant. Attamen id ex memoriae frustulis, quantulacunque sunt, elucere puto Hylam nostrum neque cum Bormo neque cum Lityerse artiore ullo necessitatis vinculo coniunctum esse.

[1]) Cf. Suidas s. v. *Λιτυέρσης.*

II. De Graecorum ante Alexandrinorum aetatem fabulis.

In Graecorum fabulis Hylas Herculis comes est, a quo seiunctus nusquam invenitur. Quaerendum igitur est, quomodo factum sit, ut illi adiungeretur.

Quod sic videtur explicandum esse : Hercules in tota Propontidis atque Ponti Euxini ora colebatur et multarum urbium conditor vocabatur[1]). In quarum numero Cius erat, cuius cives Hylam quotannis vocare solebant. Nummos enim Cianorum novimus, in quibus Hercules *οἰκιστής* dicitur[2]). Alia sane de Cii urbis origine fabula exstabat, quam Aristoteles in libro de Cianorum civitate tradidit apud scholiastam ad Apoll. Rh. I 1177 : *ἔστι δὲ πόλις Μυσίας ἀπὸ Κίου τοῦ ἀφηγησαμένου τῆς Μιλησίων ἀποικίας, ὡς ἱστορεῖ Ἀριστοτέλης ἐν Κιανῶν πολιτείᾳ . κατῴκησαν δὲ αὐτὴν πρῶτον Μυσοί, ἔπειτα Κᾶρες, τρίτον Μιλήσιοι.* Quocum consentit Strabo XII 4, 3 p. 564 C. : . . . *Κίον δέ, καὶ τοῦτον Ἡρακλέους ἑταῖρον καὶ σύμπλουν, ἐπανελθόντα ἐκ Κόλχων αὐτόθι καταμεῖναι καὶ κτίσαι τὴν πόλιν ἐπώνυμον αὐτοῦ.* Itaque praeter Herculem alius urbis conditor praedicabatur; nec vero errabimus, si hunc Cium, qui, ut saepe factum est, nomen ex urbe traxit[3]), posteriore aetate fictum esse putabimus. Quae sententia eo confirmatur, quod Cius Herculi ut socius additur; cum enim in nullo Argonautarum catalogo inveniatur, sero videtur a nescio quo scriptore vel poeta huic numero additus esse. Quod vero colonos Milesios duxisse dicitur, facile fingi poterat, cum constaret Cium urbem a Milesiis conditam esse. Contra Hercules nisi antiquum Cii cultum habebat, vix a quoquam postea oppiduli conditor factus esset. Hercules aut a Milesiis in cultum Cianorum introductus est aut iam antea ibi colebatur. Urbis nomen vix a Milesiis immigrantibus statutum esse potest, cum secundum Aristotelem iam dudum urbs primum Mysorum, tum Carum

[1]) Urbes, in quibus Hercules Conditor colebatur, enumeratas invenis apud Spyrid. P. Lampron (De conditorum coloniarum Graecarum indole praemiisque et honoribus = *τὰ κατὰ τοὺς οἰκιστὰς τῶν παρ' Ἑλλήνων ἀποικιῶν καὶ τὰς αὐτοῖς ἀπονεμομένας τιμὰς καὶ προνομίας* Lips. 1873) p. 26 ss.

[2]) Mionnet Suppl. V p. 248 n. 1457.

[3]) Cf. Spyr. P. Lampros p. 39 ss.

exstaret, cuius nomen cur immutarent advenae Milesii non habebant. Itaque etiam hac ratiocinatione probatur, quod de eiusmodi conditorum nominibus in universum constat: ea plerumque sera aetate inventa esse, qui fuit mos Ephori similiumque scriptorum.

Si igitur Hercules antiquissimis iam temporibus Cium condidisse dicebatur, facile fieri potuit, ut veteres Cianorum consuetudines atque usus ad eum ut auctorem referrentur. Velut quod Hylam vocabant, dicebant, credo, Herculem primum eundem vocasse ritumque instituisse. Iam si quis quaerebat: cur Hercules Hylam vocavit atque desideravit? fabula fingebatur. Constabat Hylam in fonte esse; itaque in fontem incidisse dicebatur. Hic vero suavissimum ac vere Graecum inventum additum est nymphas illum pulchritudine eius accensas rapuisse. Accedebat nova quaestio, qua occasione Hercules in illam regionem delatus esset. Ac satis antiquis temporibus Argonautarum expeditio ad hanc rem explicandam accita est. Nam quamquam Hercules cum Minyis illis in genuina fabula coniunctus non erat, tamen simulatque per totam Graeciam gloria eximii illius roboris praeclaraeque virtutis pervulgata est, fieri non potuit, quin summus heros fortissimorum Graecorum illi societati adnumeraretur; quod revera antiquissimis iam temporibus factum esse exemplo Hesiodi vel poetae ignoti probatur, qui secundum schol. Apoll. Rhod. I 1289 eum in *Κήυκος γάμῳ* inter Argonautas fuisse commemorat. Quod idem Herculem post brevem navigationem relictum esse narrat, non multum refert; hoc certe constat iam illa aetate fuisse, qui Herculem in Argonautarum numerum referrent. Itaque etiam Cium ille in Argonautarum expeditione pervenisse dicebatur. Sic rem iam Cinaetho Lacedaemonius [1]) narrare potuit, de quo apud schol. Apoll. Rh. I 1357 haec legis: *ὅτι δὲ Κιανοὶ ὅμηρα ἔδοσαν Ἡρακλεῖ καὶ ὤμοσαν μὴ λήξειν ζητοῦντες Ὕλαν καὶ φροντίδα ἔχουσι Τραχινίων διὰ τὸ ἐκεῖσε κατοικισθῆναι ὑφ' Ἡρακλεῖ τοὺς ὁμηρεύσαντας, Κιναίθων ἱστορεῖ ἐν Ἡρακλείᾳ* [2]). Si scholiasta rem accurate exposuit, duas po-

[1]) Qui secundum Eusebium (Chronic. II p. 81 ed. Schöne) IV. olympiade vixit. Cf. Hesiodi, Eumeli, Cinaethonis etc. fragmenta ed. Marckscheffel p. 245 ss.

[2]) Marcksch. p. 249.

tissimum hoc loco res non levis momenti nacti sumus. Habemus veterem poetam, qui fabulam de Hercule et Hyla iam copiosius tractavit et variis inventis auxit atque exornavit. Habemus praeterea exemplum, quo discimus, quo modo in hac re Apollonius auctores secutus sit, scilicet eum quae tradita erant diligenter in usum suum vocasse ac sua magis collegisse quam invenisse. Quamquam propter id ipsum, quod scholii verba cum Apollonio nimis consentiant, Seeligero (in lexico Roscheriano I p. 2793) dubium videtur, num scholiastae fides habenda sit. Sed hic omnino tam probus est auctor, ut ne hoc quidem loco ei diffidere liceat. Neque magis adsentior iis, qui in nomine Cinaethonis errorem inesse putant, cum omnino non intellegam, cur de hoc nomine dubitandum sit. Non cum Bernhardyo (Gesch. d. griech. Lit. I 308) puto *Κιναίθων* ex *Κόνων* corruptum esse — quae profecto corruptela vix explicari posset — ut malim cum Keilio dubitare, annon etiam eo loco, quo Bernhardyus coniecturam suam fulcire studet, schol. I 1165 pro Conone Cinaetho restituendus sit. Quod in illo fragmento dictum est de obsidibus Cianorum in oppidum Trachinem deductis atque omnino de quadam inter Cianos et Trachinios necessitudine, fortasse ad veram prisci aevi rerum condicionem referendum est. Apud Eustathium enim ad Dionys. Perieg. 809 legimus : . . . *ἔστι δέ, φασί, Φρυγία καί τις τόπος Εὐρωπαῖος περὶ τὴν Οἴτην τὸ τῆς Τραχῖνος ὄρος, οὕτω κληθεῖσα παρὰ τὸ πεφρύχθαι τὸν Ἡρακλέα καυθέντα.* Cum vero Phryges atque Mysi inter se artissime cognati sint, fortasse vetus regionis Trachiniae memoria apud Mysos Phrygesque Asiaticos valebat. (Nam nomen *Φρυγία* a Phrygibus, non a verbo *φρύγειν* derivandum esse vix opus est monere.) Utut haec res se habet, certe inter Cianos et Trachinios necessitudinem quandam fuisse ipsis scholiastae verbis *καὶ φροντίδα ἔχουσι Τραχινίων* et Apollonii I 1355 s. . . . *ἐυκτιμένης τε μέλονται Τρηχῖνος* demonstratur, cum talia poetae invenire non soleant.

Circumspicientibus alia Hylae vestigia in antiquioribus litteris nobis occurrit Hellanicus. Legimus enim schol. Ap. Rh. I 131 *σὺν καί οἱ Ὕλας] οὗτος Ἡρακλέους ἐρώμενος, υἱὸς δὲ Θειοδάμαντος τοῦ Δρύοπος. . . . Ἑλλάνικος δὲ Θειομένη ἀντὶ Θειοδάμαντος ὀνομάζει.* Cf. schol. I 1207 *τόφρα δ' Ὕλας] τὸν Ὕλαν ὁ μὲν*

Ἀπολλώνιος Θειοδάμαντός φησιν υἱὸν εἶναι, Ἑλλάνικος δὲ Θειομένους. Quod Hellanicus narrat, ut historicus non ipse invenit, sed ex fontibus hausit. Itaque putandum est iam ante Hellanicum fabulam de Hyla cum ea coniunctam fuisse, qua de Thiodamante vel Thiomene Dryopum rege agebatur, ut etiam ex hoc testimonio perspiciamus apud Graecos fabulam iam antiquis temporibus variis ornamentis auctam esse. Unum vero, quod apud posteriores poetas legimus, antiqua aetate nondum in fabula fuisse puto: Herculem Hylam amasse. Nam Thiodamas Herculis hostis erat filiusque eius patre interfecto vi captus servus potius quam amasius fieri debebat. Cuius rei memoria etiam apud eos poetas postea vigebat, qui Herculem Hylae amantem fecerunt. Nam etiam apud hos servi muneribus fungitur.

Aeschyleum illud *ἐπιβόα τὸ Μύσιον* iam supra p. 4 commemoravi, quod utrum ad Hylam pertineat necne, dubium est.

Exemplum hominis carissimi frustra quaesiti ac deplorati Hylas in versu illo est, qui invenitur apud Aristophanem Plut. 1127

ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα καὶ μάτην καλεῖς,

qui quidem iam a veteribus interpretibus ad Hylam relatus est neque iniuria, ut videtur; quem versum ab Aristophane ex tragoedia quadam desumptum esse Hemsterhusius suspicatus est. Quae opinio confirmatur Ovidii versu Tristium II 406, ubi Hylas inter tragoediarum argumenta commemoratur. Itaque illud *ποθεῖς κτλ.* a Nauckio in fragmenta tragicorum Graecorum receptum est (ed. II p. 851 adesp. 63.). Sed quid praeter illum versum in tragoedia fuerit, vix enucleari potest. Nam quae habemus ad Aristophanis locum scholia, aetatis Byzantinae sunt, quocum congruit, quod Suidas s. v. *ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα* etc. nihil commentarii addit; nec quid illi seri aevi interpretes doctrinae habuerint, quid finxerint, dinoscere possumus. Duae narrationes de Hyla in his scholiis insunt. Altera haec est[1]: *τοῦ Θησέως Ἡρακλῆν εἰς τὴν Ἀργὼ ἐμβιβάσαντος, ἡνίκα πρὸς*

[1]) Ex codice Parisino Q (Bibl. nation. 2821 = Regio Duebneri), qui ad Plutum maxime Thomae Magistri scholia praebet. Cf. K. Zacher, Die Handschriften etc. der Aristophanesscholien (JJ. Suppl. XVI 1888) p. 627. Scholium exscripsit Duebner p. 607.

Κολχοὺς ἀπέστειλεν αὐτὸν κομίσοντα τὸ χρυσόμαλλον δέρας, συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ἡρακλῆς καὶ Ὕλαν τὸν ἑαυτοῦ ἐρώμενον. ἐν δὲ τῷ παραπλέειν τῇ χέρσῳ κρήνην ἰδών τινα ὁ Ἡρακλῆς ἀπέστειλε τὸν Ὕλαν κομίσοντα ὕδωρ. ὃς καὶ ὑπὸ τῶν Νηρηίδων ἁρπαγεὶς ἀφανὴς γέγονεν. Ἡρακλῆς οὖν μηκέτι τοῦ μείρακος ὑποστρέψαντος περιῄει πᾶσαν τὴν ἐκεῖσε ὕλην ζητεῖν (l. *ζητῶν*) *τὸν ἐρώμενον καὶ ἐξ ὀνόματος καλῶν · πρὸς ὃν αἱ Νηρηίδες τοῦτ' ἔφασαν 'ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα'.* Ex hoc scholio aliud derivatum videtur[1]) : *ὁ Ἡρακλῆς εἶχεν ἐρώμενον τὸν Ὕλαν · ὅτε γὰρ παρὰ τοῦ θήσου* (l. *Θησέως*) *ὁ Ἡρακλῆς ἐπέμφθη ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸ χρυσόμαλλον δέρας, εἶχε καὶ τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ. πέμψας*[2]) *οὖν τοῦτον λαβεῖν ὕδωρ, παρὰ τῶν Πηγῶν* (corr. Foerster hic et infra e *πηγῶν*)[3]) *ἡρπάσθη, ὡς ἱστορεῖ Θεόκριτος · καὶ τοῦ Ἡρακλέους τοῦτον ζητοῦντος παρὰ τῶν Πηγῶν τοῦτο ἤκουσε · 'ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα καὶ μάτην καλεῖς'.* Altera narratio his verbis continetur[4]) : *Ἡρακλῆς πλέων μετὰ τῆς Ἀργοῦς εἰς Κόλχους σὺν Ἰάσονι ἐν Κίῳ τῇ νήσῳ ἐξελθὼν καὶ πέμψας τὸν ἐρώμενον αὐτοῦ Ὕλλαν ὕδωρ ἀντλῆσαι, περιέμενεν αὐτόν. τοῦ δὲ ὑπὸ Νυμφῶν ἁρπασθέντος Ἡρακλῆς πολὺν χρόνον ἐζήτει · ὕστερον δὲ ὑπό τινος αἰθερίας φωνῆς ἤκουσε*

'ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα καὶ μάτην καλεῖς'.

ἐλήφθη οὖν τοῦτο εἰς παροιμίαν ἐπὶ τῶν μάτην προσδοκώντων. Hanc rei descriptionem haud ita commendat, quod Cius pro insula habetur[5]); num Cius urbs cum Ceo vel Chio insula confusa est? Illa suspecta est, quod Theseus Herculem impulisse dicitur, ut cum ceteris ad Colchos navigaret; neque verisimile est Herculem ex nave fontem videre potuisse, cum non solum omnino constet rem in silva accidisse fontemque silva abditum fuisse, sed in ipso hoc scholio eadem silva commemoretur. Itaque in universum utrique narratiunculae diffidendum est. Sed altera quae vocem

---

[1]) Ex codice Dorvilliano, nunc Bodleiano Dorv. X 1. 3,13.

[2]) *Πέμψας* est nominativus absolutus.

[3]) *Πηγῶν* hoc loco idem fere significat atque *Νηρηίδων*. Cf. Apoll. Rhod. I 1221 *κρήνην, ἣν καλέουσιν Πηγὰς ἀγχίγυοι περιναιέται* et 1243. Prop. I, 20, 33.

[4]) In eodem codice Dorvilliano ab Hemsterhusio collato invenitur; in editione Aldina hoc unum scholium inest.

[5]) Doctrina tantidem est, quanti Mythogr. Vatic. I 20 *Graeci dum irent contra Troiam et ad **insulam**, quae Aulis vocabatur, venissent . . .*

ex aetherc profectam parum apte inducit etiam magis quam prior a genuina remota est.

Quoniam congessi, quae usque ad Alexandrinos de Hyla in Graecorum litteris investigari poterant, pauca addam quibus illustrem, qua ratione Hylas cum Argonautarum fabula coniunctus sit. Apollonius Rhodius, de quo paulo infra fusius dicam, propter Hylam amissum narrat Herculem, cum quaerendo tempus tereret, a sociis relictum esse. Alia est ratio Nicandri et Theocriti. Uterque enim — alter terra, alter mari — Herculem, quamquam Hylam amiserit, ad Colchos pervenire fingit. Puto utramque rationem Hylae cum Argonautis coniungendi, sive propter illum Herculem amiserunt sive non amiserunt, in carminibus Graecorum iam ante Alexandrinos fuisse. Praetera autem erant, qui Herculem Aphetis in oppido Thessaliae relictum esse narrarent. Quod in universum refert scholiasta Apoll. Rh. I 1168 *μεσόθεν ἆξεν*] *διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν φασὶ καταλελεῖφθαι τὸν Ἡρακλέα ἐν Κίῳ, οἱ δὲ ἐν Ἀφεταῖς, ἐπειδὴ ἑτεροκλινῆ τὴν Ἀργὼ ἐποίει.* Vetustissimus auctor, qui, quantum nos scimus, hoc narravit, est Pherecydes. Cf. Apollod. I 9, 19 : *Φερεκύδης δὲ αὐτὸν ἐν Ἀφεταῖς ταῖς Θεσσαλίας ἀπολειφθῆναι λέγει, τῆς Ἀργοῦς φθεγξαμένης μὴ δύνασθαι φέρειν τὸ τούτου βάρος.* Quem Antimachus secutus est. Cf. schol. Ap. Rh. I 1289 : . . . *Ἀντίμαχος δὲ ἐν τῇ Λύδῃ φησὶν ἐκβιβασθέντα τὸν Ἡρακλέα διὰ τὸ καταβαρεῖσθαι τὴν Ἀργὼ ὑπὸ τοῦ ἥρωος.* Idem locus, alia causa affertur in carmine vetustissimo, quod erat de Ceycis nuptiis. Cf. id. schol. : *Ἡσίοδος ἐν τῷ Κήυκος γάμῳ ἐκβάντα φησὶν αὐτὸν ἐφ' ὕδατος ζήτησιν τῆς Μαγνησίας περὶ τὰς ἀπὸ τῆς ἀφέσεως αὐτοῦ Ἀφετὰς καλουμένας ἀπολειφθῆναι*[1]). Apud hos igitur scriptores Hylam commemoratum non fuisse concludemus. Quod Hesiodus de Herculis aquatione dixisse ferebatur, similis est ei aquationi, qua Hylas perit. Sed dubium est, utrum altera fabula quodammodo alterius imitatio putanda sit necne.

[1]) Hanc narrationem sequitur Herodotus VII 193: *ἔστι δὲ χῶρος ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ τῆς Μαγνησίης, ἔνθα λέγεται τὸν Ἡρακλέα καταλειφθῆναι ὑπὸ Ἰήσονός τε καὶ τῶν συνεταίρων ἐκ τῆς Ἀργοῦς ἐπ' ὕδωρ πεμφθέντα . . . ἐντεῦθεν γὰρ ἔμελλον ὑδρευσάμενοι ἐς τὸ πέλαγος ἀφήσειν* etc. (Nomen derivatur ex hoc *ἀφήσειν*, non ut supra); quod Diodorus IV 44,5 in hunc modum mutavit: *ὁμοίως καὶ τὸν Ἡρακλέα τινὲς παραδεδώκασι πρὸς ὑδρείαν ἐξελθόντα κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ἐπὶ τῆς χώρας ἀπολειφθῆναι.*

III. De Alexandrinis.

Poetae Alexandrini pro artis indole fabulam in deliciis habuerunt. Nam et Hercules, vir robore praestantissimus armisque et pugnis assuetus, qui tamen tenerum puerum diligenter colebat atque parentis instar magisque parente amabat, per se iis qui molles animi motus describendos ac celebrandos imprimis sibi proponerent, iucundissimum argumentum praebebat. Nec minus dolor Herculis puero amato privati idoneus videbatur, qui culte depingeretur. Accedebat nympharum amor, quo fabulae eximia gratia addebatur. Itaque mirum non est, quod haec fabula poetis illius aetatis admodum placebat et multifariam tractata est. Ad nos pervenerunt ex illis temporibus tres integrae vel paene integrae narrationes, alios poetas aut scriptores partim constat partim verisimile est de Hyla egisse, nec dubium est, quin ab aliis eadem res prolata sit, de quibus neque quicquam sciamus neque concludere possimus. Nunc vero ad singula transeamus.

1. Apollonius Rhodius

in Argonauticorum libro primo haec narrat (v. 1153—1357): Argonautae Iasone duce ad litus Cianum appropinquaverant, cum ventus plane remisit. Itaque remis, quantum quisque potuit, incubuerunt, ut navem ad oram appellerent. Qua in re Hercules quoque summa virium contentione occupatus remum fregit. Sub vesperum nave appulsa Argonautae a Mysis benigne recepti sunt; dum ceteri cenae stratisque provident, ille, ut novum remum sibi pararet, in silvam abiit. Interim Hylas (qui I 131 s. iam commemoratus est:

. . . *σὺν καί οἱ Ὕλας κίεν ἐσθλὸς ὀπάων,*
πρωθήβης, ἰῶν τε φορεὺς φύλακός τε βιοῖο)

cum aeneo vasculo (*χαλκέῃ σὺν κάλπιδι*) procul a turba nautarum fontis sanctos fluctus (*ἱερὸν ῥόον*) quaerebat, ut illi aquam ad cenam hauriret ceteraque absenti diligenter administraret. Nam ad talem consuetudinem Hercules eum educaverat, cum infantem ex patria domo abduxisset, filium Thiodamantis, regis Dryopum, quem necaverat. Manum cum eo conseruerat propter bovem. Thiodamantem enim in agro arando versantem ille rogaverat,

ut sibi bovem praeberet; quem cum Thiodamas dare nollet, ei invito ademerat, cum causam belli contra Dryopes quaereret propter horum iniurias iratus. Sed haec a proposito longius absunt. Hylas autem celeriter ad fontem pervenit, quem vicini Pegas vocant (ἣν καλέουσι Πηγὰς ἀγχίγυοι περιναιέται). Modo nympharum chorus instituebatur; cunctae enim nymphae, quae circa amoenum illum locum habitabant, Dianam nocturnis cantibus celebrare solebant. Iam accesserant, quae cacumina montium nactae erant quaeque antra et quae silvas tenebant; fontis autem pulchri nympha naias (νύμφη ἐφυδατίη) modo emersit : vidit illum prope se pulchritudine et gratia splendentem, cuius faciem ei lunae lux ostendebat. Statimque Venus animum nymphae insuperabili desiderio incendit. Ubi igitur ille urnam in aquam demisit ad fontem procumbens, aqua autem cum fremitu in urnam influere coepit, statim illa laevum bracchium collo Hylae circumiecit tenerum os basiare studens; dextera vero manu ulnam eius attraxit : sic ille medium in verticem incidit. Hylae clamantis vocem solus comitum Polyphemus audivit, qui longius a ceteris processerat. Herculis enim reditum exspectabat. Tum vero celeriter ad Pegas contendit atque alta voce clamans per totam regionem cucurrit gladio destricto, ut Hylam sive a praedonibus sive a bestiis liberaret. Sic gladium nudum vibrans in tenebris Herculi occurrit. Statim contentione vix halans: Miserrime, inquit, equidem tibi omnium primus gravem calamitatem narrabo. Hylas enim, qui fontem petivit, non salvus rediit; sed aut praedones eum secum abducunt aut ferae in eum impetum fecerunt : clamorem eius audivi. Quibus verbis maxime commotus Hercules abiecta pinu, quam ut remum haberet, radicitus evellerat, rursus in silvam currit tauro furenti similis, qui a tabano vexatur, et maxima voce Hylam vocat. Iam vero stella matutina apparebat ventusque aderat; quo usi urgente Tiphye gubernatore Argonautae navem conscenderunt ancorasque solverunt. Ubi autem aurora diem clarum produxit, cognoverunt se illos reliquisse, qua de re magna inter socios rixa orta est. Iasonem Telamon incusavit, quod libenter Herculem reliquisset, ne gloria sua obscuraretur. Gubernatorem autem commovisset, ut navem ad Mysorum litus reduceret, nisi Boreadae id impedivissent. Qui postea iustam

poenam non effugerunt, cum Hercules eos a ludis in Peliae mortui honorem actis redeuntes in insula Teno interficeret. Quo facto eos tumulo condidit (*ἀμήσατο γαῖαν ἀμφ' αὐτοῖς*) atque in eo columnas duas erexit, quarum altera aquilonis flatu movetur. Argonautis vero Glaucus, Nerei prudens interpres (*πολυφράδμων ὑποφήτης*), e mari emersus nuntiavit ipsius Iovis voluntate Herculem impediri, quominus cum ceteris ad Aeetem perveniret; Argis eum duodecim illos labores ab Eurystheo impositos perficere debere [1]), tum paucis sponte additis inter deos immortales receptum iri. Item Polyphemum secundum fatum ad Cii fluminis ostium in Mysis oppidum conditurum diemque supremum in Chalybum finibus obiturum esse. Hylam vero, inquit, cuius causa illi aberrantes relicti sunt, nympha diva sibi coniugem elegit. Talia locutus in mare rediit; Argonautae vero auditis laetabantur. Telamon Iasonem precatus est, ut sibi ignosceret : concordia restituta est. Nautae igitur ut antea ad remos consederunt; illi autem quod in Iovis voluntate erat fecerunt : alter in Mysis remansit oppidum conditurus, alter Argos rediit. Minatus vero est se terram Mysorum vastaturum esse, nisi quod fatum Hylae vel vivi vel mortui fuisset, invenirent. Ac pollicebantur se nunquam desituros esse Hylam quaerere huiusque rei obsides nobilissimos ei adulescentes dederunt. Quamobrem adhuc Ciani Hylam, Thiodamantis filium, quaerunt Trachisque urbs iis curae est. Nam ibi Hercules obsides a Mysis acceptos deposuerat.

Haec sane narratio, siquidem variarum rerum, quas poeta ad ipsam fabulam addidit, ambages respicimus, vere epica est. Id additamentum, quod quis maxime miretur, est de Polyphemo. Nam hic Hylam quaerens 1243—1252, Hercules idem faciens 1261—1272 ita describuntur, ut fere fabulae duplicatio exsistat, qua, ut recte Georgius Knaack [2]) dixit, vis poetica enervatur. Atque hoc quidem in propatulo est Apollonium, quod de Poly-

---

[1]) I 122—131 narratum est Herculem apro Erymanthio capto Argonautis Eurystheo invito se iunxisse.

[2]) Herm. XVIII p. 30.

phemo narrat, non ex suo ingenio invenisse. Nam si invenisset, operam dedisset, ut ipse sibi difficultates pareret. Immo puto eum duas diversas fabulas in unam conglutinasse, quae eius consuetudo fuit. Erant enim, qui non Iasonem, sed Herculem ducem Argonautarum facerent.[1]) Apollonius, qui fabulam sine dubio vetustiorem secutus Minyarum ducem Iasonem tenuit, tamen alteram fabulam prorsus tacere noluit. Quare I 331—349 narrat Herculem quidem ab omnibus uno ore ducem appellatum esse, sed munus non suscepisse; tum illo ipso auctore Iasonem creatum esse. Hoc quamquam primo obtutu satis scite excogitatum videtur, tamen quam artificiosum sit, eum qui rem acrius examinaverit, fugere non potest. Nam Iason totam expeditionem suscepit a Pelia iussus; ceteros, quicunque erant, auxilio tantum sibi arcessivit : itaque ducem creare omnino non opus erat, cum is re ipsa ab initio designatus esset. Quod quodammodo ipse Apollonius confitetur, cum Herculem dicentem faciat I 347 :

αὐτός, ὅτις ξυνάγειρε, καὶ ἀρχεύοι ὁμάδοιο.

Aliud eiusdem consuetudinis invenio exemplum in ea ipsa parte, qua quid in Mysis acciderit tractatur, dico versus 1298—1325. Erat, ut ex scholiis ad eum locum collatis discimus, Herculis cum Boreadis simultas in fabulis Graecorum satis pervulgata; quare quod ad varias causas huius rei inventas Apollonius sive is quem sequebatur, novam eam addidit, quam vv. 1298—1309 legimus, Boreadas impedivisse, quominus Argonautae Herculem imprudenter relictum recuperarent, hoc per se nec mirandum

[1]) Cf. Nicander *Ἑτεροιούμενα* II frg. 48: *Ἡρακλῆς ὅτε μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν ἔπλει, στρατηγὸς ὑπ' αὐτῶν ἀποδειχθείς* etc. Strabo quoque rem ita intellegere videtur, cum dicat Hylam unum ex sociis Herculis itemque Cium (XII 4,3 p. 564 C. . . . *τὸν Ὕλαν, ἕνα τῶν Ἡρακλέους ἑταίρων* . . . et *Κίον δὲ, καὶ τοῦτον Ἡρακλέους ἑταῖρον καὶ σύμπλουν*). Hi duo testes a Seeligero (lex. Roscher. s. v. Argonautensage p. 509) omissi sunt. Praeterea Dionysius Mytilenaeus huic numero adiungendus est. Cf. Apollod. I 9, 19 *Διονύσιος . . . αὐτὸν* (sc. Herculem) *καὶ ἡγεμόνα φησὶ τῶν Ἀργοναυτῶν γενέσθαι.* Quem secutus est Diodorus IV 41,3 . . . *τοὺς δ' οὖν ἀριστεῖς συνελθόντας ἑλέσθαι σφῶν αὐτῶν στρατηγὸν Ἡρακλέα προκρίναντας κατ' ἀνδρείαν.* Cf. etiam scholia ad Aristoph. Plut. 1127 supra (p. 13 s.) laudata.

nec vituperandum est.[1]) Statim vero poeta aliam causam profert, qua commoti Argonautae libenter consilio Herculis quaerendi destiterint quaeque ita ad rem expediendam idonea est, ut altera prorsus superflua videatur. Glaucus enim ille senex marinus illos de Herculis, Polyphemi, Hylae fatis certiores facit, ita ut sedatis animis iter pergant. Glaucum quoque vaticinantem Argonautarum fabulae dudum insertum fuisse putandum est, cuius rei vestigium Diodori loco exstat IV, 48, 6 *τοῦ δ' Ὀρφέως, καθάπερ καὶ πρότερον, εὐχὰς ποιησαμένου τοῖς Σαμόθραξι* (in reditu Argonautarum) *λῆξαι μὲν τοὺς ἀνέμους, φανῆναι δὲ πλησίον τῆς νεὼς τὸν προσαγορευόμενον θαλάττιον Γλαῦκον. τοῦτον δ' ἐπὶ δύο νύκτας καὶ δύο ἡμέρας συνεχῶς τῇ νηὶ συμπλεύσαντα προειπεῖν μὲν Ἡρακλεῖ περὶ τῶν ἄθλων καὶ τῆς ἀθανασίας, τοῖς δὲ Τυνδαρίδαις, ὅτι προσαγορεύσονται μὲν Διόσκοροι, τιμῆς δ' ἰσοθέου τεύξονται παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις* etc. Quod hoc loco Glaucus de Hercule pronuntiat, prorsus cum Apollonio consentit. Concludemus igitur vetustiorem fuisse fontem, ex quo Apollonius hoc certe hauriret, Glaucum aliqua occasione data Argonautis vaticinia edidisse; quod vero hoc potissimum loco illum de Hercule, Polyphemo, Hyla relictis vaticinantem induxit, puto ipsi poetae tribui posse. Nec male hoc inventum esset, modo Boreadas omisisset.

Redeo nunc ad Polyphemum. Quem nescio quo tempore Hylae amasium factum esse — verisimile est iam Apollonium hoc novasse — accepimus ex Socratis libri qui inscribitur *πρὸς Εἰδόθεον* fragmento in scholiis ad Apollonium et ad Theocritum servato. Habes enim schol. Ap. I 1207 . . . *Σωκράτης δὲ ἐν τῷ πρὸς Εἰδόθεόν φησι τὸν Ὕλαν ἐρώμενον Πολυφήμου καὶ οὐχ Ἡρακλέους γενέσθαι.* Quo accedit schol. cod. Ambros. 222 in Theocr. XIII 7 *τὸν Ὕλαν Σωκράτης υἱὸν Ἡρακλέους φησίν, Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Ῥόδιος Φιλοδάμου καὶ* (pro his duabus corruptis vocibus legas *Θειοδάμαντος, Νίκανδρος δὲ*) *Κήυκος, Εὐφορίων δὲ Εὐφήμου* (l. *Πολυφήμου*) *τοῦ Ποσειδῶνος ἐρωμένου* (l. *ἐρώμενον*), *καὶ ἄλλοι ἄλλων.* Emendationes huius loci dudum inventae[2]) proban-

[1]) Hoc tantum cuipiam dubium videatur, num Boreadae viribus aut auctoritate soli tantum valuerint, ut ceteros omnes retinerent.

[2]) Priorem partem emendavit Io. Toupius in *Animadversionibus in scholia Theocritea* (quas reperis in editione Theocriti a Wartono a. 1770

tur iis, quae de Apollonii et Nicandri narrationibus scimus, praeterea scholio ad Apoll. modo allato, denique eo quod est ad Apoll. I 40 . . . *τὸν δὲ Πολύφημον Ἐλάτου παῖδα εἶπεν Ἀπολλώνιος, Σωκράτης δὲ καὶ Εὐφορίων Ποσειδῶνος.* Quod hic dicitur *Σωκράτης καὶ Εὐφορίων*, accipio pro „Socrate et eo quem ille in libro suo laudaverat, Euphorione" [1]. Item totum scholium ad Theocr. XIII 7 ex eodem Socratis libro videtur excerptum esse. Iam quaeritur, quomodo Polyphemus ille vetus Lapithes Hylae amasius fieri potuerit. Quod Knaackius Herm. XVIII 30 explicare studet ex ea fabula, qua Polyphemus Cium condidisse ferebatur. Hoc si verum est, Polyphemus similiter cum Hyla coniunctus est atque Hercules. Quamquam de Polyphemo non tam apertum argumentum habemus quam de Hercule. Quod in schol. I 1470 legimus *Πολύφημος ἐν Μυσίᾳ καταλειφθεὶς ἔκτισε πόλιν Κίον τὴν οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ παραῤῥέοντος ποταμοῦ*, per se potest ex Apollonii ipsius narratione repetitum esse; sed cum pergat scholiasta *μαχόμενος πρὸς Χάλυβας οὗτος ἐτελεύτησεν, ὥς φησι Νυμφόδωρος*, huius Nymphodori ea quoque esse, quae antecedunt, probabiliter conicit Knaackius l. l. n. 1. Sequitur in scholio *ὅτι δὲ τὴν Κίον ἔκτισεν, εἴρηκεν αὐτὸ* (corruptum videtur) *χάρις* (l. *Χάρης* [2]) *ἐν πρώτῳ χρόνων* (l. *Χρονικῶν*). Neque aut Nymphodorum aut Charetem in Chronicis hoc ex Apollonio sumpsisse probabile est, etiamsi aetate eo inferiores fuerint [3]; sed ex alio quodam fonte vetusto et illi et Apollonius sua hausisse videntur. Hic igitur secundum consuetudinem suam, quae de Polyphemo ferebantur, silentio praeterire noluit. Cum vero intellexisset praeter Herculem alium Hylae amatorem apte induci non posse, quaerendi saltem eum participem fecit. Ac si omittimus eam quam reprehendimus fabulae geminationem, cetera profecto scite composita sunt. Quod Hercules remum novum quaerens in silvam

---

curata I p. 219; *Πολυφήμου ἐρώμενον* correxit Io. Bernhardus Koehler *Notae et emendationes in Theocritum, Lubecae* 1767 p. 43. Idem invenit Wartonus, qui quidem Koehlerum non laudat.

[1]) Cf. Susemihl *Gesch. d. griech. Litter. in d. Alexandrinerzeit* II p. 59 n. 134.

[2]) Sic melius legitur quam *Χάραξ*, quamquam quis Chares dictus sit, ignoratur. Cf. Susemihl II p. 512 n. 23.

[3]) Cf. Susemihl I 475 s. ac maxime n. 75.

abit — hoc et quae sequuntur, ab Apollonio Polyphemi causa inventa esse credo — quod Polyphemus eius affinis[1]) atque amicissimus paulum in viam progressus illum exspectat, vocem Hylae clamantis audit statimque ei succurrere studet, dum Herculem redeuntem videt, qui puerum denuo quaerit, haec omnia bene inter se congruunt recteque procedunt. Minus probabile est, quod dicit poeta tenebris nocturnis impeditos Graecos non animadvertisse tres socios abesse. Nam non erat nox profunda, cum Tiphys gubernator socios navem conscendere iubebat; sed prima lux aderat, quoniam legimus I 1273 *αὐτίκα δ' ἀκροτάτας ὑπερέσχεθεν ἄκριας ἀστὴρ ἠῷος* etc. Praeterea nautae certo quodam ordine ad remos sedebant, ita ut vix latere posset, si quis deesset. Sed largiamur hoc Apollonio. Iam vero debebat explicare, quid tres illi relicti postea gesserint. Quod de Hyla facillimum erat dicere, cum a nympha teneretur; nec difficilior res erat de Hercule, quippe qui nondum omnes labores, quos Eurysthei iussu debebat subire, perfecisset. Restabat Polyphemus. Quem in Hyla quaerendo occupatum esse Apollonius fingere non potuit, cum casu tantum, non amore commotus ante Herculem laboranti succurrere studuisset, ac maxime ea de causa, quod Hylam quaerere secundum vetustam famam etiam apud Apollonium Mysi iussi sunt. Ut igitur etiam Polyphemus, sicut Hercules et Hylas, certo fato ab Argonautarum expeditione avocatus esse videretur, poeta, opinor, veterem quam commemoravimus famam secutus eum urbem illam condidisse narravit. Talia a Glauco audientes Graeci verum solacium habebant. Denique ne eam quidem fabulam qua Polyphemus apud Chalybes versatus et mortuus esse ferebatur, Apollonius carmini suo inserere dubitavit dicens Polyphemum postquam oppidum illud condidisset, reditus desiderio commotum per Asiam migrasse, ut Argo navem reperiret; denique ad Chalybes venisse ibique interfectum esse. Est locus IV 1472—1475 :

ἀλλ' ὁ μὲν οὖν Μυσοῖσιν ἐπικλεὲς ἄστυ πολίσσας
νόστου κηδοσύνῃσιν ἔβη διζήμενος Ἀργὼ

---

[1]) Cf. schol. I 1241 . . . *γυναῖκα δὲ ἔσχεν ὁ Πολύφημος Λαονόμην, Ἡρακλέους ἀδελφήν, Ἀμφιτρύωνος καὶ Ἀλκμήνης θυγατέρα.*

τῆλε δι' ἠπείροιο · τέως δ' ἐξίκετο γαῖαν
ἀγχιάλων Χαλύβων · τόθι μιν καὶ Μοῖρ' ἐδάμασσεν.

Quasi vero urbem ille paucis diebus condidisset, ut omnino sperare posset navem ex illis regionibus nondum excessisse; quae etiamsi tamdiu in Ponto Euxino versabatur, ab illo vix inveniri potuit. Haec de Polyphemo. — De Thiodamante Hylae patre accuratius agam, si ad Callimachum venero. — In Hylae raptu describendo locum, quo res accidit, certe denotat Apollonius secundum fontes, quos non novimus; quo etiam nomen *Pegae* pertinet. Quod cum etiam apud Propertium I 20, 33 occurrat, quem infra videbimus Apollonio non usum esse, sequitur etiam alium quendam poetam aetatis Alexandrinae idem nomen habuisse; hunc vero nomen non ex vetere fonte, sed ex Apollonio hausisse dissimillimum veri est. Si Apollonio credendum est, hoc ipsum nomen ab incolis quoque illius regionis aquae ibi nascenti inditum erat. Cf. I 1221 s.:

αἶψα δ' ὅγε κρήνην μετεκίαθεν, ἣν καλέουσιν
Πηγὰς ἀγχίγνοι περιναιέται.

Quae de Hylae raptu sequitur narratio Apollonii propria ac nisi fallor ab eo inventa est: cum nymphae omnes illius regionis secundum consuetudinem noctu in Dianae honorem in prato saltaturae et cantaturae essent, Hylam accessisse et ab ea nympha, quae in fonte habitaret, detractum esse, ut eius coniunx fieret. Apud Theocritum quoque complures nymphae commemorantur, sed hae omnes in fonte sunt ibique etiam choreas agunt id. XIII 43:

ὕδατι δ' ἐν μέσσῳ Νύμφαι χορὸν ἀρτίζοντο,
Νύμφαι ἀκοίμητοι, δειναὶ θεαὶ ἀγροιώταις.

Atque Hylas ab omnibus quoque amatur et rapitur. Nec secus res narratur ab eo quem Propertius secutus est I 20, 45—47:

Cuius ut accensae dryades candore puellae
Miratae solitos destituere choros,
Prolapsum leviter facili traxere liquore.

Itaque vix dubium est quin in genuina de Hylae raptu fabula complures nymphae fuerint eaeque omnes ad fontem Hylamque pertinuerint; quod praeter eos quos dixi poetas etiam Nicandri testimonio probatur. Etiam nympharum ille chorus antiquiore tempore inventus videtur; de hac re Nicandro teste caremus,

quamquam ex iis quae Antoninus Liberalis XXVI narrat, conicere non debemus chorum nympharum in ipso Nicandri carmine non fuisse. Apollonio vero non placuit — sic enim res explicanda videtur — in uno fonte complures nymphas habitare; itaque totam rem immutare debebat. Choreas illas suavissimas cum neglegere nollet, finxit ab illa una fontis nympha cum ceteris eiusdem regionis, quae montes, specus, silvas tenebant, agi idque ut decebat, non in fonte, sed in regione iuxta fontem sita. Id autem scite inventum est, Hylam eo tempore in silvam venisse, cum nymphae undique ad chorum accurrerent; nam modo nox, cui tales res tribuuntur, ingruerat, cf. I 1172 ss. In hac tota narratione quid reprehendendum sit, non invenio; hoc dico, quod Georgio, Knaack res displicuit. Dicit enim Herm. XXIII p. 137 . . . *Apollonius bemüht eine Berg-, Wald- und Quellnymphe und lässt doch nur die letzte von Liebe zu dem holden Knaben ergriffen denselben in die Tiefe hinabziehen* . . .; vituperat igitur poetam, quod nimio apparatu rem ornaverit. Hoc vero prorsus iniuria : nam primum res ab Apollonio brevissime describitur vel potius tangitur; tum monendum est chorum omnino eam ob causam solam commemorari, ut sciamus, cur hoc ipso tempore nympha ex fonte emergat, quo factum est, ut Hylam conspiceret; ceterum etiamsi nympharum chorum fusius descripsisset, poetae epico ignoscerem.

De obsidibus Cianorum ceterisque rebus quas secundum scholiastam Apollonius ex Cinaethone desumpsit, iam supra p. 11 ss. dictum est.

2. Theocritus

de Hyla carmen pulcherrimum XIII composuit : Amor, inquit, non solum hominibus, qui nunc sumus, mortalibus, sed iam Herculi illi heroi fortissimo non ignotus erat; is enim, qui leonem ferum sustinuit, Hylam amabilem, puerum cincinnatum (*τοῦ τὰν πλοκαμῖδα φορεῦντος*) tenere atque diligenter colebat. Omnia eum edocuit patris instar, quae ipsi gloriae fuerant; numquam eum a se dimisit. Cum vero Iason vellus aureum peteret, qua in re fortissimi Graecorum viri eum adiuvabant, Hercules quoque cum Hyla Argo navem conscendit, quae saxis Cyaneis evitatis ad Phasin feliciter pervenit; tertio autem die secundo vento

Syriaco contra Antiochum Theon gesto, Koeppius (l. l. p. 209 sqq.) Brinker (l. l. p. 6 sq.), Wiedemannus (Philol. n. s. I p. 84 sq.) de priore Philadelphi bello, quod contra Antiochum Sotera habuit, cogitaverunt. Utramque sententiam alii impugnaverunt auctore Rannowio (l. l. p. 16), qui hoc carmen pacis temporibus conditum esse ex versibus 97 sqq. conclusit. Totum enim carmen redolere otium, quietem, securitatem.[1]) Sed vss. 93 sq.

πολλοὶ δ' ἱππῆες, πολλοὶ δέ μιν ἀσπιδιῶται
χαλκῷ μαρμαίροντι σεσαγμένοι ἀμφαγέρονται

et v. 103 ξανθοκόμας Πτολεμαῖος ἐ π ι σ τ ά μ ε ν ο ς δ ό ρ υ π ά λ λ ε ι ν potius de belli quam de pacis temporibus intellego. Praeterea conferas versus 104 sq.

ᾧ ἔτι πάγχυ μέλει πατρώια πάντα φυλάσσειν,
οἷ' ἀγαθῷ βασιλῆι, τὰ δὲ κτεατίζεται αὐτός.

Nonne hi versus optime id bellum significant, quo Philadelphus Syriam a patre acceptam defendit, alias urbes terrasque expugnavit?

Iam videamus, num re vera versus 95 sqq. contra hanc sententiam pugnent. Poeta eo loco dicit:

ὄλβῳ μὲν πάντας κε καταβρίθοι βασιλῆας.
τόσσον ἐπ' ἆμαρ ἕκαστον ἐς ἀφνεὸν ἔρχεται οἶκον
πάντοθε. λαοὶ δ' ἔργα περιστέλλουσιν ἕκηλοι.
οὐ γάρ τις δήων πολυκήτεα Νεῖλον ὑπερβὰς
πεζὸς ἐν ἀλλοτρίαισι βοὰν ἐστάσατο κώμαις,
οὐδέ τις αἰγιαλόνδε θοᾶς ἐξάλατο ναὸς
θωρηχθεὶς ἐπὶ βουσὶν ἀνάρσιος Αἰγυπτίῃσι.
τοῖος ἀνὴρ πλατέεσσιν ἐνίδρυται πεδίοισι
ξανθοκόμας Πτολεμαῖος, ἐπιστάμενος δόρυ πάλλειν.

Poeta igitur Philadelphum laudat, quod Aegyptum ab omnibus impetibus optime defendit, ut, cum nullus hostis vel a Nilo vel a mari incolas sollicitet, omnis terra divitiis redundet. Intra Aegypti igitur fines bellum eo tempore non gestum est; num etiam extra fines bellum fuisse poeta his verbis negat? Huc accedit, quod rex, qui regno suo tam bene consulit, non ut pacis amator laudatur, sed dicitur ἐπιστάμενος δόρυ πάλλειν.

Ut iam plura praetermittam, Pausanias ipse testis est Theocritum hoc carmine victorias regis primo bello Syriaco

[1]) Assensi sunt Rannowio Gerckius (Mus. Rh. XLII p. 604) et Haeberlinus (Philol. n. s. IV p. 707).

partas celebrare. Dicit enim (I, 7, 3): Μάγας . . . . ἔπεισεν Ἀντίοχον παραβάντα ἃς ὁ πατήρ οἱ Σέλευκος ἐποιήσατο συνθήκας πρὸς Πτολεμαῖον ἐλαύνειν ἐπ' Αἴγυπτον. Cum his verbis cf. Theocr. v. 104 sq. ᾧ ἔτι πάγχυ μέλει πατρώια πάντα φυλάσσειν, οἷ' ἀγαθῷ βασιλῆι.

Antiochus bello, quod a Pausania commemoratur, Philadelphum in sua terra aggredi et Syriam, quam Seleucus Ptolemaeo Soteri concesserat, recuperare in animo habuit. Theocritus regem celebrat tuentem omnia, quae pater ei reliquerit.

Pausanias pergit: ὡρμημένου δὲ Ἀντιόχου στρατεύειν Πτολεμαῖος διέπεμψεν ἐς ἅπαντας ὧν ἦρχεν Ἀντίοχος, τοῖς μὲν ἀσθενεστέροις λῃστὰς κατατρέχειν τὴν γῆν, οἳ δὲ ἦσαν δυνατώτεροι στρατιᾷ κατεῖργεν, ὥστε Ἀντιόχῳ μήποτε ἐγγενέσθαι στρατεύειν ἐπ' Αἴγυπτον. En, habes idem quod Theocritus vss. 98 sqq. laudat. Ptolemaeus, ubi Antiochum bellum movere comperit, statim et classe et exercitu hostem in sua terra aggreditur et ab Aegypto arcet.[1]) Iam non dubium esse puto, quin Theocriti carmen XVII tempore primi belli Syriaci ortum sit regisque felices eventus celebret. Quae sententia optime ad id, quod plerique viri docti de encomii tempore statuerunt, quadrat[2]). Consentiunt enim hoc carmen post nuptias regis cum sorore celebratas et ante pugnam Coam conditum esse.[3]) Equidem carmen etiam ante initium belli Chremonidei factum esse mihi

---

1) Cf. etiam titulum Saiticum anni regis XX p. 23 sq.

2) Cf. Susemihl, Hist. litt. Alex. cap. V n. 29.

3) Droysen (Epig. I p. 318) } temporibus alterius belli Syriaci (259—249),
Hauler (l. l. p. 12) }

Hempel (l. l. p. 66—82): anno 265/4 non multo post nuptias, quas anno 266 celebratas esse putavit,

Bücheler (Mus. Rhen. XXX p. 55 sq.): ca. a. 270,

Koepp. l. l.: non multo post a. 275,

Brinker l. l.: non ante a. 274,

Susemihl, (Anal. Alex. chron. I): 276—270 (263),

Rannow l. l.: 270—266,

Knaack (Woch. f. kl. Phil. IV p. 618): fortasse ante a. 270, non post a. 266,

Gerckius (Mus. Rh. XLII p. 606): 274—272,

Kuiper (Mnemos. n. s. XVII p. 387): ca. a. 272,

Wiedemann (Philol. n. s. I p. 84): 273—271 (266),

Haeberlin (Philol. n. s. IV p. 689): 272/1 vel 271/0,

Weinberger l. l.: 272—266 (263).

persuasi. Neque enim huius belli in carmine mentio fit et iam supra vidimus finito demum bello Syriaco Chremonideum exarsisse.

Ceterum non dubito, quin ex Theocriti encomio cognoscere possimus, quanta aliquo huius belli tempore Ptolemaei potentia fuerit. Aperte hoc significant versus 86 sqq., qui, quamquam poetam regi immoderate blandiri non nego, tamen docent quam faustus successus regis gesta secutus sit [1]). Poetam non ficta falsaque celebrare titulo demonstratur Heroopolitano, quem supra (cf. p. 21) commemoravi. Ex eo discimus regem post annum regni 12 vel 13 expeditionem in Aethiopum fines fecisse, ad quam Wiedemannus Theocriti verba κελαινῶν τ' Αἰθιοπήων (v. 87) (scil. ἀποτέμνεται) spectare recte putavit. Legimus enim in stela Heroopolitana: „er erbaute (scil. dux quidam Ptolemaei) im Negerlande eine grosse Feste für den König mit dem Namen des Königs Ptolemaios. Er besetzte sie mit den Soldaten Seiner Majestät und allerhand Arbeitern aus Aegypten . . . . Er legte dort Felder an, die er mit Pflug und Ochsen bestellte . . . .“

Itaque ex hoc titulo Theocriti encomium post annum 273|2 conditum esse apparet.

Ante annum 266|5 Philadelphus victor cum Antiocho pacem iniit, ut supra ostendi (cf. p. 24). Quamquam de conditionibus nihil constat, tamen, quoniam Philadelphus regem superaverat et ab Asiae gentibus tributum accepit, veri simile est eum non solum Coelesyriam obtinuisse, sed etiam alias terras urbesque Asiae Antiocho eripuisse.

Iam transeo ad bellum Chremonideum, quod Syriacum subsecutum est. Hoc bellum a Chremonide, Atheniensium duce, nomen accepit. Athenae ab Antigono post diuturnam obsidionem anno 262 vel 261 expugnatae sunt [2]). Quo anno hoc bellum exarserit, dubium est [3]). Sed cum Areus, rex Lacedaemoniorum, qui Atheniensibus in hoc bello auxilio venit, anno

---

[1]) Similiter de Theocrito iudicat Holmius (Hist. Graec. IV p. 240 sq.), cuius librum cognovi, cum in eo esset, ut dissertationem meam typographo traderem.

[2]) Wilamowitz-Moellendorff, Antig. Caryst. p. 251; Hempel, Quaestiones Theocr. p. 76; Holmius l. l. p. 265 Wilamowitzio assentitur.

[3]) Droysen, Wilamowitz, Holm l. l. p. 252 id anno 266, Hempel a. 264 factum esse putant.

265 mortuus sit[1]), Antigonus certe antea Athenas obsidere coepit[2]). Huius belli tempore Philadelphus ab Antigono apud Coum insulam proelio navali devictus est[3]), quod non ita multum ante belli finem commissum est. Nam potentissimo Atheniensium socio devicto, haud scio an obsessi non longum tempus Antigono restiterint. Itaque Aegyptii pugna navali ad Leucollam, Coi promunturium, superati sunt anno fere 263|2[4]).

[1]) Droysen, Epig. I p. 243 n. 1.

[2]) Diog. Laert. VII, 10 et 15 memoriae tradit Thrasonem iussu Antigoni regis ad populum tulisse, ut Zeno Stoicus corona aurea et sepulcro in Ceramico honoraretur. Zenone anno 264 mortuo (Rohde, Mus. Rhen. XXXIV p. 155; Hempel l. l. p. 69 sq. Wilamowitz. Ant. Car. p. 252) viris doctis difficultas extare videtur, cum plebiscitum nisi post Zenonis mortem non decretum esse putent, post exortum autem bellum Chremonideum Antigonus Gonatas iam non eius auctor esse potuerit. Quae difficultas tollitur, si cum Hempelio (l. l. p. 74) eos honores Zenone adhuc vivo decretos esse statuimus. Etiam mortuos corona aurea honoratos esse nullo exemplo probatur. Quid? quod Diogenes tanquam de usitato honore dicit (κατὰ τὸν νόμον)? Neque vero tam mirum est, quod ante mortem Zenonis populus honores mortuo tribuendos consciscit. Wilamowitzius (l. l. p. 342) cum moneat apud Diogenem non legi „θάψαι αὐτὸν“, sed „οἰκοδομῆσαι αὐτῷ τάφον“, concludit: „also war Zenon schon bestattet.“ Eodem iure contrarium conieceris, Zenonem nondum mortuum esse. Zenone igitur etiam vivo Antigonus, ut populi gratiam sibi conciliaret, Thrasonem hanc legem rogare iussit. Id aperte significare videntur Diogenis verba haec (VII, 9,11): τῆς δὲ ποιήσεως τοῦ στεφάνου καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τάφου χειροτονῆσαι τὸν δῆμον ἤ δ η τοὺς ἐπιμελησομένους πέντε ἄνδρας κτλ., ubi Hempelius verbum ἤδη recte interpretatur „iam tunc, i. e. Zenone adhuc vivo.“ Huc accedit, quod in ipso decreto legimus: ὅπως ἅπαντες εἰδῶσιν, ὅτι ὁ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ζῶντας τιμᾷ καὶ τελευτήσαντας. Haec verba, quamquam etiam de prioribus honoribus intellegi possunt, tamen affirmare mihi videntur populum Zenoni vivo coronam, sepulcrum ante mortem conscivisse. Quam diu ante hanc et ante initium belli Chremonidei id factum sit, accurate dici non potest, cum parum constet, quo anno Arrhenides, quo archonte Thraso hanc rogationem tulit, hoc munere functus sit.

Utrum foedus inter Athenienses, Spartanos, Philadelphum (C. I. A. II, 332) statim post an ante coeptam obsidionem ictum sit, non liquet.

[3]) Unicum enim hoc bellum inter Philadelphum et Antigonum gestum esse videtur. Itaque Droysenus, cum aliud non notum sit, pugnam Coam Chremonideo bello rectissime tribuit. Cf. etiam Holmium l. l. p. 251.

[4]) Haeberlinus (l. l. p. 707) sane putat pugnam ad Leucollam intra annos 263 et 260, Athenis paene aut iam expugnatis commissam esse, sed mihi minus verisimile esse videtur post captam urbem hoc proelium factum esse. Neque enim Philadelphum nisi victum Athenienses auxilio suo privasse puto. Etiam Holmius Philadelphum demum post Athenas captas ab Antigono Gonata apud Coum victum esse censet (l. l. p. 265 sq.).

Quamquam Philadelphus hac pugna devictus est, tamen eius potentia vix tantopere fracta est, quantopere vulgo creditur. Droysenus et qui eum secuti sunt Ptolemaeum hac clade perterritum cum Maga et Antiocho pacem iniisse censuerunt. Quorum sententiam, quamquam iam ea re irrita fit, quod bellum contra Magam regem, ut videtur, anno 274, bellum Syriacum ante annum 266/5 finitum est, tamen quin redarguam facere non possum. Philadelphus non tam timido animo erat, ut accepta una clade quantacunque statim omnem spem novae victoriae abiceret. Praeterea Antigoni tum minus intererat Philadelphum superatum diutius bello persequi, quam Graeciam in potestatem suam redigere. Hac terra ante victoriam Coam ab omni parte interclusus erat, ut Droysenus recte coniectura collegisse mihi videtur. Nam postquam Athenis in terram suam rediit vexatam ab Alexandro, filio Pyrrhi, in Graecia Alexander, Crateri filius, qui Corintho et Chalcidi praefectus erat, ab eo defecit (cf. Droysen, Epig. I p. 239). Huc accessit, quod ab Alexandro, Molossorum rege, in sua terra devictus regnum Macedoniae cum exercitu amisit (Iustin. XXVI, 2,10.). Ita undique ab hostibus circumdatus erat, nulla via reditus in Graeciam patebat (Droysen l. l. p. 240), cum Euboea ab Alexandro, Crateri filio, teneretur, Thessalia, ut Droysenus coniecit, Alexandri Molossi copiis occupata esset, mari Philadelphus egregia classe principatum teneret. Quantum Antigoni interfuerit Graeciae urbes sibi subicere eosque qui defecerunt, multare, inde conicias, quod Macedoniae ipsius regno nondum recuperato [1]) classe celeriter contracta Philadelphum aggressus

[1]) Iustin. XXVI, 2, 11: *Huius filius Demetrius, puer admodum, absente patre reparato exercitu non solum amissam Macedoniam recepit, verum etiam Epiri regno Alexandrum spoliat.*

Droysenus non filium, sed fratrem regis intellegendum esse putat, cum anno 265 filius Antigoni vix duodecim annorum puer fuerit. Errat vir egregius has res ante annum 265 i. e. ante Arei mortem gestas esse coniciens (Epig. I p. 244 sq. n. 4). Arei regis mors Gallorum ad Megaram cladem secuta est (cf. Trog. prol. XXVI cum Iustin. XXVI, 7). Postea demum Alexander, Epiri rex, in Macedoniam invasit. Pugna ad Derbiam, qua Demetrius Alexandrum Molossum devicit, eodem fere tempore quo pugna Coa vel non multo post videtur commissa esse. Eo tempore Demetrius, Antigoni filius, quindecim fere annos natus erat i. e. admodum puer, neque de Iustini testimonio dubitare cogimur. Immo ex eo loco pugnam ad Derbiam post annum 265 factam esse concludere possumus.

est, quo victo Athenienses auxilio nudatos facilius se victurum esse sperabat. Num putas Ptolemaeum victoria Antigoni, qui eo tempore fortasse in Macedoniae regnum nondum restitutus erat (cf. p. 29 not. 1), tantopere perterritum esse, ut statim cum omnibus hostibus, quotquot ei eo tempore erant, pacem iniret?

Sed haec hactenus. Iam redeo ad hymnum in Delum.

Pugna navali ad Coum commissa Ptolemaei auctoritas, quamquam non sublata, tamen adeo erat debilitata, ut eis assentiar, qui et Theocriti encomium et Callimachi hymnum in Delum post hanc cladem condita non esse iudicant.

Itaque annus 263|2 vel, si Atheniensium deditio etiam celerius hanc pugnam secuta est, annus 262|1 terminus est, ante quem hymnus in Delum ortus sit. Videamus, quid de ‚termino post quem' statuere possimus. Dubitari non potest, quin hymnus Gallorum seditionem secutus sit, de qua re viri docti consentiunt. Quid de Antigono, Philadelphi amico, quem regi haec auxilia misisse scholiasta ad Callim. IV, 175 testis est, iudicandum sit supra exposui (cf. p. 16 sq.). Frustra igitur fuerunt, qui ex Antigoni Gonatae rebus de seditionis et carminis temporibus ut lux effulgeret fore sperabant. Tamen miro quodam modo, ut Koeppii dubiis de bello Syriaco coniecturis, ita illorum quoque virorum doctorum de huius seditionis tempore suspicionibus, quamquam falsa ratione inventae sunt, tempus non ita falsum constitutum est. Nam cum bellum Cyrenaicum, ut supra (p. 18 sq.) ostendi, intra annos 276 et 274 gestum et eodem tempore Gallorum seditio oppressa sit, de quaestionis eventu cum illis viris doctis consentio.

Putat enim Droysenus (Epig. I p. 270 n. 2) Celtas nisi post annum 277 non rebellasse, Couatius (l. l. p. 213 sq.) inter annos 274 et 272, Koeppius (l. l. p. 212) anno 276 (cf. p. 16).

Neque vero iis assentiri possum, qui hymnum in Delum non multo post Gallorum cladem „memoria eius rei nondum oblitterata" compositum esse statuerunt [1]). Sane haec victoria Philadelphi non tanta erat, ut eius multis annis post saepius mentionem factam esse facile credamus. Sed si respexeris poetam eo carminis loco res Philadelphi cum Apolline conferre, non iam miraberis poetam fabulosae illius Apollinis ad Delphos

[1]) Hempel l. l. p. 91. Couat p. 214. Brinker p. 9. n. 1. Koepp p. 212.

partae victoriae recordatum etiam Philadelphi victoriae quamquam tempore haud exiguo ante de Gallis reportatae memoriam renovasse.

Ut statim dicam, quae mea sit sententia, hymnus in Delum anno fere 263|2 compositus est, brevi ante pugnam Coam et ante Athenas captas. Callimachus hoc carmine Philadelphum velut dominum orbis terrarum celebrat, cui iam Apollo nondum natus summam potentiam praenuntiaverit. Nunquam Philadelphi potentia maior fuisse videtur quam ante illud proelium. Antiocho rege victo Atheniensibus contra Antigonum auxilium tulerat, neque alio consilio id fecisse videtur nisi ut Graecarum urbium viribus adiutus eo facilius Antigoni potentiam maritimam maxime crescentem[1]) frangeret. Supra ostendi Antigonum ante pugnam Coam in magno periculo fuisse. Macedonia ei ab Alexandro Epirota erepta erat, Euboea et Corinthus ab eo defecerant, Philadelphus coniunctus cum Atheniensibus toto mari Aegaeo dominabatur. Antigoni potentia non modo debilitata, sed omnino fracta et deleta esse videbatur. Philadelphus autem pace cum Syriae rege nonnullis annis ante facta non solum Coelesyriam tenebat, sed etiam alias terras urbesque in ora Asiae sitas possedisse videtur. Certe ex titulo Parisino anni 266|5 regem ex bello victorem discessisse apparet (cf. p. 23 et 27).

Tum Antigoni potentia terra marique tantopere diminuta (cf. Droysen, Epig. I p. 239 sq.) etiam maritimum Philadelphi imperium maxime firmatum atque corroboratum erat. Tamen ex hac una re non ausim annum 263|2 natalem hymni dicere. Nam etiam Theocritus, cuius encomium nonnullis annis antea, Chremonideo bello nondum orto, compositum est, Philadelpho imperium totius orbis attribuit:

91 θάλασσα δὲ πᾶσα καὶ αἶα
καὶ ποταμοὶ κελάδοντες ἀνάσσονται Πτολεμαίῳ.

Sed aliae causae eaeque gravissimae me permovent, ut hymnum in Delum ad id tempus spectare credam, quo Philadelphus Antigono in suo regno ab Alexandro devicto insulaque Euboea privato potentissimus orientis rex erat.

Euboea insula in carmine compluries commemoratur (cf. vss. 20. 45. 197 sqq. 287. 290), Euboea inter eas insulas enumeratur, quae Oceanum Tethynque salutant, Euboeam De-

[1]) cf. Droysen, Epig. I p. 231 sqq. Holm l. l. p. 252 sqq.

lus insula vel Asteria per mare errans non semel visitat, Euboeam relinquit, ut se offerat Latonae pariturae, Euboea laudatur ut vicina Deli insula. Num putas hoc fortuitum esse? Sed e mythorum contextu causa afferri non potest; aliud effecisse statuamus oportet, ut poeta regem tam saepe huius insulae commoneat. Neque dubium est, quin crebra Euboeae mentio pergrata regi fuerit eo tempore, quo haec insula Alexandro, Crateri filio, auctore ab Antigono ad ipsum sociosque eius defecerat.

Non modo Euboea, sed etiam Athenae in carmine saepius laudantur, quae res non minus coniecturam meam fulcit. Couatius (l. l. p. 216) ex hac re putat effici „presque avec certitude, que l'hymne IV fut composé entre 274 et 272, alors que Ptolemée Philadelphe, déjà maître de la Coelé - Syrie, cherchait à soulever la Grèce contre Antigone, pour attaquer sans danger l'empire des Séleucides.“ Deceptus est falsa interpretatione loci scholiorum, qui est de Antigono quodam amico Philadelphi (cf. p. 16 sq.). Atque ipse alio loco (l. l. p. 214) de foedere inter Philadelphum et Antigonum eo tempore contra Pyrrhum icto dicit itaque se ipse refutat. Ceterum illo tempore Ptolemaeus magis Spartanis quam Atheniensibus favit[1]), postea demum Atheniensium potius partes sequebatur fortasse ea re commotus, quod Atheniensium classe adiutus facilius se Antigonum superaturum esse sperabat.

Athenienses Pithidemo archonte et cum Lacedaemoniis alisque Graeciae gentibus et cum Ptolemaeo rege ad tuendam libertatem foedus icerunt.[2]) Chremonides hanc rogationem tulit, quae brevi ante bellum Chremonideum aut brevi post eius initium ab Atheniensibus accepta est.[3]) Eo igitur tempore Philadelphus amicus Atheniensium erat et eodem tempore Callimachus maxime sperare potuit se laudantem Athenienses Athenarumque cum Delo insula necessitudines regi potentissimo pergratum fore. Saepe, inquit poeta Asteriam insulam, i. e. Delum, appellans, navigantes a Troezene Ephyram versus in sinu Saronico nautae te conspexerunt et redeuntes Ephyra iidem te non amplius

[1]) Droysen, Epig. I p. 96. 207. 221.

[2]) C. I. A. II, 332.

[3]) Cf. Koehler ad hunc titulum, Droysen l. l. p. 233, Hempel p. 71. cf. etiam p. 28 n. 2 extr.

viderunt; tu vero contenderas in Euripi angusti vehementer strepentis rapidum fretum, eodemque die Chalcidici maris aequor repudians usque ad Sunium, Atheniensium promunturium, nataveras, aut Chion aut Samum, ubi te nymphae Mycalesides vicini Ancaei hospitio exceperunt.

Deinde in fine hymni poeta novem versibus (vss. 307—315) Cypridis cultum, quem Theseus ex Creta rediens instituerit, atque Atheniensium theorias quotannis in sacram insulam missas celebrat. Haec fabula, quae est de Theseo cultus Cypridis auctore, ab Atheniensibus ficta erat, „ut gloriae Atticae augendae servirent et Delum iam vetustissimo tempore in potestate Atheniensium fuisse ostenderent.“ [1])

Ita intellegimus poetam eas ipsas fabulas enarrare, quae regi et sociis eius anno fere 263|2 gratae esse debebant. Delus insula sive Asteria a poeta per eas maris regiones fingitur natans, quae, ut videtur, ante pugnam Coam sociorum classibus occupatae, certe tum sociorum erant. Quae coniectura hac re maxime stabilitur, quod ex versu 46 aperte cognoscimus, quam anxie Asteria reformidet Chalcidicen;

Χαλκιδικῆς δ' αὐτῆμαρ ἀνηναμένη ἁλὸς ὕδωρ
μέσφ' ἐς Ἀθηναίων προσενήξαο Σούνιον ἄκρον
ἢ Χίον ἢ νήσοιο διάβροχον ὕδατι μαστὸν
Παρθενίης (οὔπω γὰρ ἔην Σάμος), ἧχί σε νύμφαι
γείτονος Ἀγκαίου Μυκαλησσίδες ἐξείνισσαν.

Poeta Asteriam Chalcidicae aequor non dicit reliquisse vel evitasse, sed repudiasse et statim usque ad Sunium Athenis proxime situm vel Chium vel Samum oramque Asiae vicinam recessisse. Neminem spero dubitaturum esse, quin poeta certo quodam consilio egerit. Verbis Chalcidicae tam infestis sine causa usus non est. Quam hanc fuisse suspicor: Delus insula anxie cavet, ne eós fluctus tangat, qui Macedoniae oras alluunt. Et conspectis fluctibus invisis statim in eas regiones confugit, quae in Ptolemaei regis tutela erant. Quae cum ita sint, constare videtur hymnum id tempus spectare, quo Philadelphus cum Atheniensibus coniunctus contra Antigonum bellans iam Euboeam insulam ab hoste abalienaverat, i. e. annum fere 263.

[1]) Valer. de Schoeffer, De Deli insulae rebus (Berl. Stud. f. kl. Philol. u. Archaeol. vol. XI) p. 8 sq.

Ut supra dixi, nullo regni tempore regis potentia maior erat quam hoc anno. Aegyptus ipsa pacato Maga a nullo hoste sollicitabatur; Antiocho victo rex nonnullas Asiae regiones regno adiunxerat; tum etiam in Graecia, quam iam ab Antigono liberasse videbatur, potentia eius erat maxima.

Non modo ἀμφοτέρης μεσογείας imperium Apollo vaticinatus regi praenuntiat, sed etiam omnium marium insularumque:

v. 166 ᾧ ὑπὸ μίτρην
ἵξεται οὐκ ἀέκουσα Μακηδόνι κοιρανέεσθαι
ἀμφοτέρη μεσόγεια καὶ αἳ πελάγεσσι κάθηνται
μέχρι ὅπου περάτη τε καὶ ὁππόθεν ὠκέες ἵπποι
ἠέλιον φορέουσι.

Orientalem maris mediterranei partem Ptolemaeus tum iam solus possidere videbatur. Sed etiam quae ad occidentem spectat partem, cuius eo tempore Carthaginienses domini erant, sub eius imperium venturam esse Apollo his verbis vaticinatur.

Bellum cum Carthaginiensibus, quamquam Philadelpho nondum imminebat, tamen ut postea exardesceret facile fieri potuit; nam ut Ptolemaeus, ita etiam Carthaginienses non contenti eis quae iam possidebant, ampliora concupiscere non desierunt. Ut Alexandrum Magnum, ita etiam Philadelphum occidentis imperium sperasse haec verba poetae aperte significare videntur.

Qua re minime puto ingratum fuisse Ptolemaeo, quod eo tempore, quo ei cum Antigono pugnandum erat, Carthaginienses bello contra Romanos occupati erant. Nam ita neque Antigonus a Carthaginiensibus auxilium exspectare et Philadelphus sine hac cura id agere potuit, ut potentiam suam in dies crescentem quam maxime firmaret. Quin speravit fortasse se ex eo bello commodum capturum esse. Nam primo belli anno Romani, quibuscum Philadelphus anno 272 foedus inierat,[1]) Carthaginienses devicerunt eorumque potentiam magnopere debilitaverunt. Ceterum quicunque belli eventus erat, sive Romani sive Carthaginienses vicerunt, uterque populus quin ex tam gravi bello deminutis viribus discederet, fieri non potuit, quae res Philadelpho ipsi commodo esse debuit. Itaque poeta hoc loco Apollinem inducit etiam occidentalis maris imperium regi praenuntiantem.

Iam transeo ad versus 16 sqq., de quibus quid Droysenus

[1]) Etiam ex hac re cognosci potest, quantae curae Philadelpho res occidentis fuerint et quam attente eas observaverit.

iudicaverit, supra (p. 14 sq.) exposui. Sicut Euboeae, ita etiam Sardiniae et Corsicae poeta non sine consilio mentionem facit. Nam excepta Sicilia hae insulae maximae ditissimaeque in illa maris parte erant. Quantam putas utilitatem Aegyptiorum commercio ex harum insularum possessione emanaturam fuisse? Num miraris poetam blandientem regem iam tum illarum insularum quasi dominum praedicasse, praesertim cum eum in hoc carmine imprimis ut maris dominum celebret?

Poeta haec fere dicit: Delo a ceteris insulis non invidetur, quod inter primas nominatur; cum insulae se circum Oceanum Tethynque Titanidem congregant, illa semper primo loco ingreditur. Eius vestigia sequitur Punica Cyrnus (i.e. Corsica) non contemnenda et Macris Abantias Ellopiorum (i. e. Euboea) et Sardinia amoena et ea insula, ad quam primam Cypris ex aqua adnatavit.

Quoniam v. 168 Philadelpho totius maris regnum praedicitur, haud temere mihi videor suspicari Oceanum et Tethyn in hoc carmine a Philadelpho et Arsinoe non diversos esse. Etiam Tethys Oceani soror eademque uxor erat. Ad Oceanum-Philadelphum et Tethyn-Arsinoen, reges maris deosque, celebrandos insulae undique conveniunt. [1])

De Euboea, Sardinia, Corsica supra dixi. Euboea iam ad regem defecerat, Sardinia et Corsica tanquam futura praeda commemorantur. Praeterea poeta enumerat Delum et Cyprum. Utraque insula praetermittenda non erat in eo carmine, quo Ptolemaei potentia maritima celebrabatur. Sicut Ptolemaei Soteris, ita etiam Philadelphi Cyprum insulam in possessione sua retinere permultum intererat, cum optimum propugnaculum contra Seleucidas esset et praeterea maximam materiae copiam contineret. [2]) Lumbroso de hac insula (Recherches sur l'écon. de Lag. p. 151 sq.): „elle dominait, inquit, par sa position l'entrée de la Syrie et de l'Égypte .... elle fut, comme dit son historien Engel, la plus belle perle de la couronne des Lagides.“

Delus vero in insularum numero deesse non poterat, ut quae princeps esset illius societatis, cui nomen erat τὸ κοινὸν τῶν νησιωτῶν. [3])

[1]) Hac coniectura respondetur iis qui hymnum ante alteras regis nuptias cadere ex poetae de hoc coniugio silentio concluserunt, velut nuper Kuiper Mnemos. XIX p. 63 sqq.

[2]) Droysen, Epig. I p. 56 sq. 309. Holm l. l. p. 158 sq.

[3]) Studniczka, Herm. XXVIII p. 11.

Dubitant viri docti, qualis illo tempore ratio inter hanc insularum societatem et Ptolemaeum regem fuerit. Couatius (p. 216) Delum imperio regis subiectam fuisse putavit. Homollius (Bullet. de Corr. Hell. IV p. 331. cf. Droysen, Epig. I p. 243): „Sous Philadelphe, inquit, la puissance égyptienne ..... domine dans les Cyclades, où elle dure au moins jusqu' à la défaite de Cos." Sed p. 332 hanc sententiam ipse attenuat dicens: „Le roi d'Égypte intervient comme protecteur et comme arbitre, si non comme maître," et p. 333: „le κοινὸν τῶν νησιωτῶν paraît être placé sous sa protection, ou soumis à sa tutelle." De Delo autem idem vir doctus alio loco (Bull. d. C. H. VI p. 160) contendit: „L'île est à Ptolémée et n'appartient qu'à lui."

Attinger (Beitr. zur Gesch. v. Delos, p. 61) Ptolemaeum tantum patronum sacrae insulae dicit: „Die Ptolemaeer, inquit, waren dazu bestimmt, die Beschützer der heiligen Insel zu werden (ich sage nicht die Beherrscher)." Paulo infra (p. 61/62: „Ich sehe also nicht," inquit, „wie Homolle, in den Gaben der Herrscher[1]) ein Zeichen der Abhängigkeit der Insel, sondern vielmehr das bezeugt das Ansehen und die Blüte, zu denen Delos im III. Jahrhundert gelangte. Niemals ist ihre Selbständigkeit gefährdet worden, und doch war die Insel nicht befestigt. (Callim. h. in Del. v. 23 sq.) Von einer wirklichen Besitznahme der Insel und des Tempels durch Philadelphus oder irgend einen andern König aus dieser Zeit kann keine Rede sein."

Similiter Valerianus de Schoeffer (l. l. p. 101) iudicat: „Nunquam Ptolemaeus tantum valuit apud insulanos auctoritate (nisi poetarum adulationibus nimium tribuas), ut invitos eos facere quicquam cogere posset, praesertim victus (i. e. post pugnam Coam)."

Omnes vero consentiunt Philadelphi auctoritatem in Delo insula eo tempore fuisse maximam. Certe plurimum apud insularum incolas valuit, imprimis eo tempore, quo Antigonus Gonatas omnem fere potentiam amiserat. Hunc rerum statum etiam Callimachus indicare videtur. Insulae enumeratae Philadelphum et Arsinoen non ut dominos sed ut deos praesides

---

[1]) Et Ptolemaeus et alii reges eo tempore multa anathemata Apollini Delio consecraverunt. Cf. Homollium in Bull. de Corr. Hell. VI, 1—167.

colunt. Ut etiam Euboeam subiectam Philadelpho appellare poetae non licuit, quoniam libera erat in tutela sociorum, ut Cyprum insulam scimus libertatis quandam speciem tenuisse,[1]) ita similem inter Delum insulam et regem rationem fuisse puto. Quamquam non nomine, tamen ipsa re dominus et rex erat, cuius voluntati illae civitates obsequebantur et quem tanquam deum praesidem colebant festisque celebrabant.

Denique ut quod conicio poetam quinque illas insulas certo consilio commemorasse etiam veri similius reddam, cur ceteras duas, quae vulgo in μεγάλων νήσων numero habentur, dico Siciliam et Cretam, praetermiserit, exponam.

Creta insula eo tempore in societate Spartanorum erat, cuius rei testimonium praebet tabula in Acropoli eruta, qua foedus inter Graecas civitates et Philadelphum ictum memoriae traditur (C. I. A. II, 332). Legimus enim in ea lin. 22 sqq.: ὡσαύτως δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι φίλοι καὶ σύμμαχοι τοῦ βασιλέως ὄντες Πτολεμαίου καὶ πρὸς τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων εἰσὶν ἐψηφισμένοι συμμαχίαν μετά τε Ἠλείων καὶ Ἀχαιῶν καὶ Τεγεατῶν καὶ Μαντινέων καὶ Ὀρχομενίων καὶ [l. 25] Φια[λέων] καὶ Καφυέων καὶ Κρηταέων ὅσοι εἰσὶν ἐν τεῖ συμμαχίᾳ τεῖ Λακεδαιμονίων. Itaque Callimachus Cretam insulam non nominavit, ne Spartanos, Ptolemaei socios, laederet.

Sicilia autem ea erat insula, in qua Hiero, Ptolemaei socius atque amicus, regnabat. Quem item Callimachus offendisset, si hanc inter eas insulam enumerasset, quae Oceanum-Philadelphum ut patronum praedicant.

Haec habui, quibus hymnum in Delum anno fere 263/2 compositum esse demonstrarem.

---

[1]) Droysen, Epig. I p. 56 n. 1. Holm l. l. p. 159.

Caput tertium.

De hymno in Dianam.

Praemitto, quae de tempore a viris doctis adhuc coniectata sunt:

Couatius (l. l. p. 217—222) hunc hymnum intra annos 258—248, i. e. tempore alterius belli Syriaci conditum esse putat, quod hoc carmine Diana Ephesia celebretur;

Gerckius (Mus. Rhen. XLII p. 273 sqq.) eum ante alterum Philadelphi coniugium (propter v. 135) brevi post a. 277 (propter Cimmeriorum impetum in Ephesum factum, qui commemoratur vss. 251 sqq.) compositum esse censet;

Wiedemannus (Philol. n. s. I p. 82) Couatio assentitur, Gerckium refellit;

Maassius (Kallimachos und Kyrene, Herm. XXV p. 403 sqq.) hymni tempus natale non ante annum ± 260 esse statuit, quo tempore, ut Droysenus putat (Epig. I p. 275), inter Cyrenen et Alexandriam pax facta est;

Susemihlius (Hist. litt. Alex. I cap. XIII n. 62) eum post a. 277, fortasse non ante a. 263 (propter Cyrenarum mentionem) ortum esse censet;

Haeberlinus (Quaest. Theocr., Philol. n. s. IV p. 700 sq.) Gerckii sententiam comprobat;

Weinberger (Stud. Vindob. XIV p. 213 sqq. 220) hymnum ca. a. 275, finito primo inter Philadelphum et Magam bello, ante nuptias Philadelphi cum uterina sorore celebratas (a. 273) factum esse putat;

Studniczka (Kyrene und Kallimachos, Herm. XXVIII p. 4) Gerckium sequitur.

Priusquam ad hymni tempus definiendum accedamus, cui urbi destinatus fuerit et ad quem cultum pertineat, consideremus. Si Couatium audimus, Diana Ephesia hoc carmine celebratur, id quod vir doctissimus inde conclusit, quod in extrema hymni parte cultus Ephesius pluribus quam viginti versibus (vss. 237—258) i. e. copiosius reliquis celebratur. Contra eam coniecturam Maassius (l. l. p. 403) etiam alios cultus praeter Ephesium tantopere laudari, ut in Ephesiorum festo id mirum futurum fuerit, recte monet. Velut Samiorum Diana a poeta πρωτοθρόνος appellatur, Britomartis comes Dianae amicissima

nata est in Creta, Perge Pamphyliae urbs deae carissima, Doliche insula gratissima est.

Cum permultarum insularum cultus celebrentur et eae urbes quae Dianae cultrices vocantur, partim ad mare sitae sint, partim insularum vocentur genetrices, partim aliis vinculis cum insulis quibusdam coniunctae sint, Maassius suspicatus est Callimachum hoc carmine Dianam insularum celebrare, et hanc esse causam, cur Oceani filiae sexaginta Dianae comites sint. Et quoniam Cyrenis, in patria poetae, tribus quaedam insulanorum erat[1]) et Ἀρτεμίτια μεγίστη ἐν Κυρήνῃ ἑορτή commemorantur[2]), poetam domesticam secutum memoriam Dianam Cyrenensem celebrasse sagacissime coniecit, id quod eo verisimilius est[3]), quod etiam hymni in Iovem et in Apollinem Cyrenenses mythos spectant. Nam ut in illo Arcadiae et Cretae, ita in hoc Apollinis Νομίου et Καρνείου cultus confusi sunt. Prima vero Cyrenarum tribus Demonactis aetate erat Πελοποννησίων καὶ Κρητῶν, altera Θηραίων, quorum in urbe Carnei et Nomii Apollinis cultus per Aegidas et Euphemidas coniuncti erant[4]). Susemihlius (Hist. litt. Alex. cap. XIII n. 62) et Weinberger (l. l.) Maassio assentiuntur. Contra eos Studniczka (Herm. XXVIII p. 4) [5]) hymnum Artemitiis Cyrenaeis compositum esse negat, „weil der Dichter in der Aufzählung der Gefährtinnen der Göttin die Kyrene nicht nur nicht auszeichnet, sondern so entschieden hinter der kretischen Britomartis zurücksetzt, dass er dieser den ersten Platz anweist und fünfmal so viel Verse widmet als jener.“ Hoc vir doctissimus recte in contrariam partem affert. Sed tamen Maassii coniectura defendi potest; nam poeta, ut fabulam quae est de

---

[1]) Cf. Herod. IV, 161: Δημῶναξ . . . . ἀπικόμενος ἐς τὴν Κυρήνην . . . τριφύλους ἐποίησε σφέας τῇδε διαθείς· Θηραίων μὲν καὶ τῶν περιοίκων μίαν μοῖραν ἐποίησεν, ἄλλην δὲ Πελοποννησίων καὶ Κρητῶν, τρίτην δὲ νησιωτέων πάντων. Quamquam haec partitio populi non diuturna erat (cf. Grote, Gesch. Griechenlands, vol. II cap. 27 p. 351/2), tamen hic locus, ex quibus gentibus coloni Cyrenas venerint, docet.

[2]) Cf. Athen. XII p. 549 sq. Thrige, Res Cyrenensium, Hafniae 1828, p. 285. Studniczka, Kyrene p. 172.

[3]) Cf. Weinberger, Stud. Vindob. XIV, 214.

[4]) Cf. Maass l. l. p. 402 sq.

[5]) [Cf. eundem in Roscheri lexico mythol. s. v. Kyrene II col. 1720.]

Britomarti, in hymno Cyrenaeo tam fuse enarraret, certa quadam causa commotus est.

Priusquam hanc rem exponam, de iis agam quae viri docti usque ad hoc tempus ad hymni annum natalem eruendum attulerunt.

Versibus 251—258 poeta de Scytharum expeditione Lygdamide duce contra Ephesum suscepta verba facit. Sunt qui ex hac re concluserint hymnum post annum 277 conditum esse,[1]) quo tempore Celtae a Nicomede, Bithyniae rege, invitati ex Europa in Asiam transvecti sunt et per totam Ioniam migrantes agros vexaverunt.[2]) Sed praeterquam quod stabiliri non potest, num Galatae etiam Ephesum aggressi sint[3]) et quo anno id factum sit, ne id quidem constat, Callimachi locum ad hanc gentem pertinere, quia non de Celtis, sed de Cimmeriis i. e. Scythis,[4]) non de Brenno, Celtarum duce,[5]) sed de Lygdamide quodam sermo est, et quia versus 255 sqq. contra eam sententiam dicere videntur;[6]) nam Celtae, quod quidem iudicare possimus, expeditione feliciter gesta in Scythiam redire in animo non habebant. Itaque ex hac re de hymni tempore nihil statuere possumus.

Gerckius (Mus. Rhen. XLII p. 273 sq.) poetam versibus 134 sq. prius Philadelphi coniugium respicere putavit, cum miram affinitatis significationem (εἰνάτερες γαλόῳ τε), quae certum consilium poetae aperte indicare videretur, ad duarum Arsinoarum concordiam referret. Hunc laudaverunt Haeberlinus (l. l. p. 700) et Studniczka (Herm. XXVIII p. 4), improbaverunt Wiedemannus (l. l.), Susemihlius (l. l.), Weinberger (l. l.) hoc loco res aulicas designari negantes. Sed assentitur Weinberger Gerckio ex iis versibus hymnum ante nuptias alteras conditum esse concludenti dicens: „In der Wendung v. 135 liegt eine gewisse Künstelei, die den Gedanken an ein beabsichtigtes Kompliment nahe legt. Aber auch wenn wir Kallimachos davon freisprechen, lässt sich doch kaum annehmen, dass er nach der

[1]) Cf. Susemihl, Litt. Alex. cap. XIII n. 62.

[2]) Cf. Droysen, Epig. I p. 195 n. 2. Holm. l. l. p. 120.

[3]) Cf. Wiedemann, Philol. n. s. I p. 82; Weinberger l. l. p. 213.

[4]) Cf. Weinberger l. l.

[5]) Clitoph. apud Müller. frg. hist. Gr. IV p. 367.

[6]) Cf. Wiedemann l. l.

Geschwisterehe, wo die Eintracht solcher Verwandten zu preisen als Bosheit erscheinen musste, dies zu vermeiden nicht Takt oder Umsicht genug gehabt hätte."

Hic quaerat quispiam, num Callimacho in carmine ad Cyrenaeum festum celebrandum destinato res Alexandrinae omnino respiciendae fuerint. De hac re Weinberger recte iudicat dicens (p. 214): „Selbst wenn h. III nicht für den Hof bestimmt war, musste dem Dichter die Möglichkeit einer Veröffentlichung vor Augen stehen." Sed huic rei non tantam vim tribuo, ut hos versus etiam multis annis post nuptias alteras ab Alexandrino poeta aulico condi potuisse negem.

Alii viri docti hymnum ei tempori tribuunt, quo Philadelpho regi neque Cyrenarum neque Ephesi mentio ingrata erat. Itaque Couatius et Wiedemannus hymnum intra annos 258—248 compositum esse putant, quo tempore secundum bellum Syriacum gestum est et Ephesus sub potestatem Philadelphi venit.[1])

Propter Cyrenes mentionem Maassius et Susemihlius hymnum nisi post amicitiam inter Philadelphum et Magam factam, i. e. post annum fere 263 (260), quo Berenicae et Euergetae sponsalia constituta essent, ortum esse negaverunt. Contra eos Weinberger, quoniam hymnum alteris regis nuptiis tempore

[1]) Cf. Droysen, Epig. I p. 318 sqq. — Sunt qui hoc bellum unquam fuisse omnino negent (cf. Thrige, Res Cyren. p. 237 sq.; Haeberlin, Carmin. figur. Graec. p. 56 sq. n. 11; Rannow l. l. p. 15; Susemihl, Litt. Alex. cap. XIII n. 62, alii.) Alii (Wiedemann, Philol. n. s. I p. 82; Koepp, Mus. Rhen. XXXVIII p. 218 sq.) de hoc bello non dubitaverunt. Neque intellego, cur certum Hieronymi (in Daniel. c. XI) testimonium reiciamus referentis de Antiocho II: *adversus Ptolemaeum Philadelphum, qui secundus imperabat Aegyptiis, gessit bella quam plurima et totis Babylonis atque Orientis viribus dimicavit* .... Non falsa eum finxisse inde effici videtur, quod id quod de pace inter Philadelphum et Antiochum Theon facta tradit, aliis testimoniis comprobatur. Nam l. l. c. XII: *volens itaque*, inquit, *Ptolemaeus Philadelphus post multos annos molestum finire certamen filiam suam nomine Berenicen Antiocho uxorem dedit.* Philadelphi filiam Antiochi uxorem factam esse testes sunt Appianus (Syriac. c. 62), Polyaenus (Strateg. VIII, 50), Iustinus (XXVII, 1, 2), Athenaeus (II p. 45 c). Cur non putemus Hieronymum rectam nuptiarum causam attulisse? Nonne etiam Appianus idem affirmare videtur dicens: δύο δ'εἶχε (scil. uxores) Λαοδίκην καὶ Βερενίκην ἐξ ἔρωτός τε καὶ ἐγγύης .... Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου θυγατέρα? Nam e locutione ἐξ ἔρωτός τε καὶ ἐγγύης puto concludi posse Berenicen tanquam pignus pacis Antiocho uxorem datam esse. — De Epheso cf. Holm l. l. p. 169 sq.

anteisse sibi persuasit, non esse opus tam serum tempus statuere monet dicens (l. l. p. 214): „Wenn Maass — und mit ihm Susemihl — h. III in eine Zeit setzen, wo Ägypten mit Kyrene befreundet war (± 260), so geht das etwas zu weit; höchstens konnte gesagt werden, zu einer Zeit, wo kein feindliches Verhältnis bestand.“ Etiam brevi ante nuptias, anno fere 275, finito priore bello Cyrenaico pacem inter Philadelphum et Magam fuisse (cf. l. l. p. 220 n. 20).

Tota haec temporis definiendi ratio inanis est, nisi concedimus viris doctis Callimacho etiam in hymno Cyrenaicas res respicienti et ad Cyrenensium festum celebrandum destinato cavendum fuisse, ne Aegypti regem ipsi faventem ingrata monens laederet. Id quod maxime dubium est. Etiamsi Alexandrinum poetam aulicum ne in Cyrenensium quidem urbe statim post priorem Arsinoen repudiatam versum 135 scribere potuisse viris doctis concedo, tamen cur ei in hymno ad Cyrenensium festum destinato Cyrene ipsa et Ephesus propter Aegypti regem praetereundae fuerint, non intellego. Caveamus ne vel ab aulico poeta nimiam poscamus cautionem.

Ceterum etiamsi Maassio, Susemihlio, Weinbergero id concederem, tamen de tempore hymni non multum inde sequeretur. Nam eodem iure Maassius et Susemihlius hymnum post annum fere 260 ponunt, quo Weinberger circa annum 275. Weinbergeri autem sententia ita immutanda esset, ut hymnum iam tempori annum 276 vel 277 antegresso tribueremus; nam cum Philadelphus uterinam sororem anno fere 277/6 duxerit et bellum Cyrenaicum nuptias mox secutum sit (cf. p. 16 sqq. 22), anno 275 hymnus, si Weinbergeri rationem sequimur, pangi non potuit.

Sed quamdiu ante alteras Philadelphi nuptias aut post annum fere 260, quo tempore, ut puto, sponsalia Euergetae et Berenicae facta sunt[1]), hymnus conditus sit, hac via inveniri non potest. Vides igitur, quam incerta tota haec ratio sit.

Alia via me spero hymni tempus certius definire posse. Sicut in hymno in Iovem et in hymno in Delum res aulicae respiciuntur et sub deorum personis rex ipse celebratur, ita etiam sub Dianae Callimacheae imagine aliquam regiam virgi-

[1]) Vide excursum ad hoc caput.

nem latere suspicor, id quod etiam Gerckio videbatur cogitanti de Berenice, filia Philadelphi ex priore uxore sublata (Mus. Rh. XLII, 275). Latona in hoc carmine picta, si Gerckium (l. l. p. 623 n. 2) audimus, fortasse similitudines cum Arsinoe I, Berenicae matre, habet.

Sed hae coniecturae nulla re adiuvantur neque cum Gerckio ex iis de Philadelphi prioris coniugii tempore concludente facio. Omnia vero optime significare mihi videntur Berenicen, Magae filiam, hoc carmine celebrari. Nam primum verisimilius est in Cyrenaeo carmine Cyrenaeam virginem coli quam Alexandrinam. Deinde v. 110 Diana appellatur Τιτυοκτόνος et in extremo hymno poeta minatur:

264 μηδέ τινα μνᾶσθαι τὴν παρθένον (οὐδὲ γὰρ Ὧτος
οὐδὲ μὲν Ὠαρίων ἀγαθὸν γάμον ἐμνήστευσαν.)

Uterque locus mea sententia ad egregium illud Berenicae facinus spectat, quo virgo regia ipsa se ab inviso proco liberavit. Quae sententia iam ea re defenditur, quod, ut infra videbimus, etiam in hymno in Apollinem poeta hoc factum compluribus locis celebrat.

Priusquam ad singula accedam, breviter de iis rebus, quae Magae regis mortem subsecutae sunt, agam. Fontes uberiores cum deficiant, etiam hoc temporis spatium historicis multas difficultates praebet.

Post mortem Magae regis, si Iustinum audimus (XXVI, 3, 2 sqq.), *mater virginis Arsinoe (Apama?), ut invita se contractum matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias virginis regnumque Cyrenarum Demetrium, fratrem regis Antigoni, a Macedonia arcesserent, qui et ipse ex filia Ptolemaei procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaque cum secundante vento celeriter Cyrenas advolasset, fiducia pulchritudinis, quia animis placere socrus coeperat, statim a principio superbus regiae familiae militibusque impotens erat studiumque placendi a virgine in matrem contulerat. Quae res suspecta primo virgini, dein popularibus militibusque invisa fuit. Itaque versis omnium animis in Ptolemaei filium insidiae Demetrio comparantur, cui cum in lectum socrus concessisset, percussores inmittuntur. Sed Arsinoë audita voce filiae ad foris stantis et praecipientis, ut matri parceretur, adulterum paulisper corpore suo protexit. Quo interfecto Beronice*

et stupra matris salva pietate ulta est et in matrimonio sortiendo iudicium patris secuta.

Utrum Ptolemaeus rex eam iniuriam ulcisci conatus sit, Iustinus non tradit. Sed Eusebius de hac re certiores nos facit. Pace violata Philadelphus, ut ius suum armis exsequeretur, Cyrenis bellum intulisse videtur. Demetrius ex eo bello superior discessit; non modo Cyrenarum regnum obtinuit, sed etiam Libyam Philadelpho eripuit. Nam verba Eusebii (I p. 238 Sch.): ὃς καὶ πᾶσαν Λιβύην ἔλαβε Κυρήνης τε ἐκράτησε viri docti non de Demetrio Antigoni Gonatae filio, sed de Demetrio Pulchro recte intellegunt.[1]) Berenice ipsa coniuratione contra Demetrium sponsum incitata Cyrenas Macedonis imperio liberavit. Demetrio occiso Berenicae cum Euergeta sponsalia redintegrata sunt.

Demetrium Pulchrum anno 258 mortuum esse testis est Eusebius Armenius. Legimus enim apud Schoenium (p. 237): *Obiit (obibat) etiam Demetrius, cuius cognomentum Pulcher vocabatur, anno C. trigesimae olympiadis secundo.* Quamquam Eusebius toto hoc loco res ad Demetrium Antigoni Gonatae filium spectantes cum Demetrio Pulchro confundit, tamen hic annus, cum in Demetrii Dosonis tempus non quadret, Pulchri mortis tempus videtur indicare.[2]) Nonnulli viri docti hunc locum corruptum esse rati sunt, praesertim cum in Graeco Eusebii textu haec verba desint. Nam cum Euergetam Berenicen non multo ante vel paulo post patris mortem duxisse inter omnes constet, recte mirantur, cur Euergeta Demetrio Pulchro iam anno 258 interfecto tempus decem annorum intermiserit, priusquam nuptias faceret. Hac de causa Niebuhrius Demetrium demum olympiadis CXXXII anno secundo necatum esse suspicatus est, praesertim cum e Diodori silentio concluderet Magam regem, qui ante Demetrium mortuus est et qui quinquaginta annos regnavit (Agatharch. apud Athen. XII p. 550), demum post annum olympiadis CXIX tertium (= 301 a. Chr. n.) Cyrenarum regnum occupasse, itaque non ante annum ol. CXXXII primum (= 251 a. Chr. n.) mortuum esse. Thrigius (l. l. p. 222 n. 1) Cyrenenses inde ab anno 308 Magae imperio subiectos fuisse inde suspicatus

[1]) Trog. prol. XXVI; Niebuhr. Kl. Schr. I p. 231; Thrige l. l. p. 229 n. 8; A. de Gutschmid in Euseb. ed. Schoen. I p. 237; Droysen, Epig. I p. 325 n. 2.

[2]) Cf. Vahlen, Sitz.-Ber. d. Berl. Akad. 1888, p. 1383 n. 1.

est, quod anno 308 Ophellas, qui ante Magam Cyrenis praefectus erat, ab Agathocle interfectus est, cui Magam statim successisse censet. Sed Demetrium Pulchrum anno fere 255 interfectum esse putavit (l. l. p. 228 sqq.) Si Droysenum sequimur, Magas anno 258, Demetrius anno 251 mortuus est. In hac re quaestio est, num sit, cur Magam statim post Ophellae mortem Cyrenarum regem factum esse negemus. Nisi demonstrare possumus Magam posteriore demum tempore Cyrenaicae praefectum esse, Eusebii de Demetrii morte testimonium reiciendum esse negabimus. Nam quod, si Eusebium sequimur, nescimus, quid inter annos 258 et 247, i. e. inter Demetrii necem et Euergetae nuptias factum sit, hoc ad certum testimonium spernendum non sufficit.[1])

Contra Niebuhrium et Gerckium (Mus. Rh. XLII p. 262 sqq.), qui e Diodori silentio Magam post annum 302/1 Cyrenarum regem factum esse concluserunt, Vahlenus (l. l. p. 1382 et 1385 n. 1) hac re nihil demonstrari recte commonet.

Gerckius Niebuhrii sententiam etiam aliis duobus argumentis defendere conatus est. Quorum alterum est, quod Magas in titulo quodam Indico anni post Asocae regis consecrationem tertii decimi[2]) ut amicus regis commemoratur, alterum, quod Pausanias (I, 6, 8) Magam quinto seditionis cuiusdam anno Cyrenarum regno potitum esse nisi post pugnam ad Ipsum anno 301 commissam non commemorat.

Asocae vero inscriptio, ut Vahlenus Oldenbergium secutus docet (l. l. p. 1383 sq.), res inde a nono regis anno usque ad tertium decimum gestas memoriae prodit et quoniam secundum Vahleni rationem nonus Asocae annus iam in annum a. Chr. n. 258 cadere possit, vir doctissimus hunc titulum contra Eusebium non dicere recte iudicavit.

Etiam de Pausaniae loco, quem modo commemoravi, aliter atque Gerckius sentit. Errat enim hic vir doctus iudicans Pausaniam seditionem in Cyrenaica factam post pugnam ad Ipsum, quod post eam orta vel oppressa sit, commemorasse, id quod efficitur e dispositione rerum, qua Pausanias hoc loco usus est. Qui capite libri primi sexto Ptolemaei Soteris res usque ad Antigoni mortem persecutus est. Qua in re Cyre-

[1]) Cf. Vahlen l. l. p. 1385.

[2]) Cf. Droysen, Epig. I p. 353 n. 1.

nensia non respexit, nisi (sicut in paragrapho quinta) in diadochorum historia magni momenti erant. Itaque seditionem ortam esse, cum hac re Antigonum ad renovandum bellum impulsum esse censeat, non praeterit (I, 6, 5); de oppressa seditione eo loco tacet, quoniam non ad bella Ptolemaei Soteris cum Antigono gesta pertinet. Sed hac materia ad finem perducta res Cyrenaicas, quas antea obiter strinxit, quasi appendicis loco fusius tractat, sicut tum demum ad res familiam regis spectantes et deinde ad Philadelphum, qui Atheniensium tribui nomen dederat, transit. Itaque facile adstipuleris Vahleno censenti Pausaniam I, 6, 8 seditionem priore loco (I, 6, 5) commemoratam respicere[1]. Sed tamen ex hac re certi nihil sequitur, cum Pausanias res vehementer turbaverit. Si eum auctorem sequimur, Cyrenensium seditio priore loco commemorata orta est, priusquam Antigonus Syriam Phoeniciamque facile expugnatas Demetrio filio tradidit et Hellespontum versus profectus est, id quod anno 315 (ol. 116, 2) factum est[2]. Apud Diodorum autem in eo rerum contextu Cyrenaicae seditionis omnino mentio non fit, et cum vice versa Pausanias de seditione Cyrenensium anno 312 facta, de qua Diodorus copiose agit (lib. XIX cap. 79), omnino taceat, eum errore deceptum res anni 312 cum anno 315 commutavisse cum veritatis specie conici potest, praesertim cum etiam id quod de Syria Phoeniciaque tradit, rectius de anno 312 quam de 315/314 intellegatur. Nam anno 315/314 Antigonus Phoeniciae urbibus non tam facile potitus est, ut iure dicatur: Σύρους καὶ Φοίνικας εἷλεν ἐξ ἐπιδρομῆς, quandoquidem Iope et Gaza urbibus non sine vi atque armis potitus est, et Tyri incolae per unum fere et dimidium annum omnia mala obsidionis pertulerunt, priusquam se dederent[3]. Optimo autem iure de expeditione Antigoni anno 312 in Syriam Phoeniciamque suscepta id dici potuit; nam eo tempore Antigonus has terras a Ptolemaeo ipsi denuo ereptas nullo fere resistente recuperavit[4], cum Ptolemaeus certior factus hostem cum magno exercitu appropinquare celeriter

[1]) Cf. etiam Thrige l. l. p. 217 et Droysen, Diad. II p. 94 n. 1.

[2]) Diodor. Sic. XIX, 58—61. 69. 77.

[3]) Diodor. XIX, 58 sqq. Droysen, Diad. II p. 8 sqq. p. 26.

[4]) Diodor. XIX, 94: Ἀντίγονος δ᾽ ἀκινδύνως ἀνακτησάμενος τήν τε Συρίαν πᾶσαν καὶ Φοινίκην . . . . .

in Aegyptum reverteretur[1]). Pausanias igitur hoc loco res annorum 315 et 312 turbavisse videtur. Neque vero, quae non multo infra de seditione a Maga quinto anno suppressa dicit, ad seditionem anni 312 a Diodoro commemoratam pertinere possunt, cum Agis et Epaenetus post tempus haud ita longum Cyrenenses subicerent.[2]).

Droysenus etiam aliam seditionem eodem anno Cyrenis ortam esse censet. Quinto anno post pacatos Cyrenenses Ophellas, praefectus vel rex Cyrenarum, ab Agathocle, quocum ad Carthaginienses bello persequendos foedus fecerat, insidiis oppressus est. Hunc Droysenus (Diad. II p. 91 sqq.) anno 312 a Ptolemaeo defecisse putat. Quod si viro docto credimus, cum Ptolemaeus post Ophellae mortem e Graecia reversus Cyrenaicam in potestatem suam redigeret[3]), alter Pausaniae locus Ophellae seditionem aperte significare videtur. Quod si ita est, Magas huius seditionis anno quinto i. e. anno 308 rex factus est[4]).

Tamen totam rem maxime esse dubiam negari non potest. Gerckius de seditione Ophellae omnino dubitat (Mus. Rh. XLII, 265). Et re vera Diodori verba Ophellam a Ptolemaeo defecisse non indicant; certe iis demonstrare non possis seditionem ante annum 308 ortam esse. Legimus enim apud Diodorum (XX, 40): κ υ ρ ι ε ύ ω ν δὲ τῶν περὶ Κυρήνην πόλεων καὶ δυνάμεως ἁδρᾶς π ε ρ ι ε β ά λ ε τ ο τ α ῖ ς ἐ λ π ί σ ι μ ε ί ζ ο ν α δ υ ν α σ τ ε ί α ν. Ex his verbis Ophellam eo tempore i. e. anno 308 a rege Aegypti iam defecisse non efficitur, cum Diodorus eo loco de nulla re nisi de Ophellae augendae potentiae consiliis memoriae prodat et cum eum κυριεύοντα, non βασιλεύοντα appellet. Praeterea Gerckius recte monet Ophellam, si ei cum Aegyptiis bellum fuisset, non cum tantis copiis[5]) e Cyrenaica cessurum fuisse.

---

[1]) Diodor. XIX, 93. Paus. I, 6, 5 extr. τότε δὲ ἥκοντα Ἀντίγονον οὐχ ὑπομείνας Πτολεμαῖος ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον.

[2]) Diodor. XIX, 79.

[3]) Suid. s. v. Δημήτριος· ἐντεῦθεν ἀπέπλευσεν (scil. Ptolemaeus Soter) ἐπ᾽ Αἰγύπτου, Λεωνίδην ἐπὶ τῇ Ἑλληνικῇ ἀρχῇ ἐπιστήσας καὶ Λιβύης πάσης ἐκράτησεν Ὀφέλλα τοῦ Κυρηναίου δυνάστου πρὸς Ἀγαθοκλέους κατὰ Σικελίαν ἀναιρεθέντος δόλῳ. Ptolemaeum anno 308 e Graecia in patriam rediisse e Diodor. XX, 37, 2. concludi potest. Cf. etiam Thrige l. l. et Droysen, Diad. II p. 94.

[4]) Cf. Droysen, Diad. II p. 94/95 n. 1.

[5]) Cf. Diodor. XX, 41.

Itaque etiam haec Droyseni coniectura minime certa est.

Rectissime igitur mea sententia Vahlenus conicit „dass an Ophellas Untergang, des letzten Statthalters von Cyrene, im Jahre 308, jener Aufstand und die Bemühungen des Magas, ihn zu unterdrücken, sich angeschlossen haben." Ex Suidae verbis (cf. p. 47 n. 3) Ptolemaeo statim contigisse, ut Cyrenarum regnum recuperaret, non efficitur. Itaque quominus Vahleno assentiamur, nihil impedit. Sed hac in re dubium est, utrum Agatharchidas Magam iam anno 308 an post oppressam demum seditionem, i. e. anno 303, regnare coepisse censuerit.

Certe cum ex locis veterum adhuc notis Eusebius redargui non possit, iam non ab huius testimonio discedere licet, id quod etiam Merkelio (Prol. ad. Apoll. Rhod. Arg. p. XI sq), Wilamowitzio (Antig. Car. p. 229 n. 57), Studniczkae (Herm. XXVIII, 16) videtur.

Quomodocunque res se habet, Callimachi hymnus in Dianam mea sententia res necem Demetrii Pulchri subsecutas respicit. Vs. 264 sqq. Otus et Orion commemorantur, qui cum suo ipsorum damno Dianam ad invisum matrimonium cogere conati sint. Nemo negabit hos versus post Berenicae factum audaciae plenum scriptos splendidissimam virginis „magnanimae" laudem continuisse. Sicut Diana procos invisos necavit, ita Berenice, ut matrimonium inoptatum atque odiosum evitaret, Demetrium Pulchrum de medio sustulit. Quae suspicio maxime hac re defenditur, quod Callimachus fabulae, quae est de Oto, primus hanc formam dedisse videtur. Notissima est fabula Aloidas Martem vinxisse[1]) aut Ossam Peliumque montes, ut coelum oppugnarent, Olympo imponere conatos ab Apolline necatos esse.[2]) Dianam impios interfecisse crediderunt Naxii.[3]) Matrimonium cum Diana inire Otum concupivisse ante Callimachum testis est nemo.[4]) Etiam Apollonius Rhodius Callimachi aequalis in primo Argonauticorum libro, quem Alexandriae scripsit, Homerum sequitur (cf. v. 481 sq.

---

[1]) Il. V, 385 sqq.

[2]) Odyss. XI, 305 sqq.

[3]) Cf. Pind. Pyth. IV, 156 sqq. et Apollod. Biblioth. I, 7, 4, 3.

[4]) De Orione haec fabula iam Arato (Phaenom. 635 sqq.) nota erat, qui eam non primus tradidit, quoniam ipse dicit: προτέρων λόγος. Cf. etiam Mueller, Kl. Schr. 2, 131.

488 sq. et schol.) Qua re Callimachus, ut veterem fabulae rationem immutaret, commotus sit, causam afferre non possum nisi eam, quam Richter (Progr. Gub. 1871 p. 14) et Studniczka (Herm. 28 p. 16 sq. et Roscher. lex. II col. 1720 sqq.) de fabula, quae est de Cyrene, mutata attulerunt. Poeta aulicus, ut Berenicae adularetur, fabulam novavit hunc in modum, ut deam carmine cultam idem fecisse diceret, quod regiae virgini ipsi tum maximae tribuebatur gloriae. Itaque haec ipsa res coniecturam meam adiuvat.

Huc accedit, quod poeta Dianam alio loco Τιτυοκτόνον praedicat. Tityum legimus apud Homerum (Od. VII, 324 sqq. XI, 576 sqq.), quod Latonae vim afferre voluerit, in Tartaro cruciatibus vexari:

Λητὼ γὰρ ἕλκησε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν,
Πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

Propter hoc scelus eum Apollo et Diana vel, ut alii tradunt, Diana sola sagittis interfecerant.[1])

Facile etiam ex hac re poetam ad Berenicen spectare cognoveris. Diana-Berenice gravissimis poenis persequitur eos qui incestum amorem expetunt.

Aliam huius fabulae formam invenimus in scholio ad Apollon. Rhod. Argon. I, 18: ὁ δὲ Εὐφορίων Ἀρτέμιδός φησιν αὐτὸν ἧφθαι καὶ διὰ τοῦτο τιμωρεῖσθαι. Euphorio igitur in Dianam ipsam impetum factum esse tradidit. Hac in re dubium esse potest, num iam Callimachus sicut fabulam de Oto, etiam hanc novaverit. Sed hac coniectura non opus est. Optime enim omnia explicare possumus, si veterem fabulam sequimur.

Haud scio an ex hoc Dianae epitheto appareat, quomodo Alexandriae in aula regia de incesto Apamae adulterio et de Demetrii Pulchri nece publice iudicatum sit. Nam adulterii nuntium in vulgus elatum esse testis est Iustinus;[2]) fortasse etiam vulgo notum erat Demetrium in cubili socrus necatum esse. Cum maxime timendum esset, ne de Apama, reginae matre, opinio maculosa pervulgaretur, nihil veri similius est quam publice enuntiatum esse Demetrium insidiatum Apamae, cum eam violare voluisset in ipso delicto deprehensum atque ab irata Berenice

[1]) Cf. Pindar. Pyth. IV, 90 sqq. Apollodor. Bibl. I, 4, 1.

[2]) Cf. Iustin. XXVI, 3 . . . . . *quae res suspecta primo virgini, dein popularibus militibusque invisa fuit* . . . .

supplicio affectum esse, id quod etiam Iustinus videtur indicare verbis: *quo interfecto Beronice et stupra matris salva pietate ulta est* . . . . .

Itaque in hymno in Dianam Berenice praedicatur, quod iniuriam et matri et ipsi illatam gravissime ulta est. Tityus-Demetrius supplicio multatur, quod Latonae-Apamae vim afferre voluit, Otus-Demetrius vel Orion-Demetrius, quod Dianam-Berenicen ipsam ad invisum matrimonium cogere concupivit.

Itaque hymnus post Demetrii Pulchri necem compositus est. Sed ante nuptias Euergetae eum ortum esse inde concludo, quod Berenice ut virgo celebratur. Natale igitur hymni tempus inter annos 258 et 247 cadit.

Contra sententiam meam dixerit quispiam versum 6

δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν

et versus 264 sq. etiam contra Euergetam virginem sibi in matrimonium petentem dictos intellegi posse. Sed poeta non omnibus locis deorum fabulis duplicem subicit sententiam neque a dea virgine virginitatem abiudicare ei licuit.

Etiam alii huius hymni loci idem tempus eundemque rerum statum respicere videntur. Studniczka, ut supra dixi (cf. p. 39), quod Britomartis nympha a poeta pluribus versibus quam Cyrene celebratur, hymnum Cyrenaeo festo destinatum fuisse negat. Qui hymnum post egregium illud Berenicae factum conditum esse mecum consenserit, facile inveniet causam, cur poetae etiam in hymno ad Cyrenensium res spectanti hanc fabulam tam copiose enarrare non modo licuerit sed etiam optimum sit visum. Nam Britomartis nympha, ne incestos Minois amplexus toleraret, vel mortem sibi conscivit. Quem per novem menses impudica libidine ipsam persecutum anxie effugere conata denique re desperata in mare se praecipitavit. Itaque Dianae-Berenicae carissima erat nympharum.

Praeterea neglegendum non est hanc fabulam esse Cretensem et Cretam insulam et fabularum et historiae vinculis artissime cum Cyrenensium urbe coniunctam fuisse.[1] Corobius Cretensis Theraeos in Libyam duxerat.[2] Cretensem habitam esse Batti matrem testis est Herodotus (IV, 154). Agroetas in

[1]) Thrige l. l. p. 30 sqq. Studniczka, Kyrene p. 126 sqq.
[2]) Herod. IV, 151.

primo Λιβυκῶν libro memoriae tradidit Cyrenen nympham ab Apolline raptam in Cretam insulam et inde in Libyam ductam esse.[1]) Huc accedit, quod Herodotus (IV, 161) alteram tribuum a Demonacte institutarum Peloponnesiorum et Cretensium fuisse tradit.

Iam non est, cur miremur Callimachum in Cyrenaeo hymno Britomartin nympham non modo celebrare, sed etiam Cyrenae nymphae praeferre.

Non minus quam hos etiam alios versus hymni audientes Cyrenenses rerum ad aulam regiam et rem publicam pertinentium commonitos esse puto.

Poeta cum dicat v. 168 sq.

αὐτὴ δ'ἐς πατρὸς δόμον ἔρχεαι· οἳ δέ σ'ἐφ' ἕδρην
πάντες ὁμῶς καλέουσι· σὺ δ' Ἀπόλλωνι παρίζεις,

haud scio an monere voluerit Dianam-Berenicen tum in Iovis-Philadelphi familiam receptum iri ab omnibus laete salutatam, laetissime ab Apolline-Euergeta fratre, prope quem consideret.

Vss. 129—135 poeta bona atque munera pacis depingit, postquam versibus antecedentibus (122—128) belli atrocitatem et incommoda atque pericula a Diana in urbem iniustorum missa descripsit. Qui versus ex laetitia pacis post atrox bellum modo restitutae prodiise videntur. Quin puto versibus 122 – 128 res mortem Demetrii praecedentes aperte significari. Certe Cyrenensium urbs erat ἀδίκων πόλις, quippe quae arcessito Demetrio foedus anno fere 260 ictum violavisset bellumque impium movisset. Qua re maxime irata erat Diana-Berenice, quae Aegyptiorum partes sequebatur.

Verba

οἵ τε περί σφεας
οἵ τε περὶ ξείνους ἀλιτήματα πολλὰ τέλεσκον

bellum et intestinum et externum significant, id quod non alienum est a rebus Cyrenensibus; nam Demetrius contra Aegypti regem bellaverat, in urbe autem qui Aegyptiis favebant, contra Demetrium coniurationem moverant. Demetrio necato pax et inter cives dissentientes et inter Cyrenenses Aegyptiosque restituta erat, cuius munera e Dianae-Berenicae

[1]) Schol. Apoll. Rhod. II, 498. Cf. Studniczka, Kyrene p. 127 et in Roscher. lex. II col. 1722 sq.

clementia manabant, quandoquidem Berenice coniurationis princeps fuerat.

Pacis tempore reverso etiam in familias antea inter se rixatas concordia redierat (v. 133 sq.). Cuius rei exemplum affertur his verbis:

ταὶ δὲ θυωρὸν
εἰνάτερες γαλόῳ τε μίαν περὶ δίφρα τίθενται.

Quid Gerckius ex his versibus concluserit, supra (p. 40 sq.) attuli. Negari non potest miram esse affinium significationem, ut facile poetam de certis personis cogitasse conici possit. Neque mihi videor temere suspicari poetam concordiam praedicare, quae renovatis sponsalibus inter utramque regiam domum restituta erat. Apama, Magae mortui uxor, et Arsinoe Φιλάδελφος re vera εἰνάτερες nominari potuerunt, cum earum mariti fratres essent ex eadem matre nati. Eaedem etiam γαλόῳ erant, cum Arsinoe Φιλάδελφος ipsa Magae soror germana esset. Itaque etiam hac re coniectura mea haud mediocriter firmatur.

Iam dicam de versibus 46 sqq., quibus poeta Dianam ad Cyclopum insulam proficiscentem fingit. Diana Cyclopes adit, ut sibi arcum et sagittas fabricentur. Nymphae Oceaninae, Dianae comites, et horribili conspectu monstrorum iugis Ossae similium et ingenti strepitu incudum sonantium maxime perterrentur, Diana autem ipsa impavida atque animosa est. Strepitu incudum omnes circa insulae et terrae percutiuntur:

αὖε γὰρ Αἴτνη,
Αὖε δὲ Τρινακίη, Σικανῶν ἕδος, αὖε δὲ γείτων
Ἰταλίη, μεγάλην δὲ βοὴν ἐπὶ Κύρνος ἀΰτει.

Mihi dubium non est, quin Cyrenenses hos versus et haec terrarum nomina audientes primi belli Punici recordati sint, quod eadem aetate inter vicinos Carthaginienses et Romanos terra marique gestum est. Cuius belli eventus et Alexandriae et Cyrenis attentissime observatos esse supra (p. 34 sq.) ostendi. Quid mirum, quod poeta in carmine res illo tempore gestas respicienti etiam hoc gravissimum bellum adumbravit? Nonne id fecit elegantissime armorum strepitum cum officinae fabrorum sonitu conferens? Commemorato bello Punico Cyrenenses rebus in sua urbe pacatis eo magis gaudebant. In eo bello per longum tempus ancipiti Marte vehementissime utrimque pugnatum erat. Qualis foret exitus, nemo praevidere poterat. Eo validiores

igitur sese esse et tutiores Cyrenenses intellexerunt amico Aegypti rege potentissimo, qui cum Romanis foedere coniunctus erat, fortasse etiam cum Carthaginiensibus, quos a Philadelpho huius belli tempore auxiliares opes petivisse Appianus testis est.[1]) Itaque quamvis Oceaninae, nymphae maris insularumque, Cyclopum i. e. bellantium terribiles vultus perhorrescant, Diana-Berenice subsidio firmissimo Iovis-Philadelphi confisa eos non timet.

Maxime vero, ut poetam illud bellum in memoriam revocare voluisse statuam, ea re adducor, quod Vulcani Cyclopumque fabrica hoc loco in Lipara insula collocatur. Alio loco (h. IV, 141) poeta veterem fabulam secutus (Eur. Cycl. 297 sq. cf. Pind. Pyth. I, 25. Aesch. Prom. 366) Vulcani officinam in Aetna monte fuisse dicit. Ante hunc locum nemo de Vulcani Cyclopumque fabrica in Lipara insula sita dixisse videtur.[2]) Quae cum ita sint, nonne Callimachus hac mythi mutatione bell m Punicum, in quo ad hanc ipsam insulam identidem acerrime pugnatum est, quasi digito demonstrat?

Philadelpho ipsi, ut supra (p. 34 sq.) dixi, huius belli mentio ingrata non erat. Neque a Carthaginiensibus neque a Romanis belli diuturnitate et gravitate debilitatis Aegyptiis periculum timendum erat; immo sperabant, puto, se ex illorum debilitate commodum capturos esse. Rectissime iudicat Droysenus, cum dicat (Epig. I p. 305 sq.):

„Mit beiden im Bündnis hatte er den ganzen Vorteil einer Neutralität, welche den Schiffen seines Reiches auch den punischen Bereich des Meeres eröffnete; und die steigende Bedrängnis der Punier konnte nur zur Schwächung ihrer Seemacht führen, ohne dass die Eigentümlichkeit des römischen Staates ernstliche Besorgnis über die Bildung einer römischen Seeherrschaft und merkantiler Macht mochte aufkommen lassen."

Etiam alias hymni particulas res aulicas spectare quamquam demonstrare non possum, tamen non incredibile duco. Cogito de versibus 5 sqq.[3]), 72 sqq. 144 sqq. Priores duo loci

[1]) Sic. I,1. Cf. Droysen. Epig. I p. 305.

[2]) Cf. schol. ad Apoll. Rhod. III, 41; Rappium in lexico Roscheri mythol. s. v. Hephaistos I col. 2072 sq.; Roscherum in lex myth. s. v. Kyklopen II col. 1679.

[3]) De his versibus cf. Gerckium Mus. Rh. XLII p. 274.

haesito an res a parva Berenice gestas gryphis circumscribant. Neque cogitari non potest Callimachum in Coma Berenices reginam, ut Catulli verbis utar (c. LXVI, 26), *a parva virgine magnanimam* praedicantem praeter Demetrii necem etiam eas res laudare, quae in his gryphis, qui solvi adhuc non possunt, aequalibus autem satis perspicui erant, latere videntur. Quin ipsius poetae verba indicare videntur non unum sed complura regiae virginis magnanimae facta laudibus efferri, quippe qui non dicat *parvam virginem* sed *a parva virgine* se Berenicen cognovisse magnanimam. Huc accedit, quod Berenice cum coniurationem contra Demetrium incitaret, natu haud ita parva videtur fuisse. Falsa Demetrii necis vel belli Syriaci temporum definitione in errorem inducti Droysenus et Buschius de Berenicae anno natali concluserunt. Ille (Epig. I p. 275 n. 1) putavit eam anno 265/4 natam esse[1]), hic (De bibliothecariis Alexandrinis qui feruntur primis p. 18) iam anno 269. Sed cum Magas anno fere 274 Apamam duxerit[2]), iam annus 273 Berenicae natalis esse potest. Et cum Demetrius anno 258 necatus esse videatur, Berenice eo tempore virgo quindecim fere annorum esse poterat, ut recte Iustinus tradat Demetrium ab Arsinoe *ad nuptias virginis* arcessitum esse, ex quibus verbis Gerckius (Mus. Rhen. XLII, 263) recte demonstravit Berenicen eo tempore quo Demetrius Cyrenas venit, iam adultam virginem fuisse.

Versus autem 144 sqq. qui sunt de Hercule, fortasse inde originem ducunt, quod Callimachus Ptolemaeum regem de generis auctore[3]) commonere voluit, sicut etiam Theocritus in carmine XVII (cf. v. 20 sqq. v. 27) eodem spectat, nec non spectasse eundem poetam in carmine XXIV coniecit O. Ribbeckius (Preuss. Jahrb. 32, 1873, p. 84) dicens: „Und da Herakles als Ahnherr des fürstlichen Hauses galt, so mag wohl auch die anmutige Erzählung aus der Jugendgeschichte des Heroen (id. XXIV) zur Erheiterung des alexandrinischen Hofes geschrieben sein.“

[1]) Cf. etiam Brinker l. l. p. 12, Couat l. l. p. 114 et 231, Wilamowitz Herm. XIV 200, Weinberger l. l. p. 214.

[2]) Cf. p. 22.

[3]) C. I. G. 5127.

Excursus.

De sponsalibus inter Euergetam et Berenicen factis.

Sponsalia inter Euergetam et Berenicen, Magae filiam, anno fere 260 videntur facta esse. Anno 274|3, i. e. initio belli Syriaci, Magas Antiochi filiam iam duxerat, [1]) neque multo ante hunc annum hoc videtur factum esse. Sed bellum Cyrenaicum eodem anno compositum (cf. p. 22) sponsalibus ab Iustino (XXVI, 3) commemoratis finitum esse non potest. Nam Magas *ante infirmitatem* i. e. aetate maxime provectus Euergetae filiam despondit.[2]) Praeterea Euergeta eo anno a patre nondum adoptatus erat, cuius rei testimonium certissimum Theocritus praebet, qui in Encomii Ptolemaei post annum 273|2 compositi (cf. p. 27) versibus 43 sq. invisae uxoris liberis maledicit. Qui versus quamquam proprie intellegendi sunt de Ptolemaei Soteris liberis ex priore uxore sublatis, qui brevi ante contra Philadelphum fratrem seditiones moverant, tamen a poeta Philadelphi regis gratiam appetenti nisi eo tempore quo Euergeta a patre abdicatus erat, scribi non potuerunt. E silentio poetae laudantis omnia, quae ad celebrandam regis gloriam magni momenti essent, eo tempore neque adoptationem neque sponsalia facta fuisse aperte effici censeo.

Berenice Euergetae sine dubio non ante eius adoptationem desponsa est. Itaque, ut terminum, post quem sponsalia facta sunt, inveniamus, de adoptationis tempore quaeramus.

Regni consors, qui in titulis Aegyptiis annorum inde ab a. 267|6 usque ad 262|1 nominatur, anno 260/59 et postea non nominatur [3]), a nonnullis viris doctis existimatur fuisse Euergeta. Huic sententiae assentiri nequeo. Mirum enim esset, cur Euer-

[1]) Cf. Paus. I, 7 et huius dissertationis p. 22.
[2]) Cf. etiam Koepp l. l. p. 217.
[3]) Cf. Wiedemann, Phil. n. s. I, 87. Haeberlin, Phil. n. s. IV, 706.

geta post annum 261 in titulis non iam ut regni consors commemoraretur, neque illi viri docti qui de Euergeta cogitaverunt, hanc difficultatem tollere potuerunt.

Gerckius (Mus. Rhen. XLII, 272) et Haeberlinus (Philol. Anz. XVII, 129) regni socium commemoratum existimaverunt eum Ptolemaeum fuisse, qui cum Ephesi esset praefectus, a patre defecit[1]). Quam sententiam Wiedemannus recte improbavit (l. l. p. 86) neque Haeberlinus ipse alio loco laudat (Philol. n. s. IV, 705).

Krallius (Sitz. Ber. d. Wien. Ak. CV, 1884, p. 362 sq.) hunc regni consortem fuisse filium Philadelphi ex Arsinoe sorore natum putat. Quam coniecturam Haeberlinus contra Wiedemannum, qui propter silentium poetarum, amicorum, adversariorum ex hoc coniugio liberos procreatos esse omnino negat (Philol. n. s. I, 86 sq.), recte defendit (Philol. IV, 705). Commonet enim de Sotadis poetae versibus[2]). Sed tamen Krallii sententiam repudiat, quod eodem fere tempore quo regni socius commemoratur (scil. a. 263), Euergetae desponsa sit Berenice. Itaque in titulis Ptolemaei Euergetae nomen nobis occurrere putat. Quae dubitatio ea re caduca fit, quod bellum Cyrenaicum iam anno fere 274 finitum est et de bello quodam Cyrenaico usque ad annum 263 contra Magam gesto iam nihil constat (cf. p. 16 sqq. 22 sq.). Maxime vero, ut Krallio assentiar, me commovent quae Udalricus Wilcken, professor illustrissimus, de hac re benignissime ad me scripsit: „Eine bisher nicht beachtete Darstellung im grossen Tempel von Philae (Lepsius, Denkmäler IV, 6, a) zeigt den Philadelphos, wie er vor der Isis von Philae und seiner Schwester Arsinoe II, der „Göttin, die ihren Bruder liebt", opfernd steht. Isis umarmt und säugt einen neben ihr stehenden Knaben, der — völlig unbekleidet, mit der Jugendlocke geziert — durch die Doppelkrone auf seinem Haupte ohne Zweifel als Mitregent charakterisiert wird. Die hieroglyphischen Beischriften ergeben leider keine genauere Datierung. In dem Prinzen den späteren Euergetes zu sehen, dürfte u. a. dadurch ausgeschlossen sein, dass dieser, als er zum Mitregenten erhoben wurde, wohl nicht gut als Säugling dar-

[1]) Trog. prol. XXVI. Athen. XII p. 593.

[2]) Cf. praeterea etiam Lucian. Icaromenipp. 15 et Wiedemannum ipsum Mus. Rhen. XXXVIII, 384 n. 1.

gestellt werden konnte. Auch scheint Arsinoe II dadurch, dass sie hinter der säugenden Isis steht, als die Mutter des Knaben bezeichnet zu sein. Ich halte es daher für wahrscheinlich, dass wir in diesem Prinzen jenen von Krall mit Recht postulierten Sohn der Arsinoe II vor uns haben, der in den Datierungen ägyptischer Urkunden eine Zeit hindurch als Mitregent begegnet."

Quae cum ita sint, Euergeta non ante annum 262|1 adoptatus cooptatusque est, i. e. non ante mortem illius filii quem Philadelphus ex uterina sorore sublatum in regni societatem assumpserat. Neque iam mirum est, quod in titulis annorum sequentium Philadelphus sine regni socio nominatur; nam Arsinoae II filio mortuo Euergetam regni heredem fore nemo nesciebat. Quibus rebus concessis sponsalia Euergetae ante hunc annum cadere non possunt. Ea ad finienda fratrum certamina facta esse Iustinus (XXVI, 3) testatur. Neque difficile est novi inter fratres certaminis causam invenire. Anno 274|3 Philadelphus rerum statu coactus Magae Cyrenarum regnum concesserat (cf. p. 22 sq.). Sed bellis contra Antiochum et Antigonum Gonatam finitis fratri, ut puto, regnum eripere conatus est. Qua re perterritus Magas, qui extremo vitae spatio pacis amantissimus erat)[1], bellum imminens ita praecavisse videtur, ut Berenicen filiam Euergetae desponderet[2]).

Itaque sponsalia Euergetae et Berenicae inter annos 261 et 258 facta sunt.

[1]) Cf. Agatharchid. apud Athen. XII p. 550.
[2]) Cf. etiam Koepp l. l.

Caput quartum.

De hymno in Apollinem.

Quae viri docti de huius hymni tempore censuerunt, haec sunt:

O. Richter (Progr. Gub. 1871) eum anno 248 compositum esse putat, quo Philadelphus tandem Cyrenis potitus esset;

Couatius (l. l. p. 41 sqq. 228 sqq.) et

Brinker (De Theocr. vita carminibusque subditiciis) Richtero assensi sunt;

Buschius (De bibliothecariis Alexandrinis qui feruntur primis p. 40. n. 20) hymnum anno 263 tribuit, *quo sponsalia Euergetae et Berenices, Magae filiae, celebrata sunt*;

Sitzler (Philol. Rundschau III, 873 et N. Philol. Rundschau 1886, p. 348) hymnum in Apollinem eodem fere tempore, quo Coma Berenicae, scil. anno fere 240 compositum esse censet, quod hymni versus 25 sq. idem bellum atque Catulli c. LXVI vss. 12. 35 sq. spectent; (?)

Gerckius (Rh. Mus. XLIV, 253 sq.) propter versus 105 sqq. ad controversiam cum Apollonio Rhodio spectantes natale hymni tempus inter annos 276 et 272 cadere putat;

Susemihlius (Anal. Alex. chron. II. Gryphisw. 1888/9 p. XIII et Hist. Litt. Alex. I p. 361 sq.) propter versus 105 sqq. in Apollonium Rhodium scriptos annum 262 anno 248/7 praefert;

Weinberger (Stud. Vindob. XIV, 216 et 220) Susemihlium sequitur;

Studniczka (Herm. XXVIII, 1 sqq.) de tempore cum Richtero consentit; [etiam in lexico Roscheri mytholog. II col. 1721 sq. hymnum circa a. 247 ortum esse dicit.]

U. de Wilamowitz-Moellendorff (Nachr. der Gött. Ges. d. Wiss. 1893. n. 19 p. 745) hymnum inter annos fere 257 et 250 factum esse putat.

Hunc hymnum omnes fere viri docti festo Cyrenensium in honorem Apollinis Καρνείου celebrato destinatum fuisse censent. Sed cum nuper Studniczka (Herm. XXVIII, 1 sq,[1]) de hac re dubitaverit et hymnum in Delo insula cantatum esse sibi persuaserit, hanc quaestionem denuo pertractemus.

In primis hymni versibus, si Studniczkam audimus, sacrum Apollinis in Delo insula situm adumbratur, cuius rei testimonia sint laurus commemorata palmaque Delia.

[[1]) Cf. Roscheri lex. II col. 1721.]

Deinde ex silentio poetae, qui in ea parte carminis, quae de Cyrenis est, nullo verbo Cyrenas esse eam urbem, in qua hymnus cantetur, significet (cf. v. 65. 73. 77. 88 sqq.), hymnum alii urbi scriptum esse concludit. Tum causam affert, quod deus in hymno aliis permultis praeter Carneum epithetis invocetur neque praecipue tanquam Carneus celebretur. Immo non ante v. 71 Carneum vocari deum. Denique verba versus 71 ἐμοὶ πατρώιον οὕτω, quibus poeta utitur Carneum Apollinem invocans, in ipsa poetae patria cani non potuisse.

Sed hae causae viri doctissimi hymnum non Cyrenis cantatum esse persuadere mihi non possunt. Quod dicit id ex silentio poetae effici, qui nullo loco Cyrenas significet tanquam eam urbem, cui carmen destinatum fuerit, idem etiam de Delo insula valet (cf. v. 4. 58 sq.). Alia causa est, quod alii permulti cultus praeter Cyrenensem celebrentur. Quod quamquam negari non potest, tamen mea sententia Studniczkae coniecturam non defendit. Sane poeta, priusquam Carneum deum Cyrenensium praedicaret, aliorum cultuum mentionem fecit. Sed inde a versu 65 usque ad 96 de rebus Cyrenensium et de Carneo Apolline eiusque festo copiose loquitur, nec versus 97 sqq. et aliae carminis partes non eodem spectant. Praeterea demonstrari potest poetam nullos nisi eos peregrinos cultus celebrasse, qui Cyrenensibus grati erant et ab iis plurimi aestimabantur; omnes enim cultus peregrini, quotquot commemorantur, praeter duos a Cyrenensibus haud ita multum alieni erant.

Ut praetermittam epitheton ἑκάεργε (v. 11), quod ad nullum certum cultum spectat, versu 19 Apollo Lycoreus celebratur. Cuius mentio in Cyrenaeo festo facta mira non est; nam Apollo Lycoreus Delphis celebrabatur[1]), neque dubium est, quin sicut in aliis permultis urbibus, ita etiam Cyrenis cultus dei Delphici fuerit nobilissimus, quippe qui ipse coloniam Cyrenas deducendam curavisset (cf. vss. 65 sqq) Hic cultus etiam aliis hymni locis laudatur (v. 35. 98 sqq.).

Vs. 33 commemoratur τό τ' ἄεμμα τὸ Λύκτιον· His verbis poeta Cretensium cultum praedicat.[2]) Quae fuerit necessitudo inter Cretenses et Cyrenenses, supra (p. 50 sq.) exposui.

[1]) Schol. Apollon. Rhod. IV, 1490. Spanhem. ad v. 19.

[2]) Cf. schol. ad hunc versum.

Vs. 47 Ἀπόλλων Νόμιος vocatur. Qui haud ita diversus est a Carneo Apolline.[1]) Praeterea Maassius in Hermae vol. XXV p. 402 sq., quomodo hi duo cultus in patria poetae confusi sint, optime demonstravit dicens: „Auch hier haben sich zwei Kulte gemischt. Der kyrenäische Καρνεῖος stammt sicher aus Sparta und gelangte durch die Aigiden nach Kyrenes Mutterstadt Thera, wo er mit dem Νόμιος der Euphemiden zur Einheit verbunden ward. Diese neue Kulturform des Apollo Καρνεῖος-Νόμιος brachten die beiden zusammen von Thera auswandernden Geschlechter, Aigiden und Euphemiden, nach Kyrene, wo sie als Θηραῖοι seit Demonax' Reform die erste Phyle bildeten." — Apollinem Nomium Cyrenis celebratum esse etiam Iustinus testis est, cum memoriae tradat (XIII, 7) *Cyrenen a Thessaliae monte Pelio ab Apolline raptam perlatamque in eiusdem montis iuga, cuius collem occupaverant, a deo repletam quattuor pueros peperisse, Nomium, Aristaeum, Autuchum, Agreum.*[2])

Etiam celeberrimum Apollinis cultum Delium laudatum esse (cf. v. 4 et 58 sq.) vel in Cyrenaeo vel in alio Apollinis festo mirum fuisse putaveris?

Neque versus 69 sq. Studniczkae sententiam adiuvant. Quae eo loco commemorantur Apollinis cognomina, dico Βοηδρόμιον et Κλάριον, a Cyrenensium cultu esse plane aliena haud nego. Sed etiam poeta ipse hos cultus in patria sua non esse domesticos dilucide confitetur. Dicit enim:

πολλοί σε Βοηδρόμιον καλέουσι
πολλοὶ δὲ Κλάριον, πάντη δέ τοι οὔνομα πουλύ·
αὐτὰρ ἐγὼ Καρνεῖον· ἐμοὶ πατρώιον οὕτω.

Cum praeter cultus a me iam commemoratos nulli celebrentur nisi Spartae et Therae, quae urbes erant Cyrenarum genetrices, non modo hanc Studniczkae dubitationem refutatam esse puto, sed etiam eorum sententiam maxime confirmari, qui hunc hymnum Cyrenis cantatum esse persuasum habent.

Neque contra hanc sententiam dicunt verba ἐμοὶ πατρώιον οὕτω, quae praeterquam quod versibus praecedentibus alienos cultus laudantibus opposita sunt, nihil reddere videntur nisi gaudium poetae superbum, quod sibi, poetae Alexandrino, in

---

[1]) Cf. Preller-Plew, Griech. Myth. I p. 205.

[2]) Cf. de consanguinitate quae est inter Aristaeum, Cyrenensem heroa, et Nomium, locos a Bruchmanno (Epith. Deor. p. 28) allatos.

eodem carmine et deum patrium et regem suum (cf. v. 26 et schol. ad h. v.) celebrare licuerit.[1])

Restat, ut de versibus hymni primis quid iudicem, exponam. Sane hic locus nos de Delio Apollinis sacro commonere potest. Sed sicut Delus insula, ita etiam alia Apollinis delubra his verbis significata esse possunt. Quid enim aliud commemoratur nisi templum, laurus, palma? Num Studniczka nullum nisi Delium sacrum tali modo institutum fuisse putat? Quod vero vir doctissimus Deliam palmam in carmine laudatam (v. 4) sacram insulam aperte ostendere opinatur, ne id quidem probare possum. Quis Studniczkae crediderit in Delo insula quemquam de „Delia“ palma Apollinis dixisse?[2]) Nonne hoc ipsum epitheton hymnum non ad Delium festum celebrandum compositum esse aperte testatur? Maassii vero coniectura Cyrenis fuisse palmam e Deliae palmae semine ortam (l. l. p. 403) non tam incredibilis est, quam Studniczkae videtur. Immo maxime adiuvatur Ovidii quodam loco. Aeacus enim, Aeginae rex, pestilentiae terrores Myrmidonumque originem enarrans Cephalo Atheniensi templum Iovis contra situm digito demonstrat, iuxta quod stabat

sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo

(met. VII v. 623). Videmus igitur in Aegina insula sacrae Dodonaeae quercus semen terrae insitum fuisse. Quin huic quercui eadem vis inerat, quae genetrici, ut futura praediceret (cf. v. 629 sq. 636 sqq.) Nihil igitur nos hymnum Cyrenis cantatum esse dicere vetat.

Sed praeterquam quod in Delo insula nemo, ut dixi, „Deliam“ palmam laudaverit, aliae difficultates permultae Studniczkae obsistunt.

Ex verbis poetae ἐμὴν πόλιν (v. 65), ἡμετέροις βασιλεῦσιν (v. 68), ἐμοὶ πατρώιον οὕτω (71) Studniczka etiam chori patriam Cyrenas esse videri concludit. Itaque de theoria Cyrenensium ipso fortasse poeta architheoro in Delum insulam missa cogitat. Sed hanc suspicionem ipse reicit dicens (p. 9): Die Annahme einer Theorie scheitert daran, dass in den eben angeführten Versen der Chor des Kallimachos, im Gegensatze zu dem aus

[1]) De hac re conferas Richterum (l. l. p. 14) et quae infra p. 68 exponam.

[2]) Cf. v. 4 . . . . ἐπένευσεν ὁ Δήλιος ἡδύ τι φοῖνιξ.

der Ferne kommenden Gotte, den er begrüsst, offenbar in Delos heimisch ist. Der Dichter wird also den so stark persönlich und höfisch gefärbten Hymnus mit einem der offiziellen agonistischen Knabenchöre zur Aufführung gebracht haben."

Etiam contra hanc coniecturam Studniczka ipse dubitationem movet gravissimam: puerorum choros illis temporibus Apolloniis Deliis actos esse nullo testimonio confirmari. Itaque cum in hymno etiam Aegypti rex laudibus efferatur, festum carmine celebratum conicit fuisse Ptolemaea, quae aetate Callimachi ab illa societate, cui nomen erat τὸ κοινὸν τῶν νησιωτῶν, agebantur.

Quominus hac in re Studniczkae assentiar, maxime hac re impedior, quod nullo vocabulo poeta Πτολεμαίεα vel Φιλαδέλφεια vel Εὐεργέσια commemorat. Deinde mirum esset, quod rex, cuius in honorem carmen cantatum esse vir doctissimus putat, non ipse ut deus celebratur, sed nisi uno vel duobus locis non aperte laudatur (cf. v. 25 sqq. v. 68); nonnullis aliis locis gryphis praedicatur.[1]) Ubique Apollinis persona est princeps, ut non dubitem, quin de Apollinis sollemnibus in carmine agatur. Itaque Studniczkam talia conicientem sequi non possum. Carnea autem celebrari satis, ut puto, inde efficitur, quod nullum Apollinis cognomen tam saepe invocatur quam Carnei (cf. v. 71, 72, 80, 87). Quin versibus 85 sqq. copiose describitur, quanto gaudio affecti sint Apollo nymphaque eius Carnea prope Cyrenas acta spectantes. Ζωστῆρες Ἐνυοῦς ἀνέρες . . . . μετὰ ξανθῇσι Λιβύσσαις in honorem dei choream dant, et deus ipse cum nympha sua in Myrtusa, colle Cyrenis propinquo, eam spectans stat.

Num plura argumenta desideras, quibus hymnum Cyrenensium Carneis destinatum fuisse demonstretur? Mihi quidem hoc persuasum est.

Ut in hymnis in Iovem, in Delum, in Dianam, ita etiam in hoc res aulicae respiciuntur. Hoc aperte significant versus 25 sqq.

ἱὴ ἱὴ φθέγγεσθε · κακὸν μακάρεσσιν ἐρίζειν.
ὃς μάχεται μακάρεσσιν, ἐμῷ βασιλῆι μάχοιτο,
ὅστις ἐμῷ βασιλῆι, καὶ Ἀπόλλωνι μάχοιτο.

Ad versum 26 scholiasta adnotat: Βασιλῆι· τῷ Πτολεμαίῳ τῷ Εὐεργέτῃ· διὰ δὲ τὸ φιλόλογον αὐτὸν εἶναι ὡς θεὸν τιμᾷ.

[1]) Etiam de hac re infra (p. 65 sqq.) disseram.

Tamen Droysenus (Epig. I. p. 263 n. 2.), Richter (l. l. p. 7 sqq.), Couatius (l. l. p. 228 sqq.), Brinker (l. l. p. 12) Gerckius (Rh. Mus. XLIV, 253) scholiastam errasse putant, cum non Euergetam, sed Philadelphum carmine celebrari dicant. Etiam Susemihlius (hist. litt. Alex. I p. 361 sq.) et Weinberger (l. l. p. 216) hymnum ei tempori tribuunt quo Callimachus eos versus de Euergeta nondum dicere potuit.

Omnes vero consentiunt Aegypti regem in hymno praedicari, ut etiam scholiasta versus 25 sqq. aperte de hoc intellegit. Quo concesso etiam id comprobandum est, hunc hymnum Cyrenaeo festo destinatum condi non potuisse nisi eis temporibus quibus poetae Aegypti regem in patria sua, scilicet Cyrenis, etiam ut Cyrenarum dominum celebrare licuit, id quod non ante Magae regis mortem factum est, qui pace anno fere 274 inita Cyrenarum rex agnitus esset neque foedere anno fere 260 icto regiam potestatem amisisset.

Itaque anno fere 260, quo sponsalia Euergetae et Berenicae celebrata sunt, neque Philadelphus Cyrenarum rex erat neque Euergeta hoc titulo significari poterat, id quod Buschio videtur factum esse, *non quo ipse rex fuerit illo tempore, sed quia regis filius fuit* (l. l. p. 40 n. 20). Immo poeta Magam regem, amicum Philadelphi, maxime offendisset, si ipso omnino neglecto Philadelphum vel Euergetam regem Cyrenarum eo tempore vocasset. Deinde considera, quam non versus 25 sqq. ei tempori conveniant, quod cladem Philadelphi ab Antigono ad Leucollam promunturium acceptam subsecutum est. An putaverit quis eos versus regi paulo ante victo gratos fuisse?

Itaque sententia eorum qui hymnum anno fere 260 scriptum esse putant, reicienda est. Aegypti rex nisi post mortuum Magam vel potius post nuptias Euergetae cum Berenice factas Cyrenarum rex non erat.[1]) Quae cum ita sint, optimo iure

[1]) Hanc ob causam Wilamowitzium sequi non possum dicentem (Nachr. d. Gött. Ges. d. Wiss. 1893 n. 19 p. 745): Dass der Hymnus II (auf Apollon) für Kyrene gedichtet ist, nachdem Ptolemaios ein Anrecht auf diese Stadt erlangt hatte, aber *ehe sie als Brautschatz Berenikes wirklich ägyptisch geworden war*, ergiebt eine verständige Erklärung mit Notwendigkeit (ich mag jetzt nicht tiefer darauf eingehen), und damit ist die Datierung 257—250 etwa gegeben. Ante nuptias Euergeta Cyrenis ut Cyrenarum rex celebrari non potuit.

mihi videor assentiri eis qui hymni natale tempus annum fere 247 fuisse censent.

Susemihlius quamquam de hoc cogitavit, tamen annum 260 praefert, quod litem Callimachi cum Apollonio Rhodio gestam, ad quam versus 105 sqq. spectare videntur, priori tempori tribuendam esse censet (cf. Hist. litt. Alexandr. I p. 362). Sed praeterquam, quod tota haec quaestio valde dubia est,[1]) de certaminis tempore viri docti tantopere dissentiunt[2]), ut ex eo de hymni tempore nihil nunc concludi posse videatur. Certiora invenies, si ex hymni tempore de litis diuturnitate concludes. Idem valet de Thalysiis Theocriti, quorum versus 45 sqq. in Apollonium scripti esse putantur. Ceterum quoquo tempore certamen ortum est, sive anno fere 260 (cf. Susemihl l. l., Knaack l. l.) sive prius (Gercke Mus. Rh. XLIV p. 253)

[1]) Hanc litem unquam fuisse Spironem (Rendiconti della accademia de Lincei, Ser V, vol. II fasc. 5) omnino negasse nuper in ephemeridibus philologicis legi, commentationem ipsam inspicere nondum potui. Sed utut res se habet, certe e nonnullis inter Callimachi versus 97 sqq. et Apollonii Rhod. libri II vss. 701 sqq. similitudinibus alterius poetae versus alterius animo obversatos esse aperte efficitur (cf. F. Bredau, De Callimacho verborum inventore, diss Vrat. 1892, p. 20). Neque vero Bredavio assentiri possum neganti (l. l.) fieri potuisse, ut Callimachus verba ex adversarii carmine mutuaretur. Dicit enim: *at Callimachus, si ab eo poeta sententias singulasque voces mutuatus esset, quem in eodem carmine post paucos versus acerbissimis verbis invectus est, nonne hoc modo sibi suaeque gloriae magis nocuisset quam illius?* Sed non est, cur Callimachum quasi ab iniuria atque ab ineptia defendamus et Apollonium e Callimachi carmine hausisse putemus. Callimachus adversarium vel, si de lite inter hos duos poetas dicere non licet, aequalem non imitatus est, quasi nova fingere non posset, sed singulis eius vocibus sententiisque usus aperte demonstravit, quis esset ille, quem sive laudare sive cavillari sive vituperare voluit. Similiter viri docti etiam Theocritum nonnullis locis Apollonium Rhodium fere eius ipsius verbis atque sententiis quasi vellicasse ostenderunt. Cf. Brinker l. l. p. 10 sq.; Mertens (Quaest. Theocr., Lötzen 1887) p. 6 sqq.; Gercke, Mus. Rh. XLIV p. 139 sqq.; Susemihl (Hist. litt. Alex. cap. V, n. 34 sq.) Nec non amicos idem poeta ita significat, ut eorum vel consuetudines vel carmina vel ipsa nomina tecte indicet; qui loci quamquam nobis maximam partem sint obscuri, aequalibus plane erant perspicui. Cf. Meineke, Anal. Alexandr. p. 250; Hempel l. l. p. 52 sqq. U. de Wilamowitz-Moellendorff (De Lycophron. Alexandra, Ind. lect. Gryph. 1883/4 p. 12 sqq.); Haeberlin (De fig. carm. Graec., Gott. 1886, p. 38 sqq.); Gercke (Mus. Rh. XLII p. 600 sqq. XLIV p. 143 sqq.); Susemihl (Hist. litt. Alex. c. IV, n. 47—49); Reitzenstein (Epigramm u. Skolion, Giss. 1893, p. 228 sqq.), alios.

[2]) Cf. Susemihl, Litt. Alex. cap. XIV n. 51. Knaack (Pauly-Wissowa R. E. s. v. Alexandrinische Litteratur, I, p. 1402).

sive post id tempus (Couat), quousque poetae in certando perseveraverint, statui non potest, neque quisquam hymnum nisi statim post coeptam litem non conditum esse iure dixerit. Etiam Susemihlius ipse certaminis tempus diuturnum fuisse concedit (Anal. Alexandr. chronol. II p. XIV et Litt. Alex. cap. V p. 209 n. 36); Gerckius (Mus. Rhen. XLIV p. 150 et 255/56) inimicitias non ante mortem Callimachi finitas esse putat. Ac ne Thalysia quidem Mertensius (Progr. Lötzen 1887 p. 6 sq.) et Haeberlinus (Carm. fig. Gr. p. 54) anno circiter 250 tribuere dubitant, quamquam versus 45 sqq. ad eam litem pertinere censent. Itaque Studniczka (Herm. XXVIII, 13) hanc dubitationem Susemihlii inanem esse rectissime censuit.

Ut de tempore hymni, ita etiam de persona regis cum Studniczka plane consentio. Qui aeque atque antea Richter nonnullos hymni locos ad Demetrii Pulchri necem pertinere recte statuit. Versibus 90 sqq. sub persona Cyrenae nymphae Berenicen celebrari inde efficitur, quod Callimachus, ut Studniczka demonstrat, veterem fabulam de Cyrene nympha hymno in Dianam traditam (v. 206 sqq.) novavit; cuius rei recte eam causam statuit, quod poeta eo modo Berenicae factum fortitudinis plenum cum Cyrenes celeberrima de leone reportata victoria conferre voluerit. Similes fabulae mutationes vel novationes etiam in hymno in Dianam factas esse supra (p. 48 sq. 53) ostendi. Maxime vero Studniczkae sententiam comprobo dicentis (l. l. p. 16): „«Berenike, unsere neue Kyrene», in dieser packenden Phrase glaube ich das gesuchte äussere Motiv gefunden zu haben, welches die Concinnität des ehrwürdigen Mythos zerstörte, indem es die Verlegung des Löwenkampfes auf den Schauplatz seines aufregenden Gegenbildes aus jüngster Zeit nach sich zog."

Iam dubitari non potest quin, ut ait scholiasta, rex in hymno celebratus sit Euergeta. Si nympha Berenice est, Apollo, qui nymphae *suae* chorum saltantem ostendit (cf. v. 90 ἑῇ ἐπεδείξατο νύμφῃ) nemo est nisi Euergeta, sponsus vel potius maritus Berenicae; nam, ut supra dixi,[1]) Euergeta nuptiis demum rex Cyrenarum factus est.[2])

[1]) Cf. p. 63 et not. 1.

[2]) De Philadelpho verba ἑῇ ἐπεδείξατο νύμφῃ dici non poterant, id quod Richterum fugisse miror.

Richter et Couatius nonnullis aliis causis commoti sunt, ut regem landatum Philadelphum esse putarent. Haeret enim ille primum in verbis scholiastae ad v. 26: διὰ δὲ τὸ φιλόλογον αὐτὸν εἶναι ὡς θεὸν τιμᾷ, quas nisi ad Philadelphum pertinere non posse censet.

Deinde versibus 28/29

τὸν χορὸν ὡπόλλων ὅτε οἱ κατὰ θυμὸν ἀείσῃ,
τιμήσει

ut Richter putat, ab adulatore poeta laudatur „die Fürsorge des Philadelphos für alle diejenigen, welche halfen, ihm seine grossartigen künstlerischen Schaustellungen und Aufzüge mit ihrer Kunst zu fördern und verherrlichen, zu denen Kallimachos mit seiner Kunst in erster Reihe gehörte.“

Versus 43 sq., si Richterum audimus, Philadelphum praedicant ut eum, qui et bella gravissima feliciter gesserat et artibus litterisque maxime favebat, versus denique 56 sq. ut eum, qui permultas urbes condiderat.

Similiter Couatius iudicat (l. l. p. 232 sq.): „C'est donc bien le roi Philadelphe que Callimaque a voulu représenter sous les traits d'Apollon . . . . . L'hymne I exaltait l'établissement définitif de ce long règne, l'hymne II en raconte les derniers résultats et en particulier l'annexion de la Cyrénaique à l'Égypte.“

Sed errant viri docti ex his locis de scholiastae testimonio dubitantes. Nonne etiam Philadelphus vixdum rex factus a poeta laudibus effertur propter ἔργα χειρῶν, nonne laudantur eius βίη τό τε κάρτος (cf. I v. 66 sq.), nonne praedicatur ut δώτωρ ἐάων, δώτωρ ἀπημονίης (cf. I v. 91 sq.)?

Quod scholiasta dicit Euergetam tanquam deum coli διὰ τὸ φιλόλογον εἶναι, non tanti momenti est, ut de persona regis dubitemus. Non unus Philadelphus, sed omnino primi Ptolemaei artium litterarumque amici et adiutores habiti sunt. Itaque scholiastam quaerentem, ob quas virtutes poeta regem suum celebraret, eam causam existimasse verae simillimam quis miretur? Laudes vero in ipso carmine Apollini vel regi tributae ab adulatore poeta et Philadelpho et Euergetae eo tempore impertiri poterant. Hic enim tum erat vir triginta fere annorum. Sine dubio iam multos annos pro patre podagrae doloribus cruciato regis munia domi bellique obierat. Etiam in bellis

contra Antiochum II et contra Demetrium Pulchrum gestis Euergetam summum imperium tenuisse veri est simillimum. Cuius rei testis certissimus Iustinus est, cum dicat (XXVI, 2, 6): *Itaque versis omnium* (scil. Cyrenensium) *animis in Ptolemaei filium insidiae Demetrio comparantur* . . .

Euergeta igitur, ut mihi videtur, coniurationis contra Demetrium Pulchrum factae princeps erat. Haud scio an coniuratos e longinquo opera et consilio clam adiuverit[1]), quippe cuius plurimum interesset Demetrio necato et sponsam et Cyrenarum Libyaeque regnum sibi ereptum recuperare. Itaque poeta eodem iure regni consortem atque regem ipsum laudibus efferre potuit.

Quae cum ita sint, non est, cur scholiastae testimonium repudiemus. Accedit, quod commoveri non possum, ut poetam sine causa tantae ineptiae incusem, ut senem sexaginta fere annorum laborantem ex pedibus et morbo morosum difficilemque cum Apolline conferat, deo semper pulchro et iuvene, cuius ex comis non tam unguentum quam ipsa panacea manat. Neque mihi ut Richtero assentiar, testimonium Phylarchi persuadet tradentis Philadelphum senem οὕτως ἐξαπατηθῆναι τὴν διάνοιαν καὶ διαφθαρῆναι ὑπὸ τῆς ἀκαίρου τρυφῆς, ὥστε τὸν πάντα χρόνον ὑπολαβεῖν βιώσεσθαι καὶ λέγειν, ὅτι μόνος εὕροι τὴν ἀθανασίαν (cf. Athen. XII p. 536 e.), ad quam rem, si Droysenum sequimur (Epig. I p. 263 n. 2), spectant hymni versus 45 sq.

ἐκ δέ νυ Φοίβου
ἰητροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο.

Cum Richtero (l. l. p. 11) in versibus 39—46 „eine schonende Anspielung auf die Gebrechlichkeit des Philadelphos" agnoscente facere non possum. Regi senescenti aetate et morbo debilitato mentio senectutis atque fragilitatis, quamvis in verbis poetae valde lateret, quin ingrata esset, fieri non potuit. Immo non dubito, quin futurum fuerit, ut poetae potius ludificationi et protervitati tribueretur, si eo tempore Philadelphum cum Apolline comparasset. Praeterea, ut iam supra commemoravi, Philadelphus non ipse rex Cyrenarum erat, sed Euergeta nuptiis cum Berenice Cyrenarum regnum accepit. Itaque in monumento Adulitano (C. I. G. III 5127) in numero earum terrarum, quas

[1]) Fortasse Apollinis epitheton ἑκάεργε (v. 11) eo spectaverit.

Euergeta a patre accepit hereditarias, Cyrenae non commemorantur.

Restat, ut de aliis quibusdam locis dicam, qui ad res aulicas referendi sunt. In quibus interpretandis maximam partem cum Richtero et Studniczka consentio.

Sicut versibus 90 sqq., ita etiam versibus 95 et 100 sqq. poeta Demetrii necem quasi digito demonstrat. Verba μνωόμενος προτέρης ἁρπακτύος κτλ. viri docti rectissime interpretantur Apollinem-Euergetam recordatum ereptae ipsi antea a Demetrio virginis regnique tum victo hoste laetum Cyrenensium urbi maxime favere:

οὐδὲ πόλει τόσ' ἔνειμεν ὀφέλσιμα, τόσσα Κυρήνῃ
μνωόμενος προτέρης ἁρπακτύος.

Et versibus 100 sq. Apollinis victoriam de Pythone angue reportatam laudibus efferentibus etiam Euergeta grypho adulationis pleno ut immanis Demetrii victor aptissime celebratur.

Praeterea eius temporis rerum statui optime respondent versus 25 sqq. Nam superato atque interempto communi Cyrenensium Aegyptiorumque hoste eodemque Berenicae et Euergetae adversario Cyrenenses laetitia victoriae elati gaudio triumphant. Deus ille, qui iam non procul est (cf. v. 7) et in templum suum introiturus a laeto populo et a poeta salutatur, nemo est nisi Euergeta, qui nuptiis cum Berenice regina factis ad ineundum Cyrenarum regnum in urbem invehitur. Quem populus Cyrenensium faustis acclamationibus consalutat sperans novum regem patriae salutem sempiternam allaturum esse. Nam sagittis Apollo-Euergeta Cyrenas tutabitur et ab hostibus externis defendet (cf. v. 43 sq.), ut Philadelphus pater, [1]) artibus

[1]) Num Philadelphus eo tempore vixerit, dubium est. Nuptias ante eius mortem factas esse neque ex Iustini (XXVI, 3, 6) neque ex Catulli (Com. Beren. v. 15) verbis effici Vahlenus (Sitz.-Ber. d. Berl. Ak. d. W. 1888 p. 1381 et n. 1) contra Niebuhrium, Droysenum, Gerckium recte statuit. Neque vero Catulli versibus 11. 19. 27 sq. tantum tribuo, ut Philadelphum ante nuptias mortuum esse cum Vahleno ex iis concludam. Haud scio an ex Callim. II, 29 tenebris lucem afferamus. Conici potest Iovem, cuius ad dexterum latus Apollo-Euergeta sedet, esse Philadelphum, Aegypti regem, firmissimum Cyrenarum praesidium, cuius ad latus Euergeta ut regni socius sedet. Etiam Gerckius (Mus. Rh. XLII p. 623 n. 2) tali modo Apollinis potentiam affirmari miratur dicens: „So begründet man nicht die Macht wirklicher Götter.“ Sed

litterisque favebit (cf. l. 1). Ex Apollinis-Euergetae comis profluit panacea (v 39 sq.) i. e pax pacisque munera et commoda.[1]) Urbs intestinis tumultibus et externis bellis vexata erat aegrota: Apollo-Euergeta Παιάν (vs. 97. 103)[2]) pace, optimo remedio, sanitatem restituit secum ferens quasi acceptissimum donum πανάκειαν.

tamen haec coniectura valde dubia est. Neque ex verbis ἡμετέροις βασιλεῦσιν (v. 68), quibus veteres Cyrenarum reges significari Gerckius (Rh. Mus. XLIV, 253) et Maassius (Herm. XXV, 410 sq.) ostenderunt, de hac re certi quidquam efficitur.

[1]) Cf. h. III v. 129 sqq.

[2]) Cf. etiam Thrigium (Rer. Cyren. p. 283): *Apollo denique medicus Cyrenis potissimum cultus est, hinc* Παιάν *audit, eidemque hic, ut alibi* Ἰὴ ἰὴ παιῆον *acclamatum est.*

Quae hoc libello continentur, sunt:

Typis G. Zahn et H. Baendel, Kirchhainiensium

sinistro cruri dextero imposito stat. Cubito sinistro in urnam magnam innititur, quae sub ansa persona quadam, fortasse Panis, ornata est, dextera manu sublata nympham arcet, ad quam etiam faciem leviter inclinatam capillis promissis comptam advertit. Nympha illa sedet in saxo nuda praeterquam quod vestimentum quoddam, in quo etiam insidet, pedem dexterum fere totum tegit et sinistro femori leviter iniectum ab altera parte dependet. Sinistrum genu inflexum est, pes a corpore amotus digitis tantum humum tangit. Sedens sinistram versus partem nympha faciem Hylae advertit eiusdemque brachium amplectitur in eum inhians. Collum torque, brachium dexterum duabus armillis ornatum est; sinistri maxima pars non cernitur. Capilli compti sunt paucis tamen cincinnis libere volantibus. Ab huius nymphae tergo alia nympha stat nuda, ceterum eodem modo compta et ornata. Huius in sinistro quoque brachio duae armillae perspiciuntur. Manibus sublatis (dexteram quidem supra caput tollens) urnam inversam tenens aquam largiter effundit, quae in genua alterius nymphae profluere videtur. Ab Hylae dextero latere item duae nymphae sunt. Quarum altera stat paulum ad dexteram conversa, nuda, dextero pede paululum reducto ac digitis tantum insistente. Armillis et torque, ut ceterae, ornata capillos ita habet comptos, ut singuli tori a facie ad verticem pertinentes sulcis tamquam distinguantur; in vertice autem singulorum tororum fines compositi sunt, ut globulus fere efficiatur. Eodem modo comptas esse secundum nummorum imagines Plautillam Caracallae uxorem et Lucillam, L. Veri uxorem, observavit Koehnius p. 24. Nympha de qua agitur manum utramque habet sublatam. Dextera tenens, nisi fallor, vasculum quoddam, quod tamen plane dinoscere non possum, sinistram imponit urnae inversae, quam ab altera parte quarta nympha tenet, ita ut aqua inde in pelvim defluat, quam eadem nympha sinistra manu fert. Haec nympha in humili quodam saxo sedet, vestimento simili atque ea quae Hylam amplectitur induta, ita ut tergum, quod spectanti adversum est, nudum relinquatur. Caput sinistrorsus torquet paulum in altum prospiciens, quod explicatur pelvi et urna, de quibus diximus. Capilli ita compti sunt, ut duae partes distinguantur : altera in vertice tenuis adhaeret taeniaque continetur, altera soluta in

a tergo retinet nympha seminuda, quae sedens in saxo vel simili re, quae non cernitur, sinistram versus corpore tamen ac facie ad dexteram vertitur atque sinistra manu Hylae corpus a tergo paulo supra coxam amplectitur, dextera brachium illius dexterum arripit. Capilli huius nymphae, ut alterius atque tertiae, similiter atque Hylae in cervicem promissi sunt, ita tamen, ut in vertice adhaereant, inferiore autem parte circum tempora torum efficiant. A dextero latere altera nympha item seminuda genu dextero innixa sinistrum pedem ita retro ponens, ut genu humum attingat, sinistra femur, dextera articulum manus sinistrae Hylae tenet. Tertia nympha in dextera parte in saxo assidet corpore ad dexteram verso, ita ut specie fere respondeat sinistrae nymphae, sinistram manum in genu, dexteram in sedem imponens, vestimento sub pectore cincto magis quam ceterae velata, cum tantum brachia, imi pedes atque umerus sinister nuda sint. Caput ad Hylam ceterasque nymphas vertit, ut eius multum interesse videatur scire, quid ab his geratur. Arbore inter has et illam in parte postica posita visus eius non impeditur. Itaque quamquam haec nympha non in ipso opere sorores adiuvat, tamen et specie et studio ita cum iis coniuncta videtur, ut neque Echo, ut Wieseler, neque nympham regionis eam appellandam putem. Rem potius sic explico, ut tres nymphae Hylae cupidae sint; duas tantum artifex ei manus inferentes fecit, quod sic res, praesertim in anaglypho, multo facilius fingi poterat.

III. De anaglypho situlae Petropolitanae.

Köhne, die grossen Silbergefässe d. Kais. Mus. d. Erem. p. 1 ss.
Panofka AZ VI 1848 p. 269 ss.
Raoul Rochette l. l. p. 203.
Stephani, Antiqu. du Bosph. Cimm. I pl. 39.
Gazette archéologique XII 1887 p. 76.

Situla argentea alta $5^1/_4$ werschok = 0,23 m, 5—6 wersch. diam., anno fere 1837 in ea regione quae nunc appellatur Moldau, ad vicum quendam in pago Dorogoisk situm in dextera ripa Pyreti sub arena reperta est. In hoc vase tria argumenta mythologica caelata sunt: Leda cum cycno, Apollo cum Daphne, Hylas cum nymphis, quae quidem scaena a Leda arbore divisa est. Hylas a quattuor nymphis circumdatus nudus poplite

II. De anaglypho putealis.

Minerva, et Maanedsskrivt. April, Maj og Junii 1799 (Hauniae) p. 139 ss. (continet litteras a Georgio Zoega 24. VI. 1797 Roma ad academiam Hauniensem datas, quae ipsae adhuc exstant in bibliotheca regia Hauniensi, Ny Kgl. Saml. 2164 d 4°). [1])
Guattani, Monumenti antichi inediti 1805 p. XXXIX—XLVII. tab. VII. VIII.
Fr. Wieseler, Die Nymphe Echo, Göttingen 1844 p. 9. 11. 12 tab. I.
L Stephani, Antiqu. du Bosph. Cimm. I 1854 ad tab. 39 n. 3.
C. Ludov. Müller, Musée Thorvaldsen. 4e section. Plâtres (Copenhague 1851) n. 298.

Puteal alterius fere p. Chr. saeculi ex marmore Lunensi factum, anno 1797 a Fagano ad Ostiam effossum, ut Zoega testatur, accuratissime atque elegantissime elaboratum atque praeter faciem Hylae, Narcissi, unius nymphae (cuiusnam Z. non dicit) optime conservatum. Ubi hodie sit, ignoratur. In museo Thorwaldseniano Hauniae exstat ectypum gypseum; cf. catalogum supra laudatum [2]).

Anaglyphum quo puteal ornatur ex duabus partibus quamquam inter se non divisis constat, quarum altera Narcissus a nymphis amatus, altera Hylas raptus repraesentatur. Regio in qua rapina fit, silvestris tribus arboribus significatur, quarum una (sinistra) e fronde fructibusque laurus intellegenda est — in hac etiam avis quaedam sedet — ceterae quales sint, non apparet. In parte antica aqua fluit, in qua pisces aliaeque bestiolae versantur. Ad huius aquae marginem Hylas [3]) appropinquat nudus chlamyde a brachio sinistro dependente ad dexteram incedens genu sinistro praeposito totoque corpore paululum proclinato — gradiens igitur fingitur — sinistra iaculum utrimque cuspidatum gestans, dextera demissa urnam inclinatam tenens; capilli densi ac cincinnati in cervicem profluunt. Hylam

falso exscriptus est Gronovii l. l.). . . . *Bei anderen kommen zwei Nymphen vor* (! hic ipse Gronovium laudat).

[1]) Gratias ago ex animo C. Jörgensenio Hauniensi, qui me non solum de hac re certiorem fecit, sed etiam totam epistulam in nostram linguam vertit.

[2]) Ad huius anaglyphi exemplum Thorwaldsenus in altero quo Hylae rapinam expressit anaglypho (musei nr. 484) nonnulla finxisse videtur. Quod Jörgensenii benignitate imaginem photographicam nactus observo.

[3]) Zoega dicit: *Han er af en herculisk Charakter, bredbrystet og musculos, og tillige rank* (= Herculeo corpore est, lato pectore, nervosus idemque gracilis).

eiusque tutores basi insignes sunt, minore quam ceteri statura tamquam signa, non ipsi dei. Sub iis accubat fluvius vim fontium quibus opus dedicatum est magnifice repraesentans; si nomen desideras, Tiberis fortasse, minime vero Ascanius dicendus est, cum haec media pars summa rei sit nec possit scaenae dexterae tamquam appendix putari. Gratiae apte adduntur, cum nymphis ita sint similes, ut interdum cum iis etiam confundantur. Nec male ab artifice Hylas cum duabus nymphis electus est, qui Gratiis responderet. Hylam vero ornamenti loco potius quam ipsius fabulae causa hic positum esse vel ex eo cognoscitur, quod fontis, ex quo aquam hausturus sit et in quem nymphae eum detracturae sint, in marmore nullum vestigium exstat. Apparet artificem rem ex simili monumento petivisse, quod Hylae fabulam repraesentabat neque fonte carebat, ut etiam ceteras anaglyphi figuras non princeps invenit.

Quisquis vero primus Hylam cum duabus nymphis finxit, non poetas ullos respexit rem ita describentes qui in nostris manibus non iam sint, ut putat Iac. Gronovius (Thesaur. Graecar. antiquit. I ed. 2, 1732 Hhh 2) : *Sed fuisse etiam, qui duas* (sc. nymphas Hylam rapientes) *prodiderint, clamat hoc . . . marmoris frustum.* Immo si quis Hylam a nymphis raptum fingere volebat neque religiose poetas curabat, facillimum erat duas nymphas adhibere, alteram a sinistra, alteram a dextera illum circumsistentes. Itaque hic numerus quem in litteris nusquam invenimus e sola artis ratione explicandus est. Recte Koehnius (Mémoires d. l. société d'archéol. et d. num. de St. Pétersb. I 1847 p. 57 n. 82) adnotat : *die Zahl der Nymphen wird verschieden angegeben, wie die Phantasie der Dichter und Maler, oder auch bei letzteren die aesthetische Anordnung des Kunstwerkes es verursachte* [1]).

Arch. Beitr. IV 1. Hercules etiam fontium aquarumque deus erat, cf. Roscher lex. I p. 2237. Mercurium apte Gratiis propius stare me R. Foerster monet, quoniam interdum dux illarum appelletur. Cf. ipsum Foersterum in *Zeitschr. f. vergleich. Literaturgeschichte hrsg. v. Max Koch* 1894 p. 484 c. adn.

[1]) Quamquam quae vir d. addit, valde incaute dicta sunt : *Apollon. Rhod. erwähnt nur eine, an einer andern Stelle* (IV 1427) *aber drei : Hespera, Erytheis, Aegle* (hic vero locus ad Hylam omnino non pertinet; a Koehnio

brachia tantum nuda remaneant, et sub pectore cincta. Capilli, si imago apud Righettium accurate picta est, non solum huius et alterius nymphae, sed etiam Hylae ita compti sunt, ut circum verticem capiti adstricti sint, inferior tamen pars coronam satis latam efficiat, qua frons temporaque cingantur. Sinistrum nymphae brachium item ad Hylam detinendum sublatum est, sed maior pars Hylae corpore tegitur. Altera nympha ipsa quoque usque ad pedes stolata (differt quod non cincta est vestisque manicas breves habet) ad Hylam a dextero latere modo accurrit, quod ex sinistro crure admodum inflexo atque ex vestis motu, praecipue eius quae ab umero dextrorsum volitat, satis apparet. Manum utramque Hylae obtendit, ut eum teneat sororemque adiuvet.

Sub hac tota figurarum serie inscriptum est *Epitynchanus M. Aureli Caes. lib. et a cubiculo fontibus* | *et nymphis sanctissimis titulum* [1]) *ex voto restituit.* [2]) *Titulus* totum anaglyphum significare videtur. M. Aurelius fuit *Caesar* per annos 138—161; cumque hoc temporis spatio anaglyphum restitutum sit, non post primum p. Chr. saeculum factum esse concludemus.

Iam si quaerimus, quid harum figurarum coniunctio significet, argutius quam rectius agere mihi videntur, qui artifici nimium consilii tribuentes singulas monumenti partes per allegoriam explicare student, velut Gratias in altera parte significare fertilitatem agrorum, quae maxime fontibus ac nymphis debeatur, in altera parte Hylam raptum imaginem esse fontium interdum exarescentium atque evanescentium. Equidem nihil video nisi compositionem figurarum inter se bene respondentium nec non affinitatis quodam vinculo coniunctarum. Quod in anaglyphi inscriptione nymphae et fontes commemorantur, monet me R. Foerster fortasse ex artificis sententia illis Gratias, his virgines Hylam rapientes respondere. Hercules et Mercurius hic pro diis fertilitatis habendi [3]) ut summa regionis numina

---

[1]) Sic intellegendum esse lapidis IIIVIVM observavit Marini, Atti e monumenti de' fratelli Arvali, Roma 1795 p. 376.

[2]) Quod posteriore aetate in ipso anaglypho inter Gratias et basin insculptum est *Bonifati vivas sacerdus,* ad nos nihil pertinet.

[3]) Hercules cum Diana, nymphis, Silvano in anaglypho 'nymfabus' devoto invenitur Mus. Pio-Clement. (Visconti) VII p. 16 ss. tab. X. Cf. O. Jahn,

Museo Capitolino IV tab. 54 p. 253 s.
Millin, Galerie mythol. CXXVII 475.
Righetti, Descr. d. Campid. I p. 149 tab. 147.
Raoul Rochette, Choix de peintures de Pompéi p. 205.
B. v. Köhne, Die grossen Silbergefässe des Kaiserlichen Museums der Eremitage (= Mémoires de la société d'archéologie et de numismatique de St.-Pétersbourg vol. I 1847) p. 21 s.
Panofka, Arch. Zeit. VI (1848) p. 269 s.
O. Jahn, Archäol. Beitr. p. 62 n. 34 tab. IV 2.
— Ber. üb. d. Verh. d. k. sächs. G. d. W. phil.-hist. Cl. 13. Bd. 1861 p. 361 s.
— Denkschriften d. kais. Ak. d. W. phil.-hist. Cl. 19. Bd. Wien 1870 p. 38.
CIL VI 1, 166.

Anaglyphum marmoreum paulo ante annum 1690 ante portam Capenam ad ipsam viam Appiam effossum est (cf. Fabretti). In media parte stant in basi satis rudi Mercurius et Hercules, uterque adverso pectore, capite ad sinistram verso, ille chlamyde indutus, ceterum nudus, cum caduceo et marsupio (?) in sinistro basis margine, hic in dextera parte cum pelle leonina, sinistra ramum gestans, dexteram ad frontem tollens ut *ἀποσκοπῶν* [1]), corona pinea ornatus, quod quidem Righetti I p. 150 testetur (*la destra accosta al capo coronato di pino*). Ante hanc basin accubat sinistram versus vir barbatus seminudus, dextera arundinem gestans, sinistra innixus urna inclinata, ex qua aqua profluit, ut facile agnoscas deum fluvii, cui id quoque convenit, quod capilli (diademate cincti) tamquam umidi undique in frontem ac tempora dependent.

Sinistram partem anaglyphi tres Gratiae obtinent inter se amplexae, quales in multis antiquae artis monumentis cernuntur.

His a dextera parte respondet Hylas a duabus nymphis circumventus. Hic adulescens chlamyde indutus, quae in dextero umero affixa praeter partem pectoris brachiumque sinistrum nihil obtegit, cum balteo, ex quo gladium in sinistro latere dependere putandum est, pleno gradu dexteram versus tendit manu sinistra paulum sublata, dextera demissa urnam tenens. Brachium eius dexterum retrahitur dextera manu nymphae, quae a tergo instat dextrorsum versa veste longa induta, ut

---

[1]) Non se coronans, ut Fabretti putavit. De hoc gestu quo significatur quod dicitur Graece *ἀποσκοπεῖν*, cf. Lud. Stephani, Mél. gréco-romains I p. 552 ss.

B.

De monumentis.

Monumenta quae Hylam repraesentant, quot quidem hodie exstant vel nota sunt, ad artem quam vocant Alexandrinam referenda sunt, cuius eadem argumenta propria erant quae a poetis illius aetatis imprimis colebantur. [1]) Quamquam si ea quae habemus carmina ac monumenta comparamus, non invenimus artificem poetae verba accurate illustrantem. Neque ullius artificis opus tantum valuisse videtur, ut multis exemplum esset.

Agnosco vero Hylam in iis monumentis, ubi puer cum urna conspicitur a nymphis circumdatus; neque seiungendi videntur nummi Ciani puerum cum urna ostendentes hac in urbe vix aliter nominandum. Statuas puerum cum urna repraesentantes, quae apud antiquos crebrae fuisse videntur, Hylae aut alius nomine ex fabulis desumpto notandas esse certo probari quidem non potest, sed silentio praeterire nolui.

a.

De anaglyphis.

(I—V ad fontes aquasque, VI—VIII ad mortem sepulcraque pertinent.)

I. De anaglypho musei Capitolini.

Raphaelis Fabretti de columna Traiana syntagma, Romae 1690 cap. VI p. 174 ss.

---

[1]) De hoc artis genere praeclare disseruit Michaelis, Verh. d. 39. Vers. deutsch. Philol. 1887 p. 41 s.

X. De Hylae nomine apud Romanos obvio.

Imperatorum aetate nomen Hylas servis saepe dabatur, quamobrem etiam libertini eiusdem cognominis non raro inveniuntur; accedunt liberi quidamhomines, sed nomen ita accepisse videntur, ut maiores eorum servi fuerint. Locos multos collatos invenis in onomastico Vincentii de Vit s. v., quibbus addas: CIL II 4974, 23. III 968. V 7787. 8110, 404. VI 19609—19612 VII 328 a. X 769. 1403 g 3, 6. 1574. 7632. 8053, 159. XII 1252. 4316. 5690, 48. XIV 1073. 1976. 2408 II 2. C. I. Rhenan. (Brambach) 447, Jahrb. d. Vereins v. Altertumsfr. i. d. Rheinl. 48 ann. 1867 p. 157, Not. d. scavi d. ant., Roma 1881 p. 65, Bull. d. arch. crist. s. III ann. II Roma 1877 p. 9, Bull. d. comm. arch. com. s. III v. XII Roma 1884 p. 272 n. 3, vol. XVI 1888 p. 38 n. 2045, p. 39 n. 2048 etc.

Quibus exemplis apparet nomen per totum imperium Romanum pervulgatum fuisse.

Anthol. Salm. 69 (Riese):

Raptus aquator Hylas. Nympharum gaudia crescunt.
Herculis ira tumet. raptus aquator Hylas.

IX. De hominibus qui puerili aetate mortui a nymphis rapti dicebantur.

Fabula ab hominibus doctis et poetis exculta etiam vulgo valde placuit. Itaque sicut a Martiale poeta VI 68 Eutychi pueri fatum cum Hyla comparatur, etiam ab aliis invenimus mortem praematuram interdum ita explicari, ut qui mortuus sit, a nymphis raptus esse dicatur, si pulcher fuerit. Collegit nonnulla eiusmodi epitaphia Iosephus Kamp (Festschrift z. Feier d. 50jähr. Best. d. K. Friedrich-Wilhelms-Gymnasiums zu Köln 1875 part. 5: „Ein Ganymed-Torso in Köln. — Hylas" p. 86 s.). Sunt hi tituli: (de puella) Epigr. Kaibel. 570 = CIG 6201

. . . παῖδα γὰρ ἐσθλὴν
ἥρπασαν ὡς τερπνὴν Ναΐδες, οὐ θάνατος.

(Item de puella) AP XII 285 = CIG 6293

Νύμφαι κρηναῖαί με συνήρπασαν ἐκ βιότοιο,
Καὶ τάχα που τιμῆς εἵνεκα τοῦτ' ἔπαθον
Νηπίη οὐδὲ δυοῖν ἐτέοιν τέλος ἐξανύσασα,
Φιλησίη τὴν κλῆσιν, Αὐσονὶς γένος.

Muratori, Nov. thesaur. vet. inscr. II p. 1231 (nr. 3) (Romae in urnula:) *Hic situs est M. Ulpius Firmus A. L. anima bona superis reddita raptus a nymphis . vix. ann. VIII m. VI. deceptor. parentorum Ulpius Nymphicus fil. dulcissimo.*

Mazocchi, Epigr. urb. Romae 148, 3 [1]): *Fundi huius dominus infans hic iacet similis deo. Hunc ab* [2]) *ante oculis parentis rapuerunt nymphae in gurgite . monimentu(m) quot filius patri facere debuerat, ipse fecit.* [3])

---

[1]) Kampius eundem titulum inveniri dicit apud Gruterum p. 713, 11, sed hoc loco non exstat.

[2]) *ab* omisit Kampius.

[3]) Ad hanc seriem non pertinet carmen Anthologiae Latinae (Burmann-Meyer) II 1164, cuius initium Kampius p. 87 laudat:

Raptus ego superis patribusque ablatus
Cum frui debueram aetate, torrida fata negarunt.
Praecipitem memet superi mersere sub undas.

Hic enim de nymphis non agitur.

securus licet Aenean Rutulumque ferocem
committas, nulli gravis est percussus Achilles
aut multum quaesitus Hylas urnamque secutus.

Rufius Festus Avienus in periegesi secundum Dionysii opus composita haec habet (III v. 976 ss.):

. . . *Mysos tacitum diffusus in aequor*
Tergaque flavescens sulcat Cius : huius ad undam
Pulcher Hylas nymphis quondam fuit anxia cura.

Avienus igitur — aliter ac Dionysius — vulgatiorem fabulae formam praetulit.

Similiter rem describit Priscianus in periegesi v. 773 ss. (PLM ed. Baehrens V p. 301):

Bebrycii post hos et Mysia montibus alta,
Qua Cius egregia decurrens murmurat unda :
Qua nymphas perhibent comitem rapuisse potentis
Alcidae puerum tristissima fata gementis.

Praeter Arnobium, qui supra (p. 49) una cum Clemente Alexandrino commemoratus est, a scriptoribus christianis his locis Hylas ut impuri amoris exemplum proponitur:

Tertull. ad nation. II 14:
Adicite potius titulis Herculaneis stupra puellarum, uxorum, et fascias Omphales, et ob decori pueri amissionem turpiter desertam militiam Argonautarum.

Firmicus Maternus de errore prof. gent. c. 12, 2: *puerorum aliquis delectatur amplexibus : Ganymedem in sinu Iovis quaerat, Herculem videat Hylam impatienti amore quaerentem, Hyacinthi desiderio captum Apollinem discat, Chrysippum alius, alius Pelopem videat, ut per deos suos sibi licere dicat quicquid hodie severissime Romanis legibus vindicatur.*

Aurelius Prudentius contra Symmachum I 116 ss.:

Herculeus mollis pueri famosus amore
Ardor, et in transtris iactata efferbuit Argo,
Nec maris erubuit Nemea sub pelle fovere
Concubitus et Hylam pereuntem quaerere caelebs.

Postremo loco pono epigramma incertae aetatis haud magni aestimandum

Vix cursu tener aequat Hylas Lernaeaque tollens
Arma sub ingenti gaudet sudare pharetra.

Quo loco vox *gaudet,* praeterea sagittae hydrae veneno imbutae, gradus Hylae Herculem non aequantis ita cum Valerio Flacco conspirant, ut Statium eius memorem fuisse appareat.

Martialis non paucis locis Hylae mentionem facit. Epigr. V 48, 5 eius capillos laudat:

Talis raptus Hylas, talis deprensus Achilles
Deposuit gaudens matre dolente comas.

Epigr. VI 68 Eutychus puer a Castrico amico Martialis amatus propter pulchritudinem fatumque cum Hyla comparatur: (v. 3 ss.)

Inter Baianas raptus puer occidit undas
Eutychus ille, tuum, Castrice, dulce latus.
Hic tibi curarum socius blandumque levamen,
Hic amor, hic nostri vatis Alexis erat.
Numquid te vitreis nudum lasciva sub undis
Vidit et Alcidae nympha remisit Hylan?

Similiter de Hercule dicit Domitiani faciem gerente Ep. IX 65, 13 s.:

Nunc tibi Iuno favet, nunc te tua diligit Hebe;
Nunc te si videat nympha, remittet Hylan.

Vides Martialem sicut Statium de una nympha verba facere. Huc pertinet etiam Epigr. VII 15, 1 s.:

Quis puer hic nitidis absistit Ianthidos undis
Et fugitat dominam Naida? numquid Hylas?

Cf. praeterea Ep. IX 25, 7:

Trux erat Alcides, et Hylan spectare licebat

et X 4, 3 s.:

Quid tibi raptus Hylas, quid Parthenopaeus et Attis,
Quid tibi dormitor proderit Endymion?

Denique is locus afferendus est, quo uno aperte Herculis amor in obscoenum deflectitur, Ep. XI 5 s.:

Incurvabat Hylan posito Tirynthius arcu:
Tu Megaran credis non habuisse nates?

In Iuvenalis satiris semel Hylas invenitur. Enumerat enim ille in satira prima res quasdam fabulosas, quas sine periculo ad suum quisque arbitrium tractare possit (v. 162—164):

Alter locus est in Tristium libro secundo (iam p. 13 commemoratus), ubi varia tragoediarum argumenta v. 381—408 enumerantur. Qua in enumeratione legimus v. 405 s.:

Huc Iole Pyrrhique parens, huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas Iliacusque puer.

Seneca Hylam commemorat in ‚Medea' (649 ss.):

. . . *meruere cuncti*
morte quod crimen tener expiavit
Herculi magno puer inrepertus.
raptus heu tutas puer inter undas.

Statius Hylae exemplo varie utitur: (Silv. I 2, 197—199)

Asteris et vatis totam cantata per urbem,
Asteris ante dapes, nocte Asteris, Asteris ortu,
Quantum non clamatus Hylas.

Hic igitur inducitur ut homo summo cum desiderio quaesitus.

Nymphae, quae Hylam rapuit, bis mentio fit — quod vero unam nympham habet, secutus est Valerium Flaccum, cuius aliam imitationem infra commemorabimus: Silv. I 5 poeta nymphas invocat (v. 15 ss.), ut in balneo Claudii Etrusci habitent exceptis tamen iis, quae culpa aliqua aquam infamaverunt:

(v. 20—22) . . . *procul hinc et fonte doloso*
Salmacis et viduae Cebrenidos arida luctu
Flumina et Herculei praedatrix cedat alumni.

Silv. III 4 Venus Flavi Earini pulchritudinem praedicans dicit (v. 40—43):

. . . *cedat tibi Latmius ultro*
Sangariusque puer quemque irrita fontis imago
Et sterilis consumpsit amor. te caerula Nais
Mallet et apprensa traxisset fortius unda.

Praeterea cum Hyacintho Hylas ut puer pulcherrimus commemoratur Silv. II 1, ubi Glauciae, qui fuerat Atedio Meliori dilectissimus, forma laudibus summis effertur, v. 112

Oebaliden illo praeceps mutaret Apollo,
Alcides pensaret Hylan etc.

Denique huc pertinet Theb. V 441—444, ubi inter Argonautas, de quibus Hypsipyle plura narrat, Hercules cum Hyla nominatur:

Audet iter magnique sequens vestigia mutat
Herculis et tarda quamvis se mole ferentem

Ut brevi complectar, quod de tota hac copia mythographa censeo, suspicor unum fuisse librum, in quo fabulae uberrime narratae erant. Ex quo libro varii scriptores varia elegerunt simili ratione atque Graeci ex eo enchiridio hauserunt, quod fons est Apollodori bibliothecae aliorumque librorum.

VIII. De Hyla a scriptoribus Romanis obiter commemorato.

Hylas inde a primo a. Chr. saeculo inter eas personas e fabulis Graecis petitas numerandus est, quae etiam apud Romanos notissimae celeberrimaeque erant. Quod vel ex uno loco Vergiliano Georg. III 6 apparet. Vergilius enim enumerans, quae fabulae maxime vulgatae sint, haec dicit v. 4—8:

omnia iam volgata : quis aut Eurysthea durum
aut inlaudati nescit Busiridis aras?
cui non dictus Hylas puer et Latonia Delos
Hippodameque umeroque Pelops insignis eburno,
acer equis? . . .

Iterum Vergilius Hylam tangit ecl. VI 43 s. Silenum enim fingit cecinisse, quomodo mundus ortus esset, tum hominum ex lapidibus originem, aetatem auream, Promethei fatum; deinde pergit:

his adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
clamassent, ut litus 'Hyla, Hyla' omne sonaret.

Hoc quoque loco elucet hanc fabulam inter clarissimas habitam esse, cum ex omni Argonautarum expeditione ea potissimum a Sileno deligatur.

Argonautas Hylam vocasse apud Vergilium primum legimus; neque obloquar, si quis dicat illi Graecum aliquod exemplar obversatum esse. Hoc amplexus est Valerius Flaccus (III 724 s.):

omnis adhuc vocat Alciden fugiente carina,
omnis Hylan, medio pereuntia nomina ponto.

Ovidius Hylam ut exemplum pulchritudinis egregium profert art. amat. II 109 s.:

Sit licet antiquo Nireus adamatus Homero,
Naiadumque tener crimine raptus Hylas.

est. Eapropter Hercules sequi Argonautas noluit, quod indiligentes custodiendo comiti suo fuissent.

Euhemerismus qui dicitur, praeter Servium Aen. I 619 et mythographum Vaticanum II 199 etiam in scholiis Bernensibus exstat ad Ecl. VI 43 (ed. Hagen JJ. Suppl. IV p. 799): *Hercules cum Argonautis navigans reficiendi remi causa in silvam processit, quem comitatus est Hylas, Theodamantis filius; sed dum Hercules optatam arborem quaerit, puer aquandi gratia ad fontem venit Cetei fluminis, qui a Nymphis adamatus et raptus est, vel sicut alii volunt, in eodem fonte praeceps lapsus et necatus est, quem cum diutius clamitans quaerit, ab Argonautis relictus Prometheum solvisse dicitur. . . . Hylan] comes Herculis et cum Argonautis navigans navi excidens interiit. Quidam eum dicunt ad puteum Moesiae vel fontem Caici*[1]) *venisse atque ibi praecipitatum interisse. Quem fingunt esse a Nymphis adamatum atque raptum. — Relictum] perditum vel ablatum iuxta actum*[2]) *civitatem Moesiae.*

Nanciscimur hoc scholio novam de Hyla Euhemerismi formam, sc. nave eum excidisse.

Denique reliqua scholia, quoniam nihil novi ex iis discimus, exscripsisse satis habeo:

Serv. Georg. III 6 *Hylas autem socius Herculis fuit, qui aquatum profectus raptus est a nymphis in Mysia.*

Schol. Veron. Georg. III 6 *Hylas Thiodamantis filius, inter Argonautas comes Herculis, in Mysia raptus ab nymphis et fonte immersus*[3]) *est.*

Schol. Bern. Georg III 6 *Hylas puer] Hic secutus Herculem, ut aiunt, ab eodem dilectus, a Nymphis adamatus in fontem praecipitatus est, quem cum quaererent nautae nomine suo saepius vocarunt dicentes 'Hyla, Hyla'. Iunilius dicit.*

Schol. Bern. Ecl. VI 44 *Ut litus Hyla Hyla! omne sonaret] quaerenti Herculi vel a Nymphis adamatus quaeritur.*

---

[1]) Sic Hagen secundum Servium. (Codd. *vel caiaei*). Sed puto etiam hoc loco *Ascanii* restituendum esse.

[2]) Legendum est *Cium.* Ex *cium* per errorem factum est *ctum,* quod stupide in *actum* suppletum est.

[3]) Sic cod. Veron. 38 secundum Arnoldum Herrmann, Die Veroneser Vergilscholien I. II Donaueschingen 1869—70. Keilius habet [*haus*]*tus.*

Ex hac farragine, quae de ritu Cianorum narrantur, ut suo loco (p. 2) commemoravimus, inter bona veteris memoriae frustula habenda sunt. Mythographos Vaticanos multa ex Servio, eoque hic illic pleniore quam quem nos habemus, atque omnino ex scholiis ad Vergilii carmina pertinentibus hausisse constat. Quibus locis ea quae de Hyla exscripsimus, addenda esse apparet ex verbis *ad quam imitationem Virgilius dicit etc.* Nec vero ipsi mythographi I et II ex scholiis illis libaverunt, sed communis eorum auctor, ex quo illi partim eadem, partim diversa excerpserunt.

Etiam haec scholia ad Hylam pertinent: Prob. Georg. III 6 *Hylas, Thiodamantis filius, Dryopum regis, quorum gens subiecta Parnaso fuit, qui patre interfecto Herculem secutus fuit, studio eius virtutis ardens. Cum ex comitatu Argonautarum in Mysia Hercules recessisset ad materiam quaerendam remi, quem fractum volebat reficere, et Hylas ad hauriendam aquam fluminis Ascanii* [1]) *urnam extulisset, dum accedit ad ripam, adamatus a nymphis est. Propter hunc Hercules comites deseruit nec secutus Iasonem, ut refert Apollonius in Argonauticis : eius fluminis † Nympha † Madide † tunicae partus est.* [2]) *Et Apollonius refert in Argonautis † ἀλεξιονην ὀνομακριτο.* [3]) Praeter Apollonium in hac narratione etiam Theocritea et Nicandrea inveniuntur : *studio eius virtutis ardens* fere Hylas etiam apud Theocritum est. Quod de fluminis partu dicitur, Nicandrum redolet, quoniam nymphas ille Ascanii filias dicit, ac si recte intellego etiam nomina tria nympharum agnoscenda esse, hac in re Theocritum cum Nicandro mixtum habemus. Verba *propter hunc Hercules comites deseruit nec secutus Iasonem* de Herculis quodam consilio videntur intellegenda esse — non de Hercule invito relicto — quod probatur loco Prob. Ecl. VI 43 : *Argonautae Colchos migrantes cum aquatum descendissent, Hylas, Thiodamantis filius, qui in deliciis Herculis erat, ad fontem venit et adamatus a nymphis immersus*

[1]) Hoc uno scholiorum Vergilianorum loco nomen verum fluminis legitur, cum ceteris habeas *caici* vel *eelei* vel *cetei.* Vix dubium est quin ii loci, quibus hae corruptelae inveniuntur, communem habeant fontem, recte autem legatur *Ascanii,* quod nomen aut ex Nicandro aut ex Propertio ad mythographos pervenerit.

[2]) Legendum videtur : *eius fluminis Nychea, Malis, Eunice partus est.*

[3]) Locus desperatus est.

Serv. in Verg. buc. VI 43

*Hylas puer, Thiodamantis filius, ob speciem Herculi fuit carissimus, quem secutus navigantem cum Argonautis in finibus Ioniis iuxta Moesiam apud fontem calciamnis (*l. *Ascanii amnis)*[1]) *cum aquatum iisset, a nymphis raptus est. . . . puerum, comitem Herculis, quem perdidit in finibus Ioniis iuxta Mysiam nec usquam potuit reperire. Postea cum esset cognitum, quod perisset in fonte, ei statuta sunt sacra, in quibus mos fuerat, ut eius nomen clamaretur in montibus : ad quam imitationem nunc dicit 'ut litus Hyla Hyla omne sonaret.' Per transitum rem veram tetigit; tertio enim ab ephebo puero in monte comitantibus universis nomen eius clamabatur.*

Serv. Aen. I 619 :

historia hoc habet, Herculem cum Colchos iret perdito Hyla, qui aquatum profectus, ut fabula loquitur, a nymphis adamatus et raptus est, ut veritas habet, lapsus in fontem altissimum necatus est[2]), *post peragratam Mysiam navibus Troiam venisse. a cuius portu cum eum Laomedon arceret etc.*

1) Haec emendatio probatur loco qui infra (p. 66) afferetur Prob. Georg. III 6.

2) Cf. mythogr. Vat. II supra.

Mythogr. Vat. I 49

Hercules cum accessisset comes Argonautis, Hylam Thiodamantis filium secum duxit armigerum admirandae pulchritudinis iuvenem. Ipse vero fregerat remum in mari, dum pro suis remigat viribus, cuius reparandi gratia Mysiam petens silvam fertur ingressus. Hylas vero cum aquatum perrexisset, conspectus a nymphis raptus[1]) *est. Quem dum Hercules quaerit, relictus ab Argonautis est in Mysia.*

1) Cod. *receptus*, corr. Maius.

Mythogr. Vat. II 199

Hercules cum comes Argonautis accessisset, Hylam Thiodamantis filium admirandae pulchritudinis iuvenem secum duxit armigerum. Qui[1]) *remum fregit in mari, dum*[2]) *pro suis remigat viribus, cuius reparandi gratia Mysiam petens silvam fertur ingressus. Hylas vero cum aquatum cum urna perrexisset, in fluvium cecidit*[3])*: unde a nymphis raptus esse dicitur. Quem dum Hercules quaerit, ab Argonautis impeditus esset*[4]) *in Mysia est relictus. Postea cum cognitum esset in fonte eum perisse, statuta sunt ei sacra, in quibus mos fuerat, ut nomen eius clamaretur in montibus. Ad quam imitationem Virgilius dicit : litus Hyla omne sonaret. Hercules perdito Hyla post peragratam Mysiam Colchos pergens navibus venit Troiam, a cuius portu etc.*[5]).

1) *Qui* (non *idem*) cod. teste O. Rossbachio.

2) *cum* cod. teste Rossbachio.

3) Idem Euhemerismus apud Serv. Aen. I 619.

4) An scribendum *quaerit nec reperire potest, ab Arg.?*

5) Cf. mythogr. Vat. III 8 p. 175 (Mai), qui Servium, ut saepius, laudat. Servius Hylam tangit etiam ad Aen. XI 262 *causam belli fuisse Troiani . . . quod Herculem quaerentem Hylam suscipere noluerunt.*

Oscula et infestos inter moriturus amores
Ancipites patitur Naidas Eumenidas.

Quattuor versibus quattuor modis demonstratur fatum illud anceps esse, cum amor nympharum Hylae et gaudio et perniciei sit. Fortasse poetae tabula quaedam picta ante oculos versata est, ut illud *adspice* proprio sensu intellegendum sit.

Iam vero ad difficilem rem accedo. Hoc enim quod modo tractavimus epigramma alio excipitur, quod inscribitur *Nymphis quae Hylam merserunt*; constat autem his tribus versibus :

Furitis procaces Naides
Amore saevo et irrito :
Ephebus iste flos erit.

Qua re commotus Ausonius vel, si non ipse finxit, eius auctor Hylam in florem mutatum dicat, equidem explicare non possum. Rei difficultatem levare studuit Riccardus Foerster (Jahns Jahrb. 135 ann. 1887 p. 174) : *Dass Hylas in eine blume verwandelt worden sei, ist meines wissens nirgends überliefert. dass Ausonius aber denselben mit Hyakinthos oder Narkissos verwechselt habe, ist besonders im hinblick auf epigr. 98 aspice etc. höchst unwahrscheinlich. ich möchte daher in epigr. 99 . . . statt flos lesen f o n s, indem ich einerseits auf Valerius Flaccus Arg. IV 26 ff. „hoc nemus heu fatis mihi iam domus, improba quo me nympha rapit saevae monitu Iunonis; in arces nunc Iovis accessus et iam mihi lumina caeli conciliat iungitque toros et f o n t i s honores", andererseits auf Hesychios u. Ὕλας · κρήνας Κιανοί verweise.* Quae quamvis nunc Foerstero minus placere sciam, laudasse satis habeo : ipse melius rem expedire nescio.

Extremo huius capitis loco ea affero, quae apud mythographos Latinos excepto Hygino (cf. p. 43 ss.) inveniuntur.

5. De mythographis.

Ad fontem mythographum certe redeunt scholia ad carmina Vergiliana sub variis nominibus servata. Itaque haec coniungo cum mythographis qui dicuntur Vaticanis. Locos mihi liceat ita afferre dispositos, ut facile quae singulis communia sint et ad unum auctorum referenda, perspiciatur:

Hippolyto, Paridi, Iasoni, sed etiam Baccho et Apollini praeferant (v. 104 ss.):

Non fuit Hippolytus talis, non pastor ab Ida,
nocturnae fulgore deae non pulcher Iason,
nec Bromius iam talis erit nec magnus Apollo.

Ipse Hylas describitur v. 65 ss.:

Alcidis comes est comis puerilibus annis,
quem rubor ut roseus sic candor lacteus ornat,
illi purpureus niveo natat ignis in ore[1]).

Dracontius quamquam fabulam ad suum prorsus arbitrium conformavit, tamen non ignoravit, quae Valerius Flaccus de eadem re conscripserat. Cf. v. 95—99:

. . . *cui iunctus Hylas pulcherrimus haeret*
gestans fulminei pellem cum dentibus apri,
et licet invalidus haec pondera ferre laborat,
ipse tamen gaudet, quasi iam commune trophaeum
gestet et Alcides non solus fuderit aprum

et hos locos Valerii Flacci: (I 108—111)

. . . *Arcadio cuius flammata veneno*
tela puer facilesque umeris gaudentibus arcus
gestat Hylas: velit ille quidem, sed dextera nondum
par oneri clavaeque capax.

(III 486) *haeret Hylas lateri passusque moratur iniquos*[2]).

Fatum Hylae etiam

4. Ausonius

epigrammate 98 Schenkl (= 97 Peiper), quod inscribitur: *De Hyla quem Naiades rapuerunt,* non male describit:

Adspice, quam blandae necis ambitione fruatur
Letifera experiens gaudia pulcher Hylas.

---

[1]) Hic Dracontius Statii vestigia premit (cf. Ach. I 161). Cf. omnino de eis locis carminis quibus Statiana repetuntur, Conradum Rossberg, De Dracontio et Orestis quae vocatur tragoediae auctore eorundem poetarum Vergilii Ovidii Lucani Statii Claudiani imitatoribus, Nordae 1880 p. 26.

[2]) Praeterea apud Dracontium ut apud Valerium Flaccum Hylas cum Baccho et Apolline comparatur. Denique, ut Riccardus Foerster me monet, Deiopeae nomen (v. 131) ad exemplum Dryopae (Arg. III 529) fictum est.

pellem cum dentibus apri. Praeterea Dracontius rem ex initio plane novo repetit, cum fingat nymphas amore Hylae a Venere punitas esse, quod illam offendissent. Qua occasione utitur, ut longum sermonem habitum inter Venerem Amoremque eius filium referat, quo amoris potentia celebratur exemplisque fabulosis divinis humanisque illustratur. Venus irata, quod nymphae illae Clymene stimulatrice ignominiam eius cantaverant — scilicet eam cum Marte a Sole conspectam, a Vulcano deprehensam esse — filium demittit, ut nymphas Hylae amore incendat; quae vere poena illis est, cum Hylas nondum pubes ad cupidinem nympharum explendam annis compluribus demum praeteritis idoneus futurus sit. Hoc plane absonum est; namque omnes de quibus egimus poetae rem ita descripserunt, ut Hylas nymphis statim gratus comes atque coniunx esset [1]). Amor igitur armis suis instructus ad fontem in quo nymphae habitabant, devolavit. Lapide in fontem proiecto eas terruit, ita ut in terram provenirent. Ipse specie vesteque virginis assumpta illis se immiscuit. Tum Hercules cum Hyla praeteriit; puer nymphis valde placuit. Quem dum admirantur atque praedicant, Amor eas telis suis cunctas vulneravit, ut puerum rapere et in undis detinere constituerent. Brevi Hylas ad fontem casu pervenit aquam hausturus atque a nymphis submersus est, quae flentem blande consolantur. Quomodo ab Hercule, quocum advenerat, secesserit, non explicatur. Herculis error breviter describitur. Quid Hyla factum sit, ab Amore ipso in caelum redeunte comperit. Ac pauca de amisso puero lamentatus celeriter hac re se solatur, quod Hylas inter divos receptus sit. Quo nuntio etiam matris dolorem in gaudium commutatum iri confidit.

Pulchritudo Hylae a poeta quam maxime praedicatur atque etiam nimium effertur, cum eum nymphae non solum

---

[1]) Nec vero Dracontius inventum suum usque ad finem tenuit: quamquam enim dicit (v. 69 s.):

Haec illis sit poena nocens, ut vota trahantur
Ipsarum in longum, donec pubescat amatus,

tamen infra rem sicut ceteri narrat: postquam Hylas in fontem demersus est, de dolore nympharum aut de vana cupiditate nihil commemoratur, immo mero gaudio affectae sunt, quod desiderium earum expletum est, v. 139. 140:

Tu noster iam sponsus eris sine fine dierum.
His dictis mentem pueri mulcebat amica.

narratione haud ita credibilem esse vidimus, certa quaedam ratio supposita est. Tandem vero Iason commemorato oraculo, quo sibi responsum esset ante scopulos errantes fato sociorum fortissimum ab expeditione avocatum iri, suis optionem dat, utrum navem solvere an diutius illius adventum exspectare mallent. Plerique proficisci gestiebant repugnante uno Telamone; cui maxime obloquebantur Meleager et Calais. Itaque, ut apud Apollonium, Argonautae sine Hercule proficiscuntur. Initio libri quarti fusius narratur, quod apud Apollonium deest, quid Hercules solus, ut erat, gesserit, quomodo denique ad quietem pervenerit. Hercules enim nectare a Iove in tempora instillato consopitus somnio Hylam vidit et fata sua narrantem audivit. Item quae inter socios ante profectionem disputata sint, ille cum Hercule communicat. Tum minus apte quam rhetorice Herculem adulescentulus monet, ut in fortitutidine perseveret, cuius praemium caelum ei datum iri, neve sui obliviscatur. Haec cum audivisset Hercules Hylam quaerere desiit. Nec vero, ut apud Apollonium, ad labores illos continuandos in Peloponnesum abit, sed ad Prometheum Caucaso affixum liberandum mittitur. Interim Argonautae mari placido profecti nondum Herculis relicti reminisci desinunt. Sed omnes curas Orpheus dulci carmine dissolvit. Itaque non, ut Apollonius, poeta vaticinio etiam Argonautas de sociis relictis certiores fieri narrat, sed quamquam res in dubio versatur, paulatim, ut fit, animi sedantur.

Longe aliter atque omnes quos percensuimus poetae

3. Dracontius

(carm. prof. II) argumentum tractavit. Is rem ad Peneum flumen transtulit, ubi Clymene nympha a Sole amata habitabat. De Cianis eorumque sollemnitate etiam Propertius et Valerius tacuerant, quippe quae hominibus Romanis remota atque abscondita esset; tamen regionem Mysiam tenuerant. Dracontius etiam hanc neglexit atque rem e genuino conexu prorsus exemit. Neque in Argonautarum expeditionem eam inseruit; sed Hercules (v. 94) *post bella suis victor ibat,* laboribus superatis domum revertebatur. Hylas a matre Herculi deditus (cf. v. 159 : *Quid matri narrabo tuae, quae te mihi parvum deposuit*) illum sequitur *gestans fulminei*

multo plura innovata sunt. Totum illud fatum dolo Iunonis Herculi inimicae [1]) efficitur, cum illa Dryopae nymphae Hylam coniugem destinet. Iunonis voluntate Herculem in Mysia relictum esse iam Graeci quidam auctores dixerant, ut docet schol. Theocr. XIII 75 *τοῦτο ἰδίως ὁ Θεόκριτος λέγει, ὅτι πεζῇ ἦλθεν εἰς Κόλχους τῶν ἄλλων λεγόντων μὴ παραγενέσθαι, ἀλλὰ κατὰ βουλὴν τῆς Ἥρας ἀπολειφθῆναι.* Qui hoc modo Iunonem rei arbitram fecerunt, eos id studuisse apparet, ut quod apud Apollonium casui tribueretur, ad certum aliquod maiusque consilium referretur. Singulas res Valerius Flaccus ex suo ingenio narrare videtur. Iuno igitur, cum Hercules in silvam Mysiam remi parandi causa, ut apud Apollonium, abiisset Hylasque eum sequeretur, *tempus rata nocendi* (III 488) Minervam ad res Colchicas constituendas dimisit, ne ab illa impediretur. Quo facto in silvam illam se contulit, ubi Dryopen convenit, quae ex fonte evaserat tumultu Herculis varias feras venantis excitata inque domicilium suum reditura erat. Statim ei nuntiat Hylam modo advenisse adulescentem Baccho Apollinique pulchritudine parem promittitque hunc illius coniugem fore. Cervo pulcherrimo a Iunone misso Hylas ad venandum pellectus et ab Hercule ipso admonitus, ne praedam dimitteret, brevi procul ab amico abductus est longoque errore denique defessus ad fontem pervenit, ubi cervus evasit. Tum vero Hylas ad fontem amoenum procubuit, ut requiesceret nymphaeque in amplexum devenit Hercule frustra vocato. Interim hic, qui ornum in montibus aptam invenerat, Hylam alio itinere reversum esse arbitratus ad navem rediit neque usquam comitem vidit. Polyphemus, cui Apollonius multos versus dedit, non commemoratur. Tum copiose (572—597) describitur, quomodo Hercules Hylam — frustra — quaesiverit. Socii non, ut Apollonius dixit, imprudentes Herculem relinquunt, sed quamquam ventus a Iunone secundus dabatur, per complures dies exspectant, cf. v. 652 :

septimus hic celsis descendit montibus auster.

Itaque etiam hic in locum casus illius, quem in Apollonii

[1]) Iunonem Herculi inimicissimam esse atque aegre ferre, quod is, in quem omnia mala moliri semper sit parata, eius ipsius expeditionis cui illa maxime faveat, particeps fiat iam in libro I v. 111 ss. a poeta demonstratum est.

macheische Färbung sich um so weniger verkennen lässt, als die zarte Schilderung, der leichtere und klare Fluss der Dichtung den treuen Anschluss an das griechische Original deutlich beweist. Sed haec est parum valida argumentatio, praesertim cum optio sit inter Callimachum et Philetam, inter quorum dictionem certe summa erat similitudo. Ungerus (Anal. Prop. p. 26) de Phileta cogitavit, sed ne hic quidem certa causa prolata: . . . *ne iam quid coniectura prosequar argumenterque non solum Arganthonii montis mentionem, verum etiam omnem Hylae fabulam a Phileta sumpsisse Propertium.* Otto (p. 49) animadvertens Ungeri sententiam „non sat idoneis argumentis esse confirmatam“ Philetam tamen tenuit, cum sibi videretur certiora argumenta nactus esse. Enumerat enim p. 48 s. eos locos quibus Propertius cum Theocrito vel Apollonio quibusque Apollonius et Theocritus consentiant. Sed his rebus talia immiscuit, qualia mihi dissentire potius videntur, quam consentire, velut antri nympharum descriptionem Prop. v. 35 ss. et Theocr. v. 40 ss., de qua supra dictum est; cetera vero tam levia sunt, ut ad fontem communem cognoscendum nihil valeant, ac maximam partem eiusmodi, ut facile a compluribus poetis similiter fere proferri potuerint. Quod igitur ex illis locis Otto satis certo putat communem fontem agnosci posse eumque Philetam fuisse dicit, quoniam Theocritus discipulus eius fuerit, equidem assentiri non possum. Mihi rectius videtur confiteri propter argumentorum penuriam certi quicquam effici non posse.

2. Valerius Flaccus

in Argonauticis Hylam longe aliter atque Propertius tractavit id quidem studens, quod ille non studuerat, ut fabulam ad suum arbitrium exornaret atque mutaret (III 481 ss.). Omnino enim de Argonautis sic scripsit, ut Apollonium Rhodium respiceret nec tamen in rebus fingendis suo ingenio indulgere dubitaret. De Hyla quidem in summa tantum rei cum Apollonio congruit: Hylam ab una nympha in fontem detractum, Herculem autem propter illum amissum in Mysorum regione a sociis relictum esse. De relicto rixa inter Argonautas oritur, in qua Telamon potissimum amicum expectandum monet. Inter eius adversarios Calais eminet (III 692), ut apud Apollonium ambo Boreadae. Sed

alio in conexu commemorari debebat, non, ut apud Propertium, ita, ut Boreadae illi nihil noceant, nymphae solae periculo sint: nam Propertium rem ex alio quodam conexu solvisse atque insuper immutasse, id solum agentem, ut Boreadas sibi minime necessarios in carmen suum insereret, vix quisquam credet. Itaque equidem in contrariam partem discedens historiolam de Boreadis, qualem apud Propertium legimus, in nullo alio nisi hoc ipso conexu intellegi posse arbitror [1]). Is poeta quem Propertius secutus est, Boreadas arcessivit, ut demonstraret nisi casu quodam infelici Hylam Herculi eripi non potuisse. Nam quamquam multis propter pulchritudinem placuit [2]), inter hos Boreadis, tamen soli Herculi deditus ceteros reppulit; a nymphis nulla sua culpa raptus est.

Iam si conamur extricare, quis ille poeta sit, id certum est neminem eorum esse, quorum carmina etiamnunc habemus: nam nulla earum quas Propertius uberius tractavit rerum apud alium scriptorem invenitur, dico Boreadas, regionis circa fontem sitae descriptionem, Hylae flores decerpentis moram [3]).

Restat igitur, ut inter eos quaeramus carminis nostri auctorem, quos iam non habemus. Atque quoniam constat a Propertio ipso Callimachum et Philetam inter elegiarum poetas Alexandrinos longe plurimi aestimatos esse, verisimillimum est alterum eorum fontem Propertii fuisse. Rauchius (p. 34) carmen Callimacho nullo negotio attribuendum esse putavit: *für den von den Alexandrinischen Dichtern mehrfach behandelten Raub des Hylas durch die Nymphen ersetzt uns Propertius den Mangel an Fragmenten, in dessen 20. Elegie des I. B. die Kalli-*

---

[1]) Non nego Boreadas potissimum Hylam sequentes fingi, quod constabat eos alias quoque Herculis aemulos esse.

[2]) Cf. Val. Flacc. Argon. III 599 s.: . . . *omnibus aeque grata rudimenta.*

[3]) Non recte Fritzschius Theocr. II vol. II p. 1: *Imitandi* inquit, *materiem hoc carmen (Theocr. XIII) praebuit Propertio I 20.* Cf. Knebelium in libro *Elegieen von Properz, Leipz. 1798 p. 50: Eine genauere Vergleichung mit der Erzählung, wie sie unser Dichter darstellt, und der vom Theokrit müsste . . . unterrichtend sein.* Equidem praeter versus p. 28 laudatos nullam Theocriti imitationem video. Atque hos ipsos versus iam auctor Propertii ad illius exemplum conformare potuit.

semus. Cetera eiusmodi sunt, ut nihil inde efficere liceat, praesertim cum non soli Propertio cum Nicandro communia sint.

De Boreadis Knaackius (Herm. XXIII p. 136 n. 1) non sine aliqua specie haec protulit: *Man hat noch nicht beachtet, dass die Verfolgung des Hylas durch die Boreaden (Prop. I 20, 25 ff.) deswegen erfunden ist, um die spätere Bestrafung derselben durch Herakles (Apoll. I 1300 ff. mit Schol.) zu motiviren: das war also in der Vorlage des Properz erzählt und die Verse sind nur im Zusammenhange mit anderen Heraklesthaten verständlich, während sie bei dem römischen Nachdichter ohne Störung des Zusammenhanges ausgeschieden werden können*[1]. Sed percenseamus, quae causae afferantur, quibus permotus Hercules in Boreadas ira incensus fuerit eosque necaverit. Secundum Apollonium Rhodium I 1300 ss. Boreadae suaserunt, ne socii Herculem exspectarent. Si igitur Hercules postea comperit se illis auctoribus in aliena ignotaque terra cum uno comite Polyphemo relictum esse, haec irae satis magna causa erat. Quae ab aliis causae inventae dicuntur, eo spectant, ut Hercules aut aperta inimicitia aut invidia commotus sit. De insidiis Herculi structis narraverunt Nicander et Aenesidemus. Schol. 1300: *Νίκανδρος δέ φησιν οὕτως „ἐπειδὴ Ἡρακλῆς ἐμνησικάκει τῷ Βορέᾳ“*; schol. 1304: *Νίκανδρός φησι . . . Βορέαν αἴτιον γεγονέναι τοῦ θανάτου τῶν προειρημένων διὰ τὸ χειμάσαι τὸν Ἡρακλέα εἰς Κῶ ὑποστρέφοντα.* Schol. 1300: *Αἰνησίδαμος ἐν Τηιακοῖς, ἐπειδὴ τὸν Ἡρακλέα ξενίσαντες ἐνήδρευσαν αὐτὸν φονεῦσαι βουλόμενοι.* De invidia haec inveniuntur (Schol. 1304): *Σῆμος δέ φησι διὰ τὸ ληφθῆναι δρόμῳ τὸν Ἡρακλέα ὑπὸ τῶν Βορεαδῶν, Στησίμβροτος δέ, ὅτι διαφορὰν ἔσχον πρὸς τὸν Ἡρακλέα περὶ τῶν δεδομένων δώρων ὑπὸ Ἰάσονος τοῖς ἀριστεῦσι.* Haec omnia quae proferuntur, satis gravia sunt ad Herculis iram explicandam. Sed si quis propter Hylam fingere volebat Boreadas ab illo interfectos esse, sine dubio de vera vi puero illata dicendum erat, non de levi illo conatu, quem facile Hylas ramo arceret. Atque illa vis Hylae illata

[1]) Knaackii sententiam amplexus Ernestus Maas, Aratea (= Kiessl.-Wilam. Philol. Unters. XII) p. 337 adn. conicit Rhiani Heracleam et Apollonio et Propertio praesto fuisse, „ob puerilem amorem vel in heroum vita moribusque a Rhiano expressum.“

contrarias esse. Alter enim rem secundum naturam describit, alter exquisita arte colligit, quae ad fertilitatem atque pulchritudinem regionis maxime pertinere videntur. Nec quae sequuntur de Hyla in floribus decerpendis morato atque fontis imagines admirante, lepide excogitata, praeter hunc locum usquam inveniuntur.

Quaeritur, unde Propertius sua sumpserit. Neque enim quicquam fabulae ipsi eum de suo addidisse puto, quoniam hic non eius mos est. Etiam quod de Boreadis narrat, mihi ex Graeco aliquo poeta desumptum videtur, quamquam fontem monstrare non possum. Idque eo magis mihi persuasum est, quod ille locus ad totum carminis conexum minime necessarius est. Si Propertius Boreadas omisisset ac de nymphis tantum dixisset, rem suam non minus demonstrasset, quoniam nymphas, non Boreadas puero periculosas esse monet. Etiam brevitas illa qua res non tam depingitur quam adumbratur, ut R. Foerster me monet, fontem uberiorem monstrare videtur.

Quae cum ita sint, plus etiam certo concludi posse censeo : scilicet Propertium omnia, quae de Hyla narrat, ex uno auctore hausisse, cui placuerit ante verum nympharum periculum Boreadas ludentes inserere. Ut Augustus Otto, ego quoque amplecti nolo, quod Erwinus Rohde exposuit (d. griech. Roman p. 105 n. 3) narrationem Propertianam ex variis auctoribus contaminatam ratus : *Propertius I 20 combinirt verschiedene Versionen, schliesst sich aber hauptsächlich dem Nicander an (Arganthi v. 33 = Arganthonion bei Nicander [freilich auch bei Apoll. Rhod. I 1178]; Ascanius v. 4. 16. = Nic. bei Anton. Lib. [anders z. B. Dionys. Perieg. 806]; in den Hylas verlieben sich alle dryades nymphae v. 45 : so auch bei Nicander [freilich auch bei Theocrit] : s. Schol. Ap. Rh. I 1236: anders bei Apollonius. Endlich machen bei Nic. die Nymphen den Hylas zur ἠχώ, καὶ πρὸς τὴν βοὴν πολλάκις ἀντεφώνει Ἡρακλεῖ. Nur vom Echo kann man doch auch die Verse 49. 50 des Properz verstehen : cui procul etc. Allerdings ist bei Properz [v. 67] Hylas nicht, wie bei Nicander, ein Sohn des Keyx, sondern, wie bei Hygin f. 14, Apollonius u. A., ein Sohn des Theiodamas).* Eorum quae Propertius ex Nicandro hausisse dicitur, gravissimum esset, quod Hylas in echo mutatus sit, nisi illum de tali mutatione non cogitasse iam perspexis-

se haberet, ipse sibi obloqueretur. Nam nihil aliud cavendum esse dicit, nisi amorem atque cupiditatem nympharum; non id Gallum timere iubet, ne puer eius in echo mutetur, sed ne a nymphis rapiatur atque teneatur.

Difficillimus carminis locus est de Boreadis 25 ss.:

hunc duo sectati fratres, Aquilonia proles,
hunc super et Zetes, hunc super et Calais,
oscula suspensis instabant carpere palmis
oscula et alterna ferre supina fuga.
ille sub extrema pendens secluditur ala
et volucres ramo submovet insidias.

Suspensae palmae idem fere atque passae Hylamque versus extensae manus esse videntur. Quomodo Hylas se a Boreadis liberet, Lachmannus hunc in modum explicare studet: „Hylas", inquit, „non inepte se a Boreadum osculis defendit. Eorum alterum, cum supra caput suum suspensis palmis, ut oscula supina ferret, vagantem videt, sinistra manu extremam alam, hoc est, remigum pennarum longissimam arripit itaque, dum ille altius volare nititur, sub ala pondere deorsum tracta pendet, qua arte ab ore appetentis secluditur ac removetur; alterius volucres insidias ramo in dextram sumpto a se submovet". Sane si quis verba accurate interpretatur, sic fere rem intellegere debet; unum tantum non credo Hylam eodem tempore altera manu alam capere, altera ramum ducere. Sed mihi videtur res ita intellegenda esse, ut postquam se ab illis removit, tum demum ramo utatur. Puto primum Boreadas ad Hylam tam prope accedere, ut eum capere possint, qua in re quocunque modo „sub extrema ala" pendeat, — quamquam confiteor mihi quomodo id fiat, obscurum esse — tum illum se solvere atque novas insidias ramo arcere. Miretur quispiam Boreadas puero cedere. Atque revera vix credendum est puerum illum tenerrimum robori duorum virorum resistere potuisse. Sed ludunt, non pugnant Boreadae. Itaque cum Hylam obstinate amores suos repudiantem videant, cedunt.

Quae Propertius de Boreadis Hylam persequentibus narrat, apud nullum alium scriptorem inveniuntur. Item descriptio fontis totiusque regionis singularis est; quam si cum Theocrito comparamus, Propertium cum hoc una re consentire videmus, quod regio fusius describitur, descriptiones vero ipsas inter se

Versum 49, qui in codicibus legitur:

cui procul Alcides iterat responsa; sed illi

cum Hauptio emendandum puto:

cui procul Alcides iterat, responset: at illi,

cum non dictum sit, cuinam Alcides responderit[1]).

Versum 49 s.: *at illi nomen ab extremis fontibus aura refert* Otto l. l. p. 48 ad Hylam in echo mutatum spectare putavit. Ad hunc errorem perductus est, quod ea quae apud Nicandrum diserte exposita sunt, apud alios quoque scriptores etsi brevius invenienda esse opinatus est. Ac praeter Propertium inventum illud Nicandreum apud Valerium Flaccum reperire sibi videbatur, qui haec habet III 596 s.:

rursus Hylan et rursus Hylan per longa reclamat
avia; responsant silvae et vaga certat imago.

Sane id quod silvae responsant et vaga illa imago, quae in vocando cum Hercule certat, echo est; sed siquis dicat Hylam esse in illam mutatum, aperte erret. Vide enim, quae ipse Valerius Flaccus de Hylae sorte narret IV 22 ss.:

Ecce puer summa se tollere visus ab unda
frondibus in croceis et iniquae munere nymphae
stansque super carum talis caput edere voces:
quid, pater, in vanos absumis tempora questus?
hoc nemus heu fatis mihi iam domus, improba quo me
Nympha rapit saevae monitu Iunonis; in arces
nunc Iovis accessus et iam mihi lumina caeli
conciliat iungitque toros[2]) *et fontis honores.*

Atque eo loco quo Mopsus vates fata sociorum praedicit, I 218 ss. de Hyla haec invenis:

. . . subita cur pulcher harundine crines
velat Hylas? unde urna umeris niveosque per artus
caeruleae vestes?

Itaque Valerius Flaccus nihil de ista mutatione Nicandrea habet. Neque aliter Propertius. Qui, si, quod Otto censet, recte

---

1) Is conexus quem Rauchius (p. 36) inter versus 48 et 49 intercedere putat, *das Plätschern des Wassers schreckt Herakles auf*, statui non potest. Nam aquae sonitus Herculem non necessario Hylae monere putandus est.

2) Cf. Apoll. Rh. I 1324 s.: *αὐτὰρ Ὕλαν φιλότητι θεὰ ποιήσατο νύμφη ὃν πόσιν, οἷόπερ οὕνεκ᾽ ἀποπλαγχθέντες ἔλειφθεν.*

sed ad fontem pertinere. Tamen Ungeri mutationes (v. 12 *Hydriasin*, v. 32 *At dolor ibat Hylas, ibat at Hydriasin*, v. 45 *Hydriades*) necessariae non sunt. Profecto mirus esset casus, si scribae errantis manu tres illi loci eundem in modum corrupti essent. Itaque Schoemannus (de nymphis Meliis etc. ind. lect. Gryphisw. 1846/7 p. 7 = opusc. acad. II p. 129 s.) suo iure ex his solis locis conclusit quibusdam poetis „Dryades non diversi generis ab aquarum nymphis, Naiadibus v. Naidibus, fuisse visas esse“, pergens: „id quod Propertii doctissimi poetae versus demonstrant de Hyla ab aquarum nymphis rapto“ eqs. Aug. Otto (Herm. XXIII 27) alia eiusdem usus exempla contulit. Ipse Propertius habet (II 32, 37):

hoc et hamadryadum spectavit turba sororum,

quem versum sequitur 40:

supposita excipiens naica dona manu.

Egregium confusionis exemplum apud Ovidium est Fast. IV 231 s.:

Naiada volneribus succidit in arbore factis.
Illa perit. fatum Naidos arbor erat.

Atque ex loco Metam. I 690 s.:

Inter hamadryadas celeberrima Nonacrinas
Naias una fuit, nymphae Syringa vocabant

discimus vocem *hamadryas* atque vocem *nympha* eadem significatione usurpari, quamobrem etiam Naïades inter Hamadryades sunt. Cetera exempla quae Otto affert, cum dubia sint, omitto.

Pro versu 26:

Hunc super et Zetes, hunc super et Calais

Otto l. l. legendum proposuit:

Nunc super est Zetes, nunc super est Calais. Offendit in anaphora: „*In der That ist die Anaphora bei dem einfachen Gedanken sehr auffällig*“. Sed equidem nihil offensionis invenio. Sane res simplex est; sed quidni poetae liceat etiam simplicem rem tali verborum constructione tamquam ante oculos proponere atque etiam similitudinem, quae inter fratres illos intercedat, vocabulorum repetitione illustrare? Praeterea si versum accipimus, qualis est, sententia bene procedit, cum *Zetes* et *Calais* appositionis loco ad *Aquilonia proles* pertineant et *sectati* cum *instabant* recte cohaereat; sin autem, ut Otto vult, legimus, sententia male interrumpitur.

causa composita videntur (cf. Otto l. l.). Quamquam ne haec quidem carmina mera epyllia sunt, sed hic quoque poeta consuetudinem tenuit fabulae ad vitae quendam casum illustrandum utendae. Sic ad nostrum carmen fingendum aptam ansam invenit, cum Gallus amicus servum puerum pulchrum haberet nomine Hylam, quod nomen fortasse ipse illi dederat eius, quem Hercules amaverat, memor. Hunc puerum amatum ne nymphae propter pulchritudinem sibi rapiant, caveat neve idem patiatur, quod Hercules Hylae causa passus sit, id poeta amicum monet. Qua occasione data quidnam Hylae acciderit, enarrat : cum Argonautae in Mysorum litus escendissent, Hylas Herculis comes a ceteris aliquantum discessit aquam ex fonte quodam hausturus. Quem amore incensi Boreadae secuti sunt basiare studentes, sed cum iis non obsequeretur, dimiserunt. Tum vero ad Pegas progressus, quae in regione amoenissima sitae erant, postquam in floribus decerpendis aliquamdiu moratus est imaginesque quas limpidus fons praebebat, inspexit, urnam in aquam demisit, ut officio suo satisfaceret. Nymphae autem puerum vix conspexerunt, cum subito amore incensae sunt choreisque omissis illum ad se detraxerunt. Hercules eum semel atque iterum vocans echo tantum audivit [1]).

Ad carmen accuratius tractandum accedens primum de verborum contextu pauca dicam. Accipio eam carminis scripturam, quae est in editione Hauptiana a Vahleno curata V (ut in IV.). Lego igitur in versu 12 *adryasin* (*adriacis* codd.), in versu 32 *hamadryasin* ((*h*)*amadrias hinc* codd.), in versu 45 *dryades* (*driades* codd.), quamquam non minus quam Robertus Unger (Analecta Philetaea et Propertiana 1850 p. 25—28) pro certo habeo eas nymphas, a quibus Hylas raptus esse dicitur, non ad arbores,

---

enumerantur, summa vero carminis omnino non in fabulis, sed in rebus vere gestis versatur.

[1]) De carminis argumento atque sententia mira quaedam commentus est Antonius Marx, De S. Propertii vita et librorum ordine temporibusque, Lips. 1884 p. 36: „. . . Non lenius Gallus eluditur carmine vicesimo. Primum poeta tradit Gallum pueros amare, deinde monet ne incuriosior puerum quem amet a nympharum rapinis non defendat, hoc est, Gallus iubetur videre ne puer puellas Gallo anteponat. Fortasse tales rapinas iam factas stultus ille vir non viderat, donec poetae irrisionibus comperiret.“

Attica oriundum putemus, qui nominatur in columella sepulcrali CIA III 2, 3460:

Κυμητήριον Ὕλα κὲ Σαββάτους.

Assentior prorsus Wilamowitzio Hylam vocem Graecae esse originis neganti. Nec potest esse, si recte Hylam indigenam esse regionis Mysiae [1]) statuimus. Itaque cum in prytanium Cyzicenorum indice edito a Lollingio (Mitt. d. athen. Inst. XIII 304) inveniatur Ζώσιμος Ὕλα, hac quidem in regione, quae non longe a Cio urbe absit, nomen veteris stirpis fuisse puto.

VII. Quomodo poetae Romani fabulam de Hyla narraverint.

1. Propertius

inter Romanorum poetas primus fusius de Hyla egit. Qui huic rei praeter consuetudinem totum carmen I 20 pulcherrimum dedit. Quamquam enim carmina sua fabulis largiter ornavit, plerumque eas quam brevissime commemoravit atque iis ita usus est, ut tantum argumento earum proposito id quod volebat confirmaret atque illustraret. Tria tantum exempla plenioris narrationis exstant: carmen I 20 de Hyla, II 18 [2]) de Aurora, III 15 de Dirce [3]). Haec igitur carmina magis fabularum quam sententiarum

---

[1]) Quae Wilamowitzius (Aristoteles und Athen II de nomine Ὕλας p. 177 n. 17) docet, haec sunt: „ . . . Ὕλας Ritt. 8. es muss dort ein beliebiger sclavenname sein, und das ist der name des schönen Knaben, den Herakles liebte, wol für Rom, aber nicht für das alte Athen. Wo aber hat jener Hylas den namen her? nicht aus dem griechischen, denn die erste Silbe ist kurz . . . Hylas ist ein Mariandyner, den erst die Herakleoten annectirt und in die Heimat versetzt haben: nur Mariandyner klagen um ihn. so findet sich denn auch der sclavenname Ὕλλας CIA II 4202. ich möchte aber ebenso deuten den bisher rätselhaften Ὄλας ἀνέρ I 274. mariandynisch dürfte der name Vola gelautet haben.“ Hoc utut se habet, certe quod Hylam Mariandynum dicit, recte se non habere ex iis quae supra (p. 1 ss.) exposui elucebit.

[2]) In numeris carminum afferendis sequor editionem Hauptianam a Vahleno denuo curatam, nisi quod a tradito librorum numero (IV) non recedo.

[3]) Nam quo iure quartum exemplum Aug. Otto (de fabul. Propert. I p. 7) attulerit carmen III 11, 9 ss., equidem non video. Hoc enim in carmine non una quaedam fabula explicatius narratur, sed multae eaeque satis breviter

Nicet. Choniat. p. 828 Bekker (de reb. post capt. urb. gestis) *ὁ δὲ* (sc. Alexius, Davidis Comneni frater) *ἔμελλεν ἀεὶ χρονίζων ἐν τοῖς τῆς Τραπεζοῦντος μέρεσι, καὶ παροιμιακὸς ἐδείκνυτο Ὕλας, φωνούμενος καὶ μὴ ὀπτανόμενος.*

Hylas igitur erat exemplum celeberrimum pulchritudinis [1]), sed etiam hominis frustra quaesiti — Nicetae loco confirmatur eum vere in proverbium abisse — nec miramur Herculis in eum amorem eiusdemque dolorem atque errorem ab hominibus posterioris aetatis memoria teneri.

VI. De Hyla nomine proprio Graeco.

Apud Suidam invenis hanc glossam: *Ὕλας* [2]) · *ὄνομα κύριον* [3]). Primum quidem nomen occurrit apud Aristophanem Equ. 67; Demosthenes servus cum Nicia servo queritur:

65 . . . *Παφλαγὼν δὲ περιθέων τοὺς οἰκέτας*
αἰτεῖ, ταράττει, δωροδοκεῖ λέγων ταδί ·
ὁρᾶτε τὸν Ὕλαν δι' ἐμὲ μαστιγούμενον;
εἰ μή μ' ἀναπείσετ', ἀποθανεῖσθε τήμερον.

Ὕλας igitur servus quidam nominatur. Civis Atticus nomine *Ὕλας* invenitur CIA III 1, 1128 v. 55; hic enim inter ephebos phylae Oeneidis est *Ἀνδρέας Ὕλα Ἀχαρ(νεύς)*. Sed hic titulus est anni p. Chr. 164/5 vel 165/6 (cf. adnot. ad hunc tit. et ad nr. 1112), itaque facile potest ille *Ὕλας* peregrinus quidam fuisse atque recens inter cives receptus. In eodem titulo est alius Hylas, is quoque ephebus, v. 94 sub voce *ἐπένγραφοι*: *Ὕλας Β[ε]νούστου*, filius Venusti cuiusdam, hominis aperte Romani. Neque quicquam nos cogit, ut eum Hylam ex vetere gente

---

1) Hylas appellativi loco = homo pulcherimus CIG 6309 (= Epigr. Kaibel. 711): *Εἰπεῖν τίς δύναται σκῆνος λιπόσαρκον ἀθρήσας, εἴπερ Ὕλας ἢ Θερσείτης ἦν, ὦ παροδεῖτα.*

2) Formam nominis genuinam esse *Ὕλας* per unam *λ* scriptam ex Apollonii Rhodii et Theocriti versibus satis elucet; ubi invenitur *Ὕλλας*, nomen cum Hyllo Herculis filio confusum est. Sed haec confusio ubi in libris invenitur, magis ad librarios recentioris aevi quam ad scriptores antiquos pertinere videtur.

3) Quid faciam loco Hesychiano: *Ὕλας . . . καλοῦνται δὲ καὶ βαρβάρων γένος οὕτως*, nescio.

aetatis in deliciis fuisse atque etiam recentiore aetate secundum veteres auctores occasione data saepius repetitam esse, ita ut Hylas nunquam desineret inter notissimas fabularum Graecarum personas haberi, non frustra illius mentionem hic illic factam exspectabimus, ubi non fabula tractetur, sed exemplum quoddam notum ex fabulis petatur. Afferam testimonia [1]:

Cephalion. frg. 1 (FHG III p. 626 ex Georgio Syncello p. 167): . . . *ὁ τῶν Ἀργοναυτῶν στόλος ἔπλευσεν ἐπί τε Φᾶσιν καὶ Μηδείην τὴν Κολχίδα, καὶ Ἡρακλέα πλανηθέντα ἀπὸ τῆς νεὼς διὰ τὸν ἔρωτα τὸν Ὕλα λέγουσι περὶ τοὺς Καππαδόκας ἀληθῆναι.*

Lucian. navig. 43 extr. : . . . *καὶ ὅλως ὑπὲρ τὸν Ὑάκινθον ἢ Ὕλαν ἢ Φάωνα τὸν Χῖον εἶναί με.* Proferuntur illi ut adulescentes pulcherrimi maximeque amabiles. Eodem spectat alter locus ver. hist. II 17 : . . . (in insulis beatorum) *εἶδον καὶ Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου ἀδολεσχοῦντα μετὰ Νέστορος καὶ Παλαμήδους· περὶ δὲ αὐτὸν ἦσαν Ὑάκινθός τε ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ ὁ Θεσπιεὺς Νάρκισσος καὶ Ὕλας καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ καλοί.*

Clem. Alexandr. protrept. II 33 p. 28 P. : . . . *οὐδὲ παίδων ἀπέσχοντο οἱ παρ' ὑμῖν θεοί, ὁ μέν τις Ὕλα, ὁ δὲ Ὑακίνθου, ὁ δὲ Πέλοπος, ὁ δὲ Χρυσίππου, ὁ δὲ Γανυμήδους ἐρῶντες.* Quem sequitur Arnobius adv. nat. IV 26 : . . . *Hylam nescio quis diligit, Hyacintho est alius occupatus, ille Pelopis desideriis flagrat, hic in Chrysippum suspirat ardentius, Catamitus rapitur* etc.

Nonn. Dionys. XI 224—231 :

καί τις ἰδὼν Σατύρων κεκονιμένον ὑψόθι γαίης
Ἄμπελον ἱμερόεντα δυσάγγελος ἤλυθε Βάκχῳ.
καὶ θεὸς εἰσαΐων ταχὺς ἔδραμεν εἴκελος αὔραις·
οὐ τόσον Ἡρακλέης δρόμον ἤνυεν, ὁππότε Νύμφαι
ἁβρὸν Ὕλαν φθονεροῖσι κατεκρύψαντο ῥεέθροις
νυμφίον ἰκμαλέῃ πεφυλαγμένον ἅρπαγι κούρῃ,
ὡς τότε Βάκχος ὄρουσεν ὀρίδρομος· ἐν δὲ κονίῃ
κείμενον ἔστενε κοῦρον ἅτε ζώοντα δοκεύων.

[1]) In hoc numero locum Clem. Rom. hom. 5, 15, ubi Hylas ab Apolline amatus dicitur, non habendum, sed pro Hyla Hippolytum restituendum esse docuit Wilamowitzius, Commentariol. grammatic. II Gryph. 1880 p. 13. Paulo infra Hylas inter Herculis amasios refertur.

geführt, dass Polyphemos vergeblich den Hylas gerufen habe. Equidem puto ex uberiore narratione, quae ad Nicandrum propius accessisse videtur (quippe qui ipse quoque Polyphemum quaerere iussum praebeat), nostram satis neglegenter excerptam esse, ita ut Hercules omitteretur.

Versus ille Aristophaneus *ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα καὶ μάτην καλεῖς*, qui apud Suidam nulla explicatione addita affertur, apud Apostolium VIII 34 paulo immutatus atque dimidia parte omissa repetitur : *Ζητεῖς τὸν οὐ παρόντα*, quod sic illustratur : *ὁ Ἡρακλῆς συμπλέων τοῖς Ἀργοναύταις περί τινα κρήνην ἀποστέλλει τὸν Ὕλαν ὑδρεύσασθαι. Νηρηΐδες δὲ τὸν νεανίαν λαβοῦσαι τοῖς ὕδασιν ἀπεθέωσαν. Ἡρακλῆς δὲ μηκέτι τοῦ μειρακίου ὑποστρέφοντος πᾶσαν ὕλην καὶ κρήνην περιτρέχων τὸν οὐ παρόντα ζητῶν κατεφαίνετο· περὶ οὗ φησι καὶ Θεόκριτος·*

Κὤχεθ' Ὕλας ὁ ξανθὸς ὕδωρ ἐπιδόρπιον οἴσων.

(cod. *ὕδας . . . οἴγων*). Huius historiolae fontem esse Theocriti carmen apparet. Cum scholiis ad Aristophanis locum, de quibus supra egimus, haec explicatio nihil commune habet, nisi quod nymphae *Νηρηΐδες* vocantur.

Restat ut Eustathii scholion afferam ad Dionysii Periegetae versum 805 et qui sequuntur pertinens : *περὶ δὲ τὸν Κίον ποταμὸν ἡ θρυλουμένη ἁρπαγὴ τοῦ Ὕλα συνέπεσεν. ἑταῖρος δὲ Ἡρακλέους ὁ Ὕλας. νύμφη γάρ, φησίν, ἐκεῖ ὑδρευόμενον τὸν Ὕλαν καθήρπασεν, ὃν καὶ ἀνακαλούμενος ὁ πελώριος Ἡρακλῆς οὐδὲν ἤνυσεν, ἀλλὰ μακρὰ καὶ κενὰ βοήσας ἀπηλλάγη, ὡς καὶ Θεόκριτος ἱστορεῖ. ὅθεν καὶ παροιμία ἐπὶ τῶν ἀνακαλουμένων τοὺς μὴ ἀκούοντας, Ὕλαν καλεῖς.* Haec explicatio ex ipsis Dionysii verbis et Theocrito, cuius carmen certe Eustathius memoria tenebat, consuta est. Proverbium *Ὕλαν καλεῖς* idem est quod *Ὕλαν κραυγάζεις.*

Proverbium etiam a Theodoro Hyrtaceno commemoratur ep. 56 (= Notices et extr. des man. d. l. bibl. nat. VI p. 22): *Ποθεῖν δὲ τὸν μὴ παρόντα καὶ μάτην καλεῖν, ὡς Ἡρακλῆς Ὕλαν, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἀξυντελὲς καὶ ἀνόητον.*

V. De Hyla in Graecorum litteris obiter commemorato.

Quoniam vidimus fabulam de Hyla a Graecis satis antiquo tempore excultam postea poetarum Alexandrinae quae dicitur

habuit, ex quo uterque verba *Πολύφημος δὲ ἀκούσας — Ἡρακλεῖ* et *Ἡρακλῆς πρὸς Ἄργος ὑπέστρεψεν* desumpsit [1]). Haec vero Zenobii interpolator aliter atque Apollodorus describit : hic pergit *ζητούντων δὲ ἀμφοτέρων τὸν Ὕλαν*, ille de Hercule tantum dicit, quod ad Apollonii Rhodii verba magis conformatum est. Pro nymphis *Νηρηΐδας* posuit. Gravissima vero discrepantia est, quod Hylas apud Apollodorum dicitur *ἀποσταλεὶς ὑδρεύσασθαι*, noster narrat : *οἱ Ἀργοναῦται . . . τὸν Ὕλαν . . . πρὸς θήραν πέμπουσιν.* Quae cum ita sint, puto sicut de aliis, etiam de hac re in communi fonte Apollodori et „Zenobii" narrationem pleniorem exstitisse, in qua etiam variae famae relatae erant; unde uterque, quod ei placebat, elegit.

Aliam de Hyla historiam invenis in Photii lexico eandemque apud Suidam s. v. *Ὕλαν κραυγάζειν* : *ἱστοροῦσιν Ὕλαν τὸν Θειοδάμαντος καλὸν τὴν ὥραν ἐρώμενον Ἡρακλέους, ὅτε συνέπλει τοῖς Ἀργοναύταις, γενόμενον* (rectius Suid. *γενομένων*) *δὲ κατὰ Μυσίαν ἐξελθεῖν ὑδρευσόμενον, ὑπὸ Νυμφῶν δὲ ἀφανισθῆναι· τούτου δὲ ἐπὶ ζήτησιν Πολύφημον πεμφθέντα κεκραγέναι καὶ ὀνομαστὶ ἀνακαλεῖν τὸν Ὕλαν, μηδὲν περαίνοντα· διὸ καὶ τὴν παροιμίαν ἐπὶ τῶν μηδὲν ἀνυόντων λέγεσθαι· καὶ νῦν δὲ Κιανοὺς ἔτι ἀπομίμημα τῆς ζητήσεως ποιουμένους ἑορτάζειν τῷ ἥρωι.* Hanc igitur narrationem Photius et Suidas e communi quodam fonte [2]) hauserunt. Sed num huic singularis auctoritas tribuenda sit, mihi valde dubium videtur. Mirum est, quod Hylas Herculis amasius dicitur nec tamen Hercules eum quaerit, sed Polyphemus mittitur. Vereor autem ne hoc Suidae loco nimium nisus sit Seeligerus lex. Rosch. I p. 2794 dicens : . . . *in der That finden wir Polyphmus . . . in allen Erzählungen von Hylas' Raub genannt* (fallitur, quoniam Theocritus Polyphemum minime commemorat); *vielleicht ist er in dieser Sage ursprünglicher als Herakles : bei Suidas s. v. Ὕλαν κραυγάζειν wird das Sprichwort darauf zurück-*

---

[1]) Ipsum Apollodorum interpolator ille sequi non videtur, nam si omnes eiusmodi historiolas cum Apollodoro comparas, praeter ea quae ad verbum congruunt, non pauca invenis, quae aut discrepent aut aliter disposita sint.

[2]) Suidam non ex Photio, sed ex eius auctore pendere demonstravit P. Roellig, Quae ratio inter Photii et Suidae lexica intercedat (= Diss. phil. Halens. VIII 1887 p. 1—66) imprimis p. 15 ss. Cf. etiam H. Diels, Herm. XXVI p. 255 n. 1.

atque laborem. Itaque s. v. Ὕλαν κραυγάζεις [1]) fabulam nostram varie tractatam invenimus.

Zenobius VI 21 duos rei commentarios praebet. Alter hic est: ἐπὶ τῶν μάτην βοώντων ἡ παροιμία εἴρηται. Ἐπειδὴ τὸν Ὕλαν ἀφανῆ γενόμενον ὁ Ἡρακλῆς ἀποβὰς τῆς Ἀργοῦς καὶ μετὰ κραυγῆς πολλὰ ζητήσας οὐχ εὗρεν. Haec brevis descriptio quae fabulam vulgatam paucis complectitur, sine dubio in vetere Zenobii collectione inerat. Repetitur ita, ut leves tantum verborum discrepantiae accedant, a Suida s. v. Τὸν Ὕλαν κραυγάζεις et ab Apostolio sub eadem voce, qui Suidam exscripsit [2]).

Altera „Zenobii" VI 21 (codicis Parisini) narratio haec est: Ἱστορεῖται δὲ περὶ τοῦ Ὕλα, ὅτι ἡρπάγη παρὰ τῶν Νηρηΐδων διὰ κάλλος. Φασὶ γάρ τινες καὶ τὸν Ἡρακλέα σύμπλουν γενέσθαι τῷ Ἰάσονι μετὰ καὶ τοῦ Ὕλα, διὰ δὲ τὴν τούτου ἀπώλειαν λυπηθέντα τὸν Ἡρακλέα εἰς Μυσίαν ἀπολειφθῆναι.

Ἐκεῖσε γὰρ οἱ Ἀργοναῦται προσχόντες (l. προσσχόντες) τὸν Ὕλαν Ἡρακλέους ἐρώμενον πρὸς θήραν πέμπουσιν· ὁ δὲ διὰ κάλλος ὑπὸ Νηρηΐδων ἁρπαγεὶς ἀνεβόησε. Καὶ Πολύφημος ἀκούσας αὐτοῦ βοήσαντος, σπασάμενος τὸ ξίφος ἐδίωκεν, ὑπὸ λῃστῶν ἄγεσθαι νομίζων. καὶ δηλοῖ περὶ τούτου Ἡρακλεῖ. ζητήσαντος δὲ πολλὰ τὸν Ὕλαν Ἡρακλέους καὶ μὴ ὑποστρέψαντος διὰ λύπην, ἐπεὶ τὸν ζητούμενον οὐχ εὗρεν, ἡ ναῦς ἀνήχθη. Καὶ Ἡρακλῆς πρὸς Ἄργος ὑπέστρεψεν [3]). De hac altera narratione in editione quam curaverunt Leutschius et Schneidewinus, adnotatum est: *Historiola fluxit ex Apollod. I 9, 19.* Quod recepit Seeligerus lex. Rosch. I p. 2794: *die ἱστορία bei Zenobius aus Apollodor.* Sed res non est tam expedita. Immo qui historiolam illam in Zenobium intulit, idem enchiridion, quod Apollodorus, in manibus

---

[1]) vel τὸν Ὕλαν κραυγάζεις. Sic habet cod. Athous (M) I ια' (cf. L. Cohn JJ. 1886 p. 840) et cod. Laur. 58, 24 (L [2]) 6 (cf. Leop. Cohn, Bresl. philolog. Abh. II 2 p. 27); cod. Laur. 80, 13 (L) IV ζ ὕλλαν κραυγάζεις (cf. Jungblut Rh. M. 38 p. 406). Certe Ὕλαν per unam λ scriptum genuinum est.

[2]) Eandem narrationem iterum in corpore paroemiographorum, ut nunc est, incomposito invenis sub nomine Diogen. VIII 33 = Prov. Bodl. 888.

[3]) Locus male consutus est ex duabus partibus, quarum utraque totam rem continebat, altera brevius, altera copiosius. Quo fit, ut quaedam bis narrata inveniantur.

Ἥλιος, κραιπνὸς δ' ἐξ οὔρεος ἔπνεεν οὖρος,
ἐν δ' ἔπεσ' ἀργενναῖς ὀθόναις, ἐγεγώνεε Τῖφυς
νηὸς ἔσω περάαν, θινὸς δ' ἐκ πείσματα λύειν.
οἱ δὲ κυβερνητῆρος ἐφημοσύνησι πίθοντο.
Εἰλατίδες δ' ἀνὰ πρῶνα θοῶς Πολύφημος ἔβαινεν,
ὄφρα κεν Ἡρακλῆα θοῶς ἐπὶ νῆα καλέσσαι.
ἀλλ' οὔ οἱ ξύμβλητο, μολεῖν δέ οἱ οὔτι πέπρωτο
Φᾶσιν καλλίροον μένος ὄβριμον Ἡρακλῆος.

Complura novavit poeta, nam non dubito ei ipsi haec tribuere: Hercules venatum abit, ut sociis cibum paret; ceteri in navi remanent praeter Hylam, qui illum clam sequitur. In silva errans non ad fontem, sed in specum Nympharum devenit, a quibus retinetur. Tum nautae propter ventum secundum vincla solvunt, ut apud Apollonium, sed meridie, non mane. Item Herculem socii non imprudentes relinquunt, sed antequam proficiscuntur, Polyphemum mittunt, qui eum requirat. Quod per fatum Herculi non licet usque ad Phasin pervenire, huic poetae cum Apollonio commune est, nisi quod hoc quoque brevissime conficitur. Quamquam, ut vidimus, quaedam aptius quam ab Apollonio inventa sunt, tamen in universum haec rei descriptio non magni aestimanda est. Nam primum probabilis causa, qua commotus Hylas in silvam abierit, non profertur. Quid Hylam iuvabat Herculem sequi, quem vix invenire posset? Neque intellego, cur clam ex navi egressus dicatur. Id unum videtur poeta egisse, ut Hylam nymphis traderet: cetera num recte procederent, non curavit. Denique unum omisit, quod ad rei suavitatem multum valet neque ab ullo priorum poetarum neglectum est. Hylas enim apud illum non quaeritur, quoniam a nullo desideratur minimeque ab Hercule [1]).

11. De paroemiographis.

Venio nunc ad paroemiographos. „Hylam quaerere" in proverbium abierat, quod significabat irritam quamlibet curam

---

[1]) Non prorsus recte a Seeligero (lex. Rosch. s. v. Hylas I p. 2794) Hylas dicitur apud hunc poetam in venando periisse, cum tale quiddam non addatur atque vix subaudiendum sit.

concinere, sed res non est tam facilis quam in Apollodoro. Haec animadverto : Nymphas complures habet non secus atque Apollodorus [1]). Ascanium flumen nescio unde [2]) haustum addit. Prorsus novum est nomen Menodicae, matris Hylae, quod, quantum video, in tota antiquitate hoc uno loco legimus. Orionis filiae apud Nicandrum (Antonin. Liber. 25) Metioche et Menippe nominantur. Sed ex hac re nihil concludere audeo. Verba quae sequuntur *alii aiunt ex Argis* etc., iam supra [3]) mihi videor illustrasse.

Iam e carminibus postremae aetatis

10. Argonautica quae feruntur Orphei

commemoranda sunt. In enumeratione Argonautarum postremus Hylas positus est, v. 226 ss.:

σὺν δέ οἱ (sc. Acasto) *ἦλθ' ἕταρος Ἡρακλῆος θείοιο,*
καλὸς Ὕλας, τῷ δ' οὔπω ὑπὲρ δροσεροῖο γενείου
ἀργεννὰς ἐρύθηνε παρηίδας ἁβρὸς ἴουλος,
ἀλλ' ἔτι κοῦρος ἔην, πολὺ δ' ἥνδανεν Ἡρακλῆι.

Adulescentem igitur illum poeta dicit et pulchrum et ab Hercule amatum; eundem servum quoque fuisse non narrat, hac in re elegantior quam Apollonius. In Mysia Herculem Hylamque relictos esse satis breviter describitur v. 639—657:

Ἡρακλέης δ' ἠπείγετ' ἀν' ὑλήεντας ἐναύλους
τόξον ἔχων παλάμαις ἰδὲ τριγλώχινας οἰστούς,
ὄφρα κε θηρήσαιτο, πόροι δ' ἐπὶ δόρπον ἑταίροις
ἢ σύας ἢ πόρτιν κεραὴν ἢ ἄγριον αἶγα.
τοῦ δ' ἀφαμαρτήσαντος Ὕλας ἐξίκετο νηὸς
λάθρῃ ἐπισπόμενος, σκολιῆς δ' ἀλίτησεν ἀταρποῦ
ὕλῃ ἔνι πλαγχθείς, ἐν δὲ σπέος ἤλυθε Νυμφῶν
λιμναίων, αἵ δέ σφιν ἐσαθρήσασαι ἰόντα
κοῦρον ἔτ' ἠίθεον κατερύκακον, ὄφρα σὺν αὐταῖς
ἀθάνατός τε πέλῃ καὶ ἀγήραος ἤματα πάντα.
ἀλλ' ὅτε πρὸς μεσάτην ἠῶ τρέπεν ὠκέας ἵππους

---

[1]) Scilicet et Apollodorus et Hyginus hauserunt sua ex eodem enchiridio mythologico, cuius de Argonautarum expeditione auctor praecipuus fuit Apollonius. Cf. Er. Bethe, Quaestiones Diodoreae mythogr. p. 87 ss.

[2]) Ex Nicandro? an ex Propertio (I 20)?

[3]) p. 25 n. 1.

Ὕλας γὰρ ὁ Θειοδάμαντος μὲν παῖς, Ἡρακλέους δὲ ἐρώμενος, ἀποσταλεὶς ὑδρεύσασθαι διὰ κάλλος ὑπὸ Νυμφῶν ἡρπάγη. Πολύφημος δὲ ἀκούσας αὐτοῦ βοήσαντος, σπασάμενος τὸ ξίφος ἐδίωκεν, ὑπὸ λῃστῶν ἄγεσθαι νομίζων. καὶ δηλοῖ συντυχόντι Ἡρακλεῖ. ζητούντων δὲ ἀμφοτέρων τὸν Ὕλαν ἡ ναῦς ἀνήχθη, καὶ Πολύφημος μὲν ἐν Μυσίᾳ κτίσας πόλιν Κίον ἐβασίλευσεν, Ἡρακλῆς δὲ ὑπέστρεψεν εἰς Ἄργος. Apollonium tam aperte sequitur, ut versuum quorundam fere ipsa verba repetat [1]), dico versus I 1250—1252:

αἶψα δ᾽ ἐρυσσάμενος μέγα φάσγανον ὦρτο δίεσθαι,
μήπως ἢ θήρεσσιν ἕλωρ πέλοι ἠέ μιν ἄνδρες
μοῦνον ἐόντ᾽ ἐλόχησαν, ἄγουσι δὲ ληίδ᾽ ἑτοίμην.

Unum mythographus non accurate reddidit, quod a Nymphis, non a Nympha Hylam raptum esse dicit. Hoc ex vulgata fabula in Apollonii narrationem intulit [2]).

9. Hyginus

Hylae tribus locis mentionem facit : 1) fab. XIV in Argonautarum enumeratione (p. 46 Schmidt): *Hylas Thiodamantis et Menodices nymphae Orionis filiae filius, ephebus ex Oechalia. alii aiunt ex Argis comitem Herculis* [3]).

2) in eadem fabula XIV p. 48 Schm., ubi enumerantur qui in itinere mortui aut relicti sunt: . . . *Hylas enim in Mysia a nymphis iuxta Cion flumenque Ascanium raptus est, quem dum Hercules et Polyphemus requirunt, vento rapta navi deserti sunt. Polyphemus ab Hercule quoque relictus condita in Mysia civitate perit apud Chalybas.*

3) fab. CCLXXI inter ephebos formosissimos commemoratur *Hylas, Thiodamantis filius, quem Hercules amavit.*

Vides etiam Hyginum maximam partem cum Apollonio

---

[1]) Quod iam Carolus Robert de Apollod. bibl. p. 79 animadvertit.

[2]) Quod dicit *ζητούντων ἀμφοτέρων,* item minus accurate cum Apollonio congruit, quoniam is hoc loco Polyphemum neglegens Herculis tantum furorem describit.

[3]) Cave credas, quae Koehnius (Mém. de la soc. d'arch. et de numism. de St.-Pétersb. I 1847 p. 17) dicit uno hoc loco nisus: *Dieser* (sc. Hylas) *war nach der gewöhnlichen Sage des Theiodamas, Fürsten von Argos oder Oechalia, und der Nymphe Menodike Sohn.*

γεται καὶ ὁ τοῦ Ὕλα ἀφανισμὸς καὶ ἡ τοῦ Ἡρακλέους ἐπὶ τὴν τούτου ἀναζήτησιν πλάνη, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἕτερα.

7. Philostratus

her. III 1 (p. 165 Kayser) Hylam inter Herculis amasios commemorat: *λέγεται δὲ καὶ ἁλῶναι αὐτοῦ* (sc. *Νέστορος*) *ὁ Ἡρακλῆς σωφρονεστάτου τε ὄντος καὶ καλλίστου ἀγαπῆσαί τε αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν Ὕλλαν τε καὶ τὸν Ἄβδηρον· οἱ μὲν γὰρ παιδάρια ἦσαν καὶ κομιδῇ νέοι, Νέστορι δὲ ἐφήβῳ ἤδη ἐντυχεῖν αὐτὸν καὶ ἀρετὴν ἀσκοῦντι, ὁπόση ψυχῆς τε καὶ σώματος, ὅθεν ἀγαπῆσαί τε καὶ ἀγαπηθῆναι.* Nestorem ab Hercule amatum a Ptolomaeo illo Hephaestionis filio in libro qui inscribitur *Καινὴ ἱστορία* primum fictum videtur, cf. Photii bibl. p. 147a, 37 Bekker: *ὅτι Νέστορά φασιν ἐρώμενον Ἡρακλέους γενέσθαι.* Quem Philostratus secutus est [1]), nisi quod fortasse nimiam iuventutem Hylae ex Theocrito, apud quem ille *παῖς* dicitur, sumpsit.

Alius est locus eiusdem dialogi Philostratei, ex quo cognoscimus Philostratum Hylae interitum similiter atque Onasum intellexisse: her. XIX 2 p. 197 ed. II Kayser.: *ᾖδε δὲ* (sc. Achilles, cum a Chirone musicam didicisset) *τοὺς ἀρχαίους ἥλικας τὸν Ὑάκινθον καὶ τὸν Νάρκισσον καὶ εἴ τι Ἀδώνιδος. προσφάτων δὲ ὄντων τῶν περὶ Ὕλλᾳ τε καὶ Ἀβδήρῳ θρήνων, ἐπειδὴ ἄμφω ἐφήβω ὄντε ὁ μὲν ἐς πηγὴν ᾤχετο ἀφανισθείς, τὸν δὲ αἱ τοῦ Διομήδους ἵπποι ἐδαίσαντο, οὐκ ἀδακρυτὶ ταῦτα ᾖδεν.*

Tangitur Hylas Philostr. ep. 8 vol. II p. 228 Kayser.: *οὐ μὴν ὁ Βράγχος ἔφευγε τὸν Ἀπόλλωνα ὡς ξένον, οὐδὲ ὁ Ὕλλας τὸν Ἡρακλέα, οὐδὲ ὁ Λικύμνιος* [2]) *τὸν Ῥαδάμανθυν* etc.

Restat, ut de mythographis dicam qui ex illa aetate servati sunt, dico Apollodori bibliothecam, quacum Hyginum optime coniungi puto.

8. Apollodorus

totus pendet ex Apollonio Rhodio. Haec enim narrat I 9, 19: *ἐνταῦθα δὲ* (sc. in Mysia) *Ἡρακλέα καὶ Πολύφημον κατέλιπον.*

[1]) Cf. Hercher JJ. Suppl. I (1855) p. 283 n. 20.

[2]) Pro quo Wilamowitzius (Commentariol. gramm. II. p. 14) legendum proponit *Ἀτύμνιος*, quod probandum videtur.

2. Mnaseas

laudatur schol. Ap. Rh. I 131 *σὺν καί οἱ Ὕλας*] *οὗτος Ἡρακλέους ἐρώμενος, υἱὸς δὲ Θειοδάμαντος τοῦ Δρύοπος. καὶ Μνασέας μὲν οὕτως.* Qui in Periegesi sua occasionem habebat Hylae commemorandi.

3. De Socrate

iam p. 20 s. dictum est, qui (schol. Theocr. XIII 7 et schol. Ap. Rh. II 207) Hylam Herculis filium, amasium Polyphemi perhibens videtur Euphorionem secutus esse.

4. Onasus

in libro qui inscriptus erat *Ἀμαζονικά* Hylam in fontem incidisse et ita periisse dixit. Schol. Ap. Rh. I 1236: . , . *Ὄνασος δὲ ἐν τῷ α' τῶν Ἀμαζονικῶν πεσόντα τὸν Ὕλαν φησὶν ὑποβρύχιον γενέσθαι.* Cf. schol. Theocr. XIII 48: . . . *ὁ μέντοι Ὄνασος ἐν (τοῖς) Ἀμαζονικοῖς φησιν αὐτὸν εἰς τὴν κρήνην πεσεῖν καὶ ἀποθανεῖν.* Quod repetitur etiam schol. Ap. Rh. I 1207: *Ὄνασος δὲ ἐν πρώτῳ Ἀμαζονικῶν ἀληθέστερον τὴν ἱστορίαν ἐκτίθεται, οὐχ ἡρπάσθαι αὐτὸν ὑπὸ Νυμφῶν, ἀλλὰ κατενηνέχθαι εἰς κρήνην καὶ οὕτως ἀποθανεῖν.* Habes igitur in hac quoque fabula Euhemerismi exemplum. Nec fortasse aliter Anticlides rem illustraverat.

5. Dionysius

Perieg. vv. 805—808:

> *Βέβρυκες δ' ἐπὶ τοῖσι καὶ οὔρεα Μυσίδος αἴης,*
> *ἧχί περ ἱμερόεντα Κίος προΐησι ῥέεθρα,*
> *τοῦ ποτ' ἐπὶ προχοῇσιν Ὕλαν ἡρπάξατο Νύμφη,*
> *ὀτρηρὸν θεράποντα πελωρίου Ἡρακλῆος*

aperte Apollonium sequitur, quoniam ab una nympha Hylam raptum esse dicit. Atque etiam in ipsis verbis vides eum Apollonii vestigia prementem (cf. I 1178 *ἀμφ' Ἀργανθώνειον ὄρος προχοάς τε Κίοιο*, praeterea I 131 *Ὕλας κίεν, ἐσθλὸς ὀπάων* et I 1209 s. . . . *ἄλλα τε πάντα ὀτραλέως κατὰ κόσμον ἐπαρτίσσειεν ἰόντι*).

6. Memno

historicus cap. 41 (= Phot. bibl. p. 293 Bekk.) haec habet: *Αὕτη δὲ* (sc. Prusias urbs) *Κίερος τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο* (confundit hoc nomen cum Cio), *ἐν ᾗ καὶ ἡ τῆς Ἀργοῦς ἄφιξις λέ-*

6. De Euphorione.

Plus quam de Phileta accepimus de Euphorione. Legimus enim in schol. Theocr. XIII 7 (= fragm. 149 Meineke) *τὸν Ὕλαν Σωκράτης υἱὸν Ἡρακλέους φησίν, . . Εὐφορίων* (cod. *Εὐφορίδης*) *δὲ Πολυφήμου τοῦ Ποσειδῶνος) ἐρώμενον* (cod. *ἐρωμένου.* corr. Koehler), *καὶ ἄλλοι ἄλλων.* Euphorio igitur Hylam Polyphemi amasium habebat, non primus, si recte se habent quae p. 18 ss. disputavimus. Praeterea quoniam schol. Ap. Rh. I 40 *Σωκράτης καὶ Εὐφορίων* laudantur (quod accipiendum est pro Euphorione apud Socratem commemorato[1]) et in schol. Ap. Rh. I 1207 quod modo Euphorioni tribui vidimus, Socrati datur: *Σωκράτης δὲ ἐν τῷ πρὸς Εἰδόθεόν φησι τὸν Ὕλαν ἐρώμενον Πολυφήμου καὶ οὐχ Ἡρακλέους γενέσθαι,* puto etiam quod schol. Theocr. XIII 7 Socrates Hylam Herculis filium dicit, ad Euphorionis carmen redire. Sane si quis poeta Hylam Polyphemi amasium dicebat nec tamen Herculis in eundem studium notissimum neglegere volebat, non inepte poterat illum Herculis filium facere.

IV. De posterioribus scriptoribus Graecis.

His adiungam, quae ceterorum poetarum scriptorumque aetatis Alexandrinae eorumque qui p. Chr. floruerunt, de Hyla fragmenta ad nos pervenerunt.

1. Anticlides[2])

qui sub primis fere Ptolomaeis floruit, in Deliacis narravit non Hylam, sed Hyllum Herculis filium in aquando periisse. Schol. Ap. Rh. I 1207 . . . *Ἀντικλείδης ἐν Δηλιακοῖς ἱστόρησεν οὐ τὸν Ὕλαν εἰς τὴν ὑδρείαν ἐξεληλυθέναι, ἀλλὰ τὸν Ὕλλον καὶ ἀνεύρετον γενέσθαι.*

Schol. Ap. Rh. I 1289 extr.: . . . *ἰδίως δὲ Ἀντικλείδης ἐν τῇ β' τῶν Δηλιακῶν Ὕλλον φησὶ τὸν Ἡρακλέους υἱὸν ἀποβάντα ἐφ' ὕδωρ μὴ ὑποστρέψαι.*

---

[1]) Cf. p. 21 adn. 1.

[2]) Cf. Script. rer. Alex. ed. Car. Mueller 1846 p. 147 et Susemihl l. l. I p. 584 ss.

Quae cum ita sint, satis accurate quid Callimachus de Herculis cum Dryopibus pugna scripserit, perspicimus. Dubium quidem est, quid ex scholio ad Ap. Rh. I 1212 in Callimachum transsumendum sit. Certe ad eum referendum est, quod legitur inde a verbis *ἔπειτα προϊὼν ἔφερεν καὶ Ὕλλον* usque ad verba *τούτων δὲ καὶ ὁ Καλλίμαχος μέμνηται.* Cum Apollonio Callimachus consentit, nisi quod ille Thiodamantem regem Dryopum dicit (v. 1213 *δίου Θειοδάμαντος*), Callimachus non ita. Nam neque quod apud Ovidium Dryopes Thiodamantem iuvant, de rege intellegendum videtur, quem quidem sui, ut iubet, sequi debeant, non sua tantum sponte adiuvare; et apud Nonnum *ἀροτριῶντά τινα Θειοδάμαντα οὕτω λεγόμενον* aperte de simplici quodam agricola dicitur, quodque infra Thiodamas ille Dryopes non arma capere iubet, sed eos certiores tantum facit de hostis adventu, ad eandem causam referendum videtur.[1])

Historiolam de Hyla his quae de Dryopibus narrata erant, a Callimacho adiunctam esse veri simile est, quoniam res per se facillime coniungi poterant. Multo minus probari potest eodem carmine Callimachum etiam de Cyzico egisse; cf. Rauchius p. 33. De Hyla vero ipso quid Callimachus scripserit, nihil scimus, nisi quod Thiodamantis filium ab Hercule captum, denique in aquando periisse eum dixit.

5. De Phileta.

De Phileta unum vestigium habemus, e quo fortasse conici possit illum quoque Hylae mentionem fecisse. Est locus ille Etym. Magn. p. 135, 26, apud Bachium p. 58 incert. fragm. 11 et totius seriei 23: *Ἀργανθών, οἷον, Ἀμφ' Ἀργανθώνειον ὄρος προχοάς τε Κίοιο* (Ap. Rh. I 1178). *τινὲς δὲ Ἀργανθώνην αὐτήν φασιν. Εὐφορίων δὲ καὶ Φιλητᾶς* (codd. *Φιλίας;* correctio manifesta est) *Ἀργανθώνιον λέγουσι διὰ τοῦ ι, οἷον*

Χθιζόν μοι κνώσσοντι παρ' Ἀργανθώνιον αἶπος.

Qui versus utrum Euphorionis an Philetae sit, disceptari non potest. Omnino autem ex sola montis Arganthonii mentione nihil certi colligere licet.

---

[1]) Callimachus igitur Thiodamantem descripsit ei similiorem, qui apud Lindios ferebatur homo rusticus.

πράξεως. Haec putat ex Callimacho petita esse, qui Gregorio non fuit ignotus,[1]) probatque conferens Carm. XXVI 5 s.:

ἄλλην μέν τ' ἄλλος τις ἀνὴρ βιότοιο κέλευθον
τέμνει γειομόρος, αὐτὰρ ὁ ποντοπόρος etc.

cum Callim. frg. 491b *τέμνοντα σπορίμην αὔλακα γειομόρον*. Etiam quod dicit de eis quae Nonnus iam supra laudatus narrat, verisimillimum videtur. Leguntur haec Nonni narrat. ad Gregor. invect. I 41 (Mythogr. gr. p. 370 s.): *Ὁ Ἡρακλῆς ἐστιν ὁ καλούμενος Βουθοίνας. ἐκλήθη δὲ διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Τὴν Δρυοπίδα γῆν παρῄει ὁ Ἡρακλῆς βαστάζων καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ὕλλον. εἶτα πεπεινακότος τοῦ Ὕλλου καὶ αἰτοῦντος τροφὴν ἀροτριῶντά τινα Θειοδάμαντα οὕτω λεγόμενον εὑρὼν ᾔτησεν ὁ Ἡρακλῆς ἄρτον. ὁ δὲ οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ὕβρισεν. ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἕνα τῶν ἀροτριώντων βοῶν λαβὼν ἔσφαξε καὶ ἐθοινήθη καὶ αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὕλλας. καὶ ἐκλήθη διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην Βουθοίνας, ἐπειδὴ ὅλον ἐθοινήθη τὸν βοῦν, ἔνθεν τῷ Ἡρακλεῖ γέγονεν ὁ πρὸς τοὺς Δρύοπας πόλεμος. τοῦ γὰρ Θειοδάμαντος ἀνελθόντος εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰπόντος, ὡς „πολέμιος ἦλθεν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν", ἐξῆλθον κατ' αὐτοῦ οἱ Δρύοπες, καὶ νενίκηκε πάντας αὐτοὺς ὁ Ἡρακλῆς καὶ λαμβάνει αἰχμάλωτον τὸν Ὕλαν τὸν υἱὸν τοῦ Θειοδάμαντος.*

Haec narratio cum schol. Ap. Rh. I 1212 optime consentit, nisi quod nonnulla adduntur, dico, quod Thiodamas Herculi maledicit, quod is ex hac occasione *Βουθοίνας* appellatus est, quod Thiodamas civibus suis nuntiat hostem adesse; contra ipsius pugnae descriptio brevissime conficitur. Iam supra vidimus illud *ἀλλὰ καὶ ὕβρισεν* fragmento quodam Callimacheo optime illustrari. Thiodamas suos auxilio arcessens, ut Knaackius p. 134 bene monuit, reperitur apud Ovidium Ib. 487 s., quem locum unusquisque credet ex Callimacho petitum esse:

Tamque cadas domitus quam quisquis ad arma vocantem
Iuvit inhumanum Thiodamanta Dryops.

Etiam quod restat, nomen *Βουθοίνας* illa ex occasione explicatum ad Callimachi *Αἴτια* egregie referri potest.

Itaque non dubito cum Knaackio putare Nonnum ex Callimacho sua hausisse neque apud hunc nomen *Βουθοίναν* defuisse.

---

[1]) Cf. Naeke, opusc. I 236 ss.

repetere, quod Callimachus haud ita multo ante fusius narraverat quodque ipse propriis inventis immutare aut non poterat aut nolebat. Quamquam hoc conicere tantum licet; aperte non dicitur. Haec de fragmento 491[b]. Alterum, quod ad eundem rerum conexum pertinere videtur, est frg. 435 Schn. ex Apollonii Sophistae lexico petitum, ubi s. v. *ὀψείοντες* legis (p. 125 Bekk.) *ὁ τύπος τῆς λέξεως Ἀττικός· κλαυσείοντες γὰρ λέγουσιν ἀντὶ τοῦ κλαυστικῶς ἔχοντες. καὶ Καλλίμαχος· οἵ κεν βρωσείοντες ἐμὸν παρίωσιν* (corr. Toupius Add. Theocr. p. 395 ed. Warton. pro *παριῶσιν*) *ἄροτρον, ἀντὶ τοῦ βρωτικῶς ἔχοντες.* Quem locum Naekius p. 130 parum apte ad Hecalen referre conatus est, qua de re cf. Schneiderum. Optime vero convenit cum iis quae de Thiodamante ex Nonno in Gregorii invect. I 41 (= Mythograph. graec. ed. Westermann p. 370 s.) comperimus: . . . *οὕτω λεγόμενον* (sc. Thiodamantem) *εὑρὼν ᾔτησεν ὁ Ἡρακλῆς ἄρτον. ὁ δὲ οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ὕβρισεν.* Dixerit igitur haec fere : „non possum omnes qui aratrum meum praetereunt esurientes satiare.“ Itaque eis adstipulor qui versum Thiodamanti dant, ut Heckerus comm. Callim. p. 78, quem secuti sunt Rauchius p. 37 nr. 59, Schneiderus, Knaackius p. 134. Fames Herculis et Thiodamas arans a Callimacho tangitur in hymno III., qui inscribitur *εἰς Ἄρτεμιν*, v. 160 s. :

. . . ἔτι οἱ πάρα νηδὺς ἐκείνη,
τῇ ποτ' ἀροτριόωντι συνήντετο Θειοδάμαντι.

Praeterea Rauchius duos locos Callimacheos adiungere conatur, qui ex eodem rerum conexu repetiti sint, dico nr. 61 (= 309 Schn.): Suid. *Γέντα. τὰ μέλη. γέντα βοὸς μέλδοντες· Καλλίμαχος.* et nr. 62 (= 526 Schn.): Schol. vet. in Lycophron. 249 . . . *ὀρχηστὴς Ἄρης, ἐπειδὴ ἐπετήδευον πάλαι μέλη τινὰ πρὸς τὸ παροξῦναί τε καὶ εἰς ἀνδρείαν κινῆσαι τοὺς ἀκούοντας. καὶ Καλλίμαχος 'νόμον δ' ᾔειδεν Ἄρηος.'* Sed de his locis certi nihil effici potest.

Adhuc collegimus eos locos quibus nomen Callimachi adscriptum erat. Iam circumspiciamus, num inveniantur, qui Callimachum imitati vel secuti de Hyla agant. Knaackius quidem p. 133 s. affert locum Gregorii Nazianzeni (Orat. IV in Iulianum 122): *ὁ Βουθοίνας τὸν γεωργὸν τυραννήσας καὶ τὸν ἀρότην βοῦν λαφύξας καὶ τὴν κλῆσιν λαβὼν ἐκ τῆς*

εἴρηται, ὅτι Ἡρακλῆς τοὺς Δρύοπας ληστεύοντας ἀπὸ τῶν περὶ Πυθὼ χωρίων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μετῴκισεν, ἵνα διὰ τὴν πολυπλήθιαν τῶν ἐνοικούντων εἴργοιντο τοῦ κακουργεῖν· καὶ διὰ τοῦτο Ἀσινεῖς αὐτοὺς ὠνομάσθαι, ὡς μηκέτι κατὰ τὸ πρότερον σινομένους.

Minus certo dici potest, num etiam fragm. 186 Schn. ad eandem rem referendum sit. Steph. Byz. I p. 79, 16 Mein.: Ἄλυκος, πόλις Πελοποννήσου. „εἰς Ἀσίνην Ἄλυκόν τε καὶ ἄμ πόλιν Ἑρμιονήων" Καλλίμαχος. Res dubia est, quoniam frg. 151 una tantum urbs Asine commemoratur[1]).

Verisimile est ad Thiodamantem pertinere duo fragmenta. Alterum est apud Schneiderum 491^b. Etym. Magn. p. 229, 44. 43.: Γειομόρος, ὁ γεωργός. Καλλίμαχος[2])·

τέμνοντα σπορίμην αὔλακα γειομόρον.

Recte cum hoc versu confert Knaackius Apollonium Rhodium I 1213—1216:

... Θειοδάμαντος, ὃν ἐν Δρυόπεσσιν ἔπεφνεν
νηλειῶς βοὸς ἀμφὶ γεωμόρου ἀντιόωντα.
ἤτοι ὁ μὲν νειοῖο γύας τέμνεσκεν ἀρότρῳ
Θειοδάμας ἄτῃ βεβολημένος etc.

Apollonium cum hos versus scriberet, Callimachi memorem fuisse Knaackio facile credo. Atque etiam quod historiam de Thiodamante satis breviter complexus est, cum ceterum non dubitaret res suas copiosius tractare, ac narrationem praecidit hoc versu (1220):

ἀλλὰ τὰ μὲν τηλοῦ κεν ἀποπλάγξειεν ἀοιδῆς,

optime ita intellegitur, ut putemus eum noluisse simpliciter

---

invenis apud Schneiderum. Satis habeo ex hoc versu perspexisse Callimachum urbem Asinen in illo rerum conexu commemorasse.

1) Naekius (Hec. p. 208 ss.) versum Hecalae tribuit, Schneiderus (Callim. II p. 185) eum secutus est, uterque non inepte. (Ex fragmento satis grandi nuper ex papyro Raineriana edito de hac re nihil apparet. Cf. Mitteil. aus d. Papyr. d. Erzherz. Rainer V.) Ad nostram rem locum arcessiverunt Alph. Hecker (Comment. Callim. p. 78), Rauchius p. 38 nr. 60, Knaackius (Herm. XXIII 135). Diodorus Siculus (IV 37) tria oppida commemorat: Ἀσίνην, Ἑρμιόνην, Ἠιόνα, sed conexus rerum alius est.

2) Gaisf. καλεῖται. Genuinum Καλλίμαχος recuperatum est ex Etymologico quod vocatur Florentinum (E. Miller, Mélanges de litt. grecque p. 75), postquam ab Heckero (Philol. IV 479) iam dudum postulatum est.

tus est, mihi parum valida videtur. Putat enim, si Callimachus iam aliquid de Hyla scripsisset, Theocritum suum carmen compositurum non fuisse, nam si Callimachus ipse Apollonium Rhodium correxisset, alio carmine non iam opus fuisse. Quasi poetis nunquam liceret res quas plures tractaverunt celebrare.

Aut eodem aut alio carmine Thiodamantis fatum continebatur; hoc certum est Hylam a Callimacho quoque sicut ab Apollonio filium Thiodamantis dictum esse atque omnino Callimachum de Herculis cum Thiodamante Dryopibusque pugna fusius egisse. Legimus enim ad versum 1212 libri primi Argonauticorum hoc scholion: *νηπιάχοντα*] *Ἡρακλῆς γήμας Δηιάνειραν τὴν Οἰνέως θυγατέρα καὶ διάγων ἐν Καλυδῶνι ἐν συμποσίῳ Κύαθον, ἤτοι τὸν Οἰνέως οἰνοχόον, Ἀρχιτέλους δὲ παῖδα, πλήξας κονδύλῳ ἀνεῖλεν, ὅτι αὐτῷ τὰ ποδάνιπτρα ὕδατα ἀγνοῶν ἐπὶ τῶν χειρῶν ἐπέχεεν. φεύγων οὖν τὸν φόνον καὶ σὺν τῇ γαμετῇ στελλόμενος ἀνεῖλεν ἐν Εὐήνῳ ποταμῷ Νέσσον Κένταυρον, ὡς καὶ Ἀρχίλοχος ἱστορεῖ. ἔπειτα προϊὼν ἔφερεν καὶ Ὕλλον τὸν υἱὸν καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Δρυοπίαν, (ληστρικὸν δὲ τὸ ἔθνος ὁμοροῦν τοῖς Μηλιεῦσιν, ὡς Φερεκύδης ἐν τῇ τρίτῃ φησίν) τοῦ παιδὸς πεινῶντος καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ Λίχα ἀπολιμπανομένου συντυχὼν τῷ Θειοδάμαντι ᾐτεῖτο ὀλίγην τροφήν· ὁ δὲ οὐκ ἐδίδω. ὀργισθεὶς δὲ ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἀποσπάσας αὐτοῦ τὸν ἕνα βοῦν θύσας εὐωχεῖτο. ὁ δὲ Θειοδάμας ἐλθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐστράτευσε καθ' Ἡρακλέους, καὶ εἰς τοσαύτην ἀνάγκην κατέστη ὁ Ἡρακλῆς, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα Δηιάνειραν καθοπλίσαι, καὶ λέγεται καὶ κατὰ μαζὸν τότε τετρῶσθαι. περιγενόμενος δὲ αὐτῶν καὶ ἀνελὼν τὸν Θειοδάμαντα ἐδέξατο τὸν τούτου υἱὸν Ὕλαν, καὶ τὸ πᾶν δὲ ἔθνος διὰ τὴν λῃστείαν μετῴκισεν περὶ Τραχῖνα τὴν Θεσσαλικὴν πόλιν καὶ τὴν Οἴτην τὸ ὄρος πρὸς τοῖς ὅροις τῆς Φωκίδος, ἵνα τῇ πολλῇ τῶν ἀνθρώπων ἐπιμιξίᾳ τοῦ ληστρικοῦ ἤθους ἀπόσχωνται. τούτων δὲ καὶ ὁ Καλλίμαχος μέμνηται* etc.

Accedit, quod est in Etym. Magno 154,8:
Ἀσινεῖς· οἱ Δρύοπες οἱ τὴν Ἀσίνην κατοικοῦντες. Καλλίμαχος (frg. 151 Schn.)

δειλαίοις Ἀσινεῦσιν ἐπὶ τριπτῆρες ἁρπάσας[1]).

---

[1]) *τριπτῆρος ἀπάσας* Vat. 1818, ut Reitzensteinius mecum communicavit, praebet. Versum corruptum tangere nolo. Varia conamina hominum doctorum

Quod in fine narratiunculae Nicandro placuit ritum Cianorum satis accurate describere, iam expositum est.

4. De Callimacho.

Callimachum quoque de Hyla egisse perspicitur ex schol. Apoll. Rhod. I 1207: *ἀπρεπὲς δὲ νεανίαν ὑδρίαν βαστάζειν. Ὅμηρος δὲ πρεπόντως παρθένον. πιθανώτερον δὲ ἦν ἀμφορέα* (cod. *ἀμφότερα;* corr. A. Heckerus comm. Callim. p. 78) *εἰπεῖν, ὡς Καλλίμαχος.* Certe haec fabula in Aetiis erat ac ritu Cianorum describendo concludebatur. Recte autem Knaackius (Herm. XXIII 136) iudicat illud fragmentum unum certum rei testimonium esse. Nam alterum fragmentum, quod legitur schol. Theocr. VIII 30 p. 290 Ahrens : Vet. *ἰυκτά*] *ὁ συρικτὴς ὁ λιγύφθογγος· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἰυκτής. Καλλίμαχος· ἰύζων δ' ἀν' ὄρος* vel in codice Ambrosiano p. 63 Ziegler : *ἰυγκτά*] *κράκτης. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἰύζειν. Καλλίμαχος· ἰύζων δ' ἀν' ὄρος* = frgm. 512 Schneid. (= 507 Blomfield), sane ad Herculem pertinere potest, qui per saltus silvasque Hylam quaerit, quod putant Dilthey *de Cydippa* p. 88, Rauch *die Fragmente der Aitia des Kallim.* p. 36. 39 (nr. 67); sed res incerta est. Quod vero Rauchius nr. 66 (p. 35. 39) ex Etymologico Magno addidit, ubi haec inveniuntur p. 223, 32 ss. : *Γέγειος, ἀρχαῖος, παρὰ Ἑκαταίῳ, καὶ Καλλίμαχος 'ἦ ῥ' ὅτι τὼς ὁ γέγειος ἔχει λόγος' καὶ ἠχεῖ* (leg. *ἦχι*) *γέγεια ἄνθεα μήκωνός τε'* etc., putans hanc papaveris mentionem conferendam esse cum versibus Propertianis I 20, 37. 38

Et circum irriguo surgebant lilia prato
Candida purpureis mixta papaveribus

et fuisse in carmine Callimacheo, quo de Hyla ageretur, ad Hecalen referendum videtur [1]). Attamen Knaackio non adstipulor dicenti (Herm. XXIII p. 138) *die Hylassage war von Kallimachos nur berührt, nicht ausführlich erzählt worden.* Neque enim intellego, quomodo Callimachus *ἀμφορέα* illum commemorare potuerit, nisi aliquam saltem partem fabulae accuratius tractavit. Atque ea causa qua Knaackius ad sententiam suam adduc-

[1]) De hoc loco novissimus egit Reitzensteinius ind. lect. Rostoch. 1890/91 p. 13, ubi ex codice Vaticano 1818 pleniorem lectionem restituit (*βόες*) *ἦχι γέγειαι ἄνθεα μήκωνός τε καὶ ἤνοπα πυρὸν ἔδουσι.*

locum Graeci escenderint. Ceterum quo egressi sint, ex iis quae apud Antoninum Liberalem legimus, non dilucide apparet, sive is sive ipse Nicander rem confudit. Nam *ἐπεὶ πρὸς τὸ στενὸν ἐξίκοντο τοῦ Πόντου* aliter intellegere non possum, nisi ita ut ad Bosporum fere pervenerint; itaque quae sequuntur *καὶ τὰ σφυρὰ παρέπλευσαν τῆς Ἀργανθώνης* non possunt verti „cum advecti essent ad Arganthum montem“, sed „cum praetervecti essent.“ Sic autem ad montis illius septentrionalem partem perveniunt, non ad eam partem, ubi Cius sita est. Sed voluit sine dubio Nicander, ut ceteri, rem ad hanc partem pertinere, cum infra dicat Hylam ad Ascanium venisse, quem vidimus eundem esse atque Cium amnem. Ipse Ascanius novam difficultatem praebet. Cum enim audiamus Hylam ad hunc fluvium devenisse statimque addatur eum a nymphis eiusdem fluvii filiabus in fontem detractum esse, dubium non est quin Ascanii ipsius fons intellegendus sit. Ascanius autem ex lacu Ascanio effluit; itaque ad Ascanii fontem res pertinere non potest. Rem confusam sic puto explicari posse: Nicander apud eum scriptorem ex quo suam Hylae cognitionem hauriebat, Ascanii mentionem invenerat ad Cium urbem totamque regionem pertinentem; praeterea legerat Hylam a nymphis in fontem aliquem illius regionis detractum esse : has duas res commiscuit atque hanc coniunctionem fluvii nympharumque etiam ita demonstravit, ut eas ex illo ortas fingeret.

Venio nunc ad eam rem, quam, si quicquam, a Nicandro in fabula nostra novatam esse mihi persuasum est. Certe ut apud Apollonium et Theocritum, sic in vetere fabulae conformatione Hyla a nymphis rapto res ad finem perducta erat nec quisquam exspectaverit Hylae fatum iterum mutari. At Nicander rei optime conclusae suam insuper clausulam addidit: Hylas a nymphis modo raptus echo fit. Quod apparet rei affictum esse, ut fabula iure inter *Ἑτεροιούμενα* illa haberetur. Atque commutatio illa eo magis adventicia putanda est, quod cum genuína fabula haud ita bene convenit. Nam nymphae Hylam ad se detrahunt, ut eius amore fruantur : eaedem statim eum ita commutent, ut se ipsae puero amato privent? Causa, qua commotae tam mire agant, affertur, quod Herculem timent. Sed non est, cur eum timeant.

ad navem rediit et ipse quidem cum ceteris iter perrexit, Polyphemum autem in regione illa reliquit, ut Hylam, si posset, inveniret. Polyphemus quidem priusquam hoc ei contingeret, mortuus est (*ἔφθη τελευτήσας*), Hylae vero indigenae adhuc ad fontem sacrificant, atque eum nomine ter sacerdos vocat terque echo respondet. —

Nicander inter eos quos adhuc novimus, Graecorum scriptores primus [1]) Herculem ducem Argonautarum fecit. Qua cum re cohaeret, quod ille non, ut in vetere fabula — id ex Apollonii et Theocriti consensu concludere licet — propter Hylam amissum a sociis relinquitur. Nimirum ducem ceteri exspectare debebant, etiamsi diutius moraretur: fieri non potuit, ut eum vel imprudentes relinquerent vel crederent eum perfide a se abscessisse. Ad eundem rerum conexum pertinet cena ab Hercule sociis data; nam talis liberalitas ducem potissimum decet. Praeterea Hercules cum dux esset, Polyphemum poterat iubere Hylam quaerere. Vides Nicandrum alteram illam fabulam de Polyphemo aptius cum Hercule coniunxisse quam Apollonium. Sane apud Nicandrum quoque et Hercules et Polyphemus Hylam quaerunt, sed non ita, ut narrationis ipsius geminatio oriatur. Quamquam Apollonium non cum Knaackio (Herm. XVIII 30 s.) eam ob rem vituperem, quod Polyphemus, qui primo quidem Hylam cum summo studio quaesiverit, postea eum prorsus neglegere videatur. Nam quod antea silvam perquisivit, secundum Apollonium casu factum est; atque ubi Hercules ipse rem curare coepit, non mirum est, quod de Polyphemo tacetur. Ceycem Hylae patrem fuisse Nicander solus narrat; fortasse ipse rem novavit. Certe is qui hoc finxit, non male secum reputaverat aptius esse Herculem amore prosequi filium amicissimi quam hostis eumque armis captum, qui servitute potius quam amore dignus videretur. Quod Argonautae tempestate coguntur ad Mysorum regionem navem appellere, a Nicandro additum videtur, ut certa causa proferatur, qua commoti in illum potissimum

[1]) Omittitur a Seeligero lex. Rosch. I p. 509, qui videtur putare Dionysium Mytilenaeum etiam hoc novasse in fabulis Graecis, quoniam hunc solum testem affert. Suspicor ne Susemihlium quidem (II p. 49/50 n. 83) aliter de hac re iudicare.

I 1236 . . . *καὶ Νίκανδρος ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἑτεροιουμένων ὑπὸ πασῶν φησιν αὐτὸν ἁρπαγῆναι νυμφῶν, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος ὑπὸ μιᾶς.* Item in schol. Theocr. XIII 46 legimus . . . *συμφωνεῖ δὲ τῇ ἁρπαγῇ καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος καὶ Νίκανδρος.* Antoninus Liberalis in ea quam maximam partem secundum Nicandrum conscripsit *Μεταμορφώσεων Συναγωγῇ* cap. XXVI Hylam tractavit, cui loco in margine codicis Palatini addita sunt verba *Ἱστορεῖ Νίκανδρος ἑτεροιουμένων δ'*. Quae etsi non ab ipso Antonino Liberali addita sunt, tamen debentur homini docto fideque digno.[1]) Itaque quamquam Nicandrum ipsum non habemus, tamen ex copiosa illa epitome satis accurate discimus, quid de Hyla scripserit. Sane quo in libro *Ἑτεροιουμένων* Hylas fuerit, utrum in altero an in quarto, diiudicare non possumus, cum nesciamus, utri testium error tribuendus sit. Sed haec res est levissima. Narratio haec est: Hercules cum se Argonautis adiunxisset, dux ab iis creatus secum Hylam habebat, filium Ceycis,[2]) adulescentulum pulcherrimum. Cum vero ad angustias Ponti (*πρὸς τὸ στενὸν τοῦ Πόντου*) venissent atque Arganthi montis (*τῆς Ἀργανθώνης*) radices praetervecti essent, tempestate exorta coacti sunt ancoras eicere atque in itinere subsistere. Hercules sociis cenam praebuit. Hylas autem puer cum urna (*ἔχων κρωσσὸν*) ad Ascanium flumen venit, ut illis aquam hauriret. Quem conspicatae nymphae, fluvii illius filiae, amore incensae haurientem in fontem deiciunt (*εἰς τὴν κρήνην καταβάλλουσιν*). Hylas igitur evanuit (*ἀφανὴς ἐγένετο*), Hercules vero, cum ille non rediret, a sociis abiit totamque silvam perquisivit Hylam saepe vocans. Nymphae autem timentes, ne Hercules apud se abditum inveniret, eum in echo commutaverunt (*μετέβαλον τὸν Ὕλαν καὶ ἐποίησαν ἠχώ*). Atque ad Herculis vocem saepe resonuit. Ille vero cum summa contentione (*πλεῖστα πονησάμενος*[3])) Hylam invenire non posset,

---

[1]) Cf. Hercher, Herm. XII p. 306 ss. et Erw. Rohde, d. griech. Roman p. 115.

[2]) Locus non integer est: *παῖδα μὲν Κήυκος ἴτυπος νέον δὲ καὶ καλόν.* Fortasse illud *ἴτυπος* mendosa tantum est antecedentis *Κήυκος* repetitio. Cf. editionem a Georgio Aenotheo Koch a. 1832 curatam p. 237 s.

[3]) Locum emendavit (codices habent *ποιησάμενος*) Aug. Otto (de fabulis Propertianis I p. 48).

occupatur, hoc minime vituperandum esse iam supra demonstratum est. Quod Polyphemo accito incommoda fabulae geminatio exsistit, concessi : sed etiamsi quis poeta Apollonium nec noverat nec corrigere volebat, facillime rem sine Polyphemo componere poterat.[1]) Quod Knaackius dicit: *an sein* (sc. Polyphemi) *μελέη δέ οἱ ἔπλετο φωνή* (1249) *erinnert deutlich das Theokriteische ἀραιὰ δ' ἵκετο φωνά* (59; *von Hylas gesagt*), si eum recte intellego, putare videtur Theocritum, cum Hylae ex fonte respondenti vocem tenuem tribueret, hanc voluisse inducere pro Polyphemi clamore frustra edito: qualis haec correctio sit, nescio. Denique quod sequitur: *Fügen wir noch hinzu, dass von Hylas alles Individuelle, Vaterland, Abstammung u. s. w. abgestreift ist, so ist wohl die Bezugnahme auf die Episode bei Apollonios nicht zu verkennen*, vel eo quod supra de carminis universa indole dixi, refutatum est. Sed Theocritus etiam alias res praeter eas quas Knaackius enumeravit, aliter atque Apollonius descripsit, velut quod Hercules ter Hylam vocat, quod socii Herculem ut perfidum reprehendunt, quod Hercules relictus tamen ad Colchos proficiscitur etc. Numquis audeat etiam his locis correctiones Apollonii agnoscere? Equidem profecto nullum vestigium video, quo cognoscatur Theocrito in carmine suo faciendo Apollonii Argonautica obversata esse. Fieri sane potuit, ut Theocritus, si Hylam in Argonauticis invenerat commemoratum, ea re induceretur, ut ipse quoque suo more carmen de Hyla scriberet, sed plane nescimus, utrum illud composuerit, antequam Apollonii Argonautica edita essent, an postea. Itaque malumus putare Theocritum argumenti ipsius suavitate commotum rem carmine celebrasse atque carmen carminis causa composuisse.[2])

3. Nicander Colophonius

Hylae fabulam in carmine illo quod inscribitur *Ἑτεροιούμενα* narraverat. Quod commemorat scholiasta in Apollon. Rhod.

---

[1]) Sane quod Valerius Flaccus Polyphemum omisit, effecit ut rem melius describeret quam Apollonius.

[2]) Apostolium VIII 34 sua omnino, Eustathium ad Dion. 805 e parte Theocrito debere infra ostendam.

Herculem socii apud Theocritum quoque relinquunt, sed non imprudentes; credunt enim eum ab expeditione defecisse — quod num bene inventum sit sive a Theocrito sive iam ante eum, dubitari potest, cum vix credibile sit Graecos, qui in Argo erant, Herculis sui fidem non pluris aestimasse.

Herculem pedibus ad Colchos profectum esse nisi apud Theocritum nusquam legimus; hoc si non ab ipso Theocrito fictum est, certe in genuina Argonautarum fabula nondum erat, cum secundum eam qui expeditionis participes erant nave ad Phasin pervenire consentaneum sit — aut igitur Hercules inter nautas usque ad finem erat, aut si in itinere relictus erat, inde ab eo tempore sociis erat ereptus. Utut hoc est, certe carmen Theocriteum hoc modo simpliciter et apte concluditur.

Hic ego quoque eorum quae de Theocrito disserenda sunt, finem facerem, nisi Wilamowitzii quadam coniectura, quam Georgius Knaack Herm. XVIII 29 et XXIII 137 commemorat ac nimia fiducia hoc loco etiam probasse sibi videtur, retinerer. Putat enim Wilamowitzius Theocritum carmine suo Apollonium tacite correxisse.[1]) Sane vidimus rem a Theocrito prorsus aliter tractatam esse atque ab Apollonio; sed pleraque quibus illi differunt, ex diversa carminis epici et idyllii indole facile explicantur. Nec mea quidem sententia Apollonius tantopere vituperandus est quantopere Knaackius vult, qui eum dicit *masslos ungeschickt.* Quae enim res ad hoc iudicium fulciendum afferuntur? *Statt der vom Scholiasten als unpassend getadelten κάλπις trägt Hylas bei Theokrit einen κρωσσός* : tales minutiae ad rem probandam nihil valent; praeterea vereor, ne Knaackius quaerenti, cur κρωσσός ille alteri voci quam Apollonius usurpavit, praestet, respondere nequeat. Quod Apollonius non modo, ut Knaackius dicit, unam oreadem, unam silvestrem nympham unamque naiadem, sed multas illius regionis nymphas ad chorum convenire dicit, quamquam una fontis nympha in Hyla rapiendo

---

[1]) Hoc Susemihlius (Gesch. d. griech. Litt. in d. Alexandrinerzeit) I 208 s. cum versibus illis carminis VII (quod inscribitur Θαλύσια) 45—48 coniungit, quibus verisimillimum est Apollonium secundum morem Callimacheum reprehendi, ac putat Theocritum carmen XIII omnino componere constituisse, ut Apollonio adversaretur Callimachi partes secutus. Qua re etiam ad carminis tempus constituendum utitur. Cf. id. I 351.

His verbis, ut nymphae Hylam, ita poeta legentes consolatur de pueri sorte, quippe in quem illae nihil nisi amorem et benevolentiam conferant. Quod Hercules ad Hylam quaerendum non clamore aliquo aut nuntio audito, sed simpliciter cura pueri nimium morati impellitur, id praeter Theocritum etiam Nicander habet : quamobrem puto hoc ad vetustiorem fabulae formam redire. Quod vero Hercules Hylam ter vocat, apud neminem alibi legimus; aut Theocritus memor erat illius Cianorum ritus, secundum quem, quod ex Nicandro discimus, Hylas ter vocabatur, aut omnino, ut certum numerum haberet, rem ita finxit. Hoc vero, quod posteriore loco posui, verisimilius est, quoniam vidimus Theocritum rem ex omni conexu illius modi solvisse. Hylas ex aqua respondens, sed tenui voce, ita ut procul abesse videretur, item Theocriti proprius est.

Qui sequitur error Herculis omnium scriptorum communis est; unum autem tantum apud Theocritum et Propertium reperitur, quod amore dicuntur maximi nasci labores. Hi sunt loci: Theocr. v. 66. 67:

σχέτλιοι οἱ φιλέοντες· ἀλώμενος ὅσσ' ἐμόγησεν
οὔρεα καὶ δρυμούς, τὰ δ' Ἰήσονος ὕστερα πάντ' ἦς.

Prop. I 20, 3:

Saepe imprudenti fortuna occurrit amanti

et 13—16:

Ne tibi sit (durum) montes et frigida saxa,
Galle, neque expertos semper adire lacus,
Quae miser ignotis error perpessus in oris
Herculis indomito fleverat Ascanio.

Quae inter hos locos intercedit similitudo mihi non videtur mero casu orta esse; quomodo res explicanda sit, infra exponam, cum ad Propertium venero. Id autem pro explorato habeo hanc sententiam, quae maxime id continet quod Germanico vocabulo dicitur *sentimental*, non ante Alexandrinorum aetatem fabulae nostrae additam esse. Hylam rapina illa divum immortalemque factum esse Theocritus diserte dicit; idem legitur Orph. Argonaut. 651; Apollonius cum narrat nympham illum sibi coniugem elegisse, certe idem intellegit. Ac sine dubio, simulatque fabula Graeca de Hyla composita est, hic eventus rei factus est.

—15 in Hylam contulisse dicitur, qui eum ad omnem virtutem instrueret atque ita diligeret, ut semper secum haberet salutemque eius anxie curaret. Quoniam tantum fuisse amorem audimus, facile credimus, quae inde a v. 55 de Herculis dolore narrantur. Puto vero, si quicquam, praeclaram illam descriptionem qua Hercules Hylae amans depingitur, Theocriti propriam esse. In fonte describendo Theocritus quam proxime ad veram rerum naturam accedere studuit, cum eum talibus herbis circumdaret, quales prope fontem nasci facile putes, non liliis illis et papaveribus, quae apud Propertium invenis. Quod in fonte complures nymphae sunt, id iam diximus poetam ex fabula tradita hausisse; certus vero quem habet trium nympharum numerus ab illo ipso inventus videtur itemque nomina, quae nymphis dedit, ipse, credo, ad suum arbitrium elegit.[1]) Iam vero postquam descripsit ipsam rapinam, sequitur suavissima quaedam res, quam non dubito Theocriti ingenio tribuere, v. 53. 54:

Νύμφαι μὲν σφετέροις ἐπὶ γούνασι κοῦρον ἔχοισαι
δακρυόεντ᾽ ἀγανοῖσι παρεψύχοντ᾽ ἐπέεσσιν.

---

[1]) Puto non aliter intellegendum esse Knaackium dicentem (Herm. XXIII p. 137) . . . *bei Theocrit sind es drei Quellnymphen mit anmuthig klingenden (doch wohl frei erfundenen) Namen, die zusammen den schöpfenden Knaben rauben* . . . Nomen *Εὐνείκα* (= ea de qua multum certatur, cf. Lehrs, Pop. Aufs. Lips. 1875² p. 120) iam inter quinquaginta illas Nereides, quae ab Hesiodo theog. 240 ss. enumerantur, reperitur. Praeterea a Suida s. v. *Σαπφώ* inter Sapphus discipulas *Εὐνείκα Σαλαμινία* commemoratur, et auctor carminis quod fertur inter Theocritea XX vv. 1 et 42 mulieri cuidam idem nomen dat. *Μαλίς* vel *Μηλίς* nomen est totius cuiusdam generis nympharum sive pecoris curam significans (a voce *μῆλον*) sive derivatum a *μηλέα* vel *μηλίς* „quae ad malum pertinet“ (cf. Schoemann, De Nymphis Meliis, Gigantibus et Erinysin p. 5 = opusc. II p. 127). Tum mulieri cuidam nomen est *Μηλίς* in titulo fere anni 240 a. Chr. n. prope Oropum invento, quo de rebus quibusdam Amphiarai sacris reficiendis agitur, cf. C I G I n. 1570 p. 748 s. = Dittenberger Inscr. Graeciae septentr. 303. Commemoratur *Μηλὶς Φιλήμονος Χαιρωνέως θυγάτηρ* Dittenb. 3314. *Νύχεια* praeter nostrum locum est in epigrammate incertae aetatis AP IX 648:

Ὠκεανοῦ θυγάτηρ καὶ Τηθύος εἰμὶ Νύχεια
κρήνη· Τηλεβόαι γάρ με τόδ᾽ ὠνόμασαν.
Νύμφαις μὲν προχέω λουτρόν, θνητοῖσι δ᾽ ὑγείην·
θῆκε δέ με Πτερέλας υἱὸς Ἐνυαλίου.

ad iter pergendum parata esset, tamen socii aliquantum temporis Herculem manebant. Hic vero quo pedes ferebant, furenti similis contendebat misero amore actus. Sic factum est, ut Hylas ille pulcherrimus inter divos haberetur; Herculem quidem socii increpabant, quod navem deseruisset; at ille pedibus ad Colchos profectus est. — Hoc Theocriti carmen iis quae in Apollonii Argonauticis legimus, fere contrarium est. Illius ars continetur variis rebus quam plurimis colligendis, ut legentium animi copiosa expeditionis clarissimae imagine delectentur; itaque Thiodamantem, Polyphemum, Glaucum, Cianorum usum et urbem conditam pluribus tractat neque quid curae rixaeque Hercules relictus Graecis attulerit, ornate explicare omittit : denique id studet ut epicus poeta, ne quid praetereat, quod in illa expeditione acciderit, quo fit, ut quae de Hyla habet, compluries etiam interrumpantur. Theocritus aliter : unum sibi proposuit Hylae fatum describendum, quo duae res contineantur : Hylae rapina et Herculis dolor; ceterum artis finibus rem suam circumscripsit idque maxime operam dedit, ut omnia omitteret, quae non ad illas res describendas pertinerent. Rem vero ipsam omni arte ornavit, ut exsisteret parva quidem sed bene composita absolutaque imago et verum *εἰδύλλιον*. Hic nihil est illorum additamentorum quae supra commemoravimus; tamen una re Theocritus fabulam auxit eaque potissimum re eximium artis specimen dedit. Nescio an nunquam amor pueri in Graecorum poesi elegantius pulchriusque descriptus sit quam quo amore Hercules apud Theocritum Hylam colit. Apollonius narrat Hylam ad varia servi munera educatum esse, inter quae etiam illa aquatio est et quod puer I 131 dicitur *ἰὼν τε φορεὺς φύλακός τε βιοῖο*; I 1211 *δὴ γάρ μιν τοίοισιν ἐν ἤθεσιν αὐτὸς ἔφερβεν*. Huic versui tamquam argumenti loco additur puerum ab Hercule vi captum esse. Hylam ab Hercule amari Apollonius diserte non dicit, ac nisi id sciremus, paene miraremur, quod tanto studio tantoque dolore permotus postea Hercules servum suum quaerit. Contra Theocritus cum intellexisset servitium cum amore male coniungi, illud omnino omisit : quod Hylas aquam Herculi et Telamoni hausturus abit, facit sua sponte, ut decet filium pium patri servire. Nam plus studii ac benevolentiae pater in filium non potest conferre quam Hercules v. 8

Hellespontum intraverunt. Ad Propontidis litus, ubi Ciani habitabant, navem appulerunt atque in terram egressi sunt die vesperascente. Dum sibi Argonautae cenam parant κατὰ ζυγά, ut in remigando sic in cenando coniuncti, ac suum quisque lectum herbis ac caespite componit, Hylas flavus (ὁ ξανθός) abiit aquam ad cenam hausturus ipsi Herculi et Telamoni, qui amicitia coniunctissimi etiam mensam coniungebant, aeneam urnam gestans (χάλκεον ἄγγος ἔχων). Brevi fontem conspexit in loco demisso (ἡμένῳ ἐν χώρῳ) circumdatum arundine et herbis. In media autem aqua nymphae chorum parabant (χορὸν ἀρτίζοντο), numina agricolis periculosa, Eunice et Malis et cuius ex oculis ver tibi adridet, Nychea :

Εὔνεικα καὶ Μαλὶς ἔαρ θ' ὁρόωσα Νύχεια.

Iam adulescens urnam undis admovit in aquam demissurus; illae vero statim omnes manu eum prehenderunt, nam omnium animos amor Graeci pueri ceperat :

πασάων γὰρ ἔρως ἁπαλὰς φρένας ἐξεσόβησεν
Ἀργείῳ [1]) *ἐπὶ παιδί . . .*

ac subito decidit in aquam, ut stella splendens de caelo repente in mare procidit nautis ventum secundum denuntians. Nymphae autem adulescentulum flentem blanditiis consolabantur. At Hercules de puero anxius percurrit regionem arcum Scytharum more curvatum et clavam gestans, quam dextera tenere solebat. Ter Hylam vocavit quam altissima potuit voce; ter quoque puer vocem audivit, sed ex aqua tenuis tantum respondentis sonus evasit, ut quamquam proximus erat, remotissimus videretur. Hercules igitur eum procul clamare arbitratus, sicut leo procul ex saltibus cervae clamore audito statim ex cubili ad cenam iucundam contendit, non minore impetu per vias sentibus impeditas latum spatium percurrens puerum requirebat. Miseri sunt amantes : quae tum ille passus est montes silvasque pervagans, duriora erant quam omnes Iasonis labores. Interim cum navis

---

[1]) *Ἀργεῖος* sine dubio secundum usum poetarum inde ab Homeri temporibus notissimum est „Graecus", non Argis oriundus, ac Theocritus certe Hylam, non secus atque erat in fabula satis pervulgata, filium Thiodamantis putavit. Suspicor vero quempiam ex illa voce conclusisse Hylam Argis ortum esse, quem secutus esse Hyginus videtur fab. XIV p. 46 Schmidt: *alii aiunt ex Argis comitem Herculis.*

quamquam ex iis quae Antoninus Liberalis XXVI narrat, conicere non debemus chorum nympharum in ipso Nicandri carmine non fuisse. Apollonio vero non placuit — sic enim res explicanda videtur — in uno fonte complures nymphas habitare; itaque totam rem immutare debebat. Choreas illas suavissimas cum neglegere nollet, finxit ab illa una fontis nympha cum ceteris eiusdem regionis, quae montes, specus, silvas tenebant, agi idque ut decebat, non in fonte, sed in regione iuxta fontem sita. Id autem scite inventum est, Hylam eo tempore in silvam venisse, cum nymphae undique ad chorum accurrerent; nam modo nox, cui tales res tribuuntur, ingruerat, cf. I 1172 ss. In hac tota narratione quid reprehendendum sit, non invenio; hoc dico, quod Georgio, Knaack res displicuit. Dicit enim Herm. XXIII p. 137 . . . *Apollonius bemüht eine Berg-, Wald- und Quellnymphe und lässt doch nur die letzte von Liebe zu dem holden Knaben ergriffen denselben in die Tiefe hinabziehen* . . .; vituperat igitur poetam, quod nimio apparatu rem ornaverit. Hoc vero prorsus iniuria : nam primum res ab Apollonio brevissime describitur vel potius tangitur; tum monendum est chorum omnino eam ob causam solam commemorari, ut sciamus, cur hoc ipso tempore nympha ex fonte emergat, quo factum est, ut Hylam conspiceret; ceterum etiamsi nympharum chorum fusius descripsisset, poetae epico ignoscerem.

De obsidibus Cianorum ceterisque rebus quas secundum scholiastam Apollonius ex Cinaethone desumpsit, iam supra p. 11 ss. dictum est.

2. Theocritus

de Hyla carmen pulcherrimum XIII composuit : Amor, inquit, non solum hominibus, qui nunc sumus, mortalibus, sed iam Herculi illi heroi fortissimo non ignotus erat; is enim, qui leonem ferum sustinuit, Hylam amabilem, puerum cincinnatum (*τοῦ τὰν πλοκαμῖδα φορεῦντος*) tenere atque diligenter colebat. Omnia eum edocuit patris instar, quae ipsi gloriae fuerant; numquam eum a se dimisit. Cum vero Iason vellus aureum peteret, qua in re fortissimi Graecorum viri eum adiuvabant, Hercules quoque cum Hyla Argo navem conscendit, quae saxis Cyaneis evitatis ad Phasin feliciter pervenit; tertio autem die secundo vento

τῆλε δι᾽ ἠπείροιο· τέως δ᾽ ἐξίκετο γαῖαν
ἀγχιάλων Χαλύβων· τόθι μιν καὶ Μοῖρ᾽ ἐδάμασσεν.

Quasi vero urbem ille paucis diebus condidisset, ut omnino sperare posset navem ex illis regionibus nondum excessisse; quae etiamsi tamdiu in Ponto Euxino versabatur, ab illo vix inveniri potuit. Haec de Polyphemo. — De Thiodamante Hylae patre accuratius agam, si ad Callimachum venero. — In Hylae raptu describendo locum, quo res accidit, certe denotat Apollonius secundum fontes, quos non novimus; quo etiam nomen *Pegae* pertinet. Quod cum etiam apud Propertium I 20, 33 occurrat, quem infra videbimus Apollonio non usum esse, sequitur etiam alium quendam poetam aetatis Alexandrinae idem nomen habuisse; hunc vero nomen non ex vetere fonte, sed ex Apollonio hausisse dissimillimum veri est. Si Apollonio credendum est, hoc ipsum nomen ab incolis quoque illius regionis aquae ibi nascenti inditum erat. Cf. I 1221 s.:

αἶψα δ᾽ ὅγε κρήνην μετεκίαθεν, ἣν καλέουσιν
Πηγὰς ἀγχίγυοι περιναιέται.

Quae de Hylae raptu sequitur narratio Apollonii propria ac nisi fallor ab eo inventa est: cum nymphae omnes illius regionis secundum consuetudinem noctu in Dianae honorem in prato saltaturae et cantaturae essent, Hylam accessisse et ab ea nympha, quae in fonte habitaret, detractum esse, ut eius coniunx fieret. Apud Theocritum quoque complures nymphae commemorantur, sed hae omnes in fonte sunt ibique etiam choreas agunt id. XIII 43:

ὕδατι δ᾽ ἐν μέσσῳ Νύμφαι χορὸν ἀρτίζοντο,
Νύμφαι ἀκοίμητοι, δειναὶ θεαὶ ἀγροιώταις.

Atque Hylas ab omnibus quoque amatur et rapitur. Nec secus res narratur ab eo quem Propertius secutus est I 20, 45—47:

Cuius ut accensae dryades candore puellae
Miratae solitos destituere choros,
Prolapsum leviter facili traxere liquore.

Itaque vix dubium est quin in genuina de Hylae raptu fabula complures nymphae fuerint eaeque omnes ad fontem Hylamque pertinuerint; quod praeter eos quos dixi poetas etiam Nicandri testimonio probatur. Etiam nympharum ille chorus antiquiore tempore inventus videtur; de hac re Nicandro teste caremus,

abit — hoc et quae sequuntur, ab Apollonio Polyphemi causa inventa esse credo — quod Polyphemus eius affinis[1]) atque amicissimus paulum in viam progressus illum exspectat, vocem Hylae clamantis audit statimque ei succurrere studet, dum Herculem redeuntem videt, qui puerum denuo quaerit, haec omnia bene inter se congruunt recteque procedunt. Minus probabile est, quod dicit poeta tenebris nocturnis impeditos Graecos non animadvertisse tres socios abesse. Nam non erat nox profunda, cum Tiphys gubernator socios navem conscendere iubebat; sed prima lux aderat, quoniam legimus I 1273 *αὐτίκα δ' ἀκροτάτας ὑπερέσχεθεν ἄκριας ἀστὴρ ἠῷος* etc. Praeterea nautae certo quodam ordine ad remos sedebant, ita ut vix latere posset, si quis deesset. Sed largiamur hoc Apollonio. Iam vero debebat explicare, quid tres illi relicti postea gesserint. Quod de Hyla facillimum erat dicere, cum a nympha teneretur; nec difficilior res erat de Hercule, quippe qui nondum omnes labores, quos Eurysthei iussu debebat subire, perfecisset. Restabat Polyphemus. Quem in Hyla quaerendo occupatum esse Apollonius fingere non potuit, cum casu tantum, non amore commotus ante Herculem laboranti succurrere studuisset, ac maxime ea de causa, quod Hylam quaerere secundum vetustam famam etiam apud Apollonium Mysi iussi sunt. Ut igitur etiam Polyphemus, sicut Hercules et Hylas, certo fato ab Argonautarum expeditione avocatus esse videretur, poeta, opinor, veterem quam commemoravimus famam secutus eum urbem illam condidisse narravit. Talia a Glauco audientes Graeci verum solacium habebant. Denique ne eam quidem fabulam qua Polyphemus apud Chalybes versatus et mortuus esse ferebatur, Apollonius carmini suo inserere dubitavit dicens Polyphemum postquam oppidum illud condidisset, reditus desiderio commotum per Asiam migrasse, ut Argo navem reperiret; denique ad Chalybes venisse ibique interfectum esse. Est locus IV 1472—1475 :

ἀλλ' ὁ μὲν οὖν Μυσοῖσιν ἐπικλεὲς ἄστυ πολίσσας
νόστου κηδοσύνῃσιν ἔβη διζήμενος Ἀργὼ

---

[1]) Cf. schol. I 1241 . . . *γυναῖκα δὲ ἔσχεν ὁ Πολύφημος Λαονόμην, Ἡρακλέους ἀδελφήν, Ἀμφιτρύωνος καὶ Ἀλκμήνης θυγατέρα.*

tur iis, quae de Apollonii et Nicandri narrationibus scimus, praeterea scholio ad Apoll. modo allato, denique eo quod est ad Apoll. I 40 . . . *τὸν δὲ Πολύφημον Ἐλάτου παῖδα εἶπεν Ἀπολλώνιος, Σωκράτης δὲ καὶ Εὐφορίων Ποσειδῶνος.* Quod hic dicitur *Σωκράτης καὶ Εὐφορίων*, accipio pro „Socrate et eo quem ille in libro suo laudaverat, Euphorione" [1]). Item totum scholium ad Theocr. XIII 7 ex eodem Socratis libro videtur excerptum esse. Iam quaeritur, quomodo Polyphemus ille vetus Lapithes Hylae amasius fieri potuerit. Quod Knaackius Herm. XVIII 30 explicare studet ex ea fabula, qua Polyphemus Cium condidisse ferebatur. Hoc si verum est, Polyphemus similiter cum Hyla coniunctus est atque Hercules. Quamquam de Polyphemo non tam apertum argumentum habemus quam de Hercule. Quod in schol. I 1470 legimus *Πολύφημος ἐν Μυσίᾳ καταλειφθεὶς ἔκτισε πόλιν Κίον τὴν οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ*, per se potest ex Apollonii ipsius narratione repetitum esse; sed cum pergat scholiasta *μαχόμενος πρὸς Χάλυβας οὗτος ἐτελεύτησεν, ὥς φησι Νυμφόδωρος*, huius Nymphodori ea quoque esse, quae antecedunt, probabiliter conicit Knaackius l. l. n. 1. Sequitur in scholio *ὅτι δὲ τὴν Κίον ἔκτισεν, εἴρηκεν αὐτὸ* (corruptum videtur) *χάρις* (l. *Χάρης* [2])) *ἐν πρώτῳ χρόνων* (l. *Χρονικῶν*). Neque aut Nymphodorum aut Charetem in Chronicis hoc ex Apollonio sumpsisse probabile est, etiamsi aetate eo inferiores fuerint [3]); sed ex alio quodam fonte vetusto et illi et Apollonius sua hausisse videntur. Hic igitur secundum consuetudinem suam, quae de Polyphemo ferebantur, silentio praeterire noluit. Cum vero intellexisset praeter Herculem alium Hylae amatorem apte induci non posse, quaerendi saltem eum participem fecit. Ac si omittimus eam quam reprehendimus fabulae geminationem, cetera profecto scite composita sunt. Quod Hercules remum novum quaerens in silvam

---

curata I p. 219; *Πολυφήμου ἐρώμενον* correxit Io. Bernhardus Koehler *Notae et emendationes in Theocritum, Lubecae* 1767 p. 43. Idem invenit Wartonus, qui quidem Koehlerum non laudat.

[1]) Cf. Susemihl *Gesch. d. griech. Litter. in d. Alexandrinerzeit* II p. 59 n. 134.

[2]) Sic melius legitur quam *Χάραξ*, quamquam quis Chares dictus sit, ignoratur. Cf. Susemihl II p. 512 n. 23.

[3]) Cf. Susemihl I 475 s. ac maxime n. 75.

nec vituperandum est.[1]) Statim vero poeta aliam causam profert, qua commoti Argonautae libenter consilio Herculis quaerendi destiterint quaeque ita ad rem expediendam idonea est, ut altera prorsus superflua videatur. Glaucus enim ille senex marinus illos de Herculis, Polyphemi, Hylae fatis certiores facit, ita ut sedatis animis iter pergant. Glaucum quoque vaticinantem Argonautarum fabulae dudum insertum fuisse putandum est, cuius rei vestigium Diodori loco exstat IV, 48, 6 *τοῦ δ' Ὀρφέως, καθάπερ καὶ πρότερον, εὐχὰς ποιησαμένου τοῖς Σαμόθραξι* (in reditu Argonautarum) *λῆξαι μὲν τοὺς ἀνέμους, φανῆναι δὲ πλησίον τῆς νεὼς τὸν προσαγορευόμενον θαλάττιον Γλαῦκον. τοῦτον δ' ἐπὶ δύο νύκτας καὶ δύο ἡμέρας συνεχῶς τῇ νηὶ συμπλεύσαντα προειπεῖν μὲν Ἡρακλεῖ περὶ τῶν ἄθλων καὶ τῆς ἀθανασίας, τοῖς δὲ Τυνδαρίδαις, ὅτι προσαγορεύσονται μὲν Διόσκοροι, τιμῆς δ' ἰσοθέου τεύξονται παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις* etc. Quod hoc loco Glaucus de Hercule pronuntiat, prorsus cum Apollonio consentit. Concludemus igitur vetustiorem fuisse fontem, ex quo Apollonius hoc certe hauriret, Glaucum aliqua occasione data Argonautis vaticinia edidisse; quod vero hoc potissimum loco illum de Hercule, Polyphemo, Hyla relictis vaticinantem induxit, puto ipsi poetae tribui posse. Nec male hoc inventum esset, modo Boreadas omisisset.

Redeo nunc ad Polyphemum. Quem nescio quo tempore Hylae amasium factum esse — verisimile est iam Apollonium hoc novasse — accepimus ex Socratis libri qui inscribitur *πρὸς Εἰδόθεον* fragmento in scholiis ad Apollonium et ad Theocritum servato. Habes enim schol. Ap. I 1207 . . . *Σωκράτης δὲ ἐν τῷ πρὸς Εἰδόθεόν φησι τὸν Ὕλαν ἐρώμενον Πολυφήμου καὶ οὐχ Ἡρακλέους γενέσθαι.* Quo accedit schol. cod. Ambros. 222 in Theocr. XIII 7 *τὸν Ὕλαν Σωκράτης υἱὸν Ἡρακλέους φησίν, Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Ῥόδιος Φιλοδάμου καὶ* (pro his duabus corruptis vocibus legas *Θειοδάμαντος, Νίκανδρος δὲ*) *Κήυκος, Εὐφορίων δὲ Εὐφήμου* (l. *Πολυφήμου*) *τοῦ Ποσειδῶνος ἐρωμένου* (l. *ἐρώμενον*), *καὶ ἄλλοι ἄλλων.* Emendationes huius loci dudum inventae [2]) proban-

[1]) Hoc tantum cuipiam dubium videatur, num Boreadae viribus aut auctoritate soli tantum valuerint, ut ceteros omnes retinerent.

[2]) Priorem partem emendavit Io. Toupius in *Animadversionibus in scholia Theocritea* (quas reperis in editione Theocriti a Wartono a. 1770

phemo narrat, non ex suo ingenio invenisse. Nam si invenisset, operam dedisset, ut ipse sibi difficultates pareret. Immo puto eum duas diversas fabulas in unam conglutinasse, quae eius consuetudo fuit. Erant enim, qui non Iasonem, sed Herculem ducem Argonautarum facerent.[1]) Apollonius, qui fabulam sine dubio vetustiorem secutus Minyarum ducem Iasonem tenuit, tamen alteram fabulam prorsus tacere noluit. Quare I 331—349 narrat Herculem quidem ab omnibus uno ore ducem appellatum esse, sed munus non suscepisse; tum illo ipso auctore Iasonem creatum esse. Hoc quamquam primo obtutu satis scite excogitatum videtur, tamen quam artificiosum sit, eum qui rem acrius examinaverit, fugere non potest. Nam Iason totam expeditionem suscepit a Pelia iussus; ceteros, quicunque erant, auxilio tantum sibi arcessivit : itaque ducem creare omnino non opus erat, cum is re ipsa ab initio designatus esset. Quod quodammodo ipse Apollonius confitetur, cum Herculem dicentem faciat I 347 :

αὐτός, ὅτις ξυνάγειρε, καὶ ἀρχεύοι ὁμάδοιο.

Aliud eiusdem consuetudinis invenio exemplum in ea ipsa parte, qua quid in Mysis acciderit tractatur, dico versus 1298—1325. Erat, ut ex scholiis ad eum locum collatis discimus, Herculis cum Boreadis simultas in fabulis Graecorum satis pervulgata; quare quod ad varias causas huius rei inventas Apollonius sive is quem sequebatur, novam eam addidit, quam vv. 1298—1309 legimus, Boreadas impedivisse, quominus Argonautae Herculem imprudenter relictum recuperarent, hoc per se nec mirandum

[1]) Cf. Nicander *Ἑτεροιούμενα* II frg. 48: *Ἡρακλῆς ὅτε μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν ἔπλει, στρατηγὸς ὑπ' αὐτῶν ἀποδειχθείς* etc. Strabo quoque rem ita intellegere videtur, cum dicat Hylam unum ex sociis Herculis itemque Cium (XII 4,3 p. 564 C. . . . *τὸν Ὕλαν, ἕνα τῶν Ἡρακλέους ἑταίρων* . . . et *Κίον δὲ, καὶ τοῦτον Ἡρακλέους ἑταῖρον καὶ σύμπλουν*). Hi duo testes a Seeligero (lex. Roscher. s. v. Argonautensage p. 509) omissi sunt. Praeterea Dionysius Mytilenaeus huic numero adiungendus est. Cf. Apollod. I 9, 19 *Διονύσιος* . . . *αὐτὸν* (sc. Herculem) *καὶ ἡγεμόνα φησὶ τῶν Ἀργοναυτῶν γενέσθαι.* Quem secutus est Diodorus IV 41,3 . . . *τοὺς δ' οὖν ἀριστεῖς συνελθόντας ἑλέσθαι σφῶν αὐτῶν στρατηγὸν Ἡρακλέα προκρίναντας κατ' ἀνδρείαν.* Cf. etiam scholia ad Aristoph. Plut. 1127 supra (p. 13 s.) laudata.

poenam non effugerunt, cum Hercules eos a ludis in Peliae mortui honorem actis redeuntes in insula Teno interficeret. Quo facto eos tumulo condidit (ἀμήσατο γαῖαν ἀμφ' αὐτοῖς) atque in eo columnas duas erexit, quarum altera aquilonis flatu movetur. Argonautis vero Glaucus, Nerei prudens interpres (πολυφράδμων ὑποφήτης), e mari emersus nuntiavit ipsius Iovis voluntate Herculem impediri, quominus cum ceteris ad Aeetem perveniret; Argis eum duodecim illos labores ab Eurystheo impositos perficere debere [1], tum paucis sponte additis inter deos immortales receptum iri. Item Polyphemum secundum fatum ad Cii fluminis ostium in Mysis oppidum conditurum diemque supremum in Chalybum finibus obiturum esse. Hylam vero, inquit, cuius causa illi aberrantes relicti sunt, nympha diva sibi coniugem elegit. Talia locutus in mare rediit; Argonautae vero auditis laetabantur. Telamon Iasonem precatus est, ut sibi ignosceret : concordia restituta est. Nautae igitur ut antea ad remos consederunt; illi autem quod in Iovis voluntate erat fecerunt : alter in Mysis remansit oppidum conditurus, alter Argos rediit. Minatus vero est se terram Mysorum vastaturum esse, nisi quod fatum Hylae vel vivi vel mortui fuisset, invenirent. Ac pollicebantur se nunquam desituros esse Hylam quaerere huiusque rei obsides nobilissimos ei adulescentes dederunt. Quamobrem adhuc Ciani Hylam, Thiodamantis filium, quaerunt Trachisque urbs iis curae est. Nam ibi Hercules obsides a Mysis acceptos deposuerat.

Haec sane narratio, siquidem variarum rerum, quas poeta ad ipsam fabulam addidit, ambages respicimus, vere epica est. Id additamentum, quod quis maxime miretur, est de Polyphemo. Nam hic Hylam quaerens 1243—1252, Hercules idem faciens 1261—1272 ita describuntur, ut fere fabulae duplicatio exsistat, qua, ut recte Georgius Knaack [2]) dixit, vis poetica enervatur. Atque hoc quidem in propatulo est Apollonium, quod de Poly-

---

[1]) I 122—131 narratum est Herculem apro Erymanthio capto Argonautis Eurystheo invito se iunxisse.

[2]) Herm. XVIII p. 30.

ut sibi bovem praeberet; quem cum Thiodamas dare nollet, ei invito ademerat, cum causam belli contra Dryopes quaereret propter horum iniurias iratus. Sed haec a proposito longius absunt. Hylas autem celeriter ad fontem pervenit, quem vicini Pegas vocant (ἣν καλέουσι Πηγὰς ἀγχίγυοι περιναιέται). Modo nympharum chorus instituebatur; cunctae enim nymphae, quae circa amoenum illum locum habitabant, Dianam nocturnis cantibus celebrare solebant. Iam accesserant, quae cacumina montium nactae erant quaeque antra et quae silvas tenebant; fontis autem pulchri nympha naias (νύμφη ἐφυδατίη) modo emersit : vidit illum prope se pulchritudine et gratia splendentem, cuius faciem ei lunae lux ostendebat. Statimque Venus animum nymphae insuperabili desiderio incendit. Ubi igitur ille urnam in aquam demisit ad fontem procumbens, aqua autem cum fremitu in urnam influere coepit, statim illa laevum bracchium collo Hylae circumiecit tenerum os basiare studens; dextera vero manu ulnam eius attraxit : sic ille medium in verticem incidit. Hylae clamantis vocem solus comitum Polyphemus audivit, qui longius a ceteris processerat. Herculis enim reditum exspectabat. Tum vero celeriter ad Pegas contendit atque alta voce clamans per totam regionem cucurrit gladio destricto, ut Hylam sive a praedonibus sive a bestiis liberaret. Sic gladium nudum vibrans in tenebris Herculi occurrit. Statim contentione vix halans: Miserrime, inquit, equidem tibi omnium primus gravem calamitatem narrabo. Hylas enim, qui fontem petivit, non salvus rediit; sed aut praedones eum secum abducunt aut ferae in eum impetum fecerunt : clamorem eius audivi. Quibus verbis maxime commotus Hercules abiecta pinu, quam ut remum haberet, radicitus evellerat, rursus in silvam currit tauro furenti similis, qui a tabano vexatur, et maxima voce Hylam vocat. Iam vero stella matutina apparebat ventusque aderat; quo usi urgente Tiphye gubernatore Argonautae navem conscenderunt ancorasque solverunt. Ubi autem aurora diem clarum produxit, cognoverunt se illos reliquisse, qua de re magna inter socios rixa orta est. Iasonem Telamon incusavit, quod libenter Herculem reliquisset, ne gloria sua obscuraretur. Gubernatorem autem commovisset, ut navem ad Mysorum litus reduceret, nisi Boreadae id impedivissent. Qui postea iustam

III. De Alexandrinis.

Poetae Alexandrini pro artis indole fabulam in deliciis habuerunt. Nam et Hercules, vir robore praestantissimus armisque et pugnis assuetus, qui tamen tenerum puerum diligenter colebat atque parentis instar magisque parente amabat, per se iis qui molles animi motus describendos ac celebrandos imprimis sibi proponerent, iucundissimum argumentum praebebat. Nec minus dolor Herculis puero amato privati idoneus videbatur, qui culte depingeretur. Accedebat nympharum amor, quo fabulae eximia gratia addebatur. Itaque mirum non est, quod haec fabula poetis illius aetatis admodum placebat et multifariam tractata est. Ad nos pervenerunt ex illis temporibus tres integrae vel paene integrae narrationes, alios poetas aut scriptores partim constat partim verisimile est de Hyla egisse, nec dubium est, quin ab aliis eadem res prolata sit, de quibus neque quicquam sciamus neque concludere possimus. Nunc vero ad singula transeamus.

1. Apollonius Rhodius

in Argonauticorum libro primo haec narrat (v. 1153—1357): Argonautae Iasone duce ad litus Cianum appropinquaverant, cum ventus plane remisit. Itaque remis, quantum quisque potuit, incubuerunt, ut navem ad oram appellerent. Qua in re Hercules quoque summa virium contentione occupatus remum fregit. Sub vesperum nave appulsa Argonautae a Mysis benigne recepti sunt; dum ceteri cenae stratisque provident, ille, ut novum remum sibi pararet, in silvam abiit. Interim Hylas (qui I 131 s. iam commemoratus est:

> . . . *σὺν καί οἱ Ὕλας κίεν ἐσθλὸς ὀπάων,*
> *πρωθήβης, ἰῶν τε φορεὺς φύλακός τε βιοῖο*)

cum aeneo vasculo (*χαλκέῃ σὺν κάλπιδι*) procul a turba nautarum fontis sanctos fluctus (*ἱερὸν ῥόον*) quaerebat, ut illi aquam ad cenam hauriret ceteraque absenti diligenter administraret. Nam ad talem consuetudinem Hercules eum educaverat, cum infantem ex patria domo abduxisset, filium Thiodamantis, regis Dryopum, quem necaverat. Manum cum eo conseruerat propter bovem. Thiodamantem enim in agro arando versantem ille rogaverat,

ex aetherc profectam parum apte inducit etiam magis quam prior a genuina remota est.

Quoniam congessi, quae usque ad Alexandrinos de Hyla in Graecorum litteris investigari poterant, pauca addam quibus illustrem, qua ratione Hylas cum Argonautarum fabula coniunctus sit. Apollonius Rhodius, de quo paulo infra fusius dicam, propter Hylam amissum narrat Herculem, cum quaerendo tempus tereret, a sociis relictum esse. Alia est ratio Nicandri et Theocriti. Uterque enim — alter terra, alter mari — Herculem, quamquam Hylam amiserit, ad Colchos pervenire fingit. Puto utramque rationem Hylae cum Argonautis coniungendi, sive propter illum Herculem amiserunt sive non amiserunt, in carminibus Graecorum iam ante Alexandrinos fuisse. Praetera autem erant, qui Herculem Aphetis in oppido Thessaliae relictum esse narrarent. Quod in universum refert scholiasta Apoll. Rh. I 1168 *μεσόθεν ἆξεν] διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν φασὶ καταλελεῖφθαι τὸν Ἡρακλέα ἐν Κίῳ, οἱ δὲ ἐν Ἀφεταῖς, ἐπειδὴ ἑτεροκλινῆ τὴν Ἀργὼ ἐποίει.* Vetustissimus auctor, qui, quantum nos scimus, hoc narravit, est Pherecydes. Cf. Apollod. I 9, 19 : *Φερεκύδης δὲ αὐτὸν ἐν Ἀφεταῖς ταῖς Θεσσαλίας ἀπολειφθῆναι λέγει, τῆς Ἀργοῦς φθεγξαμένης μὴ δύνασθαι φέρειν τὸ τούτου βάρος.* Quem Antimachus secutus est. Cf. schol. Ap. Rh. I 1289 : . . . *Ἀντίμαχος δὲ ἐν τῇ Λύδῃ φησὶν ἐκβιβασθέντα τὸν Ἡρακλέα διὰ τὸ καταβαρεῖσθαι τὴν Ἀργὼ ὑπὸ τοῦ ἥρωος.* Idem locus, alia causa affertur in carmine vetustissimo, quod erat de Ceycis nuptiis. Cf. id. schol. : *Ἡσίοδος ἐν τῷ Κήυκος γάμῳ ἐκβάντα φησὶν αὐτὸν ἐφ' ὕδατος ζήτησιν τῆς Μαγνησίας περὶ τὰς ἀπὸ τῆς ἀφέσεως αὐτοῦ Ἀφετὰς καλουμένας ἀπολειφθῆναι*[1]. Apud hos igitur scriptores Hylam commemoratum non fuisse concludemus. Quod Hesiodus de Herculis aquatione dixisse ferebatur, similis est ei aquationi, qua Hylas perit. Sed dubium est, utrum altera fabula quodammodo alterius imitatio putanda sit necne.

---

[1]) Hanc narrationem sequitur Herodotus VII 193: *ἔστι δὲ χῶρος ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ τῆς Μαγνησίης, ἔνθα λέγεται τὸν Ἡρακλέα καταλειφθῆναι ὑπὸ Ἰήσονός τε καὶ τῶν συνεταίρων ἐκ τῆς Ἀργοῦς ἐπ' ὕδωρ πεμφθέντα . . . ἐντεῦθεν γὰρ ἔμελλον ὑδρευσάμενοι ἐς τὸ πέλαγος ἀφήσειν* etc. (Nomen derivatur ex hoc *ἀφήσειν*, non ut supra); quod Diodorus IV 44,5 in hunc modum mutavit: *ὁμοίως καὶ τὸν Ἡρακλέα τινὲς παραδεδώκασι πρὸς ὑδρείαν ἐξελθόντα κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ἐπὶ τῆς χώρας ἀπολειφθῆναι.*

Κολχοὺς ἀπέστειλεν αὐτὸν κομίσοντα τὸ χρυσόμαλλον δέρας, συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ἡρακλῆς καὶ Ὕλαν τὸν ἑαυτοῦ ἐρώμενον. ἐν δὲ τῷ παραπλέειν τῇ χέρσῳ κρήνην ἰδών τινα ὁ Ἡρακλῆς ἀπέστειλε τὸν Ὕλαν κομίσοντα ὕδωρ. ὃς καὶ ὑπὸ τῶν Νηρηίδων ἁρπαγεὶς ἀφανὴς γέγονεν. Ἡρακλῆς οὖν μηκέτι τοῦ μείρακος ὑποστρέψαντος περιῄει πᾶσαν τὴν ἐκεῖσε ὕλην ζητεῖν (l. *ζητῶν*) *τὸν ἐρώμενον καὶ ἐξ ὀνόματος καλῶν · πρὸς ὃν αἱ Νηρηίδες τοῦτ' ἔφασαν 'ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα'*. Ex hoc scholio aliud derivatum videtur[1]) : *ὁ Ἡρακλῆς εἶχεν ἐρώμενον τὸν Ὕλαν · ὅτε γὰρ παρὰ τοῦ Θήσου* (l. *Θησέως*) *ὁ Ἡρακλῆς ἐπέμφθη ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸ χρυσόμαλλον δέρας, εἶχε καὶ τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ. πέμψας*[2]) *οὖν τοῦτον λαβεῖν ὕδωρ, παρὰ τῶν Πηγῶν* (corr. Foerster hic et infra e *πηγῶν*)[3]) *ἡρπάσθη, ὡς ἱστορεῖ Θεόκριτος · καὶ τοῦ Ἡρακλέους τοῦτον ζητοῦντος παρὰ τῶν Πηγῶν τοῦτο ἤκουσε · 'ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα καὶ μάτην καλεῖς'*. Altera narratio his verbis continetur[4]): *Ἡρακλῆς πλέων μετὰ τῆς Ἀργοῦς εἰς Κόλχους σὺν Ἰάσονι ἐν Κίῳ τῇ νήσῳ ἐξελθὼν καὶ πέμψας τὸν ἐρώμενον αὐτοῦ Ὕλλαν ὕδωρ ἀντλῆσαι, περιέμενεν αὐτόν. τοῦ δὲ ὑπὸ Νυμφῶν ἁρπασθέντος Ἡρακλῆς πολὺν χρόνον ἐζήτει · ὕστερον δὲ ὑπό τινος αἰθερίας φωνῆς ἤκουσε*

'ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα καὶ μάτην καλεῖς'.

ἐλήφθη οὖν τοῦτο εἰς παροιμίαν ἐπὶ τῶν μάτην προσδοκώντων. Hanc rei descriptionem haud ita commendat, quod Cius pro insula habetur[5]); num Cius urbs cum Ceo vel Chio insula confusa est? Illa suspecta est, quod Theseus Herculem impulisse dicitur, ut cum ceteris ad Colchos navigaret; neque verisimile est Herculem ex nave fontem videre potuisse, cum non solum omnino constet rem in silva accidisse fontemque silva abditum fuisse, sed in ipso hoc scholio eadem silva commemoretur. Itaque in universum utrique narratiunculae diffidendum est. Sed altera quae vocem

---

1) Ex codice Dorvilliano, nunc Bodleiano Dorv. X 1. 3,13.

2) *Πέμψας* est nominativus absolutus.

3) *Πηγῶν* hoc loco idem fere significat atque *Νηρηίδων*. Cf. Apoll. Rhod. I 1221 *κρήνην, ἣν καλέουσιν Πηγὰς ἀγχίγυοι περιναιέται* et 1243. Prop. I, 20, 33.

4) In eodem codice Dorvilliano ab Hemsterhusio collato invenitur; in editione Aldina hoc unum scholium inest.

5) Doctrina tantidem est, quanti Mythogr. Vatic. I 20 *Graeci dum irent contra Troiam et ad insulam, quae Aulis vocabatur, venissent . . .*

Ἀπολλώνιος Θειοδάμαντός φησιν υἱὸν εἶναι, Ἑλλάνικος δὲ Θειομένους. Quod Hellanicus narrat, ut historicus non ipse invenit, sed ex fontibus hausit. Itaque putandum est iam ante Hellanicum fabulam de Hyla cum ea coniunctam fuisse, qua de Thiodamante vel Thiomene Dryopum rege agebatur, ut etiam ex hoc testimonio perspiciamus apud Graecos fabulam iam antiquis temporibus variis ornamentis auctam esse. Unum vero, quod apud posteriores poetas legimus, antiqua aetate nondum in fabula fuisse puto: Herculem Hylam amasse. Nam Thiodamas Herculis hostis erat filiusque eius patre interfecto vi captus servus potius quam amasius fieri debebat. Cuius rei memoria etiam apud eos poetas postea vigebat, qui Herculem Hylae amantem fecerunt. Nam etiam apud hos servi muneribus fungitur.

Aeschyleum illud *ἐπιβόα τὸ Μύσιον* iam supra p. 4 commemoravi, quod utrum ad Hylam pertineat necne, dubium est.

Exemplum hominis carissimi frustra quaesiti ac deplorati Hylas in versu illo est, qui invenitur apud Aristophanem Plut. 1127

ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα καὶ μάτην καλεῖς,

qui quidem iam a veteribus interpretibus ad Hylam relatus est neque iniuria, ut videtur; quem versum ab Aristophane ex tragoedia quadam desumptum esse Hemsterhusius suspicatus est. Quae opinio confirmatur Ovidii versu Tristium II 406, ubi Hylas inter tragoediarum argumenta commemoratur. Itaque illud *ποθεῖς κτλ.* a Nauckio in fragmenta tragicorum Graecorum receptum est (ed. II p. 851 adesp. 63.). Sed quid praeter illum versum in tragoedia fuerit, vix enucleari potest. Nam quae habemus ad Aristophanis locum scholia, aetatis Byzantinae sunt, quocum congruit, quod Suidas s. v. *ποθεῖς τὸν οὐ παρόντα* etc. nihil commentarii addit; nec quid illi seri aevi interpretes doctrinae habuerint, quid finxerint, dinoscere possumus. Duae narrationes de Hyla in his scholiis insunt. Altera haec est[1]: *τοῦ Θησέως Ἡρακλῆν εἰς τὴν Ἀργὼ ἐμβιβάσαντος, ἡνίκα πρὸς*

[1]) Ex codice Parisino Q (Bibl. nation. 2821 = Regio Duebneri), qui ad Plutum maxime Thomae Magistri scholia praebet. Cf. K. Zacher, Die Handschriften etc. der Aristophanesscholien (JJ. Suppl. XVI 1888) p. 627. Scholium exscripsit Duebner p. 607.

tissimum hoc loco res non levis momenti nacti sumus. Habemus veterem poetam, qui fabulam de Hercule et Hyla iam copiosius tractavit et variis inventis auxit atque exornavit. Habemus praeterea exemplum, quo discimus, quo modo in hac re Apollonius auctores secutus sit, scilicet eum quae tradita erant diligenter in usum suum vocasse ac sua magis collegisse quam invenisse. Quamquam propter id ipsum, quod scholii verba cum Apollonio nimis consentiant, Seeligero (in lexico Roscheriano I p. 2793) dubium videtur, num scholiastae fides habenda sit. Sed hic omnino tam probus est auctor, ut ne hoc quidem loco ei diffidere liceat. Neque magis adsentior iis, qui in nomine Cinaethonis errorem inesse putant, cum omnino non intellegam, cur de hoc nomine dubitandum sit. Non cum Bernhardyo (Gesch. d. griech. Lit. I 308) puto *Κιναίθων* ex *Κόνων* corruptum esse — quae profecto corruptela vix explicari posset — ut malim cum Keilio dubitare, annon etiam eo loco, quo Bernhardyus coniecturam suam fulcire studet, schol. I 1165 pro Conone Cinaetho restituendus sit. Quod in illo fragmento dictum est de obsidibus Cianorum in oppidum Trachinem deductis atque omnino de quadam inter Cianos et Trachinios necessitudine, fortasse ad veram prisci aevi rerum condicionem referendum est. Apud Eustathium enim ad Dionys. Perieg. 809 legimus : . . . *ἔστι δέ, φασί, Φρυγία καί τις τόπος Εὐρωπαῖος περὶ τὴν Οἴτην τὸ τῆς Τραχῖνος ὄρος, οὕτω κληθεῖσα παρὰ τὸ πεφρύχθαι τὸν Ἡρακλέα καυθέντα.* Cum vero Phryges atque Mysi inter se artissime cognati sint, fortasse vetus regionis Trachiniae memoria apud Mysos Phrygesque Asiaticos valebat. (Nam nomen *Φρυγία* a Phrygibus, non a verbo *φρύγειν* derivandum esse vix opus est monere.) Utut haec res se habet, certe inter Cianos et Trachinios necessitudinem quandam fuisse ipsis scholiastae verbis *καὶ φροντίδα ἔχουσι Τραχινίων* et Apollonii I 1355 s. . . . *ἐυκτιμένης τε μέλονται Τρηχῖνος* demonstratur, cum talia poetae invenire non soleant.

Circumspicientibus alia Hylae vestigia in antiquioribus litteris nobis occurrit Hellanicus. Legimus enim schol. Ap. Rh. I 131 *σὺν καί οἱ Ὕλας*] *οὗτος Ἡρακλέους ἐρώμενος, υἱὸς δὲ Θειοδάμαντος τοῦ Δρύοπος. . . . Ἑλλάνικος δὲ Θειομένη ἀντὶ Θειοδάμαντος ὀνομάζει.* Cf. schol. I 1207 *τόφρα δ' Ὕλας*] *τὸν Ὕλαν ὁ μὲν*

exstaret, cuius nomen cur immutarent advenae Milesii non habebant. Itaque etiam hac ratiocinatione probatur, quod de eiusmodi conditorum nominibus in universum constat: ea plerumque sera aetate inventa esse, qui fuit mos Ephori similiumque scriptorum.

Si igitur Hercules antiquissimis iam temporibus Cium condidisse dicebatur, facile fieri potuit, ut veteres Cianorum consuetudines atque usus ad eum ut auctorem referrentur. Velut quod Hylam vocabant, dicebant, credo, Herculem primum eundem vocasse ritumque instituisse. Iam si quis quaerebat: cur Hercules Hylam vocavit atque desideravit? fabula fingebatur. Constabat Hylam in fonte esse; itaque in fontem incidisse dicebatur. Hic vero suavissimum ac vere Graecum inventum additum est nymphas illum pulchritudine eius accensas rapuisse. Accedebat nova quaestio, qua occasione Hercules in illam regionem delatus esset. Ac satis antiquis temporibus Argonautarum expeditio ad hanc rem explicandam accita est. Nam quamquam Hercules cum Minyis illis in genuina fabula coniunctus non erat, tamen simulatque per totam Graeciam gloria eximii illius roboris praeclaraeque virtutis pervulgata est, fieri non potuit, quin summus heros fortissimorum Graecorum illi societati adnumeraretur; quod revera antiquissimis iam temporibus factum esse exemplo Hesiodi vel poetae ignoti probatur, qui secundum schol. Apoll. Rhod. I 1289 eum in *Κήυκος γάμῳ* inter Argonautas fuisse commemorat. Quod idem Herculem post brevem navigationem relictum esse narrat, non multum refert; hoc certe constat iam illa aetate fuisse, qui Herculem in Argonautarum numerum referrent. Itaque etiam Cium ille in Argonautarum expeditione pervenisse dicebatur. Sic rem iam Cinaetho Lacedaemonius[1]) narrare potuit, de quo apud schol. Apoll. Rh. I 1357 haec legis: *ὅτι δὲ Κιανοὶ ὅμηρα ἔδοσαν Ἡρακλεῖ καὶ ὤμοσαν μὴ λήξειν ζητοῦντες Ὕλαν καὶ φροντίδα ἔχουσι Τραχινίων διὰ τὸ ἐκεῖσε κατοικισθῆναι ὑφ' Ἡρακλεῖ τοὺς ὁμηρεύσαντας, Κιναίθων ἱστορεῖ ἐν Ἡρακλείᾳ*[2]). Si scholiasta rem accurate exposuit, duas po-

[1]) Qui secundum Eusebium (Chronic. II p. 81 ed. Schöne) IV. olympiade vixit. Cf. Hesiodi, Eumeli, Cinaethonis etc. fragmenta ed. Marckscheffel p. 245 ss.

[2]) Marcksch. p. 249.

II. De Graecorum ante Alexandrinorum aetatem fabulis.

In Graecorum fabulis Hylas Herculis comes est, a quo seiunctus nusquam invenitur. Quaerendum igitur est, quomodo factum sit, ut illi adiungeretur.

Quod sic videtur explicandum esse : Hercules in tota Propontidis atque Ponti Euxini ora colebatur et multarum urbium conditor vocabatur [1]). In quarum numero Cius erat, cuius cives Hylam quotannis vocare solebant. Nummos enim Cianorum novimus, in quibus Hercules *οἰκιστής* dicitur [2]). Alia sane de Cii urbis origine fabula exstabat, quam Aristoteles in libro de Cianorum civitate tradidit apud scholiastam ad Apoll. Rh. I 1177 : *ἔστι δὲ πόλις Μυσίας ἀπὸ Κίου τοῦ ἀφηγησαμένου τῆς Μιλησίων ἀποικίας, ὡς ἱστορεῖ Ἀριστοτέλης ἐν Κιανῶν πολιτείᾳ . κατῴκησαν δὲ αὐτὴν πρῶτον Μυσοί, ἔπειτα Κᾶρες, τρίτον Μιλήσιοι.* Quocum consentit Strabo XII 4, 3 p. 564 C. : . . . *Κίον δέ, καὶ τοῦτον Ἡρακλέους ἑταῖρον καὶ σύμπλουν, ἐπανελθόντα ἐκ Κόλχων αὐτόθι καταμεῖναι καὶ κτίσαι τὴν πόλιν ἐπώνυμον αὐτοῦ.* Itaque praeter Herculem alius urbis conditor praedicabatur; nec vero errabimus, si hunc Cium, qui, ut saepe factum est, nomen ex urbe traxit [3]), posteriore aetate fictum esse putabimus. Quae sententia eo confirmatur, quod Cius Herculi ut socius additur; cum enim in nullo Argonautarum catalogo inveniatur, sero videtur a nescio quo scriptore vel poeta huic numero additus esse. Quod vero colonos Milesios duxisse dicitur, facile fingi poterat, cum constaret Cium urbem a Milesiis conditam esse. Contra Hercules nisi antiquum Cii cultum habebat, vix a quoquam postea oppiduli conditor factus esset. Hercules aut a Milesiis in cultum Cianorum introductus est aut iam antea ibi colebatur. Urbis nomen vix a Milesiis immigrantibus statutum esse potest, cum secundum Aristotelem iam dudum urbs primum Mysorum, tum Carum

---

[1]) Urbes, in quibus Hercules Conditor colebatur, enumeratas invenis apud Spyrid. P. Lampron (De conditorum coloniarum Graecarum indole praemiisque et honoribus = *τὰ κατὰ τοὺς οἰκιστὰς τῶν παρ' Ἑλλήνων ἀποικιῶν καὶ τὰς αὐτοῖς ἀπονεμομένας τιμὰς καὶ προνομίας* Lips. 1873) p. 26 ss.

[2]) Mionnet Suppl. V p. 248 n. 1457.

[3]) Cf. Spyr. P. Lampros p. 39 ss.

apparet ad priscam fabulam a Graecis posteriore tempore demum adsutum esse eo consilio, ne crudelitas Lityersae impunita esset. Quod cum ita sit, ne ex fluminis quidem mentione in hoc conexu rerum facta quicquam de Lityersae natura discendum esse puto, quod Kaemmelio videbatur (p. 24). Immo proficiscendum est a Lityersae mira illa crudelitate. Homines, quorum capita desecantur, imago frugum sunt, quae demetuntur, id quod eo apertius est, quod manipulis implicantur. Ea autem quam Pollux IV 54 habet narratione res aliquantum delenitur, cum Lityerses homines non interficiat, sed tantum verberet. Summa tamen rei eadem est : Lityersem messorem esse advenisque vim afferre. Cantus Phrygum, qui ad hanc rem pertinebat, varie describitur. Est *θεριστικὸς ὕμνος* secundum Apollodorum, cuius in schol. Theocr. X 41 [1]) haec verba afferuntur : *καθάπερ ἐν μὲν θρήνοις ἰάλεμος, ἐν δὲ ὕμνοις ἴουλος, ἀφ' ὧν καὶ τὰς ᾠδὰς αὐτὰς καλοῦσιν, οὕτω καὶ τῶν θεριστῶν ᾠδὴ Λιτυέρσας.* Accuratius carminis argumentum affertur in eodem scholio sine auctoris nomine : *ὅθεν καὶ νῦν οἱ θερισταὶ κατὰ Φρυγίαν ᾄδουσιν αὐτὸν ἐγκωμιάζοντες ὡς ἄριστον θεριστήν.* Sed cum hac laude optimi messoris etiam querella quaedam de frugum tamquam necatarum fato coniuncta erat, si recte Pollux l. l. dicit : *ἤδετο δὲ ὁ θρῆνος περὶ τὰς ἅλως καὶ τὸ θέρος.* Alia etiam pars illius usus ex Hesychio cognoscitur, qui s. v. *Μαριανδυνὸς θρῆνος* haec habet : . . . *ἄλλοι εἶδος ᾠδῆς τωθαστικῆς τὸν Μαριανδυνόν, ὡς Λιτυέρσαν.* Itaque ad tristiorem carminis partem accessisse videntur agricolarum quidam lusus, qui ex metendi laetitia facile intelleguntur.

Haec de Lityerse : vidimus nec de hoc nec de Hyla aut Bormo multa a veteribus tradi, ex quibus cognoscatur, quid illi a principio significaverint atque valuerint. Quod quamvis doleas, noli mirari. Nam Graeci cum illas religiones atque illos usus viderent, certe non accurate perspiciebant neque operam dabant, ut intellegerent, sed res secundum suas opiniones accipiebant fabulisque exornare non dubitabant. Attamen id ex memoriae frustulis, quantulacunque sunt, elucere puto Hylam nostrum neque cum Bormo neque cum Lityerse artiore ullo necessitatis vinculo coniunctum esse.

---

[1]) Cf. Suidas s. v. *Λιτυέρσης.*

Quid igitur Bormus est? De hoc, nisi fallor, opinionem dudum prolatam tenere licet. Illo carmine revera natura exarescens defleri videtur. Cum Hyla vero praeter imitationem de qua dixi, ei nihil commune est.

Lityersem Phrygum, qui Celaenis habitasse dicebatur, Kaemmelius non secus ac Bormum pro aquae daemone habet, sed in hoc quoque ea fabulae parte nimium nisus est, quae minime vetusta indigenarum opinio putanda videtur. Contra recte Guilelmus Mannhardt *Mythologische Forschungen* [1]), *Strassburg 1884 p. 1—57* cognovit Lityersem pertinere ad usum quendam messorum Phrygiorum, quo de frugum genio interficiendo agatur. Vox *lityerses* primum nomen cantus fuisse videtur (cf. Pollux I 38; IV 54. Schol. Theocr. X 41. Athenaeus XIV 10 p. 619a. Hesych. et Photii lexicon s. v., quos locos Mannhardtius p. 15 cum adnot. 1 recte censet ut ex eodem fonte ortos unius instar esse. Praeterea iam Menander, qui in Carchedonio sua versum habebat *Ἄιδοντα Λιτυέρσην ἀπ᾽ ἀρίστου τέως* (cf. Photius et Suidas) vocem similiter usurpavit [2])). A Graecis demum rem parum intellegentibus sicut Bormus etiam Lityerses heros factus esse videtur. Fabulae autem duae species ad nos pervenerunt. Altera invenitur apud Pollucem IV 54 : Lityerses quemlibet ad metendi certamen provocabat, quemque superaverat, verberabat; postremo autem ipse victus et interfectus est. Altera species ad Sosithei Alexandrini drama satyricum redit, quod inscriptum erat *Δάφνις ἢ Λιτυέρσης*. Fragmenta apud complures scriptores servata collecta sunt ab Augusto Nauck, Tragic. Graecor. fragm. ed. II. p. 821—823. Secundum hanc fabulam Lityerses, si quis peregrinus accedebat, eum invitabat, ut apud se deverteretur, cibum potumque largum ei praebebat; tum vero eum cogebat secum metere. In agro caput homini desecabat corpusque manipulo circumdabat. Tandem vero Hercules Lityersem necavit, corpus in Maeandrum abiecit. — Hunc rei finem

---

Πριόλας . . . ἀφ᾽ οὗ καὶ ἡ πόλις. Cf. Nicander Alexipharm. 15 *ἄστυρα Πριόλαο* et Steph. Byz. s. v. *Πριόλα.*

[1]) = *Quellen u. Forschungen zur Sprach- u. Culturgeschichte der germanischen Völker LI.*

[2]) Invenis fragmentum apud Meinekium Comic. Graec. fragm. II 146, apud Kockium Comic. Attic. frgm. III 76.

Πριόλας; hoc videtur proprium nomen esse.[1]) Illum igitur Mariandynorum deum, quodcunque nomen habet, constat aestate carmine tibiisque defletum esse. Praeterea vereor, ne nihil de veteris illius religionis natura sciamus. Primum enim ex Hesychii illo: *ἄλλοι εἶδος ᾠδῆς τωθαστικῆς τὸν Μαριανδυνόν* et altero loco: *Μαριανδυνίζεις· εἰρωνεύεις* non audeo quicquam de re nostra concludere, cum minime exploratum sit illum eundem esse Mariandynum, de quo nos agimus. Sane si ad cantum flebilem iocosus quidam ac ludibrii plenus agricolarum usus accedebat isque tantum valebat, ut etiam in proverbium abiret, nonne iure miramur ceteros rei testes de tota ritus dimidia parte tacere? Etiam in Bormi (ut rem vulgato nomine denotem) origine definienda Kaemmelius Graecorum testimoniis nimis confidere videtur. Putat enim apud Nymphidem veterem Mariandynorum ipsorum fabulam conservatam esse, qua in re nulla iusta causa illum ceteris auctoribus praefert. Itaque cum Bormus ab hoc in aquando periisse dicatur, concludit eum fuisse deum fluviorum fontiumque aestate evanescentium. Ad hanc sententiam fulciendam eo utitur, quod Callistratus (atque ex eo vel ex eodem fonte Eustathius) de Mariandyno carmina tristia tibiis egregie modulante tradit. Id enim iure fontium et fluviorum potissimum deo attribui, cum arundinis motae sonus tibiae similis sit. At mihi satis apertum videtur ex tibiarum in Bormo deflendo usu fabulam de Mariandyno ipso tibicine exortam esse. Restat igitur, quod supra de aquando dictum est. Sed Nymphidis historiola non minus Graecorum fictionem redolet quam eorum narratiunculae, qui Bormum in venando pereuntem faciunt. Suspicionis maximam ansam dat, quod Nymphis agricolas Bormum quaerere (*ζητεῖν αὐτὸν τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας*) dicit. Id enim cum lamentatione illa, de qua omnes auctores consentiunt, coniungere difficile est. Nimirum siquis ut mortuus defletur, quis eum quaeret? Praeterea etiam vox *ἀνακαλεῖσθαι* apud unum Nymphidem invenitur. Tum accedit aquatio: ut brevis sim, narratio illa videtur ad exemplum eius fabulae, quae de Hyla ferebatur, conficta neque alio loco *νυμφόληπτος Μαριανδυνός* Hesychii habendus esse videtur.

---

[1]) Oppidum eiusdem nominis commemoratur in schol. Ap. Rh. II 780:

δυνὸν καὶ Βῶρμον, ὃν [1])) κυνηγετοῦντα ἀπολέσθαι, καὶ μέχρι νῦν Μαριανδυνοὺς ἀκμῇ θέρους θρηνεῖν αὐτόν. τὸν δὲ Μαριανδυνὸν αὐξῆσαι μάλιστα τὴν θρηνητικὴν αὐλῳδίαν καὶ διδάξαι Ὕαγνιν τὸν Μαρσύου πατέρα.

Ex hoc loco iam corrupto libavit

Eustathius ad Dionys. Perieg. 791: ἰστέον, ὅτι ἐπεχωρίαζον τοῖς Μαριανδυνοῖς θρήνων αὐληταί, ὡς καὶ ἡ παροιμία δηλοῖ Μαριανδυνοῦ μεμνημένη θρηνητῆρος. — Μυθεύεται δὲ παῖς Τιτίου ὁ Μαριανδυνός, ὅς τὴν ὀδυρτικὴν αὐλῳδίαν ηὔξησε καὶ ἐδίδαξε ⟨Ὕαγνιν⟩ τὸν Μαρσύου τοῦ αὐλητοῦ πατέρα, ἐξ οὗ καὶ Μαριανδυνοὶ αὐλοὶ ἐπιτήδειοι τοῖς θρηνοῦσιν. οὗτος κυνηγετῶν, φασιν, ἀπώλετο, καὶ οἱ Μαριανδυνοὶ ἐν ἀκμῇ θέρους ἐθρήνουν αὐτόν.

Poll. onomast. IV 54: βώριμος δὲ Μαριανδυνῶν γεωργῶν ᾆσμα, ὡς Αἰγυπτίων μανέρως καὶ λιτυέρσας Φρυγῶν. . . . 55: . . . ὁ δὲ Βώριμος ἦν Ἰόλλα (l. Πριόλα)[2]) καὶ Μαριανδυνοῦ ἀδελφός, Οὐπίου (l. Τιτίου)[3]) βασιλέως παῖς ἐν θήρᾳ νέος ὥρᾳ θέρους ἀποθανών· τιμᾶται δὲ θρηνώδει περὶ τὴν γεωργίαν ᾄσματι.

Hesych. s. v. Βῶρμον· θρῆνον ἐπὶ νυμφολήπτου Μαριανδυνοῦ.

Idem s. v. Μαριανδυνὸς θρῆνος· δαιμονίως γὰρ περὶ τοὺς θρήνους σπουδάζουσιν. ἄλλοι εἶδος τωθαστικῆς τὸν Μαριανδυνόν, ὡς Λιτυέρσαν.

Idem s. v. Μαριανδυνίζεις· εἰρωνεύεις.

Quod Kaemmelius dicit nomina Βώριμος, Βῶρμος, Μαριανδυνός, Πριόλας ad unum eundemque hominem vel potius deum pertinere, vix quisquam obloquatur. Ac videtur satis facile explicari posse, quomodo varia nomina in fabulam venerint. Βώριμος enim vel Βῶρμος carminis potius illius flebilis quam numinis nomen esse videtur. Μαριανδυνός est nomen gentile, quo significatur eum Mariandynorum deum esse.[4]) Restat igitur

---

[1]) Dindorfius male Βῶρμον ante Πριόλαν inseruit.

[2]) Consentio cum C. Muellero FHG IV 354 et eo qui Kaemmelii commentationem recensuit (Philol. Anzeiger I 1869 p. 185) verba tradita corrupta esse.

[3]) Welcker (Kl. Schr. I p. 11 n. 5) in Οὐπίου dispicere sibi visus est Ὑπίου, quod idem erat fluminis eius regionis nomen.

[4]) Mariandynus in schol. Ap. Rh. II 780 secundum quosdam pater Titiae vocatur. Vides genealogiam vacillantem.

cum ad eandem arici generis partem eamque lingua non multum ab Armeniis distantem pertineant.[1])

De Mariandynorum Bormo locis veterum diligenter collatis egit Otto Kaemmel (Herakleotika, Progr. gymn. Plauen 1869 p. 12—17). Scientia nostra de Bormo his locis nititur:

Aesch. Pers. 937 ss. *προσφθογγόν σοι νόστου τὰν*
κακοφάτιδα βοάν,
κακομέλετον ἰὰν
Μαριανδυνοῦ θρηνητῆρος
πέμψω, πολύδακρυν ἰαχάν.

Nymphidis *περὶ Ἡρακλείας* lib. I (FHG III 13 apud Athenaeum XIV p. 619 f):

Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ᾠδῶν ἐνίας κατανοήσειεν ἄν τις, ἃς ἐκεῖνοι κατά τινα ἐπιχωριαζομένην παρ' αὐτοῖς συνήθειαν ᾄδοντες ἀνακαλοῦνταί τινα τῶν ἀρχαίων προσαγορεύοντες Βῶρμον. τοῦτον δὲ λέγουσιν υἱὸν γενέσθαι ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίου, τῷ δὲ κάλλει καὶ τῇ κατὰ τὴν ἀκμὴν ὥρᾳ πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκεῖν· ὃν ἐφεστῶτα ἔργοις ἰδίοις καὶ βουλόμενον τοῖς θερίζουσι δοῦναι πιεῖν, βαδίζοντα ἐφ' ὕδωρ ἀφανισθῆναι. ζητεῖν οὖν αὐτὸν τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας μετά τινος μεμελῳδημένου θρήνου καὶ ἀνακλήσεως, ᾧ καὶ νῦν ἔτι πάντες χρώμενοι διατελοῦσιν.

Apollon. Rhod. Argon. II 780 ss.

ἔνθα δ' ἐπὶ Πριόλαο κασιγνήτοιο θανόντος
ἡμετέρου Μυσοῖσιν ὑπ' ἀνδράσιν, ὅντινα λαὸς
οἰκτίστοις ἐλέγοισιν ὀδύρεται ἐξέτι κείνου,
ἀθλεύων (sc. *Ἡρακλῆς*) *κτλ.*

Domitii Callistrati

a) apud Apollonii Rhodii scholiastam II 780: *ἰδίως τὸν θρηνούμενον Πριόλαόν φησι τῶν ἄλλων Βῶρμον λεγόντων τὸν Τιτίου υἱόν, ὡς Νύμφις καὶ Καλλίστρατος.*

b) apud scholiastam Aeschyli Pers. 940: *Καλλίστρατος ἐν δευτέρῳ περὶ Ἡρακλείας Τιτυοῦ* (l. *Τιτίου*) *τρεῖς παῖδας εἶναί φησιν, Πριόλαν καὶ Μαριανδυνὸν μόνον* (l. *Πριόλαν, Μαριαν-*

[1]) Cf. *Lagarde* Gesamm. Abhandl. p. 291; *Fick* die Indogermanen Europas p. 409 ss.; *Kaemmel* Herakleotika p. 38—45 (de Mariandynis).

cogitari, si non debet, certe potest, ut Ciani id quod petebant, potius clamarent quam eius nomen, a quo petebant[1]).

Apud Hesychium locum Aeschyleum Pers. 1055 . . . *κἀπιβόα τὸ Μύσιον* s. v. *ἐπιβόα τὸ[ν] Μ.* sic invenis explicatum: *ὅταν θρηνῶσιν αἱ Μυσαί*[2]), *τὸν Μύσιον τὸν Ὕλ[λ]αν*[3]) *ἀνακαλοῦνται.* Si revera Aeschylus de Hyla cogitavit, Mysi eum cum lamentatione quadam coluerunt atque quaesiverunt. Sed res dubia est.

Erant autem in iisdem proximisque Mysorum Phrygumque regionibus alii cultus agrestes, qui Graecis, cum in illas immigrarent, Hylae similes videbantur quique a nonnullis viris doctis cum illo ita coniuncti sunt, ut quod revera de uno tantum veteres tradunt, ad omnes communiter pertinere putarent. Sic exstitit imago adulescentis illius mature mortui, qui sub diversis nominibus ab Asiae incolis itemque a Graecis deploratur.[4]) Significat autem adulescens ille flores herbasque aestivo calore marcescentes ac tamquam emorientes. Libenter concedo talem religionem apud gentes Asiaticas in usu fuisse, sed in singulis nominibus ac numinibus ei attribuendis cautius agendum est. Velut, si quid video, certe non in hoc numero habendi sunt Hylas et Hyacinthus, cuius quidem origo ex vetustissimo Amyclaeorum cultu derivanda atque explicanda est. De semiticis et Aegyptiis deis taceo: cum Hyla eos tantum conferam, qui apud Mariandynos et Phryges colebantur, Bormum et Lityersem. Illae enim gentes Mysis non solum regione sed etiam origine affines sunt,

---

[1]) Si res ita se habet, vox *Hylas* comparanda est cum illo *ai lenu,* ex quo nomen *Linus*, et *maa-n-chru,* ex quo *Maneros* fingebatur. Cf. *Brugsch* Die Adonisklage u. d. Linoslied, 1852; Religion d. Aegypter p. 13.

[2]) Nolo cum Schowio (*Hesychii lexicon ex codice ms. bibliothecae D. Marci restitutum . . . sive supplementa ad editionem Hesychii Albertinam auctore N. Schow, Lips. 1792 p. 285 n. 2*) lectionem codicis *αἱ Μῦσαι* corrigere in *οἱ Μυσοί,* quamquam coniectura recta observatione continetur. Nam non est, cur querellam ad solas feminas pertinuisse credamus.

[3]) De nominis forma cf. adnot. ad cap. VI.

[4]) Nec desunt qui etiam Aegyptios asciscant. Cf. *O. Müller* Dorier I 346 ss.; *Welcker* Kl. Schr. I 8 ss.; *Preller* Demeter u. Persephone p. 254—261; *Hartung* Relig. u. Myth. d. Griechen IV p. 159; *v. Hahn* Sagwissensch. Studien p. 583; *Preller* Griech. Myth. [3]II p. 328.

fusius descripsit, unum versum (I 1354) de illo more sacro Cianorum addit:

τοὔνεκεν εἰσέτι νῦν περ Ὕλαν ἐρέουσι[1]) Κιανοί.

Neque aliter res describitur in Photii lexico s. v. Ὕλαν κραυγάζειν : . . . καὶ νῦν δὲ Κιανοὺς ἔτι ἀπομίμημα τῆς ζητήσεως ποιουμένους ἑορτάζειν τῷ ἥρωι. Quo loco vox ἥρως docet rem Graeco sensu intellegi.

Cf. etiam Prov. Bodl. 888 . . . καὶ ἔτι δέ φασι τοὺς Κιανοὺς ὡρισμένην ἡμέραν κατ' ἔτος ἀνακαλεῖσθαι τὸν Ὕλαν.

Cii Hylam, ut deum indigenam, usque ad postremam aetatem multum valuisse etiam nummis sub imperio Alexandri Severi excusis probatur[2]), in quibus figura adulescentis est urnam tenentis, ex qua aqua effluit; quem vix quisquam aliter appellet atque Hylam.

Quaeramus nunc, quae natura illius numinis fuerit. Quam ad rem perspiciendam maximi momenti est, quod ad fontem quendam colebatur, quod apud Cianos Hylas idem significabat atque *fons*, siquidem Hesychio credere licet, qui glossam hanc habet: Ὕλας· κρήνας Κιανοί, denique quod secundum Plinium nat. hist. V 143 (et Solinum 42, 2 supra laudatum) fluvius illius regionis Hylas vocabatur[3]).

Quae cum ita sint, puto Hylam pro eo deo habendum esse, qui hominibus aquam fontium fluviorumque ac fortasse cuiusque modi praebet, quem verisimile est ea potissimum anni aetate invocari, qua natura tamquam siti laborare atque languescere videatur. Sed fortasse verum illius dei nomen omnino ignoramus; nam si vox *hylas*, quam Graeci in sollemnitate illa Cianorum audiebant, ipsum fontem vel eius aquam significabat, res ita

---

[1]) Cf. schol. ἐρέουσιν· ἀντὶ τοῦ ἐρευνῶσιν, ζητοῦσιν. Ὅμηρος „τὰς ἐρέων Ὀδυσῆι συνήντετο" καὶ „κνημοὺς ἐξερέῃσι".

[2]) Mionnet, Descr. des médailles antiques V p. 253 n. 1480. Cf. n. 1482 et p. 255 n. 1492.

[3]) Quamquam locus Plinianus haud ita dilucidus atque expeditus est; dicit enim . . . *postea sinus in quo flumen Ascanium, oppidum Bryalion, amnes Hylas et Cios cum oppido eiusdem nominis* etc. Cum vero Ascanius et Cius sine dubio eiusdem fluvii nomina sint — alterum ab lacu Ascanio, ex quo effluit, alterum ab urbe ei inditum — suspicor ne Hylam quidem Plinii aliter intellegendum esse. Nam ad Cium unum tantum flumen exstat, quod omnino nomine dignum videatur. Cf. Henr. Kiepert, Specialkarte vom westlichen Kleinasien, Berlin 1890—92.

Arganthonium pertinuit. Quod apud Strabonem legimus *ἐπὶ τὰς ὕλας ἔξοδον*, veriloquii causa additum esse patet. Cum his in universum concinunt quae tradit Servius in Verg. buc. VI 43[1]) *postea cum esset cognitum, quod perisset in fonte, ei statuta sunt sacra, in quibus mos fuerat, ut eius nomen clamaretur in montibus ... per transitum rem veram tetigit; tertio*[2]) *enim ab ephebo puero in monte comitantibus universis nomen eius clamabatur.* Adulescens autem Hylam nomen clamabat, quia numen ipsum iuvenili florens aetate repraesentare videbatur[3]). Alius caerimoniae, postquam Hylae fabulam narravit, mentionem facit Nicander in *Ἑτεροιουμένων* lib. II (frg. 48 Schneider = Antonin. Liberal. 26)[4]). Verba haec sunt : ... *Ὕλᾳ δὲ θύουσι ἄχρι νῦν παρὰ τὴν κρήνην οἱ ἐπιχώριοι, καὶ αὐτὸν ἐξ ὀνόματος εἰς τρὶς ὁ ἱερεὺς φωνεῖ καὶ εἰς τρὶς ἀμείβεται πρὸς αὐτὸν ἠχώ.* Etiam in his circa lacum factis caerimoniis non solum sacerdotem sed omnes qui aderant Hylam vocasse loco probatur Solini cap. 42, 2 ... *Prusiadem urbem et adluit Hylas flumen et perspergit Hylas lacus, in quo resedisse credunt delicias Herculi, Hylam puerum, Nymphis rapinam : in cuius memoriam usque adhuc sollemni cursitatione lacum populus circumit et Hylam voce clamant.* Lacus quem dicit vix alius esse potest atque lacus ille Ascanius prope Cium situs, ex quo fluvius effunditur urbem adluens, quem hic vocat Hylam. Parum tamen accurate res a Solino tractata est. Nam lacus ipse Cium urbem non perspergit.

Praeterea caerimonia vocandi in Hylae honorem celebrata nonnullis locis commemoratur:

Apollonius Rhodius, qui passim id agit, ut mores atque imprimis sacra Asiae earumque regionum, per quas Argonautae profecti sunt, ex illa expeditione repetat, postquam Hylae fatum

---

1) Alfredus Moeller (Quaestiones Servianae, Kiliae 1892) pleniorem qui dicitur Servium esse integriorem mihi persuasit.

2) *tertio* = ter.

3) Accedit quodammodo hic usus ad ea, de quibus disseruit Fridericus Back (de Graecorum caerimoniis in quibus homines deorum vice fungebantur, Berolini 1883).

4) De Antonini Liberalis fontibus in codicis margine adscriptis cf. p. 31 cum adnot. 1.

De Hyla quamquam satis multi viri docti occasione data paucis egerunt, tamen nemo adhuc continuam rei memoriam ita recoluit, ut varias quae de illo apud Graecos Romanosque ferebantur fabulas enumeraret et ad suos, quoad fieri posset, fontes redigeret. Hoc igitur munere suscepto putavi me ad historiam fabularum Graecarum et Romanarum posse quantulamcunque partem conferre.

A.

De memoria litteris servata.

I. De Hylae sacris et origine.

In Bithyniae urbe Cio, quae ad Propontidis oram sita erat et sub Bithyniae regibus Prusias („ad mare“) vocabatur, antiquitus dies quidam festus quotannis agebatur, quem Strabo XII 4, 3 p. 564 C. paucis describit : . . . *καὶ νῦν δ' ἔτι ἑορτή τις ἄγεται παρὰ τοῖς Προυσιεῦσιν καὶ ὀρειβασία θιασευόντων καὶ καλούντων Ὕλαν, ὡς ἂν κατὰ ζήτησιν τὴν ἐκείνου πεποιημένων τὴν ἐπὶ τὰς ὕλας ἔξοδον.* Comperimus igitur civium Cianorum multitudinem in montes silvasque sollemniter processisse Hylamque vocasse, tamquam eum quaererent. Nomen montis accipimus ex iis quae paulo supra idem Strabo dicit : *ὑπέρκειται δὲ τῆς Προυσιάδος ὄρος, ὃ καλοῦσιν Ἀργανθώνιον.* In hunc montem sine dubio procedebant. In hoc enim Hylas raptus esse dicebatur, id quod Strabo sic narrat : *ἐνταῦθα δὲ μυθεύουσι τὸν Ὕλαν, ἕνα τῶν Ἡρακλέους ἑταίρων, συμπλεύσαντα ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς αὐτῷ, ἐξιόντα δὲ ἐπὶ ὑδρείαν ὑπὸ νυμφῶν ἁρπαγῆναι.* Itaque apud Mysos — nam hi sunt harum regionum incolae inde ab antiquis temporibus — vetus Hylae cultus fuit maximeque ad montem

Corrigenda.

p. 20, 24	*legas*	verisimile est iam ante Apollonium hoc novatum esse.			
„ 50 n. 1	„	pulcherrimus	*pro*	pulcherimus.	
„ 53, 33	„	eam	„	etiam.	
„ 56, 34	„	*v. 6*	„	*v. 67.*	
„ 61, 15	„	fortitudine	„	fortitutidine.	

DE HYLA

SCRIPSIT

GUSTAV TÜRK

VRATISLAVIAE
APUD GUILELMUM KOEBNER (M. ET H. MARCUS)
1895

BRESLAUER
PHILOLOGISCHE ABHANDLUNGEN

HERAUSGEGEBEN

VON

RICHARD FÖRSTER
PROFESSOR DER CLASSISCHEN PHILOLOGIE
AN DER UNIVERSITÄT BRESLAU

SIEBENTER BAND

VIERTES HEFT

DE HYLA

SCRIPSIT

GUSTAV TÜRK

BRESLAU
VERLAG VON WILHELM KOEBNER (M. & H. MARCUS)
1895